

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SİDKÎ'NİN “HİKÂYE-İ UCÛBE VÜ MAHCÛBE”
ADLI ESERİ VE ESERDEKİ EĞİTİMLE İLGİLİ
UNSURLARIN TESPİTİ**

Eflak MALGACA

**İzmir
2006**

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SİDKÎ'NİN “HİKÂYE-İ UCÛBE VÜ MAHCÛBE”
ADLI ESERİ VE ESERDEKİ EĞİTİMLE İLGİLİ
UNSURLARIN TESPİTİ**

Eflak MALGACA

**Danışman:
Prof. Dr. İlhan GENÇ**

**İzmir
2006**

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Sıdkî'nin "Hikâye-i Ucûbe vü Mahcûbe" Adlı Eseri ve Eserdeki Eğitimle İlgili Unsurların Tespiti" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:

Eflak MALGACA

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün / / 2006 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan Jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü yüksek lisans öğrencisi Eflak MALGACA'nın "Sıdkî'nin "Hikâye-i Ucûbe vü Mahcûbe" Adlı Eseri ve Eserdeki Eğitimle İlgili Unsurların Tespiti" konulu tezi incelenmiş ve aday / / 2006 tarihinde saat 'da jüri önünde tez savunması alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan Ana Sanat dallarında jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oyile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Tezin Yazarının

Soyadı: MALGACA

Adı: Eflak

Tezin Adı: Sıdkî'nin "Hikâye-i Ucûbe vü Mahcûbe" Adlı Eseri ve Eserdeki Eğitimle İlgili Unsurların Tespiti

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Decoding Educated Related Components in Sıdkî's "Hikâye-i Ucûbe vü Mahcûbe"

Üniversite: Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü: Eğitim Bilimleri

Yıl: 2006

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

1. Yüksek Lisans (X)
2. Doktora
3. Tıpta Uzmanlık
4. Sanatta Yeterlilik

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı: VII+173

Referans Sayısı:

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. İlhan GENÇ

Türkçe Anahtar Sözcükler:

- 1- Sıdkî
- 2- Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe
- 3- Hikâye
- 4- Ahlâk
- 5- Eğitim
- 6- Klâsik Türk Edebiyatı

İngilizce Anahtar Sözcükler:

- 1- Sıdkî
- 2- Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe
- 3- Story
- 4- Morals
- 5- Education
- 6- Classical Turkish Literature

Tarih:

İmza:

Tezinden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: YAZAR HAKKINDA BİLGİ	7
2. BÖLÜM: ESER İNCELEMESİ.....	11
2.1. Eser Hakkında Bilgi.....	11
2.1.1. Mukaddime	16
2.1.2. Âgâz-1 Dâsitân-1 Ucûbe vü Mahcûbe.....	21
2.1.3. Yazara Göre Hikâyelerin Sıralanışı.....	28
2.2. Hikâyeler.....	31
2.2.1. Eserdeki Hikâyelerin Tasnifi.....	31
2.2.1.1. Yapıları Bakımından	31
2.2.1.2. Konuları Bakımından	35
2.2.2. Eserde Geçen Yer İsimleri.....	50
2.2.3. Eserde Adı Geçen Tarihî Şahsiyetler.....	50
2.2.4. Eserdeki Alıntılar	54
2.2.4.1. Dinî Alıntılar.....	54
2.2.4.2. Manzum Alıntılar.....	56
2.3. Eserdeki Eğitimle İlgili Unsurlar.....	57
3. BÖLÜM: METİN.....	62
3.1. Nüshaların Tanıtılması.....	62
3.2. Nüshaların Değerlendirilmesi.....	70
3.3. Nüshalara Göre Hikâyelerin Başlangıç Varakları.....	71
3.4. Tenkitli Metin.....	72
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA.....	168

ÖNSÖZ

Eski Türk Edebiyatının Divan Edebiyatı olarak adlandırılmasından da anlaşıldığı üzere, Eski Türk Edebiyatı uzun bir zaman sadece manzum eserlerden oluşan, mensur olarak edebî değeri olmayan tarih ve kıssalar da içeren bir edebiyat olarak algılanmıştır. Türk Edebiyatında asıl hikâyeciliğin Tanzimat'tan sonra başladığı söylenegelmiş, ders kitaplarına ve akademik çalışmalara bu bilgi girmiştir. Neyse ki son yıllarda Eski Türk Edebiyatında hikâyeciliğin mevcut olduğunu ve günümüz hikâyeciliğine de kaynaklık ettiğini gösteren bir anlayış oluşmuştur.

Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nesir* adlı kitabının başında diziyne nesirle başlamasının sebebini de bu anlayış olarak belirtir. Mevcut eserlerimizin gün ışığına çıkarılması ve daha çok kişiye ulaştırılarak günümüzde de kullanılabilirliğinin gösterilmesi bizim de mensur bir hikâye kitabı seçmemizin ana nedenlerinden biridir. Eski Edebiyatımızın, anıldığı üzere sadece bir “divan” edebiyatı olmadığı, bu edebiyatın mensur eserlerinin de edebî değer taşıdığı görüşüne ufak da olsa bir katkıda bulunmaktır.

Bir yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada nüsha tespitini ve edisyon-kritik yöntemini öğrenmek asıl amacımızdı. Bunun yanı sıra kültür mirasımızdan bir parçayı imla değişimi gibi bir sebep yüzünden terk edilmekten kurtarmak, metni edebî bakımdan değerlendirmeye çalışmak bizi mutlu eden bir durum oldu.

Giriş bölümünde hikâye kavramı ve Türk Edebiyatında hikâyenin gelişimi üzerinde durarak Eski Türk Edebiyatında hikâye konusuna değindik.

Üzerinde çalıştığımız eserin *miellifi* olan Sıdkî mahlaslı Seyyid Ahmed bin Hasan Balî için uzun ve meşakkatli bir çalışma yaptık. Kaynaklarda hakkında kesin ve tam bilgiler bulunamayan yazarın hayatını birinci bölümde netleştirmeye çalıştık.

Eser İncelemesi başlıklı İkinci Bölümü üç ana başlığa ayırmak incelemede bir çözüm olarak görüldü. Öncelikle eser hakkında bilgi verdik. İkinci kısımda eserdeki hikâyeleri incelemeye ve metnin anlam tabakalarını ortaya çıkarmaya çalıştık. Üçüncü kısımda ise eserin günümüz eğitiminde nasıl kullanılabileceğini tartıştık.

Üçüncü Bölüm bu çalışma sebebiyle öğrenmelerimizin ana kaynağını oluşturan metne ayrılmıştır. *Tenkitli metne* geçmeden önce eserin tespit edebildiğimiz nüshalarını tanıttık ve bu nüshaları değerlendirmeye çalıştık. Daha sonra bu eserden yararlanmak isteyen diğer araştırmacılara da küçük bir yardım amacıyla nüshalara göre hikâyelerin başlangıç varaklarını tespit ettik.

Bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bilgileri *Sonuç* bölümünde özetledik ve aslen bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük payı olan araştırma ve kaynakları *Bibliyografyada* derledik.

Bu çalışma boyunca pek çok zorlukla karşılaştık. Yazma bir eseri ve onun ünlenmemiş yazarını araştırmanın, bir lisans mezununun az bilgisiyle maddi-manevi pek çok yükün altına girip İstanbul ve Ankara'daki kütüphanelere gidip araştırma yapmak ve asla yanlışa meydan vermemek olduğunu da öğrenmiş olduk.

İnsanın insanı az bulup çok kaybettiği bu dünyada benimle aynı yola baş koyan Leyla Karataş'a, bu çalışmaya İran'dan getirdiği kitap için Yasemin Soysal'a, ömür boyu her adımında bana okumanın önemini vurgulayan sevgili anne ve babama, kitaplarımla evi en çok dağıttığım umutsuz zamanlarımda beni hep hoş gören kardeşime ve destekleyen ablama, ilk başladığım günden beri çalışmalarımı beni yönlendiren ve eleştirel bakışına hep ihtiyaç duyduğum Araştırma Görevlisi Hülya Canpolat'a, Eski Türk Edebiyatı alanında çalışmaya beni sevk eden ve bu çalışmanın konusu hakkında bizim gibi yeni araştırmacılara yol açmış olan sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Şerife Yalçinkaya'ya, çalışmamın her adımında gerekli ipuçlarını ve desteği veren değerli hocam Prof. Dr. İlhan Genç'e ve bizzat kendisinden ne kadar az ders almış olsak da gerek yazılarıyla gerek yetiştirdiği

öğrencileriyle bize bilimsel düşünme düsturunu aşıl原因 rahmetli hocam Prof. Dr. Tunca Kortantamer'e teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Eski Türk Edebiyatında şiir geleneği gibi nesir geleneği de yüzyıllar içinde gelişim göstermiştir. Mensur eserler içinde hikâye türü, bu gelişim çizgisinin önemli bir yerindedir. Gelenek dâhilinde birçok hikâye külliyatı oluşturulmuş, çeşitli tekniklerle mensur hikâyeler yazılmıştır. Üzerinde çalışma yaptığımız bu eser, Sıdkî mahlaslı Seyyid Ahmet bin Hasan Bâlî tarafından “Hikâye-i Ucûbe vü Mahcûbe” adıyla XVI. yüzyılda Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Çerçeve hikâye tekniği ile yazılan eser dokuz günlük zaman dilimini kapsamaktadır. Her gün bir bölüm açılmış, her bölümde iki hikâye anlatılmıştır. Yazar hikâyeleri adlandırmakla okuyucunun isteğine göre bir hikâye seçip okumasını da hedeflemiştir.

Eserin Türkiye’deki kütüphanelerde dört, yurtdışındaki kütüphanelerde bir olmak üzere toplam beş yazma nüshası tespit edilmiştir. Bu çalışmanın amaçlarından biri de eserin tenkitli metnini ortaya koyabilmektir. Matbu nüshası 1965’te Tahran’da basılan eser, bugün de okunan ve bilinen bir eser niteliğindedir. Hikâyeleri Farsçadan çeviren Sıdkî, eserin orijinaline çoğu yerde sadık kalmasına rağmen son bölümdeki iki hikâyeyi çevirmemiştir. Eserde adalet, dürüstlük, cömertlik, yiğitlik, ağırbaşlılık vb. adı altında başlıklar açılmış; bu vasıflara sahip kişiler özendirilmiştir.

Sıdkî, eseri oluşturma sebebini insanlığa bir katkıda bulunmak olarak niteler. Hikâyelerde ideal bir insan modeli sunmaya çalışan yazar, ahlaki bir eğitim amacı gütmektedir. Bu amaç için sıkıcı bir nasihat dili kullanmaz. Seçtiği sıfatlarla okuyucuyu kendiliğinden iyiye yönlendirir. Hikâyelerin bütününde ortak bir yapı kurgulayan yazar, tüm hikâyelerde hile yapan kötü karakteri cezalandırırken övdüğü vasıflardaki iyi karakteri ödüllendirir. Yer yer dinî ve manzum alıntılar yaparak hikâyeleri temellendirir, okuyucu üzerinde etkisini artırır. Ayrıca hikâyelerde, günlük hayatta karşılaşılan tipler ve meslek gurupları rol almaktadır. Günlük hayattan kopuk olmayan bu hikâyelerin yöneticilere de ders verici nitelik taşıması eseri bir nevi siyaset-nâme olarak düşündürmektedir.

Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe, Eski Türk Edebiyatında hikâye anlatma geleneğinin bir parçası olarak önemli bir yere sahiptir.

ABSTRACT

In classical Turkish literature prose as well as poetry tradition has progressed over centuries. Story writing holds an important place in the progression of prose works. Traditionally a lot of anthologies of complete works are compiled and prose stories are written by adopting various techniques. The work studied in this dissertation was translated from Persian into Turkish in 16th century by Seyyid Ahmet bin Hasan Bâlî with the pseudonym “Sıdkî”. The story written with the framing technique covers a slice of time of nine days. Everyday a section opens up and two stories are told. By giving the stories individual titles the writer offers the reader a chance to choose from the compilation.

There are already five manuscripts, four in the libraries in Turkey and one in the Vatican. One of the objectives of this study is to produce with a comparison of the two existing manuscripts. The edition printed in Tahrân in 1965 is well-known and widely read today. Sıdkî is faithful to the original texts in translating the stories from Persian to Turkish but has failed to translate the two stories in the last chapter. In the work the titles are such as justice, trustworthiness, generosity, bravery, dignity etc. They are used so that the reader could present a model and influence people with such virtues.

Sıdkî declares his rationale in forming this work as a contribution to humanity. The writer tries to present ideal characters in the stories, in the idea of forming a moral education for readers. However, he does not tend to use a boring, didactic language in them. Instead with the ideal adjectives he picks up, he creates a natural ground to guide the reader to the modelled virtues. The writer uses a common structure in all his stories and he punishes the villain while rewarding the good. From time to time he uses religious references as well as well-known verses to enrich the stories in order to help increase the influential impact on the reader. His characters are ordinary people in the street from various occupations. The way these stories are organised makes one think that the work is also a diplomacy guide book for administrators in power.

Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe, holds a considerable place in story telling tradition of classical Turkish literature.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Ans.	: Ansiklopedi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Tahkiyeli bir anlatı türü olarak hikâye kelimesi bugüne kadar pek çok defa tanımlanmaya çalışılmıştır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde hikâye “**1.** Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması. **2.** Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü. **3.** Aslı olmayan söz, olay.” anlamlarına gelirken Ferit Devellioğlu Osmanlıca-Türkçe Sözlük'te sözcüğün anlamını “1. Anlatma. 2. Roman. 3. Masal. 4. Olmuş bir hadise.” olarak vermiştir. Şemsettin Sâmî Kamûs-ı Türkî'de “1. Nakl etme, bir vak'a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma, rivâyet. 2. Hakikî veya uydurma ve ekseriya hisse kapmağa mahsus sergüzeşt ve vukuat, kıssa, mesel (masal)...” olarak hikâyeyi tanımlamıştır. Bu son tanımdan da anlaşılacağı üzere hikâye kelimesi bir edebî tür olarak algılanmadan evvel taklit etmenin ve uydurmanın bir yolu olarak bilinmiş ve rağbet görmemiştir.

Arap İslam âleminde yalnız anlatılmış olmak için anlatılan, uydurma vakalardan bahseden hikâyelere hiçbir zaman tenezzül edilmemiştir. Hakikî edebiyattan sayılan hikâyeler ancak özel bir amaç güdenlerdi. Türklerde ve özellikle İranlılarda hikâyeler daha yüksek edebî itibara mazhar gibi görünürler ve üslup itibarıyla daha ziyade dikkatli yazılmıştır.¹ Hikâye türünün Doğu ve Batı milletlerinde benzer bir gelişme süreci göstermesi de dikkat çekicidir. Başlangıçta Yunan destanlarının, daha sonra Tevrat ve İncil'deki kıssaların Batı hikâyeciliğine kaynaklık etmesi gibi doğu hikâye geleneğinde de Hint ve Cahiliye devri Arap hikâyelerinin, nihayet Kur'ân-ı Kerim'deki kıssaların tesiri görülmektedir.² İşte bu nedenledir ki tahkiyeli eserlerin ilk devresi ahlâkî öğütler verme, gayesini taşır; bu yüzden ferdin iç çatışmalarına ve geçici olduğu anlayışıyla dışa yönelik tasvir unsurlarına itibar edilmez.³

Arap ve Fars edebiyatlarında hikâye kelimesine karşılık olarak İslâmî dönemde “destan, kıssa (uksûsa), hikâyet, sergüzeşt, terceme, hasbihal, sâniha, vâkıa,

¹D. B. Macdonald, “Hikâye” İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.5/I, İstanbul, 1964, s. 480-481.

²“Hikâye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.17, İstanbul, 1998, s.480.

³Sadık Kemal Tural, “Hikâye”, Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Neşriyat, C.4, İstanbul, 1985, s.1288.

hâdis, hadîs(uhdûse), mâcerâ, nakl, tarih, masal, mesel, semer, haber, üstûre, fıkra, hurâfe, roman, makame, sîre, siyer, menkıbe, maktel, lâtfîfe, nâdire, fabl ” gibi adlarla manzum ve mensur hikâyeler yazılmıştır.

Türk edebiyatında da bu adlar kullanılmış; hatta Türk halk hikâyelerine devirlere ve yörelere göre değişik adlar verilmiştir: Dede Korkut'ta “boy”, XVI-XVIII. yüzyıllarda “hikâye”, Azerî sahasında “hekât”, günümüzde Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da “nağıl” gibi. Ayrıca kısa hikâyelere “kıssa”, “serküşte” (sergüzeşt), türküsüz hikâyelere de “kara hikâye” denilmektedir.¹ Türkçede son zamanlarda ortaya çıkan öykü kelimesi de Arapçadaki “taklit etmek” anlamının karşılığı olan “öykünmek”ten türetilmiştir. Bizim bu çalışmada hikâye kelimesini tercih etmemizin sebebi bu kelimenin tarihî arka planını ve yukarıdaki tüm adlandırmaları zaman zaman içine aldığı düşünmemizden kaynaklanmaktadır. Zira hikâye kelimesi sanki bir formun adıymış gibi gösterilse de aslında “narration” ve “fiction” özelliği taşıdığı için “tahkiyeli” diye anılan metinlerin müşterek adıdır. “Hikâye” kelimesi destandan masala, fıkradan menkabeye, romandan tiyatroya, hatta senaryoya varana kadar bütün tahkiyeli metinleri kucaklar.²

Hikâyeyi modern anlamda değerlendiren araştırmacılar çoğunlukla Türk edebiyatında hikâyeyi bir edebî tür olarak Tanzimat'la başlatırlar. Ancak Türklerin bu türde, İslamiyet'ten önceki dönemlere kadar giden bir geleneği olduğu bilinmektedir. İslamiyet'in kabulünden Tanzimat'a kadarki dönem içinde ise hikâye tarzına uygun manzum ve mensur pek çok eser kaleme alınmıştır.³ Türkler arasında hikâye geleneği çok eskidir. İlk yazıya geçirilmiş örnekler arasında Budist öğretisini işleyen hikâyeler yer almaktadır. Bu gelenek Budizm'den sonra İslamiyeti yaymak amacıyla yazılmış öğretici hikâyelerin kaleme alınmasına sebep olmuştur.⁴ Türk

¹“Hikâye”, TDVİA, a.g.e., s.488.

²M. Kayahan Özgül, Hikâyenin Romanı, Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S.46/47, Ekim-Kasım 2000, s.33.

³“Hikâye”, TDVİA, a.g.e., s.491.

⁴“Hikâye”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.4, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, s.226.

Edebiyatında hikâyenin tarihimiz kadar eski olduğu şu tespitten de anlaşılmaktadır: **“Batılı hikâyemiz, doğulu hikâyemizle başlar.”**¹

Son yıllarda Eski Türk Edebiyatında hikâye üzerine yapılan çalışmalar artmıştır ve “Mensur hikâyede esas, sanat göstermektir.”², “Türk Edebiyatında hikâye, Tanzimat Edebiyatı ile başlar.” gibi yanlışlığa düşüren ifadeler hakkında daha doğru hükümler verilebilmektedir. “Türk edebiyatında hikâye türünü tarih boyunca kesintisiz olarak takip etmek mümkündür. Elbette özellikle Tanzimat’tan sonra hikâyeyi Avrupa’dan getirmiş yeni bir tür olarak anlama ve anlatma çabaları bizde de yaşanmıştır.”³

Hikâye türü ile birlikte tartışılan bir kavram da küçük/kısa hikâyedir. Batı dillerinde küçük hikâyeye diye ayrılan türe Türkçede genellikle hikâyeye denir.⁴ Kısa hikâyeye, Aristo’nun “magnitude” dediği ölçüyle romandan ayrılan ve kısa olan hikâyedir.⁵ Bir durumu, bir düşüncüyü, bir duyguyu, bazen yalnızca bir davranış ya da bir ilişki biçimini, ilişkilerdeki bir anı, insanın iç dünyasına değgin bir sarsıntıyı, bir gerilimi anlatır.⁶

Modern anlamda kısa hikâyenin babası olarak, Amerikalı hikâyeci ve şair Edgar Allen Poe kabul edilir. Kısa hikâyenin ne olduğu konusundaki tanımların çoğu Poe’nun bu tür için ortaya koyduğu iki temel öğeye dayanır. “Öykü bir tek oturuşta okunacak kısalıkta olmalı ve bir tek etki yaratacak biçimde düzenlenmelidir. Bu amaca hizmet etmeyen hiçbir kelimeye bile izin verilmemeli, öykünün sona erdiği kanısı yaratılmamalıdır.”⁷ Bu ölçütün kelime saymaktan daha pratik ve akılcı olduğu düşünülebilir.

¹Hulki Aktunç, *Aydınlar ve Hikâyemizin Doğu Sorunları*, Türkiye Defteri, S.1, Nisan 1971.den alıntı: Hüseyin Su, *Öykümüzün Hikâyesi*, Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S.46/47, Ekim-Kasım 2000, s.7.

²Agah Sırrı Levend, *Divan Edebiyatında Hikâye*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1967, s.91.

³Şerife Yağcı, *Süheylî’nin Acâibü’l-Meâsir Ve Garâibü’n-Nevâdir’i* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001, s. 9.

⁴“Hikâye”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, a.g.m., s.225.

⁵“Hikâye”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, a.g.m., s.226.

⁶Semih Gümüş, *Eleştirisi*, Adam Öykü, S.23, Temmuz-Ağustos 1990, s.106.

⁷Hasan Boynukara, *Hikâye Ve Hikâye Kavramları*, Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S.46/47, Ekim-Kasım 2000, s.42.

Bizde küçük hikâye, hikâye antolojisi türünden mecmualarda veya bir plan dâhilinde anlatılan hikâye külliyatlarında yer alan hikâyelerdir. Buna karşılık hikâye karakteri gösteren mesnevîleri, müstakil büyük hikâyeleri ve çerçeve hikâye özelliği gösteren anlatmaları büyük hikâye olarak adlandırmak söz konusudur.¹

Arap, İran, Hint kaynaklarından alınmış olan hikâyelerden El Ferecü Ba'de's-Şidde, Elfü'l-Leyleti ve'l-Leyle, Elfü'n-Neharı ve'n-Nehar, Kelile ve Dimne, Tûtînâme gibi eserler; bizde XV. yüzyıla ait olan Bahtiyar-nâme ve Hikâye-i Ucûbe vü Mahcûbe ile Kahraman-nâme çevirileri küçük hikâyeye örnek teşkil etmektedir. Bu örneklerdeki çerçeve hikâye için büyük hikâye, iç veya ara anlatmalar için de küçük hikâye terimlerini kullanabiliriz.

Türk Edebiyatında hikâye geleneğinin varlığı yolundaki tartışmalar bir yana, eldeki mevcut birikimin değerlendirilmesi konusunda da sıkıntılar söz konusudur. Örneğin Eski Türk Edebiyatı alanındaki hikâyelerin tasnifi konusunda görüş birliğine henüz varılamamıştır. Fahir İz², Mustafa Nihat Özön³, Hasibe Mazıoğlu⁴, Agah Sırrı Levend⁵, Hasan Kavruk⁶, Muhsin Kalkışım⁷, İsmail Ünver⁸ hikâyelerimizi konularına, yapılarına, niteliklerine, kahramanlarının durumuna, dil ve ifadelerine, kaynaklarına vb. göre tasnif etmişlerdir. Biz bu çalışmada Şerife Yağcı'nın Eski Türk Edebiyatımızda hikâyelerimiz üzerine yapmış olduğu tasnifi esas aldık. Bu tercihi yaparken söz konusu tasnifi yukarıda saydığımız çalışmaların bir neticesi olarak düşündük. Tasnif şöyledir:

“A. Edebî eserler

I. Bir grup mesnevî ve hikâye kitapları:

¹Yağcı, a.g.e., s.8.

²Fahir İz, Eski Türk Edebiyatında Nesir, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

³Mustafa Nihat Özön, Türkçede Roman, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

⁴Hasibe Mazıoğlu, “Divan Edebiyatında Hikâye”, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1992.

⁵Levend, a.g.m.; A. S. Levend, Türk Edebiyatı Tarihi Giriş C.I, TTK Basımevi, Ankara, 1984.

⁶Hasan Kavruk, Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1998.

⁷Muhsin Kalkışım, Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn Hikâyesi-Tahkiye Unsurları-, Derya Kitabevi Yayınları, Adana, 1998.

⁸İsmail Ünver, Mesnevî, Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S.415-417, Temmuz-Eylül 1986.

1. Bir çerçeve hikâyeye bağlı küçük hikâyeler içeren manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık hikâye kitapları
 2. Sohbet, nefha tarzı ile oluşturulmuş mesnevîler, hikâyelerin belli temalar altında toplandığı hikâye külliyatları
 3. İki kahramanlı aşk ve macera mesnevîleri, müstakil büyük hikâyeler
 4. Hikâyelerin hiçbir tasnife tâbi tutulmaksızın bir araya getirildiği hikâye mecmuaları
- II. Divanlarda yer alan manzum küçük hikâyeler
- III. Mizâhî eserlerdeki hikâyeler
- B. Tarih kitapları ve tarihî-menkabevî eserler
- C. Eğitime ve öğretme amacı güden eserler
1. Dinî eserler
 2. Tasavvufî eserler
 3. Ahlâk kitapları
 4. Ansiklopedik eserler
- D. Diğer”¹

Hikâyelerin tasnif edilmesi kadar incelenmesi konusunda da bir yöntem belirlenmemiş olmasına rağmen küçük hikâyelerimizin modern hikâyelerimiz gibi incelendiği, ele alındığı çalışmalar da mevcuttur² ve bu yöndeki çalışmaların artması mutluluk vericidir. Eski Türk Edebiyatındaki hikâyelerin batılı anlamdaki hikâyeler gibi incelenmesi, Tanzimat ile girdiği düşünülen pek çok unsurun bizde zaten bulunduğunu, bu hikâyelerin bugün anlaşılama sebeplerinin imlâ ve kelime hazinesi değişikliğinden kaynaklandığını ve özünde sadece öğüt değil edebî değer de taşıdıklarını gösterecektir inancındayız. Bu inceleme ve bir başka deyişle çözümleme işlemi için şunları söylemek mümkündür:

“Hangi yaklaşımla olursa olsun çözümleme, yazar tarafından oluşturulmuş bir metnin ayrıntılı okunmasıdır. Yazar tarafından oluşturulmuş sözcelerin düzenlenişi ve konuyu ele alma biçimi (bir durumu ya da olayı gösterme, doğrulama, basit varsayımlar ya da tutarlı kanıtlar ortaya koyma,

¹Yağcı, a.g.e., s. 14-15.

²Bkz. Namık Açıkgöz, Tahkiyevî Bir Metin Olarak Riyâzî'nin Sâkînâme'si, Türk Dünyası Araştırmaları, S.55, Ağustos 1988. Şerif Aktaş, Roman Olarak Hüsn ü Aşk, Türk Dünyası Araştırmaları, S. 27, Aralık 1983. Tunca Kortantamer, Nedim'in Manzum Küçük Hikâyeleri, Eski Türk Edebiyatı Makaleler I, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

vb.) üzerine (örtük biçimde de olsa öznel) değerlendirme ve yargılama getirir. Bütünüyle nesnel (söylem ya da içerik çözümlemesinde kesin olarak bilimsel) olması gereken çözümler bu tür durumları açıklamada öznellik de içerebilir. Böylece de çözümler, konuyu ele alış bakımında yorumlamaya yaklaşacaktır.”¹

Bu inançla çalışmamızda “Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe” adlı hikâye kitabını daha ayrıntılı okumaya çalışmış bulunmaktayız.

¹V.Doğan Günay, Metin Bilgisi, İstanbul, MultiLingual Matbaa 70, 1998, s.90 dan alıntı: Aysel Ünsal, Kısa Öykü Öğretiminde Psikanalitik Yaklaşım: “A Rose For Emily”, Dil Dergisi, nr.123, Ocak-Şubat-Mart,2004, s.76.

1. BÖLÜM: YAZAR HAKKINDA BİLGİ

Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe adlı eseri, Sıdkî mahlaslı Seyyid Ahmed bin Hasan Bâlî yazmıştır. Esere Agah Sırrı Levend hem “Divan Edebiyatında Hikâye” adlı yazısında hem de “Türk Edebiyatı Tarihi”nde yer vermiştir. Buna göre Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe’yi Sıtkı Seyyit Ahmet b. Hasan Farsçadan çevirmiştir. Saim Sakaoğlu Dede Korkut Kitabı’nın Vatikan’daki nüshasından bahsederken yazmanın bir bölümünün, Farsçadan es-Sıdkî lakaplı Ahmed b. Hasan Bâli tarafından Türkçeye çevrildiğini¹ söylemiştir. Hasan Kavruk ise eserin yazarının ismini Sıdkî mahlaslı Seyyid Ahmed bin Hasan Bâlî olarak vermiştir. Bizce de yazarın tam ismi budur. Zira yazar kendi adını metnin içinde tam olarak bu şekilde dile getirmiştir².

Eserin elde edilebilen nüshalarındaki tarih kayıtlarına ve mühürlere göre en eski nüshası H.954/ M.1547 tarihinde istinsah edilmiştir. Buna göre eser H.954/ M.1547 tarihinden önce yazılmış olmalıdır. Bu tarihte yaşamış ve ismi tam olarak Seyyid Ahmed bin Hasan Bâlî olarak anılan bir Sıdkî’ye tezkirelerde rastlayamadık.

Türk Edebiyatında yazılmış tezkirelere göre Sıdkî mahlasını alan 11 tane şair olduğunu görmekteyiz.³ Ancak bunların birçoğu 17. ve 18. yüzyılda yaşamış olanlardır.

Anadolu sahasında yazılmış ilk tezkire olan Sehî Bey’in Heşt-Behişt’inde zikredilen bir tane Sıdkî vardır. 1538’de tamamlanan bu tezkirede 6. tabaka şairler arasında yer alan; yani, “Sehî’nin yazarın yaşadığı zamana yetiştiği ve gençliğinde kendisine hizmet ettiği kendinden önceki kuşağa mensup olan”⁴ Sıdkî, Ahdî ve Kınalı-zâde Hasan Çelebi’nin tezkirelerinde de yer almaktadır. Bu durumda 1547’den önce yazılmış olan Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe’nin yazarı olan Sıdkî’nin Sehî, Ahdî ve Kınalı-zâde Hasan Çelebi tezkirelerinde yer alan Sıdkî olması -tarihî

¹Sakaoğlu,Saim, Dede Korkut Kitabı I, Konya, 1998, s.8,26.

²Bkz. Tenkitli Metin: B. 3a/4.

³Bu mahlas için Mustafa İsen “Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şairler” adlı yazısında Sıtkî’yi tercih ederken “Tezkirelere Göre Divan Edebiyatında İsimler Sözlüğü”nde Sıdkî’yi kullanmayı tercih etmiştir. Bkz. Mustafa İsen, Ötelerden Bir Ses, Akçağ Yayınları, Ankara,1997,1.baskı, s.203. ve Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey, Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988,1. baskı.

⁴Mustafa İsen, Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s.19.

bakımdan düşünüldüğünde- büyük bir olasılıktır. Ayrıca eserin Nuruosmaniye nüshasında eserin II. Bayezid'in oğullarından Şehzade Alemşâh'a ithaf edildiği yazar tarafından söylenmektedir.¹

1447-1512 yılları arasında yaşamış olan II. Bayezid'in, Abdullah, Şehinşah, Alemşah, Mahmud, Mehmed, Ahmed, Korkud ve Selim isimlerinde sekiz oğlu olmuştur. Bunlardan Abdullah, Şehinşâh, Alemşâh, Mahmud ve Mehmed, babalarının sağlığında ölmüşlerdir.² Bu durumda 1510'da ölmüş olan Şehzade Alemşâh'a sunulan eserin bu tarihten önce yazıldığını da söyleyebiliriz. Hatta Alemşâh'ın 1507-1510 yılları arasında Manisa'da şehzadelik yaptığı da düşünülecek olursa eserin Manisa çevresinde yazıldığı düşünülebilir. Zira 1547 tarihli nüshanın 1962 yılında İzmir İl Halk Kütüphanesi'nden Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınmış olan bir nüsha olduğu düşünülürse bu ihtimal kuvvetlenmektedir.

Tüm bunlardan hareketle Sıdkî için, Sehî'nin tezkiresini tamamladığı 1538 tarihinde bir önceki kuşak olarak anılmasından hareketle yaşlandığını, eserini Şehzade Alemşâh'ın ölümü olan 1510'dan önce tamamlamış olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Ayrıca Sıdkî hakkında yukarıda saymış olduğumuz üç tezkireci şu bilgileri vermektedir:

Sıdkî, İstanbul'da doğmuştur. Sehî sipahi oğlanları bölüğünde hizmet ettiğini söylerken, Ahdî ve Kınalı-zâde'ye göre Sıdkî, yeniçeri yayabaşısı olduktan sonra Sultan-ı Dergahî'de çavuşluk yapmıştır. Bir süre tılsım ve cinleri davete meşgul olduğundan bunlar arasında sayılmaya başlamıştır. Bu noktada özellikle eserin isminde geçen bir isimle yakınlığından dolayı Kınalı-zâde'nin şu sözü dikkat çekicidir: “ Ol tâ'ifeden efâ'îl-i acîbe ve ekâvil-i garîbe nakl u rivâyât iderdî. Eger kelimâtının sıdkı varise acâ'ib hâlât dandur.”³ Eserde her ne kadar tılsım ve cinler ile ilgili bir bölüm bulunmasa da eserde hikâyelerin anlatıcılarından biri olan Ucûbe'nin burada anıldığı, hatta “nakil ve rivayet” ifadelerinden şiirden hariç hikâyeye yazdığının anlatıldığı düşünülebilir. Ayrıca Ahdî sadece şiir yazmadığını, düzyazıda da yeteneği

¹Bkz. Tenkitli Metin: B. 3b.

²Bkz. “ Bayezit II” ,İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1971, C. 2, s. 395.

³Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şuarâ, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1989, C.1, s. 565.

olduğunu şöylece belirtir: “ Tab’-ı sâfi sıdk u safâ ile ârâste ve zihn-i pâki edâ-yı dil-küşâ ile pîrâste arsa-i nazmun hüsrev-i çapük-süvârı ve vâdî-i ma’rifetün emîr-i nâm-dârı. Tarz-ı inşâ ile şî’r-i revânı tuğra-nüvis Hâkânî yani Hazret-i Nişânî Beg’den görmüştür.”¹ Böylece Sıdkî’nin hikâyeler yazdığı da ortaya çıkmaktadır. Çavuşluktan ayrıldıktan sonra ise tımar sahibi olmuştur.²

Sıdkî’den kendi kuşağına en yakın olan Sehî’nin bile çok fazla bahsetmeyişi, örneğin Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Kühü’l-Ahbâr’da II. Bayezid ve I. Selim devri şairleri arasında Sıdkî adlı bir isme yer vermeyişi³ yazarın üne kavuşamadığının göstergesidir. Ancak şunu da düşünmek gerekir ki Selim’in taht için karşı karşıya geleceği kardeşi Alemşâh’ın etrafında olan bir yazarı yakınına almak istememiş olabilir. Ayrıca padişaha sunma amacıyla yazılan tezkirelerin de taht adayı olan bir şehzadenin yakınında olan bir yazardan uzun uzun ve çok olumlu bahsetmeleri beklenemez.

Sıdkî hakkında öğrendiklerimiz ile Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe arasında bağ kurmaya çalıştığımızda gayet açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır ki Sıdkî, seçtiği mahlastan da belli olduğu üzere, insanlara doğru yolu gösterecek bir vesile olmak için hikâyeler yazmıştır. Bu hikâyelerin anlatıldığı çerçevede hikâyede bir padişah vardır ve köle kızlarına her gün bir soru sormaktadır. Bu sorular daha çok devlet yönetiminde gereken dürüstlük, adalet, cömertlik gibi vasıflara yöneliktir ve birçok hikâyede şehzadelerin baş rolü üstlendiği görülür. Böylece Sıdkî belki de Şehzade Alemşâh’a ideal hükümdar modelini çizmek istemiştir. İlk bölümün birinci hikâyesinde adil olan küçük şehzade ile zalim olan büyük şehzadenin hikâyesinde okuyucuyu adil şehzadeden taraf olmaya yönlendiren Sıdkî, dokuzuncu bölümdeki hikâyelerde de şehzadelerin kötü kimselerle arkadaşlık etmesi sonucu ne gibi kötü hallere düşeceğini göstererek Şehzade Alemşâh’ı uyarmayı hedeflemiştir. Zira II. Bayezid’in oğlu Alemşah Manisa Valisi iken annesi Gülruh Hanım, oğlunun

¹Süleyman Solmaz, Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı (İnceleme-Metin), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 387.

²Kınalı-zâde Hasan Çelebi, a.g.e. ve Şemsettin Sâmî, Kâmûsu’l-A’lâm, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996, C. 4, s. 2945.

³Mustafa İsen, Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1994, s.28-29.

lalalığına gönderilmiş kimsenin ahlâksız, fesat başı olduğunu ve oğlunu kötü Őeylere alıştırmaya çalıştığını ve değiştirilmesi gerektiğini padişaha bildirdiği bilinmektedir.¹

¹<http://www.turksestudent.be/forum/index.php?s=68648a561dfbd0f29bb9d30e01d7bac8&showtopic=1763&st=0&p=27617&#entry27617> (15 Mayıs 2006).

2. BÖLÜM: ESER İNCELEMESİ

2.1. ESER HAKKINDA BİLGİ

Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe Eski Türk Edebiyatında hikâye anlatma geleneğine örnek bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Eser, XVI. Yüzyılın başında Sıdkî mahlaslı Seyyid Ahmed bin Hasan Bâlî tarafından Farsça'dan Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Yazar, insanlara ahlakî öğütler verecek bir hikâye kitabı yazmaya karar vermiş; ancak, Farsça Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe'yi okuyunca yazmak istediği her şeyin yazılı olduğunu görmüş, böylelikle eseri tercüme etmiştir. Bu tercüme faaliyeti sırasında eserin aslına sadık kaldığı görülse de yer yer kendi tasarrufunu kullandığı da anlaşılmaktadır.

Eserin Farsça orijinali İran'da Hamed bin Fazlallah bin Muhammed Sarahsi tarafından incelenmiş ve kitap olarak basılmıştır. İran'daki bu kitabı¹ çalışmamızın ancak son aylarında getirtebildiğimiz için eserin orijinali ile tercümesi arasındaki ilişkiyi tam olarak saptamak mümkün olmadı. Ancak bu incelemeden yola çıkarak şunları söyleyebiliriz:

Eserin orijinalinde anlatı zamanının 10 gün oluşu ve dolayısıyla eserde 20 hikâye bulunmasına karşılık Sıdkî'nin eserinde 9 gün ve 18 hikâye mevcuttur. Hikâye külliyatlarında hikâyelerin “ıkd”, “makale”, “makam”, “fasıl”, “sohbet” gibi başlıklar altında toplandığı bilinmektedir. Sıdkî, eserini “bâb”lar halinde düzenlemiştir. Eserin sebep-i telif kısmında kendisinin de belirttiği üzere eseri “dokuz bâb”dan mütevellittir. Her bâbda iki hikâye anlatılmaktadır. Böylece her gün yeni bir bâb açılır ve her gün iki hikâye anlatılarak dokuz günde on sekiz hikâye ortaya çıkar.

Eserdeki hikâyeler ahlakî nitelik taşımaktadır. Hikâyelerin konusunu dürüstlük, adalet, yiğitlik, cömertlik, emanete hıyanet etmeme, kıskanç ve kötü kişilerle arkadaş olmamak gibi temel ahlakî öğretiler oluşturmaktadır. Hikâyelerde

¹ Hamed bin Fazlallah bin Muhammed Sarahsî, Ucûbe vü Mahcûbe, Neşr-i Âna, Tahran, 1961.

dinî unsurlar görülmekle, ayet ve hadis alıntıları yapılmakla birlikte temelde hikâyelerin toplumsal hayatı düzenleme amaçlı olduğunu söyleyebiliriz.

Hikâyelerdeki kişi kadrosu da dikkat çekicidir. Divan Edebiyatındaki hikâyelerin çoğunda gerçeküstü olaylar ve güçler, cinler, periler, büyücü cadılar gibi masal unsurları bulunduğu; yaşanan hayatın her çeşit tiplerinin bu hikâyelere girmediği gibi bir yargıya karşılık bu hikâyelerde olağanüstü kişiler karşımıza çıkmaz. Hikâyelerin kahramanları genellikle padişah, şehzade, tüccar, vezir gibi yönetici kitle olmasına rağmen kuyumcu (cevherî, zer-ger, hakkâk), çiftçi (tarrâr), hoca, oduncu, hizmetli (gulâm), kumaşçı (bezzâz), köylü (rüsitâî), ayakkabıcı (kefş-ger), cariyeye (kenîzek, hatun, menkûha-i hâs) gibi halktan gerçek kişileri de hikâyelerde görmekteyiz. Üstelik bu kişiler tek yönlü olarak ele alınmamış, davranışlarının nedenleri üzerinde de durulmuştur. Eski Türk Edebiyatındaki hikâye varlığının ortaya çıkarılması hikâyelerin aslında modern olarak nitelendirdiğimiz hikâyelerden çok da farklı olmadığını göstermesi bakımından faydalı olacaktır inancındayız.

Anlatı zamanının kısıtlı olmasından kaynaklanan bir başka durum ise -güzel ya da çirkin, iyi ya da kötü- kişilerin tasvirlerinin uzun uzun yapılmamış olmasıdır. Yazar, okuyucuyu istenilen vasıflara ve kişilere yönlendirici ifadeleri kullanmakla yetinmiştir. Ne de olsa yazarın ve anlatıcıların (Ucûbe ve Mahcûbe'nin) asıl amacı ahlakî eğitimidir.

Hikâyelerde yer adları elden geldiğince belirtilmiş, bu sayede olayın gerçekliğine dair izlenim kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Uzun ve ayrıntılı mekan tasvirleri yapılmamış, mekandan amaca hizmet etmesi için yararlanılmıştır. Amaç, ahlakî bir ders vermek olduğuna göre, mekânı uzun uzun tasvir etmek gereksiz görülmüş, olayla fazla bağlantı kurulmamıştır. Bazı hikâyelerde olayın birden fazla yerde geçtiği, yer değişikliği sayesinde olayın geliştiği de görülmektedir. (4. bölümdeki iki hikâye bu duruma örnek verilebilir.)

Kişilerin günlük hayattan seçildiği, ayrıntılı mekan tasvirlerinin kullanılmadığı, ders verme amacına hizmet eden bu hikâyelerde kullanılan “göndürmek, hem-nişînlık, édeyin, görmedüm, yorıdı, şimdengerü, dutdum” gibi kelimeler dönemin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Eserin başlangıcında sanat gücünü gösterme kaygısıyla Arapça-Farsça tamlamaların yoğun olduğu süslü bir anlatım tercih edilse de eserin devamında yer yer secilerin ve paralelliklerin olduğu akıcı ve yalın bir Türkçe kullanıldığını söylemek gerekir.

Ayrıca Sıdkî'nin, seçtiği sözcük ve sıfatlarla okuyucuyu yönlendirdiğini söylemek de mümkündür. Yazar, iyinin ve iyiliğin yanında, kötünün ve kötülüğün karşısında olduğunu, doğrudan ya da dolaylı olarak, seçtiği kelimelerle bildirir. Ömer Seyfettin'in “*Bahar ve Kelebekler*” hikâyesi üzerinde yapılan bir çalışmaya göre yazarın kullandığı “beyaz” ve “siyah” sıfatları okuyucunun zihninde yan anlamlar çağrıştırmak bakımından önemlidir:

“... Bütün bunlar “Bahar ve Kelebekler” hikayesini adeta siyah ve beyaza boyamıştır. Yazar, birbirinden her bakımdan çok uzak bu iki nesli, büyüknine ile onun torununun torununu, insan oğlunun çok kolay idrak edebileceği bir zıtlık ile, siyah-beyaz zıtlığı ile anlatmıştır. Bunu yaparken hem bu kelimeleri kullanmış, hem de bu kelimeleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde çağrıştıran kelime ve ifadelere yer vermiştir. Metinde bu sayede oluşan yan anlam, tematik, yani tema oluşturan yan anlamdır. Bu hikaye , metin analizinde kelimelerin merkezî bir önem taşıdığını gösteren çarpıcı bir örnektir.”¹

Agah Sırrı Levend, Eski Türk Edebiyatında hikâyelerin karakterinden söz ederken şöyle bir madde oluşturmuştur: “Olayların gelişimini izlerken, nasıl ve niçin gibi soruların cevabı bulunmaz.”² Ne var ki Sıdkî'nin hikâyeleri bu maddeyi doğrulamaz. Zira Sıdkî'nin hikâyelerinde olayların nasıl ve niçin geliştiği mantıksal bir sırayla anlatılmaktadır.³

¹Soner Akşehirli, “Bahar Ve Kelebekler” Hikâyesine Kelime Alanları Açısından Bir Bakış(2005), <http://www.ege-edebiyat.org/modules.php?name=News&file=article&sid=199>, (10 Şubat 2006).

²Levend, a.g.m., s. 75.

³Bkz. 2. Bölüm Konuları Bakımından Hikâyeler.

İkinci anlatıcının içinde yer almadığı bir hikâyeyi anlattığı metinler “metin içi-hikâye dışı anlatıcılı metin” olarak adlandırılmaktadır.¹ “Metin içi anlatıcı”, birinci anlatının hikâyesi içinde yer alır. Böyle bir anlatıda anlatıcı bize değil, bir anlatan ya da dinleyene hitap eder. Böylece bizimle anlatıcı arasında bir mesafe ortaya çıkar. Anlatıcının, anlattığı hikâyede yer almayı ise “hikâye dışı anlatıcılı metin” olduğunu gösterir. Buna göre Ucûbe ve Mahcûbe'nin birinci anlatının hikâyesi içinde yer almaları metin içi anlatıcılı metin, Ucûbe ve Mahcûbe'nin anlattıkları hikâyede yer almayı hikâyeye dışı anlatıcılı metin olduğunu göstermektedir.

Hikâyelerin anlatılması için oluşturulan sebep Şah Sammâh'ın ilme ve sohbe meraklı oluşudur. Halk hikâyelerinde de görülen bu motif şöyle sıralanmaktadır:

1. Hükümdarın hikâye merakı,
2. Hikâyenin aranması,
3. Hikâyenin bulunması ve hükümdara takdimi².

Şah Sammâh, bu merakı sonucu Mısır Sultanı Aziz'in hareminden Ucûbe ve Mahcûbe'yi kaçırtır, böylece hikâyelerin aranması kısmı tamamlanır ve kızlar şahın sorduğu sorulara karşılık hikâyelerini anlatırlar.

Gerek Halk gerekse Klasik Türk Edebiyatı metinlerinde sıkça karşımıza çıkan **aşk** unsuru çerçeve hikâyede Sammâh'ın Ucûbe ve Mahcûbe'yi görmeden âşık olması dışında işlevsel olarak karşımıza çıkmaz. Bunun yanı sıra Süheyl ü Nevbahâr, Hüsrev ü Şirin, Vâmık u Azrâ gibi birçok hikâyede var olan **çocuksuzluk** motifi Sıdkî'de görülmez.

Hikâyelerde **kahramanın eğitimi** de gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır. Kahramanın eğitimi iki aşamada gerçekleşmektedir. İlki kitabî bilgilerin

¹Safiye Akdeniz, Hikâye Ve Romanda “Anlatıcı”ya Göre Metin Tipleri, Bakış Açısı Ve Odaklanma, 31.01.2006, <http://www.Ege-Edebiyat.Org/Index.Php> (5.5.2006)

²Nerin Köse, Türk Halk Hikâyelerinde Yapı, Araştırmalar I, Millî Folklor Yayınları, Ankara, 1996, s.32.

öğretilmesi, ikincisi ise ok atmak, kılıç kullanmak, at binmek gibi epik dönemin izlerini taşıyan ustalıklarının kazandırılmasıdır. Önemli olan husus, bu eğitimin hikâyede sebepsiz yere anlatılmaması, olay akışı içinde mutlaka bir işlevi olması ve bu eğitim sayesinde kahramanın kendini ve etrafındakileri kurtarmasıdır. Yani hikâyenin başında “duvarda asılı olan tüfek”, hikâyenin sonunda patlamakla görevini yerine getirmiş olur.

Eserde **kadınlar** hakkındaki hükümler de dikkat çekicidir. Özellikle son iki hikâyede kadınlara güvenip sır vermemek gerektiği üzerinde durulmuşsa da yer yer hizmetli kızların hikâye kahramanlarının hayatlarını kurtarma görevini üstlendiği görülür. Böylece kadınlar eserde, cemiyet içinde hem hayat kurtarıcı hem de zor duruma düşürücü rollere büründürülür. Hikâyelerde olumsuz özellikte kadınlar görülmesine rağmen, ilk olarak Tevrat'ta görülen Simson Kıssası, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Külkedisi, Hansel ile Gratel gibi yabancı kaynaklı masallar ile Nardaniye Hanım, Ala Balık Masalı, Oduncu ve Çocukları gibi Halk Hikâyelerinde görülen “hain anne”¹ motifi Ucûbe ile Mahcûbe'nin anlattığı hikâyelerde yer almaz. Bilge Seyidoğlu², içinde grotesk (gülünç, acayip) unsurlar görülen masalları tasnif ederken kadınlarla ilgili olanlar diye bir başlık açar ve bu masalları:

- a) Kurnaz Kadınlar,
- b) Hilekâr Kadınlar,
- c) Saf Kadınlar,
- d) Akıllı Kadınlar, diye sınıflandırır.

Bu sınıflandırmada görülen dört sınıf da Ucûbe ile Mahcûbe'nin anlattığı hikâyelerde görülmektedir. Kadına bakıştaki olumsuz tutumun Türk kültürüne İslamiyet ile birlikte girdiği sanılsa da Arap-Fars ve Hint geleneklerinden kaynaklandığı bilinmektedir.³ “Arap-Fars anlayışı da kadını erkeği denetlemesi

¹Nerin Köse, “Hain Anne Motifi” ve Türk Halk Hikâyeleri, Araştırmalar II, Millî Folklor Yayınları, Ankara, 1997, s. 131-142.

²Bilge Seyidoğlu, Türk Masallarında Grotesk, Milli Kültür Dergisi, S.43, 1983, s. 54.

³Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1984,4. Baskı.

gereken tehlikeli bir canlı olarak kabul eder.”¹ Farsçadan çevrilen Ucûbe ve Mahcûbe hikâyelerinde kadına karşı olumsuz yargıların bu çeviri sebebiyle yer aldığını düşünmekteyiz.

Çerçeve hikâyenin, anlatı zamanı olarak da dokuz günün sonunda Ucûbe ve Mahcûbe’ye ne olduğu belirtilmemiştir. Böylece çerçeve hikâyenin açık uçlu olduğunu; ancak, kızların anlattığı hikâyelerin açık uçlu olmadığını kapalı olduğu görülmektedir. Zira her hikâyenin bitiminde olayın özetlenmesi ve olaydan ders çıkarılması, hikâyenin okuyucunun zihninde sonlandırılmak istendiğinin de bir kanıtıdır.

2.1.1. Mukaddime

Ucûbe ve Mahcûbe’nin “Âgâz-ı Dâsitân-ı Ucûbe ve Mahcûbe” başlıklı bölüme kadar olan kısmını önsöz olarak düşünmek gerekmektedir. Bu önsöz iki kısım olarak düşünülürse ilk kısımda yazarın dünya görüşü ve duyuş tarzı; ikinci kısmında ise eserin yazılış sebebi ve işlenecek tema yer almaktadır. Hikâyenin girişinde şu bölümler bulunmaktadır:

- a. Allah’a Hamd Etme, Şükretme ve Yalvarma
- b. Münâcât
- c. Nâ’t
- d. Dört Halife’ye övgü
- e. Sebeb-i Te’lif
- f. Akıl sahipleri ile konuşma
- g. Eserin Sunulduğu Şehzade Alemşâh’a Övgü

Anlatının başlangıcında yazar Allah’a hamt ve şükür eder. İnsan vücudunu yaratılmışların en şerefli olarak cihanın aynası kıldığını söyler:

“Bismillâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm Ḥamd-i bî-ḥadd ol ḥudâ-yı zü’l-celâl-i ber-kemâle ki vücûd-ı âdemî ki eşref-i cemî’-i mevcûdât dur mir’ât-ı mükevvenât

¹Umay Günay, İslâmî Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi, Millî Folklor Dergisi, C.6 S.46, 2000, s.4-9.

kıldı ve her şey ki taht-ı hilkatdedür ‘alādan tā şerāya degin cibillet-i beşeriyette merkūz kıldı. Tā zāt-ı gīti-nümā-yı insān bir ayīneye maşķūl oldu ki zevi’l-uķūl nazār-ı basiretle mecmū‘a-i fıtrat-ı kevnıyyeti anda mu‘āyene müşāhede eyleye.”¹

Allah’a şükrettikten sonra bazı insanları diğerlerinden üstün kıldığını ve seçtiğini söyler:

“Bes ber-muķtezā-yı hikmet ba‘zı ādemi ba‘zından güzide eyledi ve dağı envā‘-ı a‘tāf ve eşnāf-ı eltāf ile müşerref ü maşķūş kıldı. Nite ki haķķ te‘ālā buyurur: “ve refa‘nā ba‘zahüm fevķa ba‘zın deracātin”^{2,3}

Bu seçilmiş kişilerin başında evliyaları sayar:

“ve kendü evliyāsını mezīd-i kerāmetle kāffe-i halkdan mümtāz eyledi ve kendünün hucāb-ı celālinde bunları mestūr kıldı. Nite ki buyurur: ‘Evliyā-i taht-ı kıbābi lā ya‘rifuhüm ehadün ğayri’⁴

Aynı zamanda peygamberlik vasıflarından biri olan “ismet” kelimesini de kullanmayı ihmal etmez; ismet perdesinin sakinleri ve yakınlık mertebesinin ön safları olarak enbiyaları anar. Gizli bilgileri açıklamak ve Hakkın eserlerini göstermek için onları halka gönderdiğini söyler. Bazısına sayfalar –ki burada kastettiği Musa Peygamber’dir- ve bazısına da bir araya getirilmiş kitaplar yazdırdığını ekler. Böylece Hakkın kelamı üzerine halk, doğruluk yolunda ve kurtuluş caddesinde olacaktır. İyilikleri sonucu cennet, kötülükleri sonucu cehennem ile karşılaşacaklardır. Oysa bu risalelerden sonra halkın Hak üzerine düşüncesi kalmayacaktır:

¹Bkz. Tenkitli Metin: B1b.

²Zuhuf, 32.

³Bkz. Tenkitli Metin: B1b.

⁴Bkz. Tenkitli Metin: B1b.

“ve enbiyā ‘aleyhi’s-selām ki sākinān-ı serāperde-i ‘işmet ve hazret-i kurbet dururlar. Rütbe-i risālet ile ve menzilet-i nübüvvet ile müşerref kıldı ve hazā’ir-i kırb-ı kıudsde ve merāhil-i muhabbet-i ünsde her birine maķām-ı ‘ālī ve derece-i refī‘ erzānī kıldı ve āsar-ı haķķı izhār édüp ve rüsüm-ı bātlı ihfā étmekiçün bunları halka gönderdi. Ba‘zısına şuhuf u ba‘zısına kütüb-i müdevvenile menşür vérdi. Tā muķtezā-yı fermān-ı haķķ üzerine cinni vü insi tarīķ-ı tuġyāndan menhec-i şalāha ve cadde-i felāha getüreler ve mevhibāt-ı nefsiyye-i firdevsile ve hediyyāt-ı cinān-ı ‘adnile va‘de véřüp ve envā‘-ı ‘uķübāt-ı derekāt u şiddet-i ‘azāb-ı elīm-i dūzahıla va‘id édeler. Tā tebliġ-i risaletden sonra halkuñ haķķ üzerine hücceti olmaya.”¹

Yazar, peygamberlerin insanoġluna niçin gönderildiġini açıkladıktan sonra Hz. Muhammed’in gönderilişini ve onun vasıflarını anlatır:

“Bes ol ‘anāşır-ı muṭahhire-i rüsül ortasından hulāşa-yı hilķat hū‘ace-i beşer ve şefī‘-i rüz-ı maḡşer kevkeb-i evc-i sa‘ādet ve sitāre-i felek-i hidāyet muballıġ-ı risālet ve māhī-i ḡalālet Ebu’l-Ķāsım Muḡammed bin ‘Abdullah bin ‘Abdulmuṭṭalib ve şalavātullahü ve selāmuḡu ‘aleyhi üründüledi ve merātib-i ‘izz ü devlet ve menāzil-i şeref ü kırbet u muhabbet ve ‘ulüvv-i maķāmāt u farṭ-ı kerāmāt u zuhūr-ı ‘acāyib-i mu‘cizāt ki ṭāķat-i insāniyyetiyye ḡadd-i imkānda evlā müyesser kıldı. Nitekim haķķ te‘ālā buyurur: “ve kāne fażlu’llahi ‘aleyke ‘azīmen”^{2,3}

Peygambere dostluk eden Dört Halife’yi anmadan geçmeyen yazar halifelerin her birini en belirgin özellikleriyle dile getirir ve peygambere dua eder:

“ve çehār-yārı güzide-i sā’ir-i aşḡāb kılup maḡal-i ḡilāfet-i Aḡmedide ḡaşb eyledi ve her birisine derece-i ‘ālī ve mañşıb-ı refī‘ erzānī eyledi ki emīrū’l-mü’mīnīn [ḡazret-i] Ebubekir Şıddıķa maķ‘ad-i şıdķda emānet ile efḡaliyyet vérdi ve emīrū’l-mü‘mīnīn [ḡazret-i] ‘Ömere dār-ı milk-i dünyede kesret-i

¹Bkz. Tenkitli Metin: B2a.

²“ Üstelik Allah’ın senin üzerinde bulunan lütfu çok büyüktür.” Nisâ, 113.

³Bkz. Tenkitli Metin: B2a-2b.

şalâbet ve nihâyet-i ‘adâletile imâret vârdi ve emîrû’l-mü’mînîn [Hâzret-i] ‘Osmâna kitâb-hâne-i ‘ilm-i ilâhîde tilâvet-i Qur’ân-ı ‘Azîm u far’ı hayâile kerâmet vârdi ve emîrû’l-mü’mînîn [Hâzret-i] ‘Aliye makâm-ı recûliyyetde seyf-i intikâmla şecâ‘ at vârdi ve şad hezârân [.....] ve tuhfe-i taḥiyyât ravza-i muḳaddes u merḳad-i mübârek-i h’âce-i kâ’inât u served-i mevcûdât Muhammed-i Muştafa üzerine olsun.”¹

Yazar, Dört Halifeyi överken kendi anlatısında kullanacağı hususlar hakkında ipucu verir gibidir. Zira sözü geçen her özellik hakkında bir bölüm anlatılmış, bu vasıfların önemi vurgulanmıştır. Bu noktada artık bu anlatının neden yazıldığına değinmeye sıra gelir. Burada yazar kendi adını söyler ve kendi ağzından sebepleri anlatır:

“‘Aleyhi efdalü’ş-şalavât ve ekmelü’t-taḥiyyât ḥaḳḳ te’âlâ celle zikrehü ḥâzreti tenzîh u taḳdîs édüp ve Seyyid-i Rûsül Muhammed Muştafâyadur ve zû-taḥiyyât étmekden soñra bu mecmû‘anuñ sebep-i te’lifine şürûğ idüp ez’af-ı ḥalḳ-ı Allah ve a‘cezi ‘ibâdihi Seyyid Ahmed bin Hasan Bâlî el-ma‘rûf be Şıdkî eydür.”²

Buna göre yazar hikmetli, tarihten haber veren, meseller içeren, insanların okuyup nasibini aldığı bir mecmua oluşturmak istemiş ve kitapları araştırmıştır. Bulduklarından bazısını tercüme edilebilir bulmuştur. Bu sırada eline dokuz bölüm olarak düzenlenmiş, doğru ifadeli ve güzel hikâyeli, Ucûbe ve Mahcûbe adı verilen, Farsça bir kitap geçmiştir:

“Diledüm ki bir mecmû‘a cem‘ eyleyem ki mevâ‘iz u ḥikemi mutazammın ve emsâl u ḥikâyâtı müstemil olup tevârîḫ-i mülûkdan ve aḥbâr-ı müteḳaddiminden muḥbir ola ve ḥavâş u ‘avam ‘âlem andan behremend olup ve mülûk u selâḫin-i cihân anuñ istimâ‘ından maḥzûz olalar. Bu sevdâda esb-i te’emmül ü fikre süvâr olup eṭrâf-ı ‘âlem-i ma‘rifeti geşt édüp kütüb-i meşâyih ve devânir-i ‘Acemî tettebbû‘ idüp ba‘zını nâ-müsta‘mel ve ba‘zını

¹Bkz. Tenkitli Metin: B2b.

²Bkz. Tenkitli Metin: B3a.

mütereccüm boldum. Bu eşnâda ittifâk bir kitâb elüme girdi. Faşihü'l-‘ibâre ve belîgü'r-rivâbe. Toğuz bâb üzerine tertib olunmuş ve her bâbda fevâyid-i bî-ḥad ve leṭâif-i bî-‘add münderic olunmuş ve zebân-ı Pârsî üzerine ketb olunmuş ve U‘cûbe Maḥcûbe déyu ad vârilmiş”¹

Anlatmayı düşündüğü tüm konuları bu kitapta bulan Sıdkî, kitabı tercüme etmeye karar verir ve akıl sahiplerine danışır:

“ve ol ma‘ânî ki fikr etmişidüm cemî‘ isin ol kitâbda mevcûd buldum ve münâsib gördüm ki ol kitâbı zebân-ı Pârsîden Türk diline tercüme eyleyem. Pes müdebbir ‘aql u müfekkir ḥiredle bu bâbda meşveret édüp anlardan rây-ı bâ-şavâb istimdâd étdüm ve ‘aql u ḥired reh-nümâ cevâb-ı şâfi vârip didiler ki”²

Akıl sahipleri bu amelin sonucunun sevap kazanmak olduğunu, sünnet üzerine bu kitabı saadet sahibi birine sunması gerektiğini, onun bereketiyle bu işin tamamlanacağını ve şeref bulacaklarını söyler.

‘Bu resme ‘amelde ki neticesi şevâb-ı cemîl-i uḥrevîdür. Lâ-büddür ki cânib-i nefî‘ dünyâyı daḥı mu‘aṭṭal ḳomayasın. Sünnet-i müteḳaddimân üzerine binâ’-ı kitâbı bir vüstür-ı şâḥib-sa‘âdetüñ nâm-ı şerîfine ḳoyasın. Tâ anuñ yümn-i iḳbâlile itmâm müyesser ola ve hem ol ism-i mübâreküñ şerefiyle bu mecmû‘a daḥı ḥalk-ı ‘âlem ortasında şeref bulavuz.’³

Akıl sahiplerinin verdiği bu cevap üzerine Sıdkî kime sunacağını bulur ve ona övgüde bulunur. Devletin duacısı olduğunu, kitabını onun şerefine yazdığını, beğeni toplayacağını umduğunu söyler:

“Bu münâzara anlaruñla vâḳı‘ oldı. Bu za‘îf daḥı eyitdüm ki ol vüstür-ı şâḥib-i sa‘âdet ki didiñiz bu zamânda ḥazret-i şehinşâh-ı ‘âlem ola. Benî

¹Bkz. Tenkitli Metin: B3a.

²Bkz. Tenkitli Metin: B3b.

³Bkz. Tenkitli Metin: B3b.

‘âdem şehri-yâr-ı fermân revâ şehzâde mübârek zulmünden ‘âdil hağan Süleymân serîr-i meskendür cihângir tâc-bağş u nuşret-ı şîm âli-i ‘Oşmân sultân ‘Alemsâh bin Sultân Bâyeziddür. Şi‘r: “Penâh-ı milk-i ‘âlem mîr-i kâmil/ Hüdâvend-i cihân pâdişâh-ı ‘âdil” Pes bu za‘îf ki du‘â-güy-i devletüm, ol rüsüm-ı şâhib-i sa‘âdetüñ hevâ-dârı olduğumdan bu mecmû‘ ayı anuñ nâm-ı şerîfine yazdum. Tâ ki şeref-i mü‘âla‘asına yétişdükte çün mağall-i kabûlde vâkı‘ ola. Ümîddür ki ol şâh-ı cihân-mu‘â‘uñ nazâr-ı ‘inâyetile menzûr ve ‘avâtıf-ı hüsrevânîsiyle ma‘tûf olam”¹

2.1.2. Âgâz-ı Dâsitân-ı Ucûbe vü Mahcûbe

Özet:

Acem diyarında Cem neslinden gelen Sammâh adlı bir padişah hüküm sürmektedir. Şah Sammâh adalet ile halkını refah içinde yaşatmaktadır. Güzel ve aynı zamanda akıllı kızlara düşkündür. Onlarla sohbet etmekten hoşlanmaktadır.

Bir gün Mısır ve Rum tarafından bir bezirgân şehre gelir. Şah bezirgândan huzuruna cariyelerini getirmesini ister. Ancak gönlüne göre sohbet edebileceği bir cariye bulamaz. Bezirgân şahın istediği özelliklerde bir cariye görmediğini; ancak, Mısır şehrinde Aziz’in haremindedir Ucûbe ve Mahcûbe adlı, akıllı yerinde, hoş sohbet iki cariye bulunduğunu, Aziz’in bunların hikâyelerinden bir an olsun ayrılamadığını işittiğini söyler.

Kızların bu vasıflarını duyan Şah Sammâh onlara âşık olur ve vezirine bu kızları Aziz’in hareminden kaçırmanın yolunu sorar. Vezir bir hile yapmayı teklif eder. Çok yetenekli, okumuş, akıllı, Tayfur adında bir civandan bahseder. Tayfur getirilir ve kızları kaçırmayı kabul eder.

Mısır’a bir tüccar kılığında giden Tayfur orada zekâsıyla ve sohbetiyle adını Aziz’e kadar duyurur. Aziz’in huzuruna çıkan Tayfur hoş hikâyeleri ile onu etkiler ve şahın sohbet arkadaşı olur. Ucûbe ve Mahcûbe her gün bir hikâyeye anlattıkça Tayfur da bir hikâyeye anlatır; ancak, kızlara arkasını dönüp oturur, böylece şaha

¹Bkz. Tenkitli Metin: B3b-4a.

güven telkin etmektedir. Diğer yandan Tayfur iki deveyi kervansarayda yulaf verip şehre getirerek eğitmektedir. Yardımcısına da hizmet için iki cariye alacağını ama kaçmamaları için onları bağlamasını söyler. Develeri şehre getirip acıklarının sağlar. Salıverilen develer hızla kervansaraya dönecektir. Aziz ava çıktığında Tayfur, Ucûbe ile Mahcûbe'nin yanlarına gelir ve Aziz'in onları “filan bağda” beklediğini söyler. Hazırlanan kızları develere bindirir, hızla kervansaraya dönen develerin üzerindeki kızları Tayfur'un yardımcısı teslim alır. Bu sırada avdan dönen Aziz, “her zamanki adet üzerine” Tayfur'u sohbet etmek için çağırır. Tayfur'un nüktelerine cevap vermeleri için Ucûbe ile Mahcûbe'yi çağırır ancak kızları kimse bulamaz. Bunun üzerine çok üzülen Aziz'i yine Tayfur avutur. Uygun bir zamanda kervansaraya döner, kızları alır ve Acem'e varır.

Şah Sammâh Tayfur'u ödüllendirir, kızların getirilişine sevinir; ancak bir yandan da kızları Aziz'den kaçırdıkları için kızların kendilerine haram olduğunu düşünür. Bunun üzerine vezir, Sammâh'ın Aziz'e bir name yazmasını, birçok cariye ve hediye göndermesini, böylece af dilemesini salık verir. Sammâh seçtiği diğer bir veziri hediyelerle beraber Aziz'e gönderir. Aziz elçiyi özenle ağırlar ve huzuruna getirir. Sammâh'ın mektubu okunur. Mektupta kızları kaçırtanın kendisi olduğu ancak şer ile haram oldukları için affedilmeyi beklediği, gönderdiği kadı ile gereğinin yapılmasını dilediği yazmaktadır. Bunun üzerine Aziz de bir name yazar, hediyeler hazırlattırır, elçi ile Sammâh'a gönderir. Aziz'in yazdığı mektupta Sammâh'a kızları bağışladığı yazmaktadır. Bu duruma çok sevinen şah halka hediyeler dağıtır.¹ Bundan sonra her gün Ucûbe bir hikâye söyler ve Mahcûbe “hale münasip bir cevap” verir. Böylece kitap dokuz bölüm olarak düzenlenmiş olur.

İnceleme:

Sıdkî'nin Farsça'dan tercüme ettiği bu eserin tamamında yukarıda anlattığımız çerçeve hikâyenin kahramanları varlığını sürdürmektedir.

Hikâyede karşımıza ilk çıkan kişi “Cem nesli”nden gelen **Şah Sammâh**'tır. Blok kişileştirme yöntemiyle bizlere tanıtılan Şah Sammâh memlekette benzersiz,

¹Buraya kadar hikâye üçüncü tekil kişi tarafından anlatılmakta ise de bundan sonra hikâye, yazar anlatıcının ağzından anlatılmaktadır.

saltanatta kemal sahibi, melek görünüşlü, Asaf fikirli, adalette Anuşirrevan, ilim ve hikmette Lokman ve yüzük sahibi Süleyman, iyi ahlaklı, halkı huzur içinde yaşayan, yüz güzelliğinde ve cömertlikte bilinen bir kişidir:

“Umūr-ı memleketde bî-hemāl ve kânun-ı saltanatda berkemāl idi ve memleketi bî-hadd ve leşkeri bî-‘add idi. Milk-i melek-sîret ve pâdişâh-ı Āşaf-fikret idi. ‘Adl ü bazelde Anuşirrevân-ı Hâtem ‘ilm ü hikmetde Loqmân u Süleymân-ı bā-hâtem idi. Ahlâkı hamîde vü tarîkı pesendîde idi ve rûzigârında ehl-i ‘ilm ü fazl refâhiyyet tamâmile müreffen ve fuqarâ vü mesâkîn in‘âm-ı ‘âmile muğtenem ve re ‘âyâ ‘adl ü inşâfile bā-huzûr olmuşlaridi ve luğf u ihşânda vahîd-i eyyâm ve melâhat ü semâhatde tamâm idi ve anuñ adına Sammâh dërleridi.”¹

Onun bu olumlu özellikleri sayıldıktan sonra başka bir özelliğine sıra gelir ki aslen kitabın oluşumunda şahın bu özelliği etkili faktördür. Sammâh güzel yüzlü, kıvrık saçlı, melek huylu, çiçek kokulu, peri yüzlü, ay görünüşlü, Müşteri yüzlü, güneş yüzlü, gül endam, gönül alıcı dilberlere meyillidir. Şah bunların birbiriyle olan sohbetinden bir an ayrılmaz istemez:

“Anuñ tab‘-ı laîfî [gâyet] hûb-rûy ve ca‘d-mûy melek-hûy ve semen-bûy perî-peyker ve meh-manzar müşterî-tal‘at ve hürşîd-şüret gül-endâm ve dil-ârâm dilberlere mâ’îl idi ve anlaruñ muşâhabeti tab‘-ı selîmine münâsib vâkı‘ olmuşidi ve bir lahza anlaruñ muvânesetinden hâlî olmazidi.”²

Şehre gelen bezirgândan cariye istediği zaman da şu niteliklerde bir güzel istediğini belirtir. Burada sadece yüz güzelliğine mültefit olmadığını; zarafette, letafette, tazelikte, şirinlikte, yardımseverlikte, anlayışlılıkta, güzellikte, kokuda, huyda benzersiz bir güzel aradığını söyler:

“Pes melik dëdi ki: “Biz mücerred hüsn-i şürete iltifât étmezüz. Belki bir mecmû‘a isterüz ki hüsn-i şüret ü luğf-ı sîretde müzeyyen ve zarâfetde letâfetde

¹Bkz. Tenkitli Metin: B4a-4b.

²Bkz. Tenkitli Metin: B4b.

tarāvetde ḥalāvetde gıyāsetde firāsetde mu‘ ayyen ve rūda būda mūda ḥūda bī-naẓīr-i ‘ālem ola.”¹

Çerçeve hikâyedeki kahramanlardan Şah Sammâh devletin hem hükümdarı hem de kızların hayranıdır. Bu iki özelliği sonucu her bölüm başında padişah önce devlet işlerini yerine getirmesi ile karşımıza çıkar. Devamında kendi nefsi için kızlarla sohbe giden şah bu andan sonra gerek hikâyelerde gerekse hikâyelerin ve bölümlerin bitişlerinde bir daha sahneye çıkmaz. Bu durum -hayalî bile olsa- bir devlet büyüğünün okuyucu ile çok sık haşır neşir olmasını engeller ve okuyucuda Şah Sammâh’a karşı gizli bir saygı duygusu uyandırır.

Baş vezirin Şah Sammâh’a kızları kaçırmayı için önerdiği kişi olan **Tayfur**² ise sadece çerçeve hikâyenin baş kısmında ortaya çıkar. Tayfur güzel ve rağbet edilen bir civandır; tabiatı düzgün, talihi bereketlidir; yeryüzünün dört yanını gezmiş, türlü ilimler öğrenmiştir; ticaretten birçok mal kazanmış, çeşitli diller öğrenmiştir; Arap dilinde ayrıca mahareti vardır:

“Bir cüvān-ı ḥüb ve merd-i mergüb durur. Ṭab‘ı mevzūn ve ṭālī‘i meymündür. Baña müte‘allık-i cüvāndur rub‘-ı meskūnı geşt étmişdür ve envā‘ı ‘ulūm ḥāşıl étmişdür. Şöyle ki uşūl ü fiḫ ve ḥilāfī ve kelām u ḥikmet u hey’et u hendese ve seyr-i ‘ulūmda niḥrīr-i zamāndur ve ticāretten daḥı niçe emti‘a-i nefīse ve cevāhir-i laṭīfe eline girmişdür ve nice zubān-ı muḥtelif öğrenmişdür. Ḥuşūşa luġat-i ‘Arabda ḥōd mehāreti vardır.”³

Kızların kaçırılmasında en önemli kişi olan Tayfur görevi bittikten sonra bir daha sahnede yer almaz. Tayfur’u yönlendirici ve yardımcı bir kişi olarak ele almak mümkündür. Bilindiği üzere “Çatışmanın gerçekleştiği dramatik vaziyet, bir yönlendiricinin müdahalesi sayesinde, vücut bulabilir, gelişebilir ve çözümlenebilir.

¹Bkz. Tenkitli Metin: B5a.

²Hasan Kavruk “Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler” adlı kitabında bu ismi Taykur olarak belirtmişse de yaptığımız okumalar sonucunda ismin Tayfur olduğuna kanaat getirdik. Bkz. Kavruk, a.g.e., s. 36.

³Bkz. Tenkitli Metin: B6a-6b.

Bu, metnin sonunda vakanın istikametini gösteren ibarenin bir tarafa meyletmesini temin eder.”¹

Tayfur’un kaçırmakla görevlendirildiği Ucûbe ile Mahcûbe’nin bulunduğu yer ise Arap sultanı Mısır hükümdarı Aziz’in haremidir. Bu bakımdan Aziz “hasım veya karşıt güç”² olarak değerlendirilebilir. Aziz hakkında detaylı bir tasvire girişilmemiştir. Ancak Aziz isminin manası gibi izzetli, şerif, sohbeta ve dostluğa meraklı, barışçı bir kişi olduğunu söylemek Ucûbe ile Mahcûbe’ye çok düşkün olmasından, kızlar kaybolduğunda çok üzülmelerinden, kızları kaçırtanın Sammâh olduğunu öğrendiğinde savaş ilan etmeyip onu affetmesinden dolayı mümkündür. Aziz’in saygınlığını ve gücünü şu ifadeler temsil etmektedir:

“Élçi dahı hedâyâsın ihzâr édüp hâdem ü haşemile dîvâna gelüp alçağ bir dîvân gördi kim rub^ç-ı meskûna hüküm éden cihângir pâdişâhlaruñ dîvân-ı âlileri andan bir numûne ola. Şöyle ki âdem âvâzesi ve at süheylî ferseng-be-ferseng yol giderdi. Çavuşlar istikbâl édüp elçiyi ta^çzîm-i tamâmile atdan indirüp öñince ardınca segirdişüp ^çatebe-i ^çulyâdan içerü girdiler. Élçi bakup gördi ki bir eyvân bağlanmış ki kulleri keyvânile berâber olmuş ve eyvânun içinde dört şuffe vaz^ç olunmuş ve karşıdağı şuffenün üstinde kızıl altundan bir taht kurulmuş ve üstünde ^çAzîz-i Mısır başına tâc-ı şâhî ve egnine libâçe-i sultânî alup ^çizz ü devletile oturmuş ve sağ u şol vüzerâ vü ümerâ vü a^çyân-ı devlet oturmuşlar ve girü kalan sipâhî kim tırmış ve kim oturmuş ve cemî^ç si ^çAzîz huzûrında sükûta varıp sâkit olup tırmışlar. Şöyle ki bir siñek âvâzesi kadar şavt-ı taşra işideler.”³

Kitaba isim veren kişiler olarak **Ucûbe ve Mahcûbe** aranan niteliklere sahip, güzel, akıllı, hoş sohbet kızlardır. Tam Şah Sammâh’ın aradığı özelliklerde olmalarına rağmen Aziz’in haremindedirler ve onları ancak bir hile yoluyla oradan çıkarmak mümkün olur. Kızların şu vasıflarından söz edildiğinde Sammâh kızlara âşık oluverir:

¹Şerif Aktaş, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991, s. 139.

²Aktaş, a.g.e., s. 138.

³Bkz. Tenkitli Metin: B12a.

“Şehr-i Mışırda harem-i ‘Azîzde iki kenîzek-i bâ-temîz ki hüsn-i şüretile ma‘rûf ve farḫ-ı fıḫnatile mevşûf ve çün âfitâb u mâh ‘âlemde meşhûr ve tarâvet u hâlâvetde yegâne ve şabâhat u melâhatde nâdir-zamâne dururlar. Çün mükâleme ve müfâvâzaya gireler. Hezâr şehbân u ḥassân anlaruñ münâzarasında ‘âciz olalar ve çün hikâyât u rivâyât takrîr édeler. Bülaḡâ vü fuşahâ-yı cihân anlaruñ nazîresinde kâşır olalar ve ‘Azîzüñ çerâḡ-ı çeşmi anlaruñ rüy-ı pür-nûriyla rüşen ve hücre-i ḡâşî ol gül-çehrelerle gülşen durur. Rûzgârını anlaruñ muvânesetiyle geçürür ve bir laḡza anlaruñ mücâlesetinden ḡâlî olmaz ve anlara U‘cûbe vü Maḡcûbe déyu ad virmişler.”¹

Ucûbe ve Maḡcûbe adlı köle kızlar çerçeve hikâyede Şah Sammâh’tan daha ön planda olan hikâye karakterleridir. Kızlar her bölümün başında sahneye girdikleri gibi birbirleri ile olan diyalogları da gözden kaçırmamaktadır. Ucûbe’nin hikâyesini bitirmesiyle Maḡcûbe’nin, arkadaşının hikâyesini övmesi, aklına gelen benzer bir hikâyeden söz etmesi ve bunun üzerine Ucûbe’nin iyice meraklanıp hikâyeyi sorması kızlar arasında herhangi bir husumet olmadığını göstergesidir. Tüm bölümlerde ikisinin akıl olarak birbirine denk olduğunu, birinin diğerdinden üstün olmadığını yazar başarılı bir şekilde okuyucuya aktarmaktadır. Her bölümde aynı sıra içinde önce Ucûbe’nin sonra Maḡcûbe’nin hikâye anlatması okuyucunun zihninde bir hak düşüncesi oluşturur. Aynı güzellikte hikâyeler sunan iki genç cariye arasında Şah Sammâh’ın yapamadığı gibi okuyucu da bir ayırım yapamaz.

Diğerdan Şah ile kızlar arasında okuyucunun kızlardan yana bir tercih yapması nedensiz değildir. Zira şah sadece bölüm başlarında olaya dâhil olmakta, asıl hikâyeleri kızlar anlatmaktadır. Kızlar tüm hikâyeleri şahın sorduğu sorulara binaen anlatsalar da okuyucu, kıssadan çıkarılan hisselerin kendisi için olduğunu bilir. Böylece okuyucu, kendisine öğüt veren saygıdeğer bir büyüğü dinler edasıyla kızların çıkardığı dersten kendisine pay çıkarır. İşte bu noktada yazar amacına ulaşmaktadır. Devlet büyüğüne anlatılma ve öğüt verme amaçlı olarak ortaya çıkan bu hikâyeler, alt tabakadan başlayarak kabul görür. Bu yönüyle eser nasihate dair bir

¹Bkz. Tenkitli Metin: B5b.

eser olarak düşünölmektedir. “**Ahlak ve nasihate dair eserler**, yazıldıkları çevrenin içtimaî ve tarihî durumu hakkında bilgi veren kaynaklar durumundadır. İslâmî Edebiyatta siyaset-nâme olarak da vasıflandırılan – çünkü bu kitapların ilk yazılanları hükümdâra ve devlet büyüklerine nasihatleri ihtiva etmektedir- böyle eserlerin geniş bir yer tuttuğunu görmekteyiz. İslâm ahlâkı mûcibince hareketi tavsiye eden bu kitaplarda dayanılan ayet ve hadislerin her topluluk içinde geçerli hükümleri ihtiva ettiğini kaydetmek bir bakıma zâittir; çünkü İslâmiyet âlemşümul bir dindir.”¹ Elbette halkın bu ahlâkî kuralları benimsemesiyle devlet yönetiminde de kolaylık sağlanacaktır. Bu niteliğiyle de eser -tıpkı Kün-Togdi’ya akıl veren Ogdurmuş, Ögdülmiş ve Ay-Toldi’nın yer aldığı Kutadgu Bilig² gibi- bir **siyaset-nâme** olarak değerlendirilebilir.

Merak duygusunun tırmandığı noktalar da ortaktır. Ucûbe soruya uygun bir cevap niteliğindeki hikâyesinden bahsedince Şah dayanamaz ve “nicedür ol hikâyet” der. Ucûbe ancak bundan sonra hikâyeyi anlatır. Mahcûbe’nin kendi hikâyesinden söz ettiği noktalarda ise merak duyan kişi hep Ucûbe olur. Ucûbe’nin “nicedür ol hikâyet” demesiyle de Mahcûbe hikâyesini anlatır. Böylece bir bölüm içinde birbirine merak unsuru ile bağlanmış hikâyeleri okuyucu sıkılmadan okur. Forster olay örgüsünde merakın önemini Şehrazat’tan bahsettiği şu sözlerle ifade etmektedir:

“... Büyük bir romancıydı o... Şehrazad kocasını, bakalım sonra ne olacak diye merak içinde bırakmayı başardığından ölümden kurtulabildi. Güneşin doğduğunu görünce sözünün ortasında susuveriyor, sultan da ağzı açık kalakalıyordu. “ Bu sırada Şehrazad sabah olduğunu gördü ve akıllılık edip sustu.” İlginç bir yanı bulunmayan bu kısa söz *Binbir Gece Masalları*’nın belkemiği, kitaptaki öyküleri birbirine bağlayan ve çok yetenekli bir prensesin canını kurtaran şerittir.

Sonra ne olduğunu merak edip öğrenmek istemek bakımından hepimiz Şehrazad’ın kocasına benzeriz. Evrensel bir istektir bu ve işte bu nedenle romanın belkemiği öykü olmalıdır. ...Öykü, olayların zaman sırasına göre dizilerek anlatılmasıdır; kahvaltının arkasından öğle yemeğinin, pazartesinin arkasından salının, ölümün arkasından çürümenin gelmesi gibi. Bu durumun salt öykü açısından bir tek değeri olabilir, o da dinleyenlerde sonra ne olacağını öğrenme isteği uyandırmaktır.”³

¹Necla Pekolcay, Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı, Mustafa Uzun, M. Hüsrev Subaşı, İslâmî Türk Edebiyatı Giriş, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, s.265-266.

²Bkz. Reşit Rahmeti Arat, Kutadgu Bilig I Metin, Türk Dil Kurumu Yayınları, 4. baskı, Ankara, 1999.

³E. M. Forster (Çev: Ünal Aytür), Roman Sanatı, Adam Yayınları, 2. baskı, 1985, İstanbul, s. 65.

Çerçeve hikâye “Acem diyarı”nda geçmektedir. Şah Sammâh ile kızların karşılaştığı yer şahın “hücre-i hâsi”dir. Hasibe Mazıoğlu, Divan Edebiyatında Hikâye adlı yazısında Eski Türk Edebiyatında hikâyelerin çoğunda olayın geçtiği mekân ve zaman belirtilmediğini, ya da sadece adının verildiğini, mekânla olayın cereyanı arasında bağlantı kurulmadığını söyler. Eserde bu özellik görülmektedir. Şah devlet işlerini bitirince sohbet etmek üzere kızların bulunduğu odaya gider.

Anlatmaya dayalı bir metin olarak bir vaka bir de anlatma zamanından bahsetmek mümkündür. “Anlatma zamanı çok defa okuma zamanı ile üst üste çakışacak vasıftadır... Bu tarz eserlerde, anlatıcının vakayı idrak tarzı ve onun sunmakta takip ettiği yol, saat ve takvimle ölçülen zamanda bozulmalara sebep olur.”¹

Şah ile kızların karşılaşma zamanı her bölümde aynıdır. Güneşin doğması ile günün başlaması bölümün de başladığını bildirir ve devamında zaman ile ilgili verilen tek bilgi şahın işlerini bitirmesidir. Böylece kızların, hikâyeleri gündüz mü gece mi anlattığı net olarak belli olmaz. Ne var ki bahsedilen tek zamanın sabah oluşu hikâyelerin de gündüz anlatıldığı izlenimini uyandırmaktadır.²

2.1.3. Yazara Göre Hikâyelerin Sıralanışı

Çerçeve hikâye olan Ucûbe ile Mahcûbe'nin kaçırılmaları, Şah Sammâh'ın sarayına getirilmeleri anlatıldıktan sonra Ucûbe ve Mahcûbe sıra ile hikâyelerini anlatmaya başlayacaktır. Hikâyelerin başlangıcına geçmeden evvel yazar, her gün anlatılacak hikâyelerin bir listesini yapar ve adeta okuyucuya bir plan sunar. Bu plan okuyucu adına yazar tarafından belirlenmiş, her güne iki hikâye şeklinde düşünülmüştür. Bu şekilde her gün ya da gece bir hikâye anlatılması başka eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. Binbir Gece Masalları, Bahtiyâr-nâme (On Vezir

¹Aktaş, a.g.m., s.103.

²Bilindiği üzere eskiden gece olduğunda hikâye anlatıp zamanı değerlendirme geleneği bir çok eserde kendini göstermektedir. Bu geleneği hem Türk Edebiyatında her de Dünya Edebiyatında izlemek mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Emin Nihat Bey, Müsâmeretnâme. Binbir Gece Masalları. Boccacio, Decameron Öyküleri.

Hikâyesi), Erbain-i Subh u Mesa (Kırk Vezir Hikâyeleri), Müsâmeretnâme¹, Muhayyelât-ı Aziz Efendi², Decameron³ gibi eserlerde görülen bu gelenek hem çerçeve hikâye tekniğine hem de zamana bağlı bir anlatı türüne örnek olmaktadır. Örneğin Müsâmeretnâme’de “toplantıya katılan herkes (anlaşıldığına göre on kişi) her gece bir hikâye anlatmış ve böylece (yine anlaşıldığına göre) on gecede on hikâye anlatılmış gibidir. Bu olayla hikâye türünün kurucusu Boccaccio’nun Decameron adlı eserinin meydana gelmesi arasındaki benzerlik dikkati çekmektedir.”⁴

Sıdkî, cariyelerin hikâyeleri hangi sıra ile anlatacaklarını da plan dâhilinde sunmayı unutmaz. Buna göre; Ucûbe ve Maḥcûbe her gün birbiriyle görüşüp güzel bir hikâye anlatacaktır. Ucûbe iştiḥâd ile bir hikâye söyledikten sonra Maḥcûbe münasip bir cevap verecektir. Böylece kitap onların münazarası sonucu dokuz bölüm halinde düzenlenmiş olur.

“U‘cûbe vü Maḥcûbe birbiriyle luṭf-ı müfâvaẓa édüp her gün bir faşl-ı ḥikâyet-i belîğ ve rivâyet-i bedî‘ söyleyeler ve U‘cûbe iştiḥâdile bir ḥikâyet söyleyüp Maḥcûbe ma‘rız-ı ḥikâyetde ḥâle münâsib cevâb vére ve bu kitâb anlaruñ tevâfuḡ-ı mükâleme ve üslûb-ı münâzarası üzerine toḡuz bâb üzerine tertîb olundu. Muḥaḡḡıḡân u mubaşırrân bu mevâ‘ ızuñ ma‘ânisinde te‘emmül édüp ḥaẓẓ-ı müstevfî ve naşîb-i vâfir alalar. Vallâhü’l-mürşidü ve’l-mu‘în.”⁵

Sıdkî çerçeve hikâyeyi sonlandırırken bölümlerin ve aynı zamanda konuların listesini şöyle dile getirmektedir:

“El-bâbü’l-evvel fî şifati’l-ma‘dileti ve’l-inşâf. El-bâbü’s-şâni fî şifati’l-ḥilmi ve’l-vaḡar. El-bâbü’s-şâliş fî iḡâmati’l-siyâseti ba‘de’t-teftîş. El-bâbü’r-râbi‘ fî medḡi’s-şecâ‘ati ve’r-recûliyyet. El-bâbü’l-ḡâmis fî beyâni’s-semâḡati

¹Ayrıntılı bilgi için bkz. Emin Nihat Bey (Haz: M. İsmet Uzun), Müsâmeretnâme Gece Hikâyeleri, Tercüman 1001 Temel Eser.

²Mazıoğlu, a.g.m., s.32.

³Giovanni Boccaccio (Çev: Rekin Teksoy), Decameron, 2. Baskı, Oğlak Yayıncılık, C.1, İstanbul, 1997.

⁴Cevdet Kudret, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, C.1, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1971, s.56.

⁵Bkz. Tenkitli Metin: B14a.

ve's-sahāvet. El-bābü's-sadis fî medhî's-sıka ve'l-emānet. El-bābü's-sebā' fî men'î'r-reşk ve'l-ḥased. El-bābü's-şāmin fî kitmāni's-sırrı 'an-en-nisvet. El-bābü't-tāsi' fî'l-tecannubi 'an şoḥbetü'l-eşrār."¹

¹Bkz. Tenkitli Metin: B14a-14b.

2.2. HİKÂYELER

2.2.1. Eserdeki Hikâyelerin Tasnifi

Sıdkî'nin Ucûbe ve Mahcûbe adlı hikâyeye kitabındaki hikâyeleri yapıları ve konuları bakımından iki ana grupta tasnif edilebilir:

2.2.1.1. Yapıları Bakımından Hikâyeler

Sıdkî'nin eserinde çerçeve hikâyeye bağlı küçük hikâyeler görülmektedir. Böylece yapıları bakımından kitaptaki tüm hikâyeleri aynı kategoriye sokmak mümkündür. Çerçeve hikâyeye kaynaklarda, “bir ana hikâyeye etrafında anlatılan bir dizi hikâyeden oluşan anlatımlar” olarak tanımlanır:¹

“Çerçeveden kasıt, her ne kadar kendisi tek başına ilginç olsa da esas olarak bir dizi hikâyeyi birbirine bağlayıp bütünlük oluşturma amacını güden anlatımlardır.”²

Eserdeki bölümlerde çerçeve açısından bakılacak olursa bir **yapı** ortaklığından söz etmek mümkündür. Zira bir bölümün yapısı şu şekildedir:

Yeni bir gün başlar.

Şah Sammâh kızlara bir soru sorar.

Ucûbe şahın ömrüne dua eder.

Ucûbe soruya cevaben bir hikâyeye anlatır.

Mahcûbe “İyi ki anlattın. Bu hikâyeye şu hikâyeyi hatırlattı.” der.

Mahcûbe hikâyesini anlatır.

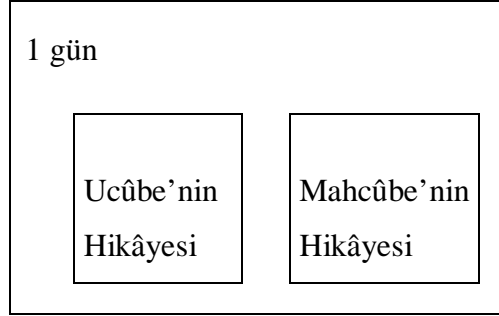
Mahcûbe herkes adına ders çıkarır.

Allah'a dua eder.

¹Geoffrey Chaucer (Çev: Nazmi Ağıl), Conterbury Hikâyeleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,1994, s.21.

²Yağcı, a.g.e., s.69.

Bu yapıya bağlı olarak eserdeki bazı kalıp ifadelerden söz edilmelidir. Eserde bulunan dokuz bölümün dokuzunda da gün doğar, güneş ve felek yeryüzüne “lütufta bulunur”. Şah Sammâh devletin idarî işlerini bitirdikten sonra Ucûbe ve Mahcûbe'nin sohbetinden ve aklından lezzet ve fayda sağlamak için haremine geçer. İşte bu noktada Şah Sammâh, Ucûbe ve Mahcûbe'ye bölümün başlığıyla ilgili şu soruları yöneltir:

1. bölüm: “Kanķı haşletdür ki anuñla memleket mazbût ve maħzûz olur ve ne nesnedür ki sebep-i devâm-ı devlet ve mücib-i şebât-ı hışmet ola.”

2. bölüm: ““Ādât u aħlâķ-ı mülükdan kanķı haşlet şerif terdür ki anuñ vesilesiyle devâm-ı devlet hâşıl ola.”

3. bölüm: “Kanķı haşletdür ki memâlik zabtında mülûka gereklü ola.”

4. bölüm: “Şecâ' atuñ şemeresi nedür ve bu şecâ' at ne nev'e haşletdür.”

5. bölüm: “Kerem u saħâvet kanķı tâifenüñ 'âdetidür ve ol haşlet kime lâyıķ ķardur.”

6. bölüm: “U' cûbe ve Maħcûbeyi hâzır édüp buyurdu ki şemerât-ı diyânetden ve şeref-i emânetden ba'zısını beyân edeler tâ ki ol mevâ'ız sebebiyle cânib-i emâneti ri'âyet eyleye. ”

7. bölüm: “Reşk ü hâsedden ne nev'a fesâd u zârâr mütevellid olur ve ol haşlet-i kabîħa-i mutâbıķdan ne hâşıl olur. ”

8. bölüm: “Kanķı tâ'ifedür ki maħrem-i esrâr olmaķda şâbit-ķadem ve râsiħ-rây olalar ve anlaruñ vufûr-ı diyânetine ve şıdķ-ı aħlâķına i'timâd oluna ve kanķı tâ'ifedür ki anlardan râz mestür dutıla ve anlaruñ ķatında ifşâ-ı sır câiz görülmeye ve ehl-i başiret anlaruñ ħuþş-ı sîretinden ihtirâz u ictinâb étmegi vâcib dutalar.”

9. bölüm: “Kimdür ki hizmet-i mülükda kırbete ehl ola ve kimdür ki pâdişahlaruñ müvânesetinden nefy oluna.”

Şah Sammâh kızlara bu soruları sorduktan sonra söze ilk başlayan ve soru ile ilgili bir hikâyeye özetleyen kişi dokuz bölümde de Ucûbe'dir. Ucûbe sözü aldığıında şu gibi sözlerle şahın ömrüne ve devletin bekâsına duacı olur:

“ devlet-i melik muhalled olsun”, “câh-ı şâh müstedâm olsun”, “melik pâyidâr olsun”, “ömr-i şâh mü'ebbed olsun”, “ömr-i melik mü'ebbed olsun”, “câh-ı şâh müstedâm olsun”, “zât-ı melik âfâtdan maşûn olsun”, “ömr-i melik bâkî olsun”, “hışmet-i melik ziyâde olsun”.

Şah Sammâh Ucûbe'nin duasından sonra bir hikâyeden bahsedişiyile beraber merak duygusuna kapılır ve derhal “ Nicedür ol hikâyet?” der. Ucûbe hikâyelerine hep aynı **kalıp ifade** ile başlar: “ nâkilân-ı hikâyet şöyle nakl étmişlerdür ki...”

Ucûbe hikâyelerini bitirdikten sonra Mahcûbe, Ucûbe'nin o hikâyeyi anlatmakla ne iyi yaptığını şu kalıp ifadelerle dile getirir:

1. bölüm: “aḥsanat ḥüb getürdüñ bu ḥikâyet-i dilâvîz ü bu meşel-i rûh-âmîzi”
2. bölüm: “aḥsenet bu ḥikâyet-i sūd-mend ü meşel-i dil-pesendî laṭîf beyân etdüñ”
3. bölüm: “aḥsenet ḥüb getürdüñ bu ḥikâyet-i nâfi' i ve bu meşel-i nâdiri”
4. bölüm: “aḥsenât ḥüb getürdüñ bu ḥikâyet-i ḥoş ve meşel-i dil-keşi”
5. bölüm: “aḥsenet ğarîb getürdüñ bu ḥikâyet-i nâfi' i ve meşel-i nâdiri”
6. bölüm: “aḥsenet ḥüb getürdüñ bu ḥikâyet-i ğarîb u meşel-i nâdiri”
7. bölüm: “aḥsenet münâsib getürdüñ bu ḥikâyet-i maşnû' ve bu meşel-i maṭbû' ı”
8. bölüm: “aḥsenet ḥüb getürdüñ bu ḥikâyet-i ' acîbi ve meşel-i ğarîbi”
9. bölüm: “aḥsenet ṭurfe getürdüñ bu ḥikâyeti laṭîfi ve bu meşel-i şerîfi”

Mahcûbe bu ifadelerin akabinde “bu sıyak, bu minval, bu tarik üzerine” diyerek Ucûbe’nin hikâyesine müşabih bir hikâyeden söz eder. Bunun üzerine Ucûbe merak eder ve “Nicedür ol hikâyet?” der. Mahcûbe “râviyân-ı hikâyet şöyle rivâyet etmişlerdür ki...” kalıbını kullanarak hikâyesine başlar. Hikâyesini bitirdikten sonra “bu meseli anuñın getürdüm ki ta...” der ve anlattığı konunun önemini vurgular. Devleti yönetenlere, akıl sahiplerine şöylece öğüt verir:

1. bölüm: “Ḥaḡ celle celâlühü ‘ämme-i mülükı libās-ı ‘adl ü inşâf ve ḥil‘at-i bezl ü intişâfile müzeyyen eyleye ve tevfiḡ u ma‘dilet arzânî eyleye.”

2. bölüm: “Ḥaḡ celle celâlühü erbâb-ı mülük u selâḡını ziver-i vaḡâr u ḥilye-i ḥilmile ârâste ve müzeyyen eyleye.”

3. bölüm: “İzid ‘azevvü ‘alâ ‘â’e ḥalâyıḡı fısḡ u fesâddan hemîşe maḥfûz ve maşûn eyleye.”

4. bölüm: “İzid Te‘âlâ ‘ämme-i ḥalâyıḡı ol ḥaşletüñ şemeresinden behremend ve mülük u selâḡını ol hünerüñ neticesinden ber-ḥür-dâr eyleye.”

5. bölüm: “Bârî te‘âlâ cellet ḡudretühü‘ämme-i ḥalâyıḡı bu ḥaşletile müteḡallî ve mülük u selâḡını bu şıfatile maḡmûd eyleye.”

6. bölüm: “Ḥaḡḡ celle ve ‘alâ kâffe-i ḥalâyıḡa kesb-i aḡlâḡ-ı ḡamîde üzerine tevfiḡ vére.”

7. bölüm: “İzid te‘âlâ ḡaffe-i ḡalḡı bu resme ḡulḡ-ı nâ-maḡbûldan maşûn eyleye”

8. bölüm: “İzid te‘âlâ ve taḡaddese ‘ämme-i ḡalḡı bunlaruñ ḡubḡ-ı ‘aḡide vü denâ’atinden ḡıfz-ı ‘inâyet ezeliḡe mer‘î duta.”

9. bölüm: “Allah ‘azze ve şâne şerîrden şaḡlaya âmîn”

Mahcûbe son olarak “Bi-mennihi ve cûdihi ve lutfihi¹” ifadesi ile mütevazi bir şekilde hikâyesini sonlandırır. Böylece bölüm biter ve diğer bölüme geçilir.

Hikâyelerin başlangıcında ve sonunda cariyelerin söylediği bu kalıp ifadeler masal şeklini ve iki tür arasındaki geçiş¹ de hatırlatmaktadır. Masallar da üç

¹“Onun lutfu, cömertliḡi ve verdiḡi ḡüçle yazdık.”

bölümdür. “Masal başı, yani tekerlemesi, masalın kendisi, masal sonu.”² Koşma, türkü, mani ve benzeri biçimlerden biri ile oluşturulmuş metinlerde de buna benzer bir yapı görülmektedir: “Açılış, dinleyici ile iletişim kuracak ve onu dinlemeye hazırlayacak parçalarla tamamlanır. Ardından asıl hikâye/roman metnine geçilir. Yazılı ortam yaratıcılığında ortaya çıkan edebî eserde, hikâye/roman metninde macera tamamlandığında icra törenini sözel ortamda olduğu gibi, devam eder ve dua ile kapanır.”³

Bu çerçeve hikâyeye bağlı diğer hikâyeleri birer küçük hikâye olarak değerlendirmek gerekir. Bu hikâyelerin içinden Tûtî-nâme, Acâibü'l-Meâsir ve Garâibü'n-Nevâdir ve benzeri eserlerde görülen şekilde ayrıca birer küçük hikâye daha çıktığı görülmemektedir. Bu bakımdan eserin yapısının sade olduğunu söylenebilir.

Sonuç olarak dokuz günde her güne iki hikâye şeklinde düşünülen eserde, çerçeve hikâyeye bağlı on sekiz adet küçük hikâyenin varlığından söz etmek mümkündür.

2.2.1.2. Konuları Bakımından Hikâyeler

Ucûbe ve Mahcûbe her gün birer hikâye anlatmaktadır. Bu hikâyeleri şahın sorduğu sorulara binaen anlatan cariyeler böylece her gün bir meziyetin önemi üzerinde durmuş olur. Sıdkî, her bölüme bir ad koymakla zaten hikâyeleri konularına göre ayırmış da olmaktadır.

1908–1923 yılları arasında yazılmış olan şiir, tiyatro, roman ve hikâyeleri eğitim açısından inceleyen Cahit Kavcar bireylerde gerçekleşmesi istenen davranışları şu şekilde tespit etmiştir⁴:

¹Kâmûs-ı Osmânî’ye göre masal kelimesi mesel kelimesinin halk arasındaki değişmiş şeklidir.

²Naki Tezel, Türk Masalları I, T.C. Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971, s.V.

³Dursun Yıldırım, Hikâyeciliğimizde Üçüncü Yaratıcılık Ortamı ve Hikâyeci Eyyübî-i Garîb, Türkbilgi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, S.5, Ankara, Nisan 2003, s.138.

⁴Cahit Kavcar, Edebiyat ve Eğitim, Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 26.

- a. Yaşam sevgisi
- b. İyi bir insan olmanın şartları
 1. Doğruluk ve dürüstlük
 2. Çalışkanlık
 3. Dayanıklılık (azim, sabır, cesaret)
 4. Yardımseverlik (sevgi ve acıma)
 5. Fedakârlık
 6. Namus ve şeref
 7. Aşırı isteklerden uzak durma
 8. Aşırı kıskançlıktan kaçınma

Buna göre Sıdkî'nin eserinde şu konuları görmekteyiz:

1. bölüm: İnsaf ve adalet (El-bābü'l-evvel fî şıfatı'l-ma' dıleti ve'l-inşāf)
2. bölüm: Ağırbaşlılık ve yumuşak huyluluk (El-bābü's-şāni fî şıfatı'l-hilmi ve'l-vaqar)
3. bölüm: Yönetimin araştırma ve inceleme sonucu sağlanması (El-bābü's-şāliş fî ikāmati'l-siyāseti ba' de't-teftiş)
4. bölüm: Yiğitlik ve cesaret (El-bābü'r-rābi' fî medhi's-şecā'ati ve'r-recūliyyet)
5. bölüm: İyilikseverlik ve cömertlik (El-bābü'l-hāmis fî beyāni's-semāhati ve's-sahāvet)
6. bölüm: Emanet ve güven duygusuna övgü (El-bābü's-sadis fî medhi's-şıka ve'l-emānet)
7. bölüm: Kıskançlık ve haset (El-bābü's-sebā' fî men' i'r-reşk ve'l-ḥased)
8. bölüm: Kadınlardan sır saklama (El-bābü's-şāmin fî kitmāni's-sırrı 'An-en-nisvet)
9. bölüm: Kötülerle sohbetten sakınma (El-bābü't-tāsi' fî'l-tecannubi 'an şoḥbetü'l-eşrār)

Bu noktada her hikâyenin olay örgüsünden ve konusundan bahsetmek yerinde olacaktır:

1. BÖLÜM: İNSAF VE ADALET (El-Bâbü'l-Evvel Fî Şifati'l-Ma' diletî Ve'l-İnşâf)

1.1. Ucûbe'nin Hikâyesi

Bir diyarda iki şehzade bulunmaktadır. Büyük kardeş zalimdir, küçük kardeş adil ve insaflıdır. Düşman saldırır. Memlekette dindar bir tüccar vardır. Büyük kardeş tüccarın malını ister. Küçük kardeş karşı çıkar. Tüccara kılıç çeken büyük kardeşin önüne geçen küçük kardeşin parmağı kesilir. Düşman zalim kardeşi helak eder. Âdil kardeş kaçar. Genç ve güzel bir kız ona hocanın mutfağından nimet verirken şehzadeye âşık olur. Ancak şehzade yüz vermez. Genç kız bir hile yapar. Şehzadeyi hırsız gibi yakalatır. Şehzade ulemadan işittiği üzere sessiz kalır, dua eder. Genç kızın sahibi olan hoca bilgili biridir. Şehzadeyi huzuruna getirtir. Şehzade başından geçenleri anlatır. Hoca şehzadenin ayağına kapanır. Zulümden kurtulan tüccarın kendisi olduğunu söyler. Hoca şehzadeyi bağışlar. Genç kıza katl emri verir. Şehzade tuz ekmek hakkı için kızını affeder. Tüccar şehzadeye savaş için gerekli malzemeleri temin eder. Onu melike götürüp asker ister. Şehzade memleketine varıp düşmanı yener. Kendi ülkesine şah olur. Büyük kardeş zulmü yüzünden canından ve ülkesinden olur. Küçük kardeş adaleti sayesinde ülkesini kazanır.

1.2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Bir âdil padişah vardır. Veziri içinde gizlice zulüm barındırmaktadır. O şehirde mutlu bir hoca vardır. Öldüğünde geriye malı ve oğlu kalır. Vezir, âdil padişahıtan o malı hazinesine almasını ister. Şah yetim hakkı yemeyi reddeder. Vezir kendi kendine bir hile yapmayı planlar. Vezir şahtan intikam almak için şahın düşmanına bir mektup yazar. Memleketi almak için uygun zaman olduğunu söyler. Düşman melikin üzerine yürür ama yenilir. Âdil melik esir olan şahı öldürmez. Taht altında kuyu kazıp saklar. Vefasız vezir, şah uyuyunca esir şahı çıkarıp şahtan intikam alması için eline kılıç verir. Düşman, şahı öldürecekken onun kendi canını bağışladığı, vezirin kendi padişahına ihanet ettiği aklına gelir. Düşman, veziri ihaneti yüzünden öldürür. Şahı uyarır. Vezirin yaptıklarını anlatır. İki melik dost olur. Âdil melik şehri süsletir, ziyafet verir. Diğer meliki ülkesine gönderir. Böylece melik adalet ve insaf ile düşmanın gazabından kurtulur.

2. BÖLÜM: AĞIRBAŞLILIK VE YUMUŞAK HUYLULUK (El-Bâbü's-Şâni Fî Şıfati'l-Hilmi Ve'l-Vakar)

2.1. Ucûbe'nin Hikâyesi

İran'da Kaysum adlı zeki ve dindar bir padişah vardır. Alışkanlığı üzerine kâfirlerin diyarına sefere giderken yolda dindar bir kişinin huzuruna varır. Kendisine nasihatte bulunmasını ister. Dindar kişi, yumuşak huylu olmayı nasihat eder. Bir suçluyu bile öfkeyle öldürecekken durup düşünmesini ister. Bu arada savaş haberini alan kâfir padişah tüm hazinesini gömer ve sadece kızını hazineden haberdar eder. Kaysum kâfir padişahı öldürür. Kızı ve ganimetleri alıp dönerler. Kızın güzelliğini gören Kaysum ona âşık olup nikâhına alır. Kız her gün babasının öldürülüşünü hatırlayıp Kaysum'a kin besler. Kızın dadısı kızıdaki mutsuzluğu fark eder, sebebini sorar. Kız, babasının katili ile evlendiği için mutsuzdur. Dadı kıza çare bulur. Kaysum badem helvasını sevmektedir. Helvaya zehir katıp melike yedirmesini söyler. Melikin hizmetlisi olan bir kız bunu duyar. Kaysum ile melike yemek yerlerken helva sahanına el uzatan Kaysum, karşısında hizmetçi kızını bulur. Hizmetçi kız helva sahanını alır ve yere atar. Bu edepsizliğe kızan Kaysum kılıcını çıkarır, hizmetçi kıza vuracağı anda aklına dindar kişinin öğüdü gelir. Hareketinin sebebini sorar. Genç kız açıklar. Melike, hizmetçi kızın ayıbını örtmek için kendisine iftira attığını söyler. Genç kız kızın dadısının helvadan yemesini ister. Helvayı yiyen dadı ölür. Kaysum melikeyi öldürecekken dindar kişinin öğüdü tekrar aklına gelir, sabreder. Kızın canını bağışlar. Kız şahın tahtı önünde secde edip hazinenin yerini söyler. Kaysum hazineyi çıkarır, melikeye hakkını verir, kendi isteklerine göre harcamasını söyler. Böylece Kaysum haksız yere kan dökmekten kurtulur.

2.2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Bedehşân'da Çehrüm adlı bir padişah vardır. Bir gün padişah ava gider. Bir oduncu fakirlikten ceylan postuna sarınmıştır. Çehrüm onu uzaktan ceylan sanıp yaralar ve çok üzülür, karşılığında yüz altın verir. Hiçbir işe acele karar vermeme dersi çıkarır. Çehrüm'ün güzel ve genç bir cariyesi vardır. Gözü ondan başkasını görmez. Nikahlı eşi bu duruma çok kızmaktadır. Başka bir kadına dert yakınır. Kadın yardım edeceğini söyler. Melikin o hizmetçi kızın nesini çok sevdiğini sorar ve melikin hizmetçi kızın çene çukurunu öptüğünü anlatır. Hatun bir hile düşünür.

Kadın hareme girip genç kızın çene çukuruna zehirli bir çizgi çekecektir. Melik sarhoşken zehri öpüp ölecektir. Melikin bir kölesi vardır. Perde ardından hileyi duyar. Melik sarhoş olduğu için köle, sırrı açıklayamaz. Melik uyur ve köle zehri silerken uyanır. Öfke ile kılıcını çeker. Oduncu olayı aklına gelir. Sabır ve yumuşak huyu ile sakinleşir. Köleye bu hareketin sebebini sorar, köle açıklar. Eşini, olayı açıklığa kavuşturmak için huzuruna getirtir. Eşi, köle ile genç kızın birbirine âşık olduğunu, bu türden işleri çok yaptıklarını, bunu iftira için söylemediğini, kararın padişaha ait olduğunu söyler. Köle zehrin saç tarayan hizmetlinin hokkasında olduğunu söyler. Tarakçı kız hokka ile huzura getirilir, kız suçunu itiraf eder. Melikin eşi boğdurulur, tarakçı kız yakılır, köle ödüllendirilir. Melik sabır ve yumuşak huy sayesinde haklıyı haksızdan ayırmış olur.

3. BÖLÜM: YÖNETİMİN ARAŞTIRMA VE İNCELEME SONUCU SAĞLANMASI (El-Bābü's-Şālîş Fî İḳāmatî'l-Siyāseti Ba' de't-Teftîş)

3. 1. Ucûbe'nin Hikâyesi

Basra'da hilekâr delikanlılar vardır. Padişahın hareminden bir kızını kandırıp eve götürürler. Kızını öldürüp eşyalarını ve cevherini alıp paylaşırlar. Cevherin ortasındaki inci kıymetlidir. Delikanlıların başı Battat'tır. İnciyi kuyumcuya götürüp satmayı, para kazanmayı, suçu da kuyumcuya atmayı planlar. Kuyumcuya incinin babalarından miras olduğunu, parçalayıp eşit paylaşmak istediklerini söyler. Kuyumcu bunların aptal olduğunu düşünür zira inci kırılarak paylaştırılmaz. İnciyi az paraya alıp pahasına satmayı planlar. Battat inciye karşılık para almayı kabul eder. Ancak incinin evde bereket sebebi olduğunu söyleyerek cevherin pahasını ve kuyumcununun hırsını artırır. İnciyi tam pahasına satarak giderler. Kuyumcu inciyi padişaha sunar. Ancak melik inciyi tanır ve kuyumcuyu tutuklatır. Kızın hesabını sorar. Kuyumcu olaydan habersizdir. İnciyi mirasçılardan aldığını, evlerini bildiğini söyler. Birkaç adam ile gönderilir. Battat evin büyüğü olduğu için şahın huzuruna getirilir. Olayı inkâr eder. İftiraya uğradığını söyler. Melik ikisini de hapseder. Suçun ikisinden birinde olduğunu bilir, bu gizi vezirin çözmesini ister. Vezir kuyumcuyu önceden tanımaktadır. Ondan kötülük gelmeyeceğini bilmektedir. Onu katına getirip ertesi gün kendi incisini almamasını söyler. Ertesi gün meclis toplanır. Vezirin

buyruğu ile inci tabağını kuyumcunun önüne koyarlar. Padişah kuyumcudan kendi incisini vezire götürmesini ister. Kuyumcu vezirin sözüne uyup başka inciye el uzatır. Battat “Kendi incini götür.” dediğinde padişah inciye satanın Battat olduğunu anlar, diğerlerini de yakalatıp cezalandırır. Böylece şehirde kötülükler son bulur.

3. 2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Keşmîr'de bir tüccar ve kızı yaşamaktadır. Padişah, kızı oğluna sözler. Nikâh vakti şehir süslenir. Tüccarın bir kulu vardır. Kıza âşiktir. Melik ile kız kavuşmadan önce bir hile yapıp muradına ermek ister. Tüccar ona güvenip onu hazinedar etmiştir. Köle hazineden kendi odasına bir tünel kazar, kuyunun ağzını örter, yanına bir kese altın koyar. Fırsat bulup kıza hazinenin kilidini verir, babasının ona orada bir kese altın bıraktığını söyler. Kız keseyi alırken örtüye basıp kuyuya düşer, köle odasına döner. Kız kedere düşmek yerine bu köleye kendi hilesiyle karşılık vermeyi düşünür. Köle, kızı çukurdan çıkarınca kız köleye güler. Ona önceden âşık olduğunu, kölenin de ona âşık olduğunu bilse zorluk çekmeyeceklerini, kölenin kızı o diyardan kaçırmasını söyler. Köle yanılığa düşer. Hareme kızı almaya gelenler kızı bulamaz. Tüccar çok üzülür. Kız köleye güler yüz gösterip gaflete düşürür. Hazinenin kilidini çalar ve üzerine “Ey Hoca, kızın kölenin odasındadır.” yazar. Köle olaylardan haber almak için hocanın huzuruna varır. Tüccar hazinenin kilidini istediğinde üzerindeki yazıyı okur. Padişah köleyi tutuklatır, kızı odada bulurlar. Köle, kızın ona âşık olduğunu söyleyip itiraf etse de melik kuyuyu bulunca kıza inanır. Kızı padişahın oğlu ile evlendirirler. Köle cezalandırılır.

4. BÖLÜM: YİĞİTLİK VE CESARET (El-Bâbü'r-Râbi' Fî Medhi's-Şecâ'ati Ve'r-Recüliyyet)

4. 1. Ucûbe'nin Hikâyesi

Şam'da malı mülkü olan Cündlü bir kişi vardır. Cündlü'nün bir oğlu vardır. Cündlü kişi silahşorluk ilmi dâhil bildiği tüm ilimleri oğluna öğretir. Oğluna ticaret yapmasını öğütler. Oğlan öğüde uyar. Hazırladığı gemi ile bir iki gün yol alır. Ancak gemi fırtınada paramparça olur. Oğlanın tüm malı kaybolur. Başka bir gemiye biner. Felaketi işiten babası, oğlanın gittiği sahile gider. Ancak yolda kâfirler tarafından esir alınır. Oğlunun ayrılığı, malının ziyanı, gurbette kâfir elinde esir olmak; onu çok

üzer. Diğer yandan oğlan bindiği gemideki tüccarların yemeklerini birleştirip yemek yapmaktadır. Uzaktan görünen geminin harami gemisi olduğunu anlar. Oğlan mallara zarar gelmesini önleyeceğini söyleyince tüccarlar mallarının yarısını ona vaat ederler. Oğlan okçulukta yetenekli olduğundan hemen okları hazırlar. Haramiler saldırdığında onları yener. Gemilerini kendine alır. Sahile varınca tüccarlar sözlerini yerine getirir. Böylece oğlan kaybettiği malını yine elde eder ve vatanına dönmeye başlar. Yolda kâfirler yolunu keser. Okunu çeken oğlan bir kâfiri yakalar. Oğlan “Canımı bağışla, sana mal vereyim, mahpusları serbest bırakayım.” diyen kâfirin canını bağışlar. Kâfir esirleri oğlana getirtir. Esirlerden biri oğlanın babasıdır. İkisi de birbirlerine başlarından geçenleri anlatır. Böylece oğlan hem malını hem de babasını yiğitlik ile kurtarır.

4. 2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Tenet'te bir padişah ve padişahın oğlu vardır. Şah iki paha biçilemez cevherini oğluna küpe yapar. Şehzade ava çıktığında av yerinde şehzadeyi aslan parçalar. Haberi alan padişah askerlere emreder. Ancak kimse aslanı öldüremez. Padişah o iki cevheri aslanı öldürene vereceğini halka duyurursa da kimse cesaret edemez. Padişahın nikâhlı eşinden bir oğlu olur. Hatun o iki küpeyi oğlana takar. Bunu gören padişah öfkeyle çocuğun kulağını küpe ile birlikte keser, onu misafir olarak gelen bir tüccara satar. Tüccar o diyardan gider. Şehzadeyi Semerkant tarafına iletir. Bir kalenin muhafızına satar. Muhafız onu oğul edinir, silahşorluk ilmi de dâhil ona bildiklerini öğretir. Bir gece haramiler kaleyi kuşatır. Şehzadeyi çocuk görüp itibar etmemelerine rağmen şehzade yiğitlik gösterir. Haramileri yener. Şehzadenin ünü yayılır. Değerli yükleri olan bir kabile Irak tarafından gelip Tenet'e gitmek için şehzadeden yolda kendilerine yoldaşlık etmesini ister. Tenet şahı kafilenin geldiğini duyunca şaşırır, kabileye bu zamanda niye yola çıktıklarını sorar. Bir tüccar, yiğit delikanlıdan bahseder. Melik ormandaki aslanı anlatır. Delikanlı onu öldürürse cevherleri vereceğini müjdeler. Tüccar bu haberi şehzadeye iletir. Şehzade ormana gidip aslanı öldürür. Başını kesip melike getirir. Melik mutluluktan şehri süsletir, tören yapar. Küpeleri kendi takmak ister. Oğlanın kesilmiş kulağını görür, kendi oğlu olduğunu anlayıp bağrına basar. Durum şehirde yayılır. Hareme gönderilen oğlanı annesi de tanır. Böylece şehzadenin yiğitliği kardeşinin öcünü almasını sağlar.

5. BÖLÜM: İYİLİKSEVERLİK VE CÖMERTLİK (El-Bābü'l-Hāmis Fî Beyāni's-Semāḥati Ve's-Saḥāvet)

5. 1. Ucûbe'nin Hikâyesi

Bir tüccar, kölesi ile birlikte ticaret için deniz seferine çıkar. Gemiye her yöreden insan toplanmıştır. Rüzgâr çıkınca denizde mahsur kalırlar. Herkesin yiyeceği bitince tüccar elindeki malı değerinin üstünde satmaya başlar. Güzel bir kızın fakirliğe düştüğünü gören köle her gün kendi payına düşen bir parça ekmek ve bir miktar suyu kıza verir. Kız bu cömertlik için köleye teşekkür etmektedir. Köle her neyi varsa kimseden esirgemediğini söyler. Cimri hoca bu sırrı öğrenip köleyi denize atar. Bir parça tahtada yüzen köle Hakkın yardımıyla kıyıya vurur. Kıyıda yiyecek ararken değerli bir yakut bulur. Bu arada kötü tüccarın gemisi sahile varır. Ülkenin padişahı av için gittiği sahilde gemideki kızı görür ve kızla evlenir. Padişah öldüğünde başka varisi olmadığından ülkeyi melike yönetir. Köle, yakutu satmak için sahilde gezerken cimri tüccar köleyi ve yakutu görüp iftira eder. “Cevherimi çalıp kaçmıştı.” der. Halk onlara âdil melikeden bahseder. Tüccar ve köle melikenin huzuruna çıkarlar. Melike köleyi tanır. Köle başından geçenleri anlatır. Tüccar itiraz etse de melike gemide kölenin yardım ettiği kızın kendisi olduğunu açıklar. Tüccarın cimriliğini bildiğini söyler. Cimri tüccarı bağlayıp denize atarlar. Köleyi kendi ülkesine gönderirler. Melike ile nikâhlarlar. Böylece köle, cömertliği sayesinde tacın ve tahtın sahibi olur.

5. 2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Vezirlerden birisi hacca gider. Dönüş yolunda haramiler tarafından soyulur. Bir parça ekmeğe bile muhtaç halde şehir şehir dolaşır. Bir gün bir kumaşçının dükkânına gelir. Dükkânda genç bir delikanlı vardır. Yemeğe ihtiyacı olan vezir utancından söyleyemez ve dükkânda oturur. Oğlan bilir ki o kişi varlıktan yokluğa düşmüştür. Babasının ona verdiği elli altını vezire verir. Babası gelip altınları istediğinde oğlan onları ahiret için harcadığını söyler. Babası bir altın kızdırıp oğlanın ellerini dağlayarak hırsını çıkarır. Bu sırada altınları geri vermeye yeltenen vezire, oğlan onları geri almak için vermediğini söyler ve onu engeller. Vezir o para ile memleketine döner. Cimri kumaşçı oğlunun gönlünü alıp onu ticarete gönderir. Ancak oğlan fakirliğe düşer. Güzel yazı yazdığı için bir köşede geçimini sağlar. Bir

gün biri gelip ondan padişahın nişanlı buyruğunu başka bir kâğıda kopyalamasını ister. Delikanlı onun hilekâr olduğunu düşünmeyip yazıyı yazar. Hilekâr kişi o nişan ile başka memlekete haraç almaya gider. Haraç verecek olanlar süreyi uzatmak için vezirlere başvurunca beratın sahteliği ortaya çıkar. Vezirler hattatı çağırır. Delikanlı yazdığını inkâr etmeyince padişah, elinin kesilmesini emreder. Cellât geldiğinde vezir oğlanın elindeki dağları görüp onu bağrına basar. Hilekârı yakalattır. Delikanlıyı herkese metheder, kendine yaptığı iyiliği ve cömertliği anlatır, kendi kızıyla evlendirir. Malı ve mülkünü ona bağışlar. Böylece oğlan cömertliği sayesinde kalan ömrünü rahatta geçirir.

6. BÖLÜM: EMANET VE GÜVEN DUYGUSUNA ÖVGÜ (El-Bābü's-Sadis Fî Medhî's-Şıka Ve'l-Emānet)

6. 1. Ucûbe'nin Hikâyesi

Merv şehrinde padişahın kendisine çok güvendiği bir hakkâk¹ vardır. Vezirler ve emirler dâhil herkes mücevherlerini ona göndermektedir. Bir gün padişah kıymetli bir incisini hak etmesi için hakkâke gönderir. Adam inciyi bir hokkaya koyar. Yan kesici bir kadın bunu görüp hile ile inciyi almak ister. Hakkâkin hokkasına benzer bir hokka alır. Güzel giyinip mücevher beğenmeye gider. Gösterilen hiçbir cevheri beğenmez. İncinin bulunduğu hokkaya sıra geldiğinde hakkâk onun emanet olduğunu söyler. Kadın “Bakmak mübahtır.” deyip hokkayı eline aldığı anda hemen boşu ile değiştirir. Kadın evine gelip inciyi eşine haber verir. Eşi inciyi öyle beğenir ki masaya koyup seyreder. Uyuduğunda evin yaşlı horozu inciyi yutar. Uyandıklarında inciyi arasalar da bulamazlar. Daha sonra horozun vakitsiz ötüşünü kötüye yorarak onu boğazlatmak isterler. Buna karşı çıkan kadın horozu pazara götürüp satar. Diğer yandan hakkâk incinin çalındığından habersizdir. Sabah padişahın mutemedi inciyi almaya gider. Hokkayı açıp inciyi göremeyen adam, incinin hazır olmadığını söyleyip şaha göndereceğini söyler. Ancak, duruma çok üzülerek kulunç hastalığına yakalanır. Doktor tedavi için yaşlı horoz etiyle pişmiş çorba içmesini öğütler. Bunun üzerine adamın karısı, yaşlı horozunu pazara götüren yankesiciden horozu alıp boğazlar. Horozun kursağı açıldığında inciyi gören adam kulunçtan kurtulur ve güvenilir bir insanın mutlaka başarıya kavuşacağını söyler.

¹ Hakkâk “İşleri yapan sanatçı, oymacı.” Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, C.1, Ankara, 1988, s.598.

6. 2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Bir din büyüğüne bir müridi zekât olarak yüz altın teslim eder. Din büyüğü o parayı saklamak üzere su testisine bırakır. Karısı testiye susuz görüp eşinin abdest alması için doldurmak ister. Bu sırada kasap bir köylü şehre gelmiştir. Bir öküz satın almak istemektedir. Köylü, dindar kişinin evinin önüne geldiğinde karısı testiye doldurursa ibadetinin ahirette boşa gitmeyeceğini söyler. Köylü testiye alıp su getirmeye giderken içindeki altınları bulur ve alır. Kasaplığı için sermaye yapmayı planlar. Kendindeki para ile semiz bir öküz alır. Ancak bulduğu parayı köye götürürken yolda bir felaket olabileceğini düşünür. Keseyi öküzün boğazına sokup sonra öküzü boğazlayarak keseyi çıkarmayı planlar. Köyüne dönerken yolda önemli eşyalarından birini unuttuğu için öküzü oğluna emanet edip şehre döner. Yolda dindar kişinin müritlerinden birisi oğlanı görüp öküzü satın alır ve dindar kişinin tekkesine teslim eder. Bu arada dindar kişi olanlardan habersizdir. Altınlar aklına geldiğinde onları daha iyi yerde saklamak için arar ama testiye bulamaz. Karısına sorup durumu öğrendiğinde çok üzülse de teslimiyeti bırakmaz. O gün kurban vaktidir. Dindar kişi, getirilen öküzü boğazladığında altınları görüp şaşırır. Böylece dindar kişi Allaha şükreder.

7. BÖLÜM: KISKANÇLIK VE HASET (El-Bâbü's-Sebâ' Fî Men'î'r-Reşk Ve'l-Hased)

7. 1. Ucûbe'nin Hikâyesi

Bir kuyumcu vardır. Bir padişah kuyumcunun kızına âşık olur, evlenirler. Ancak padişahın asıl eşi kızını hiç sevmez. Bir hile düşünür. Kızın güzelliğinden bir parça eksilirse padişahın kızıdan soğuyacağına inanır ve melikin perdecisini huzuruna getirtir. Padişahın kendisini görevinden alacağını ve bunun için üzülüğünü dile getirir. Melike perdeciyeye kuyumcunun kızının hizmetinde olursa iyi olmayacağını; melikin, kızın sözünü dinleyeceğini; böylece melikenin de perdecinin hizmetinden mahrum kalacağını; bu yüzden bir çözüm bulunduğunu söyler. Perdeciyeye kızın zülfünü kesip melikin aşkını eksiltecektir. Kız sarhoşken perdeciyeye taht ardından gelip makas ile kızın saçını kesecektir. Planın uygulanacağı gece kız, babasının evine gider ve orada kalır. Melik kızını bulamayınca asıl eşini yanına getirtir. Uyuduklarında perdeciyeye bu durumdan habersiz karanlıkta taht ardından gelip melikin ve melikenin zülfünü

keser. Ancak heyecandan ayakkabısını orada unuttur. Sabah hatun kesilen saçını gördüğünde kendi hilesinin kendine döndüğünü anlar. Ancak bu olayı kuyumcunun kızına yüklemeyi akıl eder. Bir gece melik kendisiyle kaldığı için kızın bunu çekemediğini, intikam aldığını uydurur. Kendi zülfünün de kesildiğini gören melik öfke ile kızı çağdırtmak için kalkar. Ayakkabısını giymeye çalışır ancak ayakkabının onun olmadığını anlar. Tüm hizmetlileri çağdırtıp ayakkabının sahibini arar. Perdeci dayanamayıp suçunu kabullenir. Gerçeği anlatır. Asıl amacın kızın zülfünü kesmek olduğunu, melikin zülfünü yanlışlıkla kestiğini söyler. Perdecinin iki eli, melikin iki zülfüne karşılık kesilir. Melike çirkinleştirilip melik tarafından reddedilir, hasedinin cezasını çeker.

7. 2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Gaznî'de hünerli bir delikanlı yaşamaktadır. Devrin padişahı delikanlının methini duyup onunla sohbet etmek ister. Delikanlı az zamanda padişah tarafından ödüllendirilir. Vezirlerden biri delikanlıyı kıskanır ve bir hile düşünür. Meliki yalnız bulduğunda delikanlının yoldan çıktığını söyler. Vezir, delikanlının kimsenin hayaline gelmeyecek bazı kelimeler söylediğini iddia eder. Buna göre “padişah delikanlı ile kızını nikâhlamak istediği için yakındır.” Bunun üzerine padişah delikanlıya çok sinirlenir. Vezir, delikanlının odasına gidip “Melikin asıl eşi beni sana gönderdi, senden önemli bir görev beklemektedir. Melikin kızına, padişaha layık bir eş bulmasını istemektedir.” der. Delikanlı melikin huzuruna gelir. Vezirin söylediklerinden habersiz, melikin kızını artık evlendirmesi gerektiğini nazikçe dile getirir. Padişah vezirin söylediklerine inanır. Bu hürmetsiz insana güvendiği için kendine kızar. Kendisinin has şerbetine zehir karıştırıp şarapdar ile delikanlıya gönderir. Vezir hamamdan çıkıp odasına giderken şarapdar ile karşılaşır. Melikin delikanlıya hediye olarak gönderdiğini öğrendiği şarabı kıskanarak şarapdardan alıp içer ve ölür. Melik vezirin şarabı içerek öldüğünü öğrenince delikanlının temiz kalpliliğini anlar. Delikanlıyı huzuruna getirtip o gün neden kızını ile ilgili konuştuğunu sorar. Melik vezirin delikanlı için hainlik planladığını, kendisinin delikanlıya kızarak şaraba zehir karıştırıp gönderdiğini; ama vezirin hilesinin kendine döndüğünü anlatır. Böylece nedim kıskançlığının cezasını çeker.

8. BÖLÜM: KADINLARDAN SIR SAKLAMA (El-Bābü's-Şāmin Fî Kitmāni's-Sırrı ' An-En-Nisvet)

8. 1. Ucûbe'nin Hikâyesi

Cünd'de bir padişahın ülkesine düşman saldırır. Harezmi Şahından yardım istenir. Harezmi Şahı askerler ile oğlunu yardıma gönderir. Böylece Cünd Şahının düşmanı yenilir. Harezmi şehzadesi ve askerleri galibiyet sonrası güzelce konuk edilir. Melikin kızı askerleri seyrederken şehzade kızı görüp ona âşık olur. Ancak kızın melikin oğlan kardeşinin oğlu ile dinen söz ile nikâhlandığını bilir. Bir hile düşünerek amacına ulaşacağını bilir. Vatanına döner. Şehzadenin üzgünlüğünü gören Harezmi Şahı durumu öğrenir ve vezirine danışır. Vezir melikten akıllı bir hizmetli ister. Bu hizmetli Cünd Şahının haremine yol bulacaktır. Melik bir kadı ile hizmetliyi o diyara gönderir. Kadının bir anlık yokluğuna bile dayanamadığı bir hatunu vardır. Kadı hatunu da yanına alır. Misafirlerin geldiğini duyan Cünd Şahı kadı ile hizmetliyi ağırlar. Hizmetliyi kızın emrine verir. Zamanla kızın sırdaşı olan hizmetli, bu sırları gizlice kadı ile paylaşmaktadır. Kadı, kızı sözlü olduğu için kaçıramaz. Onları ayırması gerektiğini bilmektedir. Hizmetli yeğenin odasına gider ve kızın ağzından bir yalan uydurur. Daha sonra oğlanın yanından çıkıp kızın huzuruna varır. Ona da oğlanın aklının yetersiz olduğunu söyler. Kız buna çok üzülür. Cünd Şahının olmadığı bir gece hizmetli, oğlanın odasına gidip kızın ağzından kavuşma gecesinin geldiğini söyler. Oğlan kızın kapısına varır. Ancak kız kapıları kilitlemiştir. Kızın kapıları açmaması üzerine oğlan ortaya talâk geleceğini bildirir. Kız iyice sinirlenir. Boşanırlar. Kız şaşırır, oğlan da mahzun olup geri döner. Üzülen kız artık kendine layık biri olmayacağı için evlenemeyeceğini hizmetliye dert yanar. Hizmetli de Harezmi şehzadesinin kendisine âşık olduğunu, kız eğer razı olursa şehzadenin kadısı burada olduğu için kızı da alıp hep beraber şehzadeye varıp nikâh yapacaklarını anlatır. Kız razı olur. Bunun üzerine kadı hatununa ertesi gün gidecekleri için hazırlanmasını söyler. Ancak hatun o diyara gelmelerinin sırrını öğrenmek için kadıya baskı yapar. Kadı da kimseye açıklamaması şartıyla hatuna söyler. Hatun melikin şarapdarının karısıyla komşudur ve ona veda etmeye gider. Kimseye söylememesi şartıyla sırrı açıklar. Şarapdar evine geldiğinde karısını ağlarken bulup sebebini sorar. Kadın da kimseye söylememesi şartıyla şarapdara sırrı açıklar. Şarapdar durumu melike bildirir. Melik kızını tutturur ve kadı ile hizmetliyi

cezalandırır. Kadı işi tamamlamak üzere iken hatununa sırrını verdiği için canından olur.

8. 2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Bir kumaşçının değerli bir taşı vardır. Kumaşçı ona baktıkça mutlu olmaktadır. Padişah bu kıymetli taşı kendisine layık olduğu için kumaşçıdan zorla alır ve bu taşı haremdeki genç bir kıza verir. Onu takarak kendisini süslemesini buyurur. Kumaşçı, padişahın taşı genç kıza verdiğini öğrenir. Tecrübeli, yaşlı bir kadını ana edinmiştir. Kadın taşın yine kumaşçının olması için bir hile düşünür. Genç kızı kumaşçının odasına en kısa zamanda getireceğini vaat eder. Yaşlı kadın falcı kılığında girerek sarayda perdecileri de kandırarak genç kızı yalnız kaldığında bulur. Genç kıza bir kumaşçının hatununa o gün fal baktığını, kumaşçının evinde Hitâ tarafından gelme üç tane altın işlemeli örtü olduğunu söyler. Kızı ertesi gün kumaşçının evine gelmeye ve örtüleri satın almaya ikna eder. Eve dönen yaşlı kadın kumaşçıya genç kız eve geldiğinde kızın odasına girip taşı almasını söyler. Kumaşçı bu mutluluğunu gizleyemez ve hatununa sırrını açar. Hatun bir dostunun düğününe gittiğinde dayanamayıp sırrı açıklayır. Bunu duyanlar melike haber verir. Melik kumaşçıyı çağırıp durumu sorar. Melik inanmaz ama yine de kumaşçıyı serbest bırakırlar. Kumaşçı sırrını hatununa verenin başını yele vereceğini söyler.

9. BÖLÜM: KÖTÜLERLE SOHBETTEN SAKINMA (El-Bâbü't-Tâsi' Fî'l-Tecannubi 'an Şoḥbetü'l-Eşrâr)

9. 1. Ucûbe'nin Hikâyesi

Fars'ta bir melik ve oğlu hüküm sürmektedir. Oğlanın arkasının sağ tarafında siyah bir ben vardır. Melik kimin böyle bir izi, nişanı olsa türlü tehlikelere düşeceğini öngörür. Padişahın civarında bir ayakkabıcı vardır. Şah ona değer vermektedir. Şehzade her gün ayakkabıcı ile oynamaya gitmektedir. Melik ayakkabıcıyı huzuruna getirir. Oğlunun ayakkabıcıya yakınlığı olduğu için ondan oğluna iyi bakmasını ister. Ayakkabıcı bunu kabullenir. Ancak oğlan, tacı başında, nefis örtüsü arkasında, kıymetli cevherler kulağında ayakkabıcının odasına geldikçe ayakkabıcının içine fesat düşer. Bu malı alıp oğlanı uzak bir şehre gönderip hayatını rahat içinde geçirmeyi düşünerek şehzadeyi yabancı şehirlere gönderip bir tüccara satar. Bunu

duyan melik, Yakup Peygamber'in sabrına bürünür. Şehzadeyi alan tüccar onu yetiştirir. Ancak bir süre sonra akıllı ve güzel olan bu köleyi Fars Şahına hediye etmeye karar verir. Şah hediye haremde diğer kölelerin arasına karıştırır. Ancak oğlan akıllı ve terbiyesiyle kısa zamanda yükselir.

Şahın bir kuyumcusu vardır. Şehzade her gün kuyumcunun sanatını seyretmeye gider. Ancak kuyumcu köleyi aldatıp melikin yüzüğünü elde etmek ister. Şehzadeyi melikin yüzüğündeki nakışı onun yüzüğüne geçirme vaadiyle ikna eder. Şehzade melik uyurken yüzüğünü çıkarmaya uğraşırken melik uyanır. Melik cellâdı çağırarak köleyi cezalandırmak ister. Oğlanın giysisi çıkarıldığında sırtındaki nişan görünür. Melik oğlunu tanır. Şehzade, ikiyüzlü ayakkabıcının sohbeti yüzünden kendisinden ayrı düşen şaha, kötü niyetli kuyumcunun dostluğunun onu bu edepsizliğe düşürdüğünü söyler. Şah oğlunu bulduğu için kuyumcuyu affeder. Ancak şehzadeye edepsizlerle sohbet arkadaşlığından uzak durması için öğütler verir.

9. 2. Mahcûbe'nin Hikâyesi

Bir vezirin iki oğlu vardır: Kâfi, ilme ve sohbe meraklıdır. Vâfi haccamın¹ oğlu ile oyuna düşkündür. Haccamın oğlu Vâfi'ye gününü gün etmelerini aşlamaktadır. Vezir ölünce melik iki oğlanı huzuruna getirtip kimin bilgisi fazla ise vezirliği ona vereceğini söyler. Kâfi'yi vezir yapar. Vâfi üzülür. Kendine düşen malı alıp haccamın oğlu ile tüketir. Kâfi bu durumu öğrenir. Vâfi'yi sarayına getirtir. Ancak haccamın oğlu yine Vâfi'nin aklına kötülük sokar. Kâfi'nin, elinden vezirliği kaçırmamak için Vâfi'ye yardım ettiğini söyler. Vâfi'ye Kâfi'nin yüzüğünü alıp kendisine getirmesini ve böylece bir hile yapıp meliki Kâfi'den soğutacağını bildirir. Vâfi, Kâfi'nin yüzüğünü alır. Haccamın oğlu yüzüğü bir kadın ile melikin hatununa iletir. Kadın yüzüğü satmaya geldiğini ancak hatunun yüzüğü ile değiştirmek dilediğini söyler. Hatun buna inanır ve yüzüğü değiştirmekle kâr ettiğini düşünerek razı olur. Kadın yüzüğü haccamın huzuruna getirir. Haccam yüzüğü Vâfi'nin Kâfi'ye hediye gibi götürüp taktırmasını ister. Kâfi o yüzük ile melikin karşısına çıkar. Melik hatununun yüzüğünü Kâfi'de, Kâfi'nin yüzüğünü de hatunda görünce hayrete düşer ancak öfkesine yenilmeyip hatundan ve Kâfi'den yüzüğü nereden bulduklarını

¹Haccam: "Hacamat eden kişi." Hacamat: "Vücudun herhangi bir yerini hafifçe çizip, üzerine boynuz, bardak veya şişe oturtarak kan alma." Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 1998, 9. baskı, C.I, s.921.

öğrenir. Kâfi'ye yüzüğü getiren Vâfi'yi tutuklatır. Melik Vâfi'nin doğruyu söylemesi sayesinde onu bağışlayacağını söyler. Vâfi günahını itiraf eder ancak onu bu işe haccamın oğlunun sürüklediğini söyler. Vâfi'yi şehirden kovarlar, haccamın oğlunu cezalandırırlar.

2.2.2. Eserde Geçen Yer İsimleri

Bölüm Numarası	Ucûbe'nin Hikâyesi	Mahcûbe'nin Hikâyesi
1. Bölüm	Bir diyar	-
2. Bölüm	Bilâd-1 İran	Diyar-1 Bedehşân
3. Bölüm	Basra Şehri	Diyar-1 Keşmîr
4. Bölüm	Bilâd-1 Şam+ Bahr-i mağrib sahili	Şehr-i Tenget + Taraf-1 Irak+ Semerkand
5. Bölüm	- ¹	-
6. Bölüm	Merve şehri	-
7. Bölüm	-	Şehr-i Gaznîn
8. Bölüm	Diyar-1 Cünd+Harezm	Ĥitâ ²
9. Bölüm	Bilâd-1 Fars	-

2.2.3. Eserde Adı Geçen Tarihî Şahsiyetler

Bu bölümde metin içinde adı geçen tarihî şahsiyetlere değinilecek, bu şahsiyetlerin metinde yer almalarının sebebi üzerinde durulacaktır:

Cem:

Divan şiirine İran kaynaklı olarak girmesine rağmen, kökeni itibariyle Hint ya da Zend-Avesta kanalıyla Fars şiirine giren eski İran kökenli bir kişilik olan Cem, İran hükümdarlarından Pişdâdiyân'ın dördüncüsüdür. Şarabı icat etmekle meşhur

¹Hikâyenin nerede geçtiği ifade edilmese de gulamdan “gulam-1 Rûmî” olarak bahsedilmesi mekan hakkında bilgi vermektedir.

²Olay burada geçmemekte ancak yerin adı geçmektedir.

olmuş önce savaş aletleri yapmaya başlamış, değerli kumaşlar ve saraylar yaptırmıştır. Kıymetli taşları işleme, güzel kokular, sağlığın ve hastalığın sebepleri gibi sırları meydana çıkarmıştır. Dünyaya Cem gibi araştırmacı bir pâdişâh gelmediğini söyleyenler de vardır.¹

Çerçeve hikâyede Şah Sammâh'ın Cem neslinden geldiği söylenmektedir: “diyâr-ı ‘Acemde nesl-i Cemden bir pâdişâh varidi.”²

Böylece Cem'in özelliklerini taşıdığı da okuyucuda oluşturulmak istenen bir fikirdir.

Âsaf:

Asaf, Süleyman peygamberin veziri İbn-i Bahrayâ³'nın adıdır. Asaf kelimesi, Osmanlı devlet nizamında vezir karşılığı olarak kullanıldığı gibi, Asaf-fikret örneğinde de görüldüğü üzere kelimeye çeşitli ekler getirilerek, değişik tamlamalar oluşturulmuştur. Klasik Türk Edebiyatında Asaf'ın efsâneleşmiş kişiliği, ideal bir vezir, ileri görüşlü bir devlet adamı, yüksek ve isabetli fikir sahibi mânâlarıyla geniş bir şekilde kullanılmıştır. Metinde Şah Sammâh'ın özellikleri arasında Asaf gibi fikir sahibi olmak olumlu bir sıfat olarak sayılmıştır: “Milk-i melek-sîret ve pâdişâh-ı Âşaf-fikret idi.”⁴

Anuşirrevan/ Nûşirevân:

İran'da 531'den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş ve doğruluğuyla şöhret bulmuş, âdil lakaplı Sâsâni Şahıdır.

Asıl adı Hüsrev olan Nûşîrevân babasının ölümünden sonra tahta oturmuş ve memleketi o kadar adalet ve insafla yönetmiştir ki bütün halk ondan son derece memnun olmuştur. Metinde Şah Sammâh'ın özellikleri arasında olan adalet ve insaf, Nûşîrevân ile kıyaslanmıştır: “‘Adl ü bazelde Anuşirrevân-ı Hâtem”⁵

¹Dursun Ali Tökel, Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

²Bkz. Tenkitli Metin: B4a/ 9.

³Kaynaklarda Berhiya ve Berahya olarak da geçmektedir. Bkz. Dursun Ali Tökel, a.g.e.; Ahmet Talât Onay (Haz: Cemâl Kurnaz), Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, MEB.Yayınları, İstanbul, 2004.

⁴Bkz. Tenkitli Metin: B. 4a/ 11.

⁵Bkz. Tenkitli Metin: B. 4a/12.

Hâtem:

Hikâyede Şah Sammâh'ın cömertliği övülürken Hatem-i Tâî lakaplı, Arap kabileleri arasında tanınmış “Tayyi” kabilesine mensup, cömertliğiyle meşhur “İbnü Abd-illah Bin Sa‘d” kastedilmiştir. Kelime zamanla çok cömert adam anlamında kullanılmış ve cömertliği memduhla, burada da Şah Sammâh ile şu şekilde kıyaslanmıştır: “Adl ü bazelde Anüşirrevân-ı Hâtem”¹

Hz. Loqmân u Hz. Süleymân:

Divan şiirinde hikmetin sembolü olarak geçen şahsiyetlerden birisidir. Lokman'ın kim olduğu, hangi devirde ne kadar yıl süresince yaşadığı, hangi milletten olduğu ve sahip olduğu hikmetin ne olduğu, peygamber veya veli olduğu hususlarında pek çok ihtilafa rastlanmaktadır.

Bitkilerin dilini bildiği, hangi otun hangi hastalığa iyi geldiğine dair derin bir ilminin bulunduğu, ölümsüzlük otunu aradığı söylenmektedir. Böylece Şah Sammâh'ın bilgi ve hikmetinin doğuda hem hikmetin, hem de tıbbın üstadı olarak kabul edilen Lokman kadar olduğu ifade edilmiştir: “ilm ü hikmetde Loqmân u Süleymân-ı bâ-hâtem idi.”²

Hz. Süleymân

İsrâiloğulları peygamberlerindedir. Peygamberlikle saltanatı birleştirmiştir. İsm-i âzâm yazılı hâtemi (yani yüzüğü) ile dünyaya, hatta bütün mahlûkata, rüzgârlara hükmettiği, tahtını rüzgârların taşıdığı söylenmektedir.

Keyhüsrev:

Keyhüsrev, doğumuyla ünlü bir İran hükümdarıdır. Klasik Türk Edebiyatında ulu padişâhlar için iktidar, saltanat, kudret ve ihtişam sembolü olarak mecazen kullanılan Keyhüsrev, az bir zaman içinde türlü kavimleri ve ülkeleri idaresi altında toplamış, haleflerine iki yüz elli yıl sonra ancak İskender gibi müstesna bir askerin yıkabileceği kadar sağlam temelli bir devlet bırakmıştır.

¹Bkz. Tenkitli Metin: B 4a/12.

²Bkz. Tenkitli Metin: B 4a/ 12.

Mısır sultanı Aziz, mektubunda Şah Sammâh'ı yüceltmek için şu ifadeyi kullanmıştır: “Sen ki şehr-i yâr-ı taht-ı Keyhüsrev ya'ni 'Acem pâdişâhı Şâh Sammâhsın.”¹

Sâmirî:

Hiz. Musa Peygamber zamanında Yahudileri şirke sevk eden, Hiz. Musa'nın bulunmadığı yerde kavmini, yaptığı buzağı heykeline taptırmaya çalışan bir Yahudidir. Yedinci bölümde Ucûbe'nin hikâyesinde kuyumcunun alımlı ve güzel kızı tasvir edilirken bakışlarının sihri Samirî'nin sihri ile kıyaslanmıştır: “mîhr-i ruhsârınuñ pertevinden âfitâb-ı cihân-tâb bir zerre ve çeşm-i mekkârınuñ hud' asından sihr-i Sâmirî bir şemme idi”²

Ayrıca altıncı bölümde Emanet ve Güven için Mahcûbe'nin anlattığı hikâyenin sonunda hikâyenin Samirî'den nakledildiği söylenmektedir: “Bu öküzün hikâyeti hikâyet-i 'icl-i Sâmirîden 'acîbter ve kışsa-i baçar-ı benî İsrâ'ilden garîbter vâkı' oldı”³

Hiz. Ya' kûb:

Hiz. Yusuf'un babasıdır. Kuran'da anlatılan en tafsilatlı kıssa olan Yusuf kıssasına göre Yakup peygamber on iki oğlu arasında en çok Yusuf'u sever, Yusuf'un öldüğünü duyduğunda ise çok üzülür ve bu yalana inanmaz, sabrı tercih eder. Yusuf'un hasretine dayanamayıp yıllarca ağladığından dolayı gözlerini kaybeder; ancak, Yusuf'un gömleğine yüzünü sürdüğünde gözleri açılır. Metinde Ucûbe ile Mahcûbe'nin haremde kaybolduğunu öğrenen Sultan Aziz, Hiz. Yakup'un sabrı ile birlikte anılır: “Süz-ı sîne vü derd-i dilile hezâr nâle édüp 'aķıbet çün Ya' kûb 'Aleyhisselâm maķâm-ı şabra geçüp qarâr eyledi.”⁴

¹Bkz. Tenkitli Metin: B. 13b/7.

²Bkz. Tenkitli Metin: B. 56a/6.

³Bkz. Tenkitli Metin: B. 55a/6.

⁴Bkz. Tenkitli Metin: B. 72 b/7.

2.2.4. ESERDEKİ ALINTILAR

2.2.4.1. Dinî Alıntılar

Ayetler

- 1b/ 7 “Senürîhim āyātna fi’l-āfākı ve fi enfüsihim”¹
- 1b/ 10 “Ve refa‘ nā ba‘ zahüm fevka ba‘ zın deracātin”²
- 2a/ 11 “Li ellā yeküne li’n-nāsi ‘alā’llahi hüccetün ba‘ de’r-rüsülü”³
- 2b/ 5 “Ve kâne fażlu’llahi ‘aleyke ‘azîmen”⁴
- 21a/ 4 “Vemen naşru illā min ‘indillahi ‘azizil hakîm”⁵
- 22a/ 4 “La tehaf inneke mine’l-âminîn”⁶
- 25b/ 8 “Veleküm fil kışâş-i hayakun”⁷
- 30a/ 3 “Ve kul ce’el hakka ve zeheka’l be’tili”⁸
- 34a/ 1 “El-ane haşhaşe’l-hakka”⁹
- 43b/ 11 “Eţ-ţayyibātü li’ţ-ţayyibîn”¹⁰
- 48a/ 4 “Hel cezaü’l-ihsānü ille’l-ihsān”¹¹
- 59a/ 2 “Lā-yahıkkü el-mekru’s-seyyi’u illā bāhilihi”¹²
- 60a/ 1 “Kellā inne’l insāne le yetğa, An rāhu’stağnā”¹³
- 71b/ 12 “İnne ma‘ al ‘usri yusran”¹⁴

Hadisler

- 1b/ 12 “Evliyā-i taht-ı kıbābi lā ya‘ rifuhüm ehadün gayri”¹⁵
- 6a/ 3 “Men ehabbe şey’en ekşere zikrahu”¹⁶
- 10a/ 2 “İnehünne nākışātü ‘aqlın ve dînin”¹

¹“İleride biz onlara hem ufuklarda hem kendi nefislerinde delillerimizi öyle göstereceğiz ki” Fussilet, 53. Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli, Huzur Yayinevi, İstanbul, 1994.

²“Onlardan kimini ötekine derecelerle üstün kıldık.” Zuhuf, 32.

³“Erkiler geldikten sonra insanların Allah’a karşı bahaneleri kalmadı.” Nisâ, 165.

⁴“Üstelik Allah’ın senin üzerinde bulunan lütfü çok büyüktür.” Nisâ, 113.

⁵“Yardım ancak yüce ve hikmet sahibi Allah’tandır.” Âl-i İmrân, 126.

⁶“Korkma!Çünkü sen güvenlik içinde olanlardansın!” Kasas Suresi,31.ayet

⁷“Sizin için kıstasta bir hayat vardır.” Bakara,179.

⁸“Allahü Teala şöyle dedi: Hak geldi batıl yok oldu.” İsrâ,81.

⁹“Şimdi gerçek ortaya çıktı.” Yûsuf, 51.

¹⁰“İyilikler iyi kimselere layıktır.” Nûr, 26.

¹¹“Güzel davranmanın karşılığı elbette güzelliştir.” Rahmân, 60.

¹²“Oysa kötü tuzak yalnızca sahibinin başına geçer.” Fâtır, 43.

¹³“Sakin okumazlık etme! Çünkü insan muhakkak azıtır kendisini artık ihtiyacı yokmuş görmekle.” Alak, 6,7.

¹⁴“Allah’ın dediği gibi: Evet o zorlukla beraber bir kolaylık var.” İnşirah, 6.

¹⁵“Benim dostlarım kubbelerin altındadır, onları benden başkası bilmez.”

¹⁶“Kim bir şeyi çok zikreder.”

18a/ 3 “Đarbetü ‘Aliyyin yevmel ħendeđi eĥabbü ileyye min a‘māli ümmeti yevme‘l-kıyameti”²

18a/ 12 “El-ĥalāşu fi ‘s-sıdķı ve‘l-helāku fi‘l-kizbi”³

37b / 5 “İnnallahe yuĥıbbü‘ş-şecā‘ ate velev ‘ala ħatli ĥayyetin”⁴

39b/ 5 “El-mālu ġadin ve racin”⁵

48b/ 7 “El-ĥayāü lā ye‘ti illā bi‘l-ĥayr”⁶

51a/ 6 “El-emānetü tecerrüdü‘r-rızķ”⁷

55b/ 11 “El-ĥasūdu lā-yesūdu”⁸

Özlü Sözler

7a/1 “Ersil ĥakīmen ve lā tūđihi”⁹

21b/ 6 “El-vaĥtū seyfün kāti‘un”

36a/ 9 “Cevābü‘l-fāsidi bi‘l-fāsidi”¹⁰

47b/ 12 “El-yevmu yevme ‘ıtabuna”¹¹

58a/ 7 “Rubbe ĥāfirin ĥufreten veĥaa fihe”¹²

60b/ 3 “Bi-ĥamdillahi ve‘l-minne(h)”¹³

69a/ 13 “‘Aynullahi ‘aleyk”¹⁴

72a/ 4 “‘Alā-el vechi‘ş-şıddıķ”¹⁵

Dualar

4a/ 7 “Vallāhü‘l-muvaffıķu ve‘l-müste‘ān ve ‘aleyhi‘t-tevekkelü ve‘t-tüklān”¹⁶.

¹“Onların (kadınların) aklı ve dini kısadır.”

²“Ĥenek günü Ali’nin misali (yaptığı-çarpışması) bana kıyamet günü ümmetimin amellerinden daha hoş göründü.

³“Sıdk ihlasa, yalan helak olmaya sebeptir.”

⁴“Bir yılan öldürme bile olsa Allah cesareti sever.”

⁵“Yarın mal dönecektir.”

⁶“Haya ancak hayırdan gelir.”

⁷“Emanet rızıktan uzaktır.”

⁸“Haset kötülemez.” (Senin haset yapman karşıdakini kötülemez.)

⁹“Çözülmemeyen şeyi hakeme gönder (danış).”

¹⁰“Yalancının cevabı da yalandır.”

¹¹“Gün, bizim azarlama günümüzdür.”

¹²“Kuyu kazan kuyuya düşer.”

¹³“Ĥamd ve minnet Allah’adır.”

¹⁴“Allah’ın gözü senin üzerindedir.”

¹⁵“Doğruluk yönüne göre”

¹⁶“Başaran ve başarıya ulaştıran, yardım eden ancak Allah’tır. Ona dayanmak gerekir.”

22b/6, 30a/8, 37a/7, 44a/7, 50b/7, 55a/12, 62a/4, 71a/2 “Bi-mennihi ve cūdihi ve luḫfihi”¹

2.2.4.2. Manzum Alıntılar

4a/1 Şi‘r “Penāh-ı milk-i ‘ālem mīr-i kāmīl/ Hūdāvend-i cihān pādīşāh-ı ‘ādīl”

13a/9 “Şi‘r-i ‘ışk çiz-īst ki her cā ki şevēd bī-ğam u pāk

Kār-ı hōd mī-koned ve ‘ayb ne-gīrend ezān bākī ve’s-selām”²

44b/ 11 Şi‘r “İzā lem yekūn melikūn zāhibeten

Feda‘ hū fe-devletūhū zāhibetūn”³

52a/11 Mışrā‘ “İncāmenem ve tū yā tū dāri yā men”⁴

58b/ 9 Mışrā‘ “Ve ḫad eznehtū zenben fa‘ fu ‘anni”⁵

61b/ 5 Mışrā‘ “Çiz-īst her āyine derīn zīr-i kelīm”

73b/ 4 “El-bādi bi’l-birri lā-yükāfi”⁶

¹“Onun lutfu, cömertliğı ve verdiğı güçle yazdık.”

²“Aşkın şiiri öyle bir şeydir ki her nerede gamsız ve temiz olursa, kendi işini yapar ve bundan dolayı geriye kötü bir isim kalmaz.”

³“Bir padişah gidici (ise) sen onu terket, zira onun saltanatı gidicidir.”

⁴“Burada ben ve sen benim veya sen varsın ya da ben.”

⁵“Bir günah işledim beni bağışla.”

⁶“Çöl kadar engin iyilik olsa kâfi gelmez.”

2.3. ESERDEKİ EĞİTİMLE İLGİLİ UNSURLAR

Eğitim, her felsefî sisteme ve psikolojik yaklaşıma göre değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımların pek çoğu, eğitime bir amaç yüklemiştir. İdealistler eğitimi Tanrı' ya ulaştırma süreci için yapılan etkinlikler, Realistler insanı toplumun başat değerlerine göre yetiştirme süreci, Marksistler çelişkiyi en aza indirip üretimde bulundurma süreci, Pragmatistler, yaşantılar yoluyla kişide istendik davranış değişikliği oluşturma süreci, Varoluşçular ise insanı sınır durumuna getirme süreci olarak ele almışlardır. Bilimde, özellikle genetik mühendisliğindeki gelişmeler, öğrenmenin beyinde fiziksel uyarımlar sonucu oluşan biyo-kimyasal değişiklikler olduğunu gösterir niteliktedir. Bilgi, beceri ve duygularla ilgili mesajlar beyine elektrik akımı olarak gelmekte ve beyindeki sinir sisteminde biyo-kimyasal değişiklikler oluşturmakta ve kodlanmaktadır. Buradan hareketle, **eğitim, fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler oluşturma süreci şeklinde tanımlanabilir.**¹

Örgün eğitim söz konusu olduğunda öğrenciler ya da “öğrenenler”² için öğretmen, önemli bir role sahiptir. Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminde ne, nasıl ve hangi araç ve gereçlerle öğretilcektir? sorularının uygulamacısı öğretmendir. Hiçbir araç, onun önem ve değerini azaltamamıştır. “Çünkü TDE Öğretmeninin esas işlevi, artık bilgiyi ve yazarın zihnindeki “veren” değil, öğrenciyi edebî/ kurmaca metinle karşılaştırıp metin içi ve metin dışı ilişkileri ona kavratacak ortamı yaratan, yönlendiren, gözlemleyen kısaca metnin şifresini ona çözdüren bir liderlik işlevi olmalıdır.”³

Bu liderlik görevini okulda üstlenen öğretmenden evvel, öğrenciler ilk eğitimlerine ailede başlamaktadır. Buradan hareketle çocukların yaşadıkları ilk eğitim tecrübesi olarak büyüklerin onlara anlattığı masalları ve dolayısıyla hikâyeleri saymak mümkündür. “Çocuk eğitiminde masalın önemli rolünü kabul etmemek

¹ Veysel Sönmez, Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003,10. Baskı, s.2.

² Uygulamaya yeni koyulan Yapılandırmacı anlayışa göre öğrenci kelimesi yerine öğrenen kelimesi daha uygun görülmektedir. Bkz. Bünyamin Yurdakul, “Yapılandırmacılık”, Eğitimde Yeni Yönelimler, PEGEMA Yayıncılık, Ankara, 2005.

³ İlhan Genç, **Edebiyat Bilimi**, İstanbul, 2006, s.338.

mümkün değildir. Küçük çocukların dikkatini, ilgisini yalnız masallar çektiği için, folklor malzemesi olarak derlenen masallardan, açık bir anlatım, basit ve kısa cümlelerle yazılmış, eğitici ve “kıssalı” hikâyeler yazmak, kötü unsurları atıp, çocuk hayalini işletecek iyi unsurlarla güzel masallar hazırlamak, çocuk edebiyatına büyük hizmet olur.”¹

Masallardan sonra çocukların çoğunlukla sevdiği hikâyeler de bu anlamda doğru kullanıldığında değer kazanmaktadır. Ancak, hikâye edebî bir tür olarak düşünüldüğünde ve edebî eserlerde asıl amacın haz olduğu hatırlandığında akla şöyle bir soru gelmektedir: Hikâye hoşnutluk ve haz vermek amacıyla düzenlenip anlatılıyorsa hangi nedenle eğitim araçları arasına girmektedir?

Ahmet Cevat Emre’ ye göre hikâyenin “Asıl en büyük eğitici faydası, dik başlı ve başıboş zihinleri dikkate alıştırmasıdır.”² “Hikâyenin eğitici faydaları genç öğrencileri dikkate alıştırmak ve onlara öğretmenlerini sevdirmek ve saydırmaktan da ibaret değildir. Genç zihinlere yavaş yavaş bir de geniş hayal gücü verir, yeni yeni ufuklar açar. Mantıklı düşünceler yürütmek yeteneğini kazandırır.”³ Böylece çocukların araştırmacı zihinlerine istenilen beğenme veya beğenmeme hükmü verdirilebilir ve çocuklar görevine bağlı, topluma yararlı bireyler haline getirilebilir.

Bu iklimi oluşturabilmek için ailede ve okulda okuma zevkinin de aşılması gerekmektedir.

“... ilk, orta ve yüksek öğretim kurumlarındaki öğrencilere, -Türkçe, edebiyat ve metin inceleme derslerinde- kavramakta zorlanabilecekleri ciltler dolusu dünya klasiklerini içeren listeler yerine, kısa, farklı, özgün, zevkli, seçkin örneklerden oluşan kitap listeleri sunulmalı ve onların bu başlangıç noktasını kullanarak, kendilerine özgü bir edebi seçicilik zevkine ulaşmaları, okuma dağarcıklarını genişletmeleri hedeflenmelidir. Derslerde kullanılacak metinleri seçerken, hem “öğrencinin ilgisini çekmesi” hem de “bu metinlerin özü yönünden değerli olması” gibi iki temel ölçüt arasında güçlü bir denge kurulmalıdır. Böylece öğrencilerin yaşantısında, dersler aracılığıyla kalıcı ve yaşamsal izler bırakmak, onların okumayı ve düşünmeyi, tartışmayı, sorgulamayı yaşamlarının olağan bir tavrı haline getirmelerini sağlamak ve bu

¹ Naki Tezel, **Türk Masalları I**, T.C. Kültür Bakanlığı, MEB Yayınları, İstanbul, 1971(Önsöz III-XVI), s.XIII.

² Ahmet Cevat Emre, **Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı**, MEB Yay., İstanbul, 2004, s.15.

³ Ahmet Cevat Emre, **Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı**, MEB Yay., İstanbul, 2004, s.17.

sayede okuyan, düşünen, düşündüklerini ifade eden ve üreten genç, sağlam kuşaklar yetiştirmek amaçlanmalıdır.”¹

Herbert Read, “Sanat eğitiminden amaç, daha çok ‘iyi sanat eseri’ yaratılması değil, daha iyi insanlar ve daha iyi toplumlar yaratılmasıdır” der. Edebiyat eğitimi derslikten günlük yaşama taşımada da amaç yazarlar yetiştirmek değil, düşünen, düşündüklerini ifade eden ve üreten genç, sağlam kuşaklar yetiştirmektir.”²

Yaşadığımız çağda Sıdkî'nin hikâyelerini kullanmak mümkündür. Yukarıda saymış olduğumuz özellikler göz önünde bulundurulursa öğrencilerin edebî ve ahlâkî yönden gelişmeleri için bu hikâyeler kullanılabilir. Bir diğer açıdan bakıldığında, hikâyeler en eski ve en güvenilir öğretim aracıdır. Hikâyeler yolu ile tarih, deneyimler ve bilgi paylaşılmaktadır. Ayrıca hikâye öğretiminde birçok öneri getirilmektedir.³

Lirik eserler arasında sayabileceğimiz öğretici ve ahlâkî şiirlerin amacı okuru yanlışla düşmeden, baştan uyarmaktır. “Didaktik de denilen bu tarz şiirlerin genel karakteri yaşanan hayatı irdeleyerek, eleştirmek değildir. Bilakis edebî değeri zayıf olan bu şiirlerin amacı okuru yanlışlığa düşmemesi için önceden eğitmek, ahlâkî değerlerle donatarak toplum içindeki doğru konumunu, güzel davranışlarını göstermektir.”⁴ “Ancak hikâyenin veya efsanenin ötesinde berisinde, tabiiliği bozmaksızın bulunacak ahlâkî cümleler yeter. Çocuk, sadece kendisine ahlak dersi vermek için hikâyeyi düzenlemiş ve anlatmış olduğunuzu anlarsa, artık ona, eğlendiren, hoşnut ve mutlu eden bir sanat eseri gözüyle bakmaz; usandıran, can sıkıran bir dersi gibi bakar.”⁵

“Oysa dilbilgisi, kompozisyon ve edebiyat derslerinin bir bütün olarak amacı, kişilerde bir estetik beğeni çizgisi oluşturmak ve geliştirmek; dili -sözlü ve yazılı

¹ G.Gonca Gökalp-Alpaslan (2001), **Okuma Eğitimi Ve Etkin Okur Kimliği**, http://vision1.eee.metu.edu.tr/~metafor/yazi/11120h_okuma_egitimi.html, (09 Mart 2006)

² G. Gonca Gökalp-Alpaslan (2001), **Derslikten Günlük Yaşama Edebiyat Eğitimi**, http://vision1.eee.metu.edu.tr/~metafor/yazi/11120n_derslikten_gunluk_yasama.html, (9 Mart 2006)

³ Detaylı bilgi için bkz. Yrd. Doç. Dr. Hayati Akyol, **Hikâye Haritası Yöntemiyle Metin Öğretimi**, yayim.meb.gov.tr/yayimlar/medergi/15.htm, (12 Ocak 2005), Yrd. Doç. Dr. Ayşenur İnceelli, **Dijital Hikâye Anlatımının Bileşenleri**, The Turkish Online Journal Of Educational Technology - Tojet July 2005 Issn: 1303-6521 Volume 4, Issue 3, Article 18.

⁴ İlhan Genç, **Edebiyat Bilimi**, Şule Yay., İstanbul, 2006, s.64,68.

⁵ Ahmet Cevat Emre, **Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı**, MEB Yay., İstanbul, 2004, s.37.

olarak- etkili ve doğru kullanma becerisi kazandırmak; okuma alışkanlığı, zevki, beğenisi ve okuma sabrı oluşturmak, geliştirmek; edebî anlamda, ulusal ve evrensel kültür mirasının tanınmasını, değerinin ve anlamının kavranmasını, sahip çıkma bilincinin oluşmasını sağlamaktır. Bunlar, edebiyat dersinin kalıcı, sürekli, uzun vadeli hedefleridir; dolayısıyla yaşantısal etkileri vardır. Ezbere dayalı bilgiler, kısa sürede unutulmaya mahkûmdur, oysa yaşama dayalı bilgiler, sürekli kullanıldıkları için, bireyler üzerinde daima etkilidirler.

Sıdkî'nin Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe adlı hikâye kitabında eğitimle ve özellikle de ahlâkî eğitimle ilgili pek çok unsur bulunmaktadır. Her şeyden evvel yazarın kitabı oluşturma sebebi bir işe yaramak, insanlara bir şeyler öğretebilmektir. Bu noktadan hareketle yazar, eserini bölümler halinde yazmış ve her bölümde ideal bir insanda bulunması gereken özelliklere dair hikâyeler anlatmıştır. Oluşturulmaya çalışılan bu ideal tip, ilk önce eserin sunulduğu kişiye yani bir şehzadeye beğendirilmeye; sonrasında halka özendirilmeye çalışılmıştır. Yazara göre bir insanda temelde şu özelliklerin bulunması gerekmektedir:

1. bölüm: İnsaf ve adalet: Bir insan adil ve insafli olduğunda her zaman başarılı olur. Başına gelen türlü musibetleri bu yolla atlatır.
2. bölüm: Ağırbaşlılık ve yumuşak huyluluk: Bir anlık öfkesine yenilmeyen, yumuşak huylu kişi sonunda gerçeği açığa çıkarır.
3. bölüm: Yönetimin araştırma ve inceleme sonucu sağlanması: Doğruyu araştırmak, hükmü incelemeler sonucu vermek gerekir.
4. bölüm: Yiğitlik ve cesaret: Yiğitlik ve cesaret gösteren kişi sonunda mutlaka ödüllendirilir.
5. bölüm: İyilikseverlik ve cömertlik: Kendinde var olanı bir başkasıyla paylaşan kişinin malı mülkü artar, mükafatlandırılır.
6. bölüm: Emanet ve güven duygusuna övgü: Emanet olarak verilen bir mala dikkat etmek gerekir. Emanete hıyanet etmeyen kişilere güven duyulur.
7. bölüm: Kıskançlık ve haset: Kıskançlığa kapılıp kötülük yapanın kötülüğü kendine döner.
8. bölüm: Sır saklama: Bilmemesi gereken sırları herkesle paylaşmak kötülük getirir.

9. bölüm: Kötülerle sohbetten sakınma: Kötü arkadaşlar insanı iyi yoldan saptırır. İyi bir insanın kendisine iyi huylu arkadaş seçmesi gerekir.

Sonuç olarak çağlar boyunca edebiyat ve eğitim arasında çok yakın bir ilişki olmuştur. Türk kültürünün eğitim modeli içinde değişen ve değişmeyen unsurların bilinmesine ihtiyaç vardır. Çağın ihtiyaçları insan modelini sürekli değiştirmektedir. Bu bakımdan da incelediğimiz hikâye kitabı sözgelimi yazıldığı çağın eğitimi için yazılmıştır. Bazı meziyetleri kazandırmak, bazı istenmeyen davranışları benimsetmemek üzere hikâye kahramanları yaratılmıştır. Eser bu bakımdan eğitim felsefesi alanında bir kazançtır.

3. BÖLÜM: METİN

3.1. NÜSHALARIN TANITILMASI

Sıdkî Seyyid Ahmed bin Hasan Bâlî tarafından Farsça'dan Türkçe'ye tercüme edilen Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe adlı eserin beş nüshasını tespit etmiş bulunmaktayız:¹

Ayrıca Agah Sırrı Levend eserin bir nüshasının Kitapçı Raif Yelkenci'de olduğunu belirtmiştir². Elde ettiğimiz nüshalarda Raif Yelkenci notu bulunmadığına göre eserin ele geçiremediğimiz bir nüshasının daha olma ihtimalinden söz edilebilir.

1) Bayezid Kütüphanesi Arap Harfli Yazma Eserler 5337

Kitap ince krem rengi bir kâğıtla kaplanmıştır. Dört kenarı altın yıldız çerçeveli, karton kapak. Kırmızı renk, deri, koyu yeşil şirazeli, yıldız çerçeveli miklepli, 195x135 mm. boyutunda cilt. Cilt sağlam olmasına rağmen kitabın sırtı kebiğeç tarafından yenmiş ve sayfa altları çok yıpranmıştır. Hatta bazı sayfa altlarının kesilmiş ve yeniden yapıştırılmış olduğu tahmin edilmektedir. Krem rengi, aharlı, hafif mıstarlı kâğıt. Kapağın içi ve ilk sayfa yeşil eski elışı kâğıdıyla kaplı. Bölüm başlarında ve Arapça, Farsça ibarelerde kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

Bu nüsha kütüphane kayıtlarında “Ucube ve Mahcube, Çev: Sıdkî, Seyyid Ahmed b. Hasan Bâlî, 195x135, 120x90mm. 72 yk., 13 st, Nesih” olarak yer almaktadır. Ancak nüsha 78 varaktır ve son varakta satır sayısı on beştir ve özensiz nesih ile yazılmıştır. Nüsha baştan sona harekelidir.

Nüshanın 1a yüzü oldukça yıpranmış, tamir görmüş. Sayfanın üstünde “Hezâ kitâb-ı te'lif-i Mevlânâ Şıtkî ” yazmakta. Bu sayfanın ortasında sarı aharlı kâğıt yapıştırılmış, buradaki yazının etrafı da yıldızla süslü. Bu yıldızlı motifin kâğıt

¹Hasan Kavruk Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler adlı kitabında eserin dört nüshasını tespit edebildiğini söylemiştir. Ancak biz yaptığımız araştırmalar sonucunda Bayezid Kütüphanesi Arap Harfli Yazma Eserler bölümünde bir nüsha daha tespit etmiş bulunmaktayız.

²Bkz. Levend, “Divan Edebiyatında Hikâye”, “Türk Edebiyatı Tarihi”.

yapıştırıldıktan sonra yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevenin içinde eserin Sultan Abdülmecit'in annesi Bezm-i Âlem Sultan'ın kütüphanesine ait olduğu şöyle belirtilmiştir:

“Kad vaqafe hāza kitābü'l-celil ve'l-eserü'l-cemil vālidete's-sultāni'l-a'zamī ve'l-hākāni'l-mufahham-es-sultān 'Abdülmecid Hān Edāmallahu eyyāme ve 'umra ve devletuhu ilā āhiri'd-deverān a' nā biha hazret-i Bezm-i 'Ālem Sultān 'aliyyeti's-şān ce'al'allahu sa'ye'l-vākıfeti meşkūran ve cezāen ve mevfūran sene 1266.”

Bu çerçevenin altında Bezm-i Âlem Sultan'ın vakıf mührü vardır. Mühürde şöyle yazmaktadır: “An vaqfı devletlü 'işmetlü Vālide Sultān Bezm-i 'Ālem 'aliyyeti's-şān hazretleri 1256/1840-41”¹

1b birinci satır silinmiş ve üzerine koyu mürekkeple “U'cūbe ve Maḥcūbe Tercemesi” yazılmıştır. Varakların üst kısmında “Bayazit Genel Kitaplığı Kayıt No” mührü vardır.

Son varağın b yüzünün ortasına ek kâğıt yapıştırılmış. Bu ek kâğıt da ilk varaktaki gibi yıldız motiflidir. Ancak burada vakıf mührü çerçevenin altında değil içindedir. Çerçevde şöyle yazmaktadır:

“Kad vaqafe hāza kitābü'l-celil ve'l-eserü'l-cemil vālidete's-sultāni'l-a'zamī ve'l-hākāni'l-mufahham-es-sultān 'Abdülmecid Hān Edāmallahu eyyāme ve 'umra ve devletuhu ilā āhiri'd-deverān a' nā biha hazret-i Bezm-i 'Ālem Sultān 'aliyyeti's-şān ce'al'allahu sa'ye'l-vākıfeti meşkūran ve cezāen ve mevfūran lī seneti sittün ve sittinā ve mieteyni ve efin.”

Bu nüshada temme ve ferağ kaydı bulunmadığı için kaç yılında istinsah edildiğini bilemiyoruz. Ancak yazmada kırmızı mürekkep bulunduğu için görebildiğimiz diğer nüshalara göre daha geç bir nüsha olduğunu anlamaktayız. Ayrıca bu nüshada eserin ithaf edildiği Şehzade Alemşâh'ın adının geçtiği yerin

¹Günay Kut, Nimet Bayraktar, Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1984, s.59.

bilinçli olarak silinmesi¹, bu nüshayı elinde bulunduran kişinin bu isimden hoşlanmadığı düşünülerek sildirdiği akla gelmektedir.

Baş(1b): Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. Ḥamd-i bī-ḥadd ol ḥudā-yı zü'l-celāl-i ber-kemāle ki vücūd-ı ādemī ki eşref-i cemī^c-i mevcūdātdur mir'āt-ı mükevvenāt kıldı ve her şey ki taht-ı ḥilkatdedür 'alādan tā şerāya degin cibillet-i beşeriyette merküz kıldı....

Son(77b): ... Şāh buyurdı tā vezīri rıf'at dereceyle mesned vizārete geçürdiler Vāfi'yi 'üryān édüp şehirden ḳovdılar ve ḥaccāmı envā^c-ı siyāsetile dāra çekdiler Maḥcūbe dédi bu meşeli anuñiçün getürdüm ki tā ḥired-mend bu ma'ānide te'emmül édüp ḳurbet u ülfet-i bed-aşldan perhīz éde. Allah 'azze ve şāne şerīrden şaḳlaya āmīn.”

2) Nuruosmaniye Kütüphanesi 3267²

Kütüphanenin demirbaş defterindeki kayıtlar şöyledir: “ Dâsitân-ı Ucûbe ve Maḥcûbe, Bâlî, es-Seyyid Ahmed b. Hasan, H. 1083, 205x139, 137x093, 60 vr., 15 str.” “ Tam meşin, salbek şemse ve cetvelli, miklepli, şirazeli”.

Kırmızı, meşin, gömme şemseli, gömme çiçek desenli alt-üst kapak. Sarı-yeşil şirazeli, sağlam sırt. Kâğıt kalın, beyaz, aharlı, (ışığa tutunca görünmez satır çizgileri var) filigranlı.

A ve b yüzleri birbirine yapışık iki varaktan oluşan bu ilk sayfanın 1a yüzünde iki tane mühür vardır. Altta bulunan küçük mühür okunamamaktadır. Üstte 34x34 mm. ölçülerindeki mühür Sultan III. Osman'a aittir.³ Mühürde şöyle

¹Bkz. Tenkitli Metin: B.3b/9.

²Hasan Kavruk Eski Türk Edebiyatında Hikâyeler'de sayfa 36da verdiği 2 nolu dipnotta nüshanın Nuruosmaniye Kütüphanesindeki kayıt numarasını 3793 olarak göstermiştir. Ancak bu numara yazmanın eski kayıt numarasıdır.

³Nuruosmaniye Camii 18. yy. başında I. Mahmud tarafından yapılmaya başlanmış ve III. Osman zamanında tamamlanmıştır. . Sultan III. Osman (II. Mustafa'nın oğlu) kendi mührü olan kitapları bağışlamıştır.

yazmaktadır: “Elḥamdü lillahi’llezi hedānā li-hazā ve mā künnā li-nehtediye levlā en hedānāllah ‘Oṣmān Ḥān bin Muṣṭafā Ṣāh el-muzaffer dā’imā”

Mührün altında vakıf kaydı bulunmaktadır: “ Vaḳafe bedrü’l-budüri’t-tāmmāt fi bedī’i’l-ḥülāṣati ve’l-maḳāmat es-sultān bin es-sultān es-sultān ebu’l-irṣād ‘Oṣmān Ḥān ibnü’s-sultān Muṣṭafā Ḥān ce’ala’llāhu birrahū bi-naṣrihi li’l-‘üdebāi’l-encāb ve iḥsānihī tezkireten li-cem‘i’l-ma‘ārif ve zevi’l-elbāb ve ene ed-dā‘i li-devletihī el-ḥāc İbrāhim Hanīf el-mu‘in bi-evḳāfi’l-ḥaremeyni’l-muḥarremeyn ğufira lehū.”

Bu nüshanın tamir gördüğü, sol alt köşelere yapıştırılmış kâğıt eklemelerinden bellidir. Cildi bu sebeple yeni olabilir. 55. varaktan itibaren hem el yazısı bozulmakta hem de kâğıt incelmektedir. Ayrıca 61. varak boş ve ışığa tutulunca Latin harfleri görülüyor, ithal kâğıt olma ihtimali var.

1b ve 2a kırmızı mürekkeple çerçevenilmiş. 2b de on dördüncü satır kenarına kurşun kalemle Arap Harfleriyle “ism-i müellif” notu düşülmüş ve ismin üzeri kurşun kalemle çizilmiştir. 10b de kitabın bölümleri yazmaktadır. İçindekiler bölümünde hikâyelerin sayısı tam olmakla birlikte varak kaybından dolayı yedinci bölümdeki ikinci hikâye yarım kalmıştır. Aynı nedenden sekizinci bölümün ilk hikâyesi yoktur, ikinci hikâye de yarımıdır. 54a sekizinci bölümün yarım hikâyesi ile başlamaktadır. “Bu nüshada müstensih hatası olduğu anlaşılan yanlış yazımlara, arada bazı eksikliklere de rastlanmaktadır.”¹

Nüshanın sonunda temme kaydı bulunmaktadır. Buna göre nüshanın istinsah işlemi H.983/M.1575’te sona ermiştir. Yazmayı H.14 Zilkade 983 Salı /M.15 Şubat 1575² tarihinde bitirdiğini söyleyen müstensih adının Mustafa İbn Muhammed olduğunu da eklemiştir.

Baş(1b): Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm. Ḥamd-i bī-ḥadd ve ṣenā-yı lā-yu‘add ol ḥudā-yı zü’l-celāl-i lā-yezāl ber-kemāle ki vücūd-ı ādemī ki eşref-i cemī‘-i

¹Bkz. Kavruk, a.g.e., s.38.

²Faik Reşit Unat, Hicrî Takvimleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, 7. baskı, s.68-69.

mevcūdât-dur mir'ât-ı mektübât kıldı ve her şey ki taht-ı hilkatdedür 'alādandur tā şerāya degin habīb-i beşeriyetde merküz kıldı...

Son(60b): ... İzid te'ālā 'izz u şānehu kāfe halkı muşāḥabet-i şerīrden şaklaya ve bu hikāyet-i şerīfleri ve temsilāt-ı 'acībleri anuñcün getürdüm ki bu kitābı okıyanlar ve dinleyenler bundan naşīhat alup ahlāk-ı ḥüsnile muttaşif olmağa sa'y édüp ve ahlāk-ı zemīmeden ziyāde ictināb üzere olalar. Haḫ subḥānehu ve te'ālā ol kişiyi bu şan'atile mevşūf eyleye ki bu kitābı okıduḫda mü'ellifini ve kātibini ve sāmī'ini du'ā-i ḫayr ile yād eyleye...

3) Süleymaniye-İzmir Kütüphanesi 624

Eski, yıpranmış, buruşmuş, kırılmış, koyu kahverengi sert kaplı cilt. Sırtı sağlam değil, şirazesi dağılmış. Gömme şemseli, zencirekli, köşebentli ön ve arka kapak. Kalın, aharlı ama zamanla aharı gitmiş, kebikeç tarafından oldukça hırpalanmış kâğıt. Cetvelsiz yazı, özensiz nesih.

Nüshanın katalog kayıtları şöyledir: “Ucûbe ve Maḥcûbe Hikâyesi, 205x140, 160x100mm, 36 yk, 21 st, Silistre 654 H., nesih deri cilt”. İzmir Atatürk Kütüphanesinden Süleymaniye Kütüphanesine giden yazma eserlerin fihristinde 624 numarada kayıtlı olan bu kitabın müellif adı yer almamaktadır. Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi müellif kataloğunda da hikâyelerin müellifi olan Ahmed bin Hasan Bâlî adı geçmemektedir. Kayıtlarda 21 satır olarak geçen nüsha 29. varaktan itibaren 26 satırlıdır.

1a'da güzel bir yazıyla “Hazā Hikāyât-ı U'cûbe ve Maḥcûbe” yazmaktadır. Ayrıca bu ilk varakta sol altta Latin Harfleriyle “T.C. Hisar Salepçioğlu Kitaplığı Milli Eğitim Bakanlığı” mührü var. Sağ altta ise yine Latin harfleriyle Süleymaniye Kütüphanesinin kayıt mührü var. Sayfanın ortasında yer alan Arap harfli mor mühür Salebcizâde el-Hacc Ahmed Ahmed Efendi'ye aittir. Bu mühür 2a, 9b, 11b, 18b, 28b, 36b'de de vardır. Mühürde şöyle yazmaktadır: “Kemeraltı Cāmi'i kütüb-ḫānesine maḫşūş Sa'lebcî-zāde el-Ḥācc Aḫmed Efendinüñ Kütüb-i mevḫūfesidir.”

Nüşanın sonunda hikâyeler 37a'da bitmektedir ancak 37 b'de ve iç kapakta farklı ellerden çıkma notlar çokça görülmektedir. Bu notların bir kısmını dualar bir kısmını da beyitler ve bir gazel oluşturmaktadır.

“Allahümme salli ‘alā rūḥ-i Muḥammedin fi’l-ervāḥi Muḥammedin fi’l-ervāḥi ve ‘alā ceddihi fi’l-ācād ve ‘alā kabri Muḥammedin fi’l-ḳubūr.”

“Allahümme salli ‘alā seyyidinā Muḥammedin ve ‘alā ve ‘al-i Muḥāmmedin ma’ḥtelefe’l-melevān ve te‘āḳabe’l-‘aşarān ve kerrera’l-cedīdān ve’staḳbele’l-ferḳaden ve bellig rūḥahū ve’l-ervāḥa ehl-i ḳıbletin minnā et-tahiyyatü ve’s-selām ve bārik ve ‘aleyhi keṣīrān keṣīrān.”

Ayrıca 36b’de, 1a’daki “Hazā Hikāyāt-ı U‘cûbe ve Maḥcûbe” yazısıyla aynı elden çıktığı anlaşılan bir ferağ kaydı bulunmaktadır. Buna göre nüsha Muharrem ayının ilk 10 gününde 954/ Şubat ayının sonu 1547 senesinde tamamlanmıştır. Kayıt şöyledir: “El-melikü’l-vehhāb ḳad vaḳa‘a’l-ferāḡu min taḥrīri bi-hazihi’l-kitāb fi Ḳasaba-i Silisre taḥrīran fi evāyil-i Muḥarremi’l-Ḥarām sene-i erba‘a ve ḥamsine ve tis‘amie 954.”

Baş(1b): Mellāḥān-ı bihār-ı aḥbār ve seyyāḥān-ı beydā’-ı esrār şöyle rivāyet itmişlerdür ki zamān-ı māzīde diyār-ı ‘acemde nesl-i Cemden bir pādīşāh varidi umūr-ı memleketde bī-hemāl ve ḳānun-ı salṭanatda berkemāl idi ve leṣkeri bī-ḥadd ve memleket lā-yu‘add. Milk-i melek-sīret ve şehinşāh-ı Āşaf-fikret. ‘Adl ü Anūşirrevān u ḥātem u ‘ilm ü ḥayāda Süleymān. Cem‘ aḥlāk ḥamīde vü ṭarīḳ pesendīde idi...

Son(36a): ... Şāh buyurdı vezīri tā rıf‘at dereceyle mesned vizārete geçürdiler Vāfi’yi ‘üryān édüp şehirde ḳovdılar. Ḥaccāmı envā‘-ı siyāsetile dāra çekdiler Maḥcûbe dédi: “Bu meşeli anuñçün getürdüm ki tā ḥired-mend bu ma‘ānīde te’emmül édüp ḳurbet u ülfet-i bu aşldan perhīz éde. ‘İzzuhu şānehu kāfe ḥalḳı muşāḥabet-i şerīrden şaḳlaya bi-mennihi ve cūdihi ve luṭfihi temmetü’l-kitāb”

4) Ankara DTCF İ. Sâib I 820

Kütüphanenin yazma eserler bölümünün tadilat dolayısıyla kapalı olması sonucu bu nüsha üzerinde çalışmak mümkün olmamıştır. Nüsha 17. yüzyılda istinsah edilmiştir. Sırtı yıpranmış kahverengi meşin, ebru kağıt kaplı meşin bir cilt içinde. Aharlı, filigranlı kâğıt. 10 satırlı. 1a'da besmelenin üzerinde “Menâkıb-ı U' cûbe ve Maḥcûbe” ve “Kitâb-ı Enîsü'l-ḳulûb” yazmaktadır.

Son sayfada sonradan yazılmış şiirler ve beyitler var. Ayrıca nüshadaki tüm Ucûbe ve Maḥcûbe kelimelerinin üstü çizilmiştir.

Sondan önceki sayfada b yüzünde “el-faḳîrî'l-zülfikâr Kethüdâ” yazmaktadır.

5) Vatikan Turco 102

Bu nüsha, Hikâye-i Oğuz-nâme-i Kazan Beg ve Gayrihi adıyla Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Kısmında 102/II'de kayıtlı olan Dede Korkut Kitabı'nın baş kısmındadır. Vatikan Turco 102/II'de kayıtlı olan bu nüshanın adı Ucûbe vü Maḥcûbe-i Zarife'dir ve katalog kayıtları şöyledir: “Bâlî Ahmed b. Hasan, 205x152 mm., 2b-58 arası, her sayfada 13 satır, Nesih”

Ettore Rossi “Elenco Dei Manoscritti Turchi della Biblioteca Vaticana”¹ adlı katalogunda bu yazmadan ayrıntılı olarak bahsetmiştir. Yazmanın harekeli² olduğunu söyleyen Rossi, eserin ismini [Hikaye-i Laḳife] ‘Ucûbe u Maḥcûbe-i Zarife olarak zikreder.

Eserin “ḥadd-i bî-ḥadd ol ḥudâ-yı zü'l-celâl”(Arap harfleriyle) diye başladığını, dokuz bölümde on sekiz hikâye olduğunu ve 58'den sonra Dede Korkut Hikâyelerinin başladığını söylemiştir ve hikâyeleri şöyle sıralamıştır:

¹Ettore Rossi, Elenco Dei Manoscritti Turchi della Biblioteca Vaticana, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1953.

²Yazmanın harekeli olduğunu Muharrem Ergin de söyler. Bkz. Ergin, Muharrem, Dede Korkut Kitabı I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, 4. baskı, s.66-67.

“4a “Āġāz-ı dāsītān-ı U^c cūbe vü Maĥcūbe”

1. bölüm: fī şifat al-^c adl wal-inşāf
2. bölüm: fī şifat al-ĥilm wal-waqār
3. bölüm: fī iqāmat as-siyāsāt ba’d at-taftiş wat-tafaĥĥus
4. bölüm: fī madĥ ař-řaġa^c at war-ruġūliyya
5. bölüm: fī bayān as-saĥāvwat was-samāĥa
6. bölüm: fī madĥ at-tiga wal-amāna
7. bölüm: fī man^c ar-raşk (sic) wal-ĥasad
8. bölüm: fī kitmān as-sirr ^c an an-nisā
9. bölüm: fī t-taġannub ^c an řuĥbet al-ařrār.”¹

Muharrem Ergin, Dede Korkut’un nüshalarını anlatırken bu nüshanın başında “Hikāyet-i Latife Ucūbe u Maĥcūbe-i Zarīfe adlı risalenin Seyyid Ahmed b. Hasan Balı adlı biri tarafından”² H.918/ M.1512’de yazıldığına dair bir kayıttan söz eder.

Ayrıca yazmanın üzerinde kitabın kime ait olduğunu gösteren bir not ve tarih vardır: Seyyid Ahmed bin Seyyid Hasan-ı Defterî, Kahire’de yerleşmiş, 1000 Muharrem/1591 Kasım. Kitap bundan sonra Kahireli Elvan’ın eline geçmiştir, bunun yılı yoktur; 1204/1615-1616 yılında kitabın sahibi tarafından, Kudüs’te kardeşi Mustafa Efendi’ye gönderildiğini bildiren üçüncü bir kayıt vardır. Yazmanın yılı tam olarak belirlenememekle birlikte yazı üslubundaki özellikler bu yazmanın Dresden yazmasından önceye ait olduğunu göstermektedir.³

¹ Bu bölüm Rossi’den aynen alınmıştır. Bkz. Rossi, a.g.e.

²Ergin, Muharrem, a.g.e., s.68.

³Mustafa S. Kaçalın, Korkut Ata Kitabı'nın Vatikan Yazması Üzerine, [Http://Www.Akmb.Gov.Tr/Turkce/Books/Dede%20korkut/Mustafa%20s.Kacalin.Htm](http://www.akmb.gov.tr/Turkce/Books/Dede%20korkut/Mustafa%20s.Kacalin.Htm) (15Nisan2006)

3.2. NÜSHALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Eserin tenkitli metin neşrini yapmak üzere eserin Türkiye'deki dört nüshası da görülmeye çalışılmış, eserin yurt dışındaki nüshasına ulaşamadığı için katalog bilgilerinden ve Dede Korkut Kitabı ile ilgili yayınlardan bilgi edinilmiştir.

Hikâye-i Ucûbe vü Mahcûbe'nin Bayezid (B) ve Süleymaniye (İ) nüshalarında 18, Nuruosmaniye (N) nüshasında ise 16 hikâye bulunmaktadır. Nüsha farklılıkları dışında bu hikâyelerin hepsi ortaktır. Edisyon-kritik çalışmasında amacımız nüsha farklılıklarını tespit etmek ve orijinal nüshaya ulaşmaktır. B, N, İ nüshalarını Ahmet Ateş'in "Metin Tenkidi Hakkında"¹ adlı makalesindeki esaslara dikkat ederek incelememize rağmen nüshalardan birinin asıl nüsha olduğu yargısına varamadık.

Tenkitli metin kurulurken metni rakamlar yığına dönüştürmemek için diğerlerine göre tam ve edebî değeri yüksek olduğunu düşündüğümüz B nüshasının satır ve varak numaralarını vermeyi tercih ettik. N nüshasının yalnızca varak numaralarını metnin içine yerleştirdik. Nüsha farklılıkları için her kelimedede dipnot kullanmak yerine satır numaralarında dipnot vermek bir çözüm olarak görüldü. Aparatta aynı satırdaki farkları (/) işareti ile gösterdik. Nüsha farkları verilirken bir nüshada olmayan ibareleri (...de yok) şeklinde ifade ettik. Metni anlamayı kolaylaştırması için temel noktalama işaretlerini kullandık. Yazmada satırüstü ifadeleri metinle bağlantılı olduğunu düşündüğümüz için köşeli parantez içinde yazdık. Nüshadaki yıpranmalar sonucu okunamayan silik kelimeleri (.....) olarak göstermeyi tercih ettik. Kendi okuyamadığımız kelimeleri ise (____) olarak göstermeyi uygun gördük. Eserde Eski Anadolu Türkçesi esas alındığından bazı kelimelerin yazımında imla yanlış olduğunu düşünmek yerine bunları fonetik olarak dilin gelişmesini gösteren örnekler olarak düşündük.

¹Ahmed Ateş, Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı tevârih-i âl-i Osman münasebeti ile), Türkiyat Mecmuası, C.VII-VIII, 1(1942), s. 253-267.

3.3. NÜSHALARA GÖRE HİKÂYELERİN BAŞLANGIÇ VARAKLARI

Hikâyelerin Başlangıcı	B nüshası	N nüshası	İ nüshası
Âgâz-ı Dâsitân	4a-7	3b-14	1b-1
1. Bölüm	14b-3	10b-11	6b-3
1. Hikâye	15a-7	11a-13	6b-17
2. Hikâye	20a-2	15b-14	9b-2
2. Bölüm	22b-7	18b-2	10b-12
1. Hikâye	23b-8/9	19b-3	11a-12
2. Hikâye	27b-2	23a-7	13a-10
3. Bölüm	30a-9	25b-7	14a-21
1. Hikâye	31a-8	26b-4	14b-20
2. Hikâye	34a-13	29a-12	16b-1
4. Bölüm	37a-8	32a-3	17b-18
1. Hikâye	37b-9	32b-4	18a-9
2. Hikâye	40b-10	35a-7	19b-7
5. Bölüm	44a-7	38a-10	21a-20
1. Hikâye	45a-3	39a-17	21b-3
2. Hikâye	48a-9	42a-1	23b-4
6. Bölüm	50b-8	44a-7/8	24b-18
1. Hikâye	51a-11	44b-9	25a-11
2. Hikâye	53a-10	46b-15	26a-11/12
7. Bölüm	55a-13	48a-11	27a-13
1. Hikâye	56a-2	48b-12	27b-5
2. Hikâye	59a-6	51a-9/10	29a-8
8. Bölüm	62a-4	-	30a-11
1. Hikâye	63a-1	-	30a-26
2. Hikâye	68a-8	-	32b-11
9. Bölüm	71a-2	55a-2	33b-16
1. Hikâye	71b-4	55b-2	33b-26
2. Hikâye	74b-4	58a-4	35a-7

3.4. TENKİTLİ METİN

[1b] U^c CÜBE MAHCÜBE TERCÜMESİ

(1) Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm (2)¹ Ḥamd-i bī-ḥadd ol ḥudā-yı zū'l-celāl-i ber-kemāle ki vücūd-ı ādemī (3)² ki eşref-i cemī^c-i mevcūdātdur mir'āt-ı mükevvenāt kıldı ve her şey ki taht-ı (4)³ ḥilkatdedür 'alādan tā şerāya degin cibillet-i beşeriyetde merküz kıldı. Tā zāt-ı (5)⁴ gītī-nümā-yı insān bir ayīneye maşkül oldı ki zevi'l-uḫūl nazar-ı (6)⁵ basiretle mecmū^c-a-i fiṭrat-ı kevnıyyeti anda mu'āyene müşāhede eyleye. Nite ki (7) ḥaḫḫ te^cālā buyurur: "Senürīhim āyātna fi'l-āfāḫı ve fi enfüsihim"⁶. Bes ber-muḫtezā-yı (8)⁷ ḥikmet ba^czı ādemi ba^czından güzide eyledi ve daḫi envā^c-ı a^cṭāf (9)⁸ ve eşnāf-ı elṭāf ile müşerref ü maḫşüş kıldı. Nite ki ḥaḫḫ te^cālā buyurur: (10) "ve refa^cnā ba^czāḥüm fevḫa ba^czın deracātin"⁹ ve kendü evliyāsını mezīd-i kerāmetle (11)¹⁰ kāffe-i ḥalkdan mümtāz eyledi ve kendünüñ ḥucāb-ı celālinde bunları (12)¹¹ mestür kıldı. Nite ki buyurur: "Evliyā-i taht-ı kıbābi lā ya^crifuhüm eḫadün ḡayrı"¹² [2a] (1)¹³ ve enbiyā 'aleyhi's-selām ki sākinān-ı serāperde-i 'işmet ve ḥazret-i (2)¹⁴ ḫurbet dururlar. Rütbe-i risāletile ve menzilet-i nübüvvet ile müşerref kıldı (3)¹⁵ [N2a] ve ḥazā'ir-i ḫurb-ı ḫudsde ve merāḫil-i muḫabbet-i ünsde her birine maḫām-ı 'ālī (4) ve derece-i refī^c erzānī kıldı ve āşār-ı ḥaḫḫı izḫār édüp ve rüsüm-ı bāṭılı¹⁶ (5)¹⁷ ihfā étmekiçün bunları ḥalka gönderdi. Ba^czısına şuḫuf u ba^czı-(6)-sına kütüb-i müdevvenile menşür vérdi. Tā muḫtezā-yı fermān-ı ḥaḫḫ (7)¹⁸ üzerine cinni vü insi ṭarīḫ-ı tuḡyāndan menhec-i şalāḫa ve cadde-

¹ 1b (2) bī-ḥadd: bī-ḥadd ve şenā-yı lā-yu^c add N.// zū'l-celāl-i: zū'l-celāl-i lā-yezāl N.

² 1b (3) mükevvenāt: mektübāt N.

³ 1b (4) 'alādan: 'alādandur N.// cibillet: ḥabīb N.

⁴ 1b (5) bir ayīneye: her āyine N.

⁵ 1b (6) basiretle: basiretile N.// ki: kim N.

⁶ "İleride biz onlara hem ufuklarda hem kendi nefislerinde delillerimizi öyle göstereceğiz ki" Fussilet, 53. Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Huzur Yayınevi, İstanbul, 1994.

⁷ 1b (8) eyledi: kıldı N.

⁸ 1b (9) ki: kim N.

⁹ "Onlardan kimini ötekine derecelerle üstün kıldık." Zuhuf, 32.

¹⁰ 1b (11) eyledi: kıldı N.// -ı: ve N.

¹¹ 1b (12) ki: kim Ḥaḫḫ te^cālā N.

¹² "Benim dostlarım kubbelerin altındadır, onları benden başkası bilmez."

¹³ 2a (1) serāperde: serāyerde N.

¹⁴ 2a (2) ḫurbet dururlar: ḫurbetdur ki N.// risālet: risālātile N.

¹⁵ 2a (3) ḥazā'ir: ḥazā'ir N.

¹⁶ 2a (4) bāṭılı: bāṭıl N.

¹⁷ 2a (5) Ba^czısına: Ba^czına N.

¹⁸ 2a (7) cinni vü insi: cinn ü ins N.

i felāha (8)¹ getüreler ve mevhibāt-ı nefsiyye-i firdevsile ve hedıyyāt-ı cinān-ı ‘adnile va‘de (9) vérüp ve envā‘-ı ‘uqūbāt-ı derekāt u şiddet-i ‘azāb-ı elīm-i düzahıla va‘id (10)² édeler. Tā teblīg-i risaletden soñra halkuñ haqq üzerene hücceti olmaya. Nite ki (11) haqq te‘ālā buyurur: “ Li ellā yeküne li’n-nāsi ‘alā’llahi hüccetün ba‘de’r-rüsülü”³. Bes ol ‘anāşır-ı (12)⁴ muṭahhire-i rüsül ortasından hulāşa-yı hilkat h̄āce-i beşer ve şefi‘-i (13)⁵ rüz-ı maḥşer kevkeb-i evc-i sa‘ādet ve sitāre-i felek-i hidāyet muballıg-ı risālet [2b] (1)⁶ ve māḥi-i ḍalālet Ebu’l-Ḳāsım Muḥammed bin ‘Abdullah bin ‘Abdulmuṭṭalib ve şalavā-(2)⁷-tullah-ı ve selāmuḥu ‘aleyhi üründüledi ve merātib-i ‘izz ü devlet ve menāzil-i şeref (3)⁸ ü kırbet u muḥabbet ve ‘ulüvv-i maḳāmāt u farṭ-ı [N2b] kerāmāt u zuhūr-ı ‘acāyib-i mu‘cizāt (4)⁹ ki tāḳat-i insāniyyetiyye ḥadd-i imkānda evlā müyesser kıldı. Nitekim haqq te‘ālā buyurur: (5) “ve kāne fazlu’llahi ‘aleyke ‘azīmen”¹⁰ ve çehār-yārı güzide-i sār-ı aşḫāb kılup (6) maḫal-i hilāfet-i Aḫmedide ḫaşb eyledi ve her birisine derece-i ‘ālī ve manşıb-ı (7)¹¹ refi‘ erzānī eyledi ki emīrū’l-mü’mīnīn [Ḥazret-i] Ebubekir Şıddıka maḳ‘ad-i şıddıka emānet (8) ile efḍaliyyet vérdi ve emīrū’l-mü’mīnīn [Ḥazret-i] ‘Ömere dār-ı milk-i dünyede kesret-i şalābet (9)¹² ve nihāyet-i ‘adāletile imāret vérdi ve emīrū’l-mü’mīnīn [Ḥazret-i] ‘Oşmāna kitāb-ḫāne-i (10) ‘ilm-i ilāhīde tilāvet-i Ḳur‘ān-ı ‘Azīm u farṭ-ı ḫayā(t) ile ḳerāmet vérdi ve emīrū’l-mü’mīnīn (11)¹³ [Ḥazret-i] ‘Aliye maḳām-ı recūliyyetde seyfi intikāmla şecā‘at vérdi ve şad hezārān [.....] (12)¹⁴ ve tuḫfe-i taḫıyyāt ravza-i muḳaddes u merḳad-i mübārek-i h̄āce-i kā’ināt u served-i (13) mevcūdāt Muhammed-i Muştafa üzerene olsun. ‘Aleyhi efḍalü’ş-şalavāt [3a] (1)¹⁵ ve ekmelü’t-taḫıyyāt haqq te‘ālā celle zıkhü ḫazreti tenzih u taḳdīs édüp (2) ve Seyyid-i Rüsül Muḥammed Muştafāyadur ve zū-taḫıyyāt étmekden soñra bu

¹ 2a (8) nefsiyye: nefise N.// hedıyyāt: N’de yok.

² 2a (10) risāletden: risālātdan N.// olmaya: N’de yok.// ki: kim N.

³ “Erkiler geldikten sonra insanların Allah’a karşı bahaneleri kalmadı.” Nisâ, 165.

⁴ 2a (12) rüsül: resül N.

⁵ 2a (13) risālet: risālāt N.

⁶ 2b (1) māḥi: mā şer N.

⁷ 2b (2) ve selāmuḥu: N’de yok. // ‘aleyhi: ‘aleyhim N.

⁸ 2b (3) ü: N’de yok.

⁹ 2b (4) imkānda evlā: imkān ola deyu N.// Nitekim: müyesser kıldı nitekim N.

¹⁰ “ Üstelik Allah’ın senin üzerinde bulunan lütfü çok büyüktür.” Nisâ, 113.

¹¹ 2b (7) eyledi ki: kıldı N.// Ebubekir Şıddıka: Ebübekre N.

¹² 2b (9) kitāb-ḫāne: ḫāne N.

¹³ 2b (11) ḫazret-i ‘Aliye: ‘Ali ḫazretlerine N.// seyfi: N’de yok.

¹⁴ 2b (12) tuḫfe: hezār N.

¹⁵ 3a (1) üzerene olsun. ‘Aleyhi efḍalü’ş-şalavāt ve ekmelü’t-taḫıyyāt haqq te‘ālā: sallallāhü aleyhi vesellem ve hak ve te‘āla cel zıkhre hazretlerini N.

mecmū‘ anuñ (3) sebab-i te’lîfine şürûğ idüp ez‘af-ı halk-ı Allah ve a‘cezi ‘ibâdihî Seyyid Ahmed bin (4)¹ Hasan Bālî el-ma‘rûf be Şıdkî eydür: Diledüm ki bir mecmū‘a cem‘ eyleyem ki mevā‘ız u (5)² hikemi mutazammın ve emsāl [N3a] u hikâyâtı müştemil olup tevārîh-i mülûkdan ve aḥbâr-ı (6)³ müteḳaddiminden muḥbir ola ve ḥavāş u ‘avam ‘âlem andan behremend olup ve mülûk (7)⁴ u selâṭîn-i cihân anuñ istimā‘ından maḥzûz olalar. Bu sevdâda esb-i te’emmül ü (8)⁵ fikre süvâr olup etrâf-ı ‘âlem-i ma‘rifeti geşt édüp kütüb-i meşâyîḥ ve devânir-i (9)⁶ ‘Acemî tettebbū‘ idüp ba‘zını nâ-müsta‘mel ve ba‘zını mütereccüm boldum. Bu eṣnâda ittifaḳ (10) bir kitâb elüme girdi. Faşîḥü’l-‘ibâre ve beligü’r-rivāye. Toḳuz bâb üzerine tertib (11) olunmuş ve her bâbda fevâyyid-i bî-ḥad ve leṭâif-i bî-‘add münderic olunmuş ve zebân-ı (12)⁷ Pârsî üzerine ketb olunmuş ve U‘cûbe Maḥcûbe déyu ad vârilmiş ve ol (13)⁸ ma‘ânî ki fikr etmişidüm cemī‘isin ol kitâbda mevcûd buldum ve münâsib [3b] (1)⁹ gördüm ki ol kitâbı zebân-ı Pârsiden Türk diline tercüme eyleyem. Pes müdebbir (2)¹⁰ ‘aḳl u müfekkir ḥiredle bu bâbda meşveret édüp anlardan rây-ı bâ-şavâb istimdâd (3)¹¹ étdüm ve ‘aḳl u ḥired reh-nümâ cevâb-ı şâfi vérüp didiler ki: ‘Bu resme ‘amelde ki (4)¹² neticesi şevâb-ı cemîl-i uḥrevîdür. Lâ-büddür ki cānib-i nefī‘ dünyâyı daḥı mu‘atṭal (5)¹³ ḳomayasın. Sünnet-i müteḳaddimân üzerine binâ’-ı kitâbı bir vüstür-ı şāḥib-sa‘âdetüñ (6)¹⁴ nām-ı şerîfine ḳoyasın. Tâ anuñ yümn-i iḳbālile [N3b] itmām müyesser ola ve hem ol ism-i (7) mübâreküñ şerefiyle bu mecmū‘a daḥı halk-ı ‘âlem ortasında şeref bula.’ (8)¹⁵ Çün bu münâzara anlaruñla vāḳı‘ oldı. Bu za‘îf daḥı eyitdüm ki: ‘Ol vüstür-ı sāḥib-i (9)¹⁶ sa‘âdet ki didiñiz bu zamânda

¹ 3a (4) el-ma‘rûf be Şıdkî: ‘umerâ bâ-es-sıdk N.// cem‘: N’de yok.

² 3a (5) aḥbâr: aḥbâ N.

³ 3a (6) müteḳaddiminden: teḳaddüminden N.// ‘avam ‘âlem : âm N. // ve: N’de yok.

⁴ 3a (7) selâṭîn-i cihân: selâṭîni N.

⁵ 3a (8) devânir: devânin N.

⁶ 3a (9) mütereccüm: müteraḥḥim N.

⁷ 3a (12) Pârsî: Fârsî N.// ketb: kesb N.// U‘cûbe: zebân U‘cûbe N.

⁸ 3a (13) ma‘ânî: tamāmı N.// cemī‘isin: cemī‘sin N.

⁹ 3b (1) Pârsiden Türk: Fârsiden Türkî N.

¹⁰ 3b (2) müfekkir: fikr N.

¹¹ 3b (3) u: N’de yok. // reh-nümâ: reh-nümây olup N.

¹² 3b (4) neticesi: nesci N.

¹³ 3b (5) Sünnet-i müteḳaddimân: sende muḳaddimât N. // vüstür: şehzâde N.

¹⁴ 3b (6) şerîfine: şerîfinde N.// -i: ü N.

¹⁵ 3b (8) daḥı: N’de yok. // vüstür: şehzâde N.

¹⁶ 3b (9) Burada kasıtlı olarak 4,5 satır silinmiş: şehinşâh-ı ‘âlem ola benî ‘âdem şehri-yâr-ı fermân revâ şehzâde mübârek zulmünden ‘âdil ḥâkan Süleymân serîr-i meskendür cihāngir tâc-baḥş u nuşret-ḥışm âl-i ‘Oşmân sultân ‘Alemsâh bin Sultân Bâyeziddür tül ____ ‘ömr ü zâde salṭanata âmîn yâ mu‘în N.

h azret-i ... [4a] (1)¹ Şi' r: "Pen ah-ı milk-i ' alem m ir-i k amil/ H ud avend-i cih an p adiŐah-ı ' adil" (2)² Pes bu za'if ki du' a-g uy-i devletüm, ol r s m-ı Ő hib-i sa' adet n (3) hev -d arı olduğumdan bu mecm ' ayı anu n n m-ı Őerifine yazdum. T  ki Şeref-i (4) m t la'asına yetiŐdukde ün mağall-i  ab lde v k ' ola.  m dd r ki ol (5)³ Ő h-ı cih an-mu t ' u n nazar-ı 'in yetile menz r ve 'av t f-ı h srev nisiyle ma' t f (6)⁴ olam ve bu mecm ' aya deyu  d virdüm. "Vall h '(7)-l-muvaffıku ve'l-müste'  n ve 'aleyhi't-tevekkel  ve't-t kl n"⁵.

¹ 4a (1) Şi' r: N'de yok.// p diŐah : sult n N.

² 4a (2) bu: N'de yok. // ki: N'de yok.// devletüm: N'de yok. // r s m-ı Ő hib-i sa' adet n: Őehz de-i cih ng r ki ifr t le N.

³ 4a (5) cih an-mu t ' u n: cih anumu n N.// 'av t f-ı h srev nisiyle: 'in yet-i h srev nisiyle N.

⁴ 4a (6) B: ben dağı hem n U' c be v  Mağc be N.

⁵ "Başaran ve başarıya ulaştıran, yardım eden ancak Allah'tır. Ona dayanmak gerekir."

ĀĞAZ-I DĀSĪTĀN-I U[‘] CŪBE VŪ MAHCŪBE

(8)¹ Mellāhān-ı bihār-ı aḥbār ve seyyāhān-ı beydā’-ı esrār şöyle rivāyet [N4a] itmişlerdür ki zamān-ı (9)² māzīde diyār-ı ‘Acemde nesl-i Cemden bir pādīşāh varidi. Umūr-ı memleketde bī-(10)³–hemāl ve ḳānun-ı salṭanatda berkemāl idi ve memleketi bī-ḥadd ve leşkeri bī-‘add (11)⁴ idi. Milk-i melek-sīret ve pādīşāh-ı Āşaf-fikret idi. ‘Adl ü bazelde (12)⁵ Anūşirrevān-ı Ḥātem ‘ilm ü hikmetde Loḳmān u Süleymān-ı bā-ḥātem idi. Aḥlāḳı (13)⁶ ḥamīde vü ṭarīḳi pesendīde idi ve rüzīgārında ehl-i ‘ilm ü faẓl refāhiyyet [4b] (1)⁷ tamāmīle müreffēn ve fuḳarā vü mesākīn in‘ām-ı ‘āmīle muḡtenem ve re‘āyā ‘adl ü inşāfile (2)⁸ bā-ḥuzūr olmuşlaridi ve luṭf u iḥsānda vaḥīd-i eyyām ve melāḥat ü semāḥatde (3)⁹ tamām idi ve anuñ adına Sammāḥ dērleridi ve anuñ ṭab‘-ı laṭīfi [ḡāyet] ḥūb-rūy (4)¹⁰ ve ca‘d-mūy melek-ḥūy ve semen-būy perī-peyker ve meh-manẓar müşterī-ṭal‘at (5)¹¹ ve ḥūrşīd-şūret gül-endām ve dil-ārām dilberlere mā’il idi ve anlaruñ muşā-(6)-ḥabeti ṭab‘-ı selīmine münāsib vāḳı‘ olmuşidi ve bir laḫẓa anlaruñ muvānesetinden (7)¹² ḥālī olmazidi. İttifāḳ bir gün ṭaraf-ı Rūmdan ve Mışırdan bir bāzīrgān ḥayli (8)¹³ ḡulām-ı şāḥib-cemāl ve bi’n-nihāye metā‘-ı bā-ḳıymet ve cevāhir-i bā-ḳadr u bahā ve keşret-i etbā‘ (9) u eşyā ile ol şehre geldi. Çün Şah Sammāḥ [N4b] anuñ ḳudūminden ḥaber-dār (10) oldu. Kendü ḥaşekilerinden bir ḳaç kimseye emr eyledi. Vardılar. Bāzīrgānı (11)¹⁴ meclis-i şāḥa da‘vet étdiler ve ḥoca daḥı nice hediyeler alup dergāh-ı (12) şāḥa yüz dutup ‘atabe-i bār-gāh-ı cihān-penāḥa baş ḳoyup ve du‘ā vü şenā (13) édüp yér gösterdiler. Oturdu. Melik daḥı ḥocaya terḡīb-i ḥüsrevānile [5a] (1)¹⁵ raḡbet édüp mülāyemet-i şāḥānile

¹ 4a (8) beydā’: diyār N. // rivāyet: rivāyet ve böyle ḥikāyet N. // ki: kim N.

² 4a (9) māzīde: aḳdemde N. // diyār-ı: şehir-i N. // nesl-i Cemden: N’de yok.

³ 4a (10) ber-kemāl idi: pür-kemāl N.

⁴ 4a (11) idi. Milk-i melek-sīret ve pādīşāh-ı Āşaf-fikret idi: N’de yok. // ‘adl ü bazelde: ‘adlde N.

⁵ 4a (12) Anūşirrevān: nūşirevān ve N. // hikmetde: hikmet N.

⁶ 4a (13) ṭarīḳı: evşāf-ı N. // idi ve rüzīgārında ehl-i ‘ilm ü faẓl refāhiyyet: ile meşhūr ve zamānında fuẓelā ve ‘ulemā ḥuzūr ve N.

⁷ 4b (1) tamāmīle müreffēn ve fuḳarā vü mesākīn: re‘āyā ri‘āyet ve ḥimāyet nazarıyla manẓūr N. // muḡtenem ve re‘āyā ‘adl ü inşāfile: N’de yok.

⁸ 4b (2) bā-ḥuzūr: N’de yok. // eyyām ve melāḥat ü: dehr melāḥatde ve N.

⁹ 4b (3) tamām idi ve: mezīd-i ‘asr olup N. // [ḡāyet]: ve ‘unşūr-ı şerīfi N.

¹⁰ 4b (4) ca‘d-mūy: N’de yok. // melek: ḥūş N. // meh: melek N. // müşterī: māḥ N.

¹¹ 4b (5) ve: N’de yok. // ḥūrşīd-şūret: ḥūrşīd-şūret ve sürūr-ı fenār şīrīn-ḡüftār N. // mā’il idi ve anlaruñ: mā’il ve her zaman dil-i şāfisi anlaruñ muḳāranetine sā’il ve N.

¹² 4b (7) Rūmdan: Rūm N.

¹³ 4b (8) bi’n-nihāye: bī-nihāye N.

¹⁴ 4b (11) alup: aldı N.

¹⁵ 5a (1) édüp: ü N.

nevāhat étdükden soñra dédi ki: “Senüñ (2)¹ řatuñda bizüm mařşüdümüz oldur kim gül-endām ü dil-ārām zühre-i cebīn (3)² ü ĥurşid-i řal^ç at kenīzeklerüñden getüresün. Görevüz. Göñlümüz murādınca (4) olursa alavuz.” Bāzırgān zemīn-būs édüp “Her neye kim mālikim (5)³ řāhuñ ĥuzūrında ĥāzır édeyin” déyüp ne deñlü kenīzekleri⁴ varise (6) řāhuñ nazārına ^ç arz eyledi. Ol cümleden ĥiç birisi münāsib ve muvāfiķ (7)⁵ düşmedi. Pes melik dédi ki: “Biz mücerred ĥüsn-i řürete iltifāt étmezüz. (8) Belki bir mecmū^ç a isterüz ki ĥüsn-i řüret ü luřf-ı sīretde müzeyyen (9)⁶ ve zārāfetde letāfetde řarāvetde ĥalāvetde gıyāsetde firāsetde mu^ç ayyen (10)⁷ ve rüda būda mūda ĥūda bī-naźīr-i ^ç ālem ola.” Bāzırgān [N5a] cevāb (11)⁸ vérüp dédi ki: “Ĥaķķ te^ç ālā cāh-ı řāhı mü’ebbed ķılsun. Ancılayın mařlūb-ı (12)⁹ merġūb ki melik řaleb éder. Felek-i rıf^ç at bu deñlü irtifā^ç ile (13)¹⁰ her řeb u rüz hezār çeşmile ^ç ālemi temāşā éder. Müteĥassırdur ki bir ancılayın [5b] (1) nāzenīne nazār eyleye. [Likin] ben kim ölem ki melik ĥuzūrında anuñ bigi (2) dil-fırīb-i ^ç ālemden nişān vérem. [Ammā] bu evşāfile mevşūf kimesneyi ben (3)¹¹ görmedüm ammā işıtdüm ki řehr-i Mışırda ĥarem-i ^ç Azīzde iki kenīzek-i (4)¹² bā-temīz ki ĥüsn-i řüretile ma^ç rūf ve farı-ı fıřnatile mevşūf ve çün (5)¹³ āfitāb u māh ^ç ālemdede meşĥūr ve tarāvet u ĥalāvetde yegāne ve řabāĥat u melāĥatde (6)¹⁴ nādir-zamāne dururlar. Çün mükāleme ve müfāvāzaya gireler. Hezār seĥbān u ĥassān (7) anlaruñ münāzārasında ^ç āciz olalar ve çün ĥikāyāt u rivāyāt taķrīr (8)¹⁵ édeler. Būlaġā vü fuşāĥā-yı cihān anlaruñ nazīresinde ķāşır olalar ve ^ç Azīzūñ çerāġ-ı (9) çeşmi anlaruñ rüy-ı pūr-nūrıyla rüşen ve ĥücre-i ĥāşı ol gül-çehrelerle (10) gülşen durur. Rüzġārımı anlaruñ muvānesetiyle geçürür ve bir laĥza (11)¹⁶ anlaruñ mücālesetinden ĥālī olmaz ve anlara U^ç cūbe vü

¹ 5a (2) cebīn: çin N.

² 5a (3) kenīzeklerüñden: kenīzeklerinde N. // görevüz: görevüz ve N.

³ 5a (5) édeyin: edeyim N. // [cāriye]: N’de yok.

⁴ B’de kenīzek kelimesinin üzerine “cāriye” olarak açıklama notu düşülmüş.

⁵ 5a (7) pes: N’de yok. // dédi: buyurdu N. // biz: bir N. // étmezüz: degülüz N.

⁶ 5a (9) ve zārāfetde: N’de yok.

⁷ 5a (10) mūda ĥūda: ĥūda mūda N.

⁸ 5a (11) mařlūb-ı: mařlūb u N.

⁹ 5a (12) melik: N’de yok. // éder: edersiz N. // rıf^ç at: bā-rıf^ç at N.

¹⁰ 5a (13) u: N’de yok.

¹¹ 5b (3) görmedüm ammā işıtdüm ki: ne gördüm ve ne işıtdüm meger N.

¹² 5b (4) ki: ve N.

¹³ 5b (5) u: N’de yok.

¹⁴ 5b (6) nādir: nādire N. // dururlar: dururlar ve N. // gireler: girürler N.

¹⁵ 5b (8) būlaġā: N’de yok.

¹⁶ 5b (11) mücālesetinden: mecālisinde N.

Maḥcūbe [N5b] déyu ad virmişler.” (12)¹ Melik Sammāḥ çün ki U^c cūbe vü Maḥcūbenüñ evşāf-ı ḥamīdesini tafşīlile (13) işitdi. Yüz cān u dille anlara ‘āşık olup heves étdi ki anlaruñla [6a] (1)² muḥtelit ve mūnis ola. Şöyle ki bir laḥza ve bir an anlaruñ zıkrinden ḥālī olmazdı (2)³ ve kendüñüñ muḥarrebleriyle dāim anlaruñ zıkrini tekrār [tekrār] éderdi. Nite ki démişlerdür: (3) “Men eḥabbe şey’en ekşere zıkrahu⁴” Bir gün vezīr-i ḥāşına eyitdi: “Bu maḥşūduñ [teveccüh olur ise olsun] (4)⁵ taḥşīlīn tedbīr eyle ki vişāl-i U^c cūbe vü Maḥcūbe benüm ḥātīrumdan bir laḥza [ve bir ān] (5)⁶ ḡāib olmaz. Egerçi bunları ḥarem-i ‘Azīzden çıkarmaḥ muḥāl u müsteb‘ ad görinür (6) līkin her bābda cehd mu‘ teberdür.” Vezīr cevāb vérüp dédi ki: “Bu maḥşūda (7) mekr ü hīleden ḡayrı nesneyile ḳādir olunmaz. Zīrā ki ḥızāne-i ‘ālemi cem‘ édüp (8) anlara ḳıymet için ‘Azīze ‘arz olunursa anlaruñ bir ḳılın vérmege rāzı (9)⁷ olmaya ve U^c cūbe vü Maḥcūbeyi bu cümle [bir] zekā vü fiṭnat u ḡıyāsetile aldamaḥ daḥı (10)⁸ müyesser degüldür. Hemān bu mühimmüñ itmāmında bir mekkār u muḥīl gerekdür ki bedīhe-i (11)⁹ ‘aḳl u netīce-i rāy-ı şāible bu işi tamām éde ve ben bendenüñ bir dōstum (12) vardur [N6a] adına Ṭayfūr dérler. Bir cüvān-ı ḥūb ve merd-i mergūb durur. (13)¹⁰ Ṭab‘ı mevzūn ve ṭālī‘i meymündür. Baña müte‘allıḳ-i cüvāndur rub‘-ı meskūnı [6b] (1)¹¹ geşt étmişdür ve envā‘ı ‘ulūm ḥāşıl étmişdür. Şöyle ki uşūl ü fiḳḥ ve (2)¹² ḥilāfī ve kelām u ḥikmet u hey‘et u hendese ve seyr-i ‘ulūmda niḥrīr-i zamāndur (3)¹³ ve ticāretten daḥı niçe emti‘a-i nefise ve cevāhir-i laṭife eline girmişdür (4) ve nice zübān-ı muḥtelif öğrenmişdür. Ḥuşūşa luḡat-i ‘Arabda ḥōd mehāreti vardur. (5) Bu ‘amel anuñ bigi ‘āḳıle lāyıḳdur. Eger ihtirāz eylemeyüp ḳabūl éderse bu (6)¹⁴ maḥşūduñ ḥusūlı müyesser ola.” Melik derḥāl Ṭayfūrı getürmege adam (7) gönderdi. Ṭayfūr çün şāhuñ ḥuzūrına geldi.

¹ 5b (12) ḥamīdesini: ḥamīdesin N.

² 6a (1) muḥtelit: muḥtelit ola N.

³ 6a (2) ki: kim N.

⁴ “Kim bir şeyi çok zikreder.”

⁵ 6a (4) bir laḥza ve bir ān: N’de yok.

⁶ 6a (5) egerçi: eger N.

⁷ 6a (9) [bir]: N’de yok.

⁸ 6a (10) mühimmüñ: fehmüñ N.

⁹ 6a (11) ‘aḳl: ‘aḳl-ı ḡayr N. // rāy-ı şāible: rāyı ḥabābile N.

¹⁰ 6a (13) baña: ve hem baña N.

¹¹ 6b (1) uşūl ü: uşūl-i N.

¹² 6b (2) ḥilāfī ve kelām u: ḥalāvet-i kelāma ve N. // hey‘et: ḥıyānet N. // seyr: sā‘ir N. // niḥrīr: taḥrīr

N.

¹³ 6b (3) ticāretten: ticāretde N. //B eline: N’de yok.

¹⁴ 6b (6) müyesser: mümkin N.

Hizmet ü zemîn-bûs (8)¹ édüp derhâl bedîhe medh-i şâhiçün bir çaşide nazm édüp ve ba'zı kelimât-ı (9)² menşüre neşr eyledi ve şerâit-i hüsn-i edep ve rüsüm-ı bendegî yerine getürdi. (10)³ Melik Şammâh Tayfûra mürâ'at ve ikrâm-ı tām gösterdüken soñra hikâyât-ı U'cûbe vü Maħcûbeyi yād édüp ve anlaruñ vuşlatına rağbeti olduğın söyledi (12)⁴ ve buyurdı ki: “Éy Tayfûr senüñ zekā vü fiṭnatuñ ve gıyâset ü firâsetüñ (13)⁵ benüm kıatımda müteyaqqındur ancağ bu maqşüduñ taḥşilinde senüñ [N6b] ḥiyel-i maşlaḥat-[7a]-āmiz u rāy-ı bā-şavābuña muḥtacam. Nite ki dimişlerdir ki: ‘Ersil ḥakīmen (2) ve lā tūdihi⁶’ Hemān ‘azm-i diyār-ı Mışır edüp ‘aql-ı bā-temizile ḥurde-dānlık édüp (3)⁷ her ne ṭarīķile el vérürse ol iki nāzenin u dil-cūyları bu ‘āşık (4)⁸ u dil-dādeye vaşl étmege çāre eyle. Tayfûr baş ‘ubūdiyyet maqāmında kıoyup (5)⁹ kemer-i inkıyād-ı biline bağlayup rağbet-i şādık ve himmet-i ‘ālī ile bu işüñ (6) taḥşiline yüz tıtdı. Melik Sammāh buyurdı. Niçe esb u ester ḥāzır (7) édüp envā'ı emti'a ve akmışe tertib édüp ve nuḳūd-ı vāfir-i ı'ṭā édüp (8) Tayfûrı ṭaraf-ı Mışıra gönderdiler. Çün ki Mışıra yétişdi. Tüccār ‘ādeti (9) üzerine bir kārübān-sarāyda kıondı. Bir niçe vaḳt āsāyiş édüp rāḥat (10)¹⁰ olduğdansoñra şehri geşt édüp her gün bir ṭarafı seyr ü temāşā (11)¹¹ édüp her şınıf merdümile iḥtılāṭ étmege āğāz étđi ve her ṭāifenüñ fehmi (12)¹² miḳdārınca kelimât-ı lezīze söyleyüp her kıavmüñ mizācına muvāfiḳ (13)¹³ mizāḥ irād eyledi. Şöyle ki ḥavāş u ‘avām cān u dille āña muḥıbb u meftün [7b] (1)¹⁴ oldılar. Āḥır ṭab'ı-ı laṭif u luṭf-ı muḥāvere-i Tayfûrdan [N7a] ‘Aziz-i Mışıra ḥaber vérdiler. (2)¹⁵ Tā Tayfûrı maqām-ı bezm ü meclis-i ‘ıyşe ḥāzır eylediler. Tayfûr çün kıurb-ı ‘Azize (3)¹⁶ mecāl buldı. ‘Ale'l-fevr ol deñlü hikâyât-ı laṭife ve eş'ār-ı ṭarab-engiz oḳıdı (4)¹⁷ ki ‘Aziz ol nuṭķuñ ḥalāvetinden terk-i muṭrib-i

¹ 6b (8) bedîhe: N'de yok.

² 6b (9) neşr: nazm N. // hüsn-i edeb: hüsn édüp N. // yerine: cürmine N.

³ 6b (10) mürâ'at ve ikrâm-ı: kerem-i N.

⁴ 6b (12) fiṭnatuñ ve: N'de yok.

⁵ 6b (13) müteyaqqındur: müte' ayyındür ve N. // ḥiyel-i maşlaḥat-āmiz: ḥayli emr N.

⁶ “Çözümlememeyen şeyi hakeme gönder (danış).”

⁷ 7a (3) u: N'de yok.

⁸ 7a (4) dildādeye: dildāye N. // eyle: eyleye N. // kıoyup: kıutup N.

⁹ 7a (5) kemer-i inkıyād-ı: meger inkıyadı N.

¹⁰ 7a(10) seyr ü: N'de yok.

¹¹ 7a (11) her şınıf merdümile: seyr éderdi niçe ādemlerle N.

¹² 7a (12) kelimât-ı lezīze söyleyüp: kelimâtların söyledi N.

¹³ 7a (13) mizāḥ: kelām N. // ḥavāş u ‘avām: ḥās u ‘ām N. // muḥıbb u: muḥabbet édüp N.

¹⁴ 7b (1) ṭab'ı-ı: N'de yok.

¹⁵ 7b (2) çün: N'de yok.

¹⁶ 7b (3) laṭife: laṭif N.

¹⁷ 7b (4) ki ‘Aziz ol nuṭķuñ: kim ‘Aziz-i Mışır ol nazmuñ lezzet u N.

tarab-nāk édüp ol kelām-ı (5)¹ mevzūnuñ istimā‘ına meşğul oldı ve aña kendünüñ hās libāslarından (6) hil‘at-i fāḥir-iḥsān édüp buyurdı ki: “Dā‘im bizüm muşāḥabetümüzden ḥālī (7)² olma. Tā ki senüñ fevāid-i ‘ulūmuñdan behremend ve muşāḥabet-i şevḳ-engizüñden maḥzūz (8)³ olavuz.” Tayfūr pāy-i taḥt-ı ‘azīze baş koyup ve ḥizmet zemīn-būs édüp (9)⁴ didi ki: “Ḥazret-i ‘Āzīzūñ fermānına muṭī‘ ve ḥizmetine cān u dille ḳāim olup (10)⁵ āsitāne-i devletine yüz süriyü mülāzemet édelüm.” Ve bu ṭarīḳ üzerine her şeb (11)⁶ u rüz ‘Āzīzūñ ḥizmetine mülāzemet édüp muşāḥabete meşğul oldılar ve (12)⁷ ihtilāṭı bir dereceye iletdiler ki ‘Azīz-i Mışrı kendünüñ hünelerine maḡrūr étdi. (13) Şöyle ki bir laḫza ve bir sā‘at anuñ muşāḥabetinsüz şabr u ḳarār étmezdi. [8a] (1)⁸ Āḥir şöyle oldılar ki ḥarem-i ḥāşş-ı ‘Azīze yol buldı [N7b] ve vaḳtā ki U‘cūbe vü Maḥcūbe (2)⁹ birbiriyle mu‘āşeret édüp ‘Āzīz ḥuzūrında kelimāt-ı müvecceḥ ve ‘ibārāt-ı laṭīfe (3)¹⁰ ile nūkteler ki söylerlerdi. Tayfūr anlaruñ her birine ḥikāyāt-ı pākīze ve eş‘ār-ı (4) bedī‘ ile müfāvaḫa éderdi ve ‘Azīz-i Mısır ḥuzūrında edeb ri‘āyet édüp (5)¹¹ U‘cūbe vü Maḥcūbeye arḳa vérüp otururdu ve küşe-i çeşmile anlara mültefit olmadı. (6)¹² Çün bir müddet bu ṭarīḳ üzerine ‘ubūdiyyet resmini iḳāmet étdi. Pes başiret-i (7)¹³ tāmīle kār-ı hīleye yüz tutup ol fikr ki ḥāṭırında varidi. Tekāsül (8) eylemeyüp şurū‘ étdi ve iki üştür-i bād[-pā] şatun aldı ki segirtmekde bād-ı (9)¹⁴ şabādan sebḳat éderlerdi ve şehirden on ferseng miḳdārı yerde (10)¹⁵ bir kārübān-sarāy bulup kendünüñ mu‘temedlerinden bir kimesneyi ol (11) kārübān-sarāyda ḳodı ve ol iki üştür-i dīv-peykeri ol kārübān-(12)¹⁶-sarāyda günde bir vaḳt bir miḳdār ‘alef vérüp yine şehre getürürdi. (13)¹⁷ Ayaḳlarına muḫkem bend ururdu bu ṭarīḳ ile her gün ‘alef

¹ 7b (5) kendünüñ: kendinüñ N.

² 7b (7) ki: kim N.

³ 7b (8) pāy-i: ‘ale’l-fevr N. // zemīn-būs: būs N.

⁴ 7b (9) dille: dilile N.

⁵ 7b (10) süriyü mülāzemet: sürmege müdāvemem N.

⁶ 7b (11) muşāḥabete: muşāḥabetine N.

⁷ 7b (12) hünelerine: ḳurblarından N.

⁸ 8a (1) oldılar ki: olur kim N.

⁹ 8a (2) laṭīfe: leṭāif N.

¹⁰ 8a (3) söylerlerdi: söyler idi N.

¹¹ 8a (5) olmadı: olmazdı N.

¹² 8a (6) resmini: resmin N. // pes: ba‘de N.

¹³ 8a (7) tāmīle: tāmīle ve N.

¹⁴ 8a (9) şehirden: şehirden taşra N.

¹⁵ 8a (10) kendünüñ: kendinüñ N. // kimesneyi: kimesneyi anda N.

¹⁶ 8a (12) getürürdi: getürürdi ve N.

¹⁷ 8a (13) ururdu: urdu N.

vaqtinde [8b] (1)¹ ol kārübān-sarāya iletüp [anda] ‘alef vérüp şehre götürüp ayaklarına bend (2) ururdu. Bir niçe gün bu resm üzerine [N8a] müdāvemet étdi. Tā ki üstürler şöyle (3) hūy édindiler ki kaçan Tayfūr ayaklarından bendlerin götürse hemān (4)² ayak götürüp [koşu hünā] ol kārübān-sarāydan yaña revān olup tārketü’l-‘ayn için (5)³ anda yétişürlerdi. Pes Tayfūr kendünüñ mu‘ temedine dédi ki: “Ticāret (6)⁴ için iki hūb-rūy kenīzek şatun aldum ammā kaçğanlardır. Anları (7)⁵ bu develere bindürüp saña göndersem gerekdür. İhtiyāt-ı tamāmile anları (8)⁶ bend édüp benüm gelmeme mütevaqqıf olasin.” Ve ol bād-pāları yine şehre (9)⁷ getürdi ve ‘ādet-i kadīm üzerine ayaklarına bend urdu. Tā ‘alef vaqtine (10) degin anları qodı ve bir müddet taḥammül étdi. Tā ki ol üstürlere açlık (11)⁸ galebe édüp bī-ḳarār oldılar. Şöyle ki eger bendden ḥalāş olsalar tārket-(12)⁹-ü’l-‘ayn içinde ol kārübān-sarāyda bulınalardı. Tayfūr fırsat göze-(13)¹⁰-dürdi. Gördi ki ‘Azīz şikār kaçdıyla süvār olup ‘azm-i şahrā édüp gitdi. [9a] (1)¹¹ Hemān ol bād-pāları ḥāzır édüp ḥarem-i ḥāş-i ‘Azīze gelüp U‘ cūbe vü Maḥcūbeye dédi (2)¹² ki: “‘Azīz fülān bāğda esbāb-ı bezm-i ārāste édüp ‘ıyş u tārab için otur-(3)¹³-mişdur ve sizlere muntazırdur ve baña ziyāde i‘timādı [N8b] olduğundan sizi taleb étmege (4)¹⁴ gönderdi. Emre itā‘at étmek gerekdür. Tā mühimm-i ‘Azīz fevt olmaya.” U‘ cūbe vü Maḥcūbe (5)¹⁵ çün anı muḳarrab-ı ‘Azīz bildiler. Lā-büd emre inḳiyād gösterüp gitmege rāzı (6) oldılar ve bī-tevaqqıf çadır örtünüp hücre-i ḥāşdan taşra çıktılar. Pes (7) Tayfūr ol iki perī-zād ü meh-peykerleri ol iki üstür dīv-reng ü (8)¹⁶ bād-pāy-ı ebr-āhenge süvār kıldı ve üstürleri şalı vérdi. Ol bād-pālar (9) şol kafesden uçmuş kuşlar gibi yerlerinden şıçrayup ḥarāret-i cümle-i (10)¹⁷ kaçtı-ı ‘alef édüp bir laḫzada yine ol kārübān-sarāya

¹ 8b (1) anda: N’de yok. // vérüp: vérüp yine N.

² 8b (4) için: içinde N.

³ 8b (5) kendünüñ: kendinüñ N.

⁴ 8b (6) hūb-rūy: hūb N.

⁵ 8b (7) tamāmile: tāmīle N.

⁶ 8b (8) ve ol: dédi daḫı ol N.

⁷ 8b (9) üzerine: üzre N.

⁸ 8b (11) olsalar: olsa N.

⁹ 8b (12) bulınalardı: bulunurlar idi N.

¹⁰ 8b (13) kaçdıyla: kaçdına N.

¹¹ 9a (1) B’de yok: Tayfūr N.

¹² 9a (2) için: étmek için N.

¹³ 9a (3) olduğundan: olduğu ācilden N.

¹⁴ 9a (4) ‘Azīz: melik N.

¹⁵ 9a (5) gösterüp: gösterdiler N.

¹⁶ 9a (8) üstürleri: N’de yok.

¹⁷ 9a (10) yine: N’de yok. // ve: N’de yok.

yetişdiler ve (11)¹ U^c cübe vü Maḥcübeyi mu^c temed-i Ṭayfūra ^c arz étdiler. Mu^c temed ol iki kenîzeki (12)² bu müceb-i vaşyyet muḥkem bend édüp ve munṭazır-ı Ṭayfūr olup oturdu. Çün (13)³ ^c Azîz şikârından dönüp yine sarâyına geldi. Ṭayfūr ^c âdet-i kâdim üzerine [9b] (1)⁴ kemer-i ḥizmet béline bağlayup ^c Azîzün rikâbına segirdüp feşâhat (2)⁵ u belâgate girüp ve nâzûk efsâneler âgâz édüp maḍâḥik söylemege başladı (3) ve ^c Azîzün ol kelimâtdan inbisât u neşâti ziyâde olup buyurdu ki: (4) “U^c cübe vü Maḥcübe gelsünler. [N9a] Senün bu nüktelerüne cevâb söylesünler.” (5)⁶ Niçe ki ḥâş hücrelerde taleb kıldılar. U^c cübe vü Maḥcübeden kimse nişân (6)⁷ vérmedi. Bu ḥâdişenün vuḳû^c indan ^c Azîzün ḥâli mütebeddil oldu (7)⁸ ve kendüden geçüp anlarun süz-ı firâkıyla nâle vü efgânı âsumâna yetişdürdi. (8)⁹ Ṭayfūr çün ḥüzn ü bükâ vü nevḥa vü ıztırâb-ı ^c Azîzi gördi. Kendüyi ğam-gîn (9)¹⁰ şüret kıilup rıfḳ u te’ennile nerim nerim söylemege başladı. Her nev^c den ol (10) deñlü kelimât söyledi ki ^c Azîzün âh u fiġânı bir pâre sâkin oldu (11)¹¹ ve eyitdi: “Ömr ü devlet-i ^c Azîz bâkî olsun. U^c cübe vü Maḥcübe egerçi iki (12) kenîzek-i bî-naẓîrleridi. Ammâ kim bilür ki za^c f-ı enüšet bunları ne resme (13)¹² mekr ü hîleye mübtelâ kıldı ki bunun bigi fi^c le cür’et édüp senün bigi [10a] (1)¹³ pâdişâhuñ ḥizmetinden cüdâ olmağı gördiler. Nite ki şâhib-i şer^c -i (2)¹⁴ ^c aleyhi’s-selâm buyurur: “İnnehünne nâķışâtü ^c aḳlın ve dînin¹⁵” ^c Azîz eyitdi: “U^c cübe (3) vü Maḥcübeden bu kadar firâset u gıyâset u ḥired u dâniş ü nükte-şinâslıġıla (4)¹⁶ bu resme ḥıyânet şâdir olmaḳ mercü degüldi. [Korḳarım] Bir yaramaz muşâḥib sözine (5)¹⁷ [N9b] uyup anun fitnesine düşdiler.” Ṭayfūr eyitdi: “Her ki ^c Azîz buyurur (6) râstdur. Lîkin anlar bu kadar

¹ 9a (11) Maḥcübeyi: Maḥcübe N. // Ṭayfūra: Ṭayfūra ol iki kenîzeki N. // mu^c temed ol iki kenîzeki: mu^c temed-i Ṭayfūr ol kenîzeki N.

² 9a (12) bu müceb-i: bir mücib-i N. // muḥkem: N’de yok. // édüp: étdi N.

³ 9a (13) şikârından: şikârdan N. // geldi: gelüp oturdu N. // üzerine: üzre N.

⁴ 9b (1) kemer-i ḥizmet: kemer ḥizmetin N.

⁵ 9b (2) ve: N’de yok. // efsâneler âgâz édüp maḍâḥik: şirler N.

⁶ 9b (5) kıldılar: eylediler N. // kimse: kimesne N.

⁷ 9b (6) vuḳû^c indan: ta^c accübünden N.

⁸ 9b (7) yetişdürdi: yetişdi N.

⁹ 9b (8) vü: N’de yok. // kendüyi: kendüni N.

¹⁰ 9b (9) u: N’de yok.

¹¹ 9b (11) ^c Azîz: melik N.

¹² 9b (13) bigi: gibi N.

¹³ 10a (1) ḥizmetinden: N’de yok. // gördiler: revâ gördiler N. // ki: kim N.

¹⁴ 10a (2) ^c aleyhi’s-selâm: mübîn aleyh el-fâzıl-eş-şalavât ü ve’s-selâm N.

¹⁵ “Onların (kadınların) aklı ve dini kısadır.”

¹⁶ 10a (4) degüldi: degüldi N. // Korḳarım: meger N. // bir: N’de yok.

¹⁷ 10a (5) ^c Azîz: melik N.

fiṭnat u zekāyile kimsenüñ ħud'asına aldanmaḡ (7)¹ ṭavr-ı 'aḡldan ħāricdür. Ammā buyurmışlardur ki: "Avratuñ ħilḡati ṭaraf-ı Çepdendür' (8)² ve bunlarda 'ahd ü vefā ve şıdḡ u sefā olmaz. 'Azizüñ ħāṭırı bunlaruñ zikriyle [ber vechile] (9)³ perişān olmaḡ lāyık degüldür." Ve şol ḡadar söyledi ki 'Azize bir pāre sükün [u rāḡat] (10) ħāşıl oldı ve Ṭayfūr edā'-i mülāzemetde ḡuşūr ḡomayup ħizmeti evvelkiden (11)⁴ daḡı ziyāde eyledi. Tā şol ḡadde deḡin ki 'Aziz anlaruñ bulunmasından külliya (12) nevmid oldı ve anlaruñ cüst ü cüyundan el çeküp ḡayrı muşāliḡe meşḡül (13)⁵ oldı. Pes Ṭayfūr cüst ü çāpük yérinden ṭurup ol kārübān-sarāya [10b] (1)⁶ yétişüp U' cübe vü Maḡcübeyi alup 'azm-i diyār-ı 'Acem ḡılup gitdi. Melik Şammāḡ (2)⁷ çünki Ṭayfūruñ U' cübe vü Maḡcübeyi getürmesinden ḡabir oldı. Buyurdi. (3)⁸ Tā sım ü zerden bir meḡāḡa iḡzār édüp envā'-ı cevāhırla muraşşā' ḡılup ve niçe (4)⁹ şütür-i ħāşı zer ü ziverile ārāste édüp derḡāl [N10a] ħil'at-i giranmāyile niçe esb-i (5)¹⁰ tāzi Ṭayfūra gönderdiler. Ṭayfūr U' cübe vü Maḡcübeyi i' zār-ı tamāmile ol (6)¹¹ 'imāriye bindürüp ve kendü ol teşrif-i fāḡir meliki geyp ve esb-i tāziye (7)¹² süvār olup ṭaraf-ı şehre revāne oldılar. Bu ṭarafdan Melik Sammāḡ daḡı (8) emr étدی ki tamām leşker süvār olup şāḡ u leşkeriyān istiḡbāle çıḡdılar. (9)¹³ Ṭayfūrı ve U' cübe vü Maḡcübeyi neşāt u sürür-ı tamāmile şehre getürüp devlet-(10)¹⁴-ḡāne-i şāḡide ḡondurdılar. Andanşoñra Melik Sammāḡ dest-i ḡükm-i Ṭayfūrı (11)¹⁵ cümle mebālike nāḡız ḡıldı ve kendünüñ neyābetini anuñ adına muḡarrer ḡıldı (12)¹⁶ ve daḡı anuñ ta'zīm-i ḡuşuşında her nesne ki ḡadd-i imkānda ola noḡşān (13)¹⁷ ḡomayup içre étدی. [11a]¹⁸ Ve vezir-i ħāşını ḡatına getürüp eyitdi ki: "Bu Ṭayfūr egerçi (2) U' cübe vü

¹ 10a (7) buyurmışlardur: mukarrardur N. // Çepdendür: Çepnedendür N.

² 10a (8) ü: N'de yok. // zikriyle: fikriyle N.

³ 10a (9) u rāḡat: N'de yok.

⁴ 10a (11) ḡadde: vaḡte N.

⁵ 10a (13) Pes: N'de yok. // ṭurup: durup N.

⁶ 10b (1) yétişüp: geldi N.

⁷ 10b (2) çünki Ṭayfūruñ: çün N. // Maḡcübeyi getürmesinden ḡabir: Maḡcübenuñ ḡudüminden ḡaberdār N.

⁸ 10b (3) zerden bir: zerde N. // ḡılup: ḡıldılar N.

⁹ 10b (4) şütür: üstür N. // derḡāl: N'de yok. // giranmāyile: giranmāyeyile N.

¹⁰ 10b (5) Maḡcübeyi i' zār-ı tamāmile: Maḡcübe i' zāz-ı tāmāmile N.

¹¹ 10b (6) 'imāriye bindürüp: ḡicāzya bindürdi N. // teşrif-i: teşrif-i N.

¹² 10b (7) ṭaraf-ı şehre: tarfetü'l-' ayn içre ṭaraf-ı şehre N.// oldılar: oldı N.// Bu ṭarafdan: N'de yok.

¹³ 10b (9) ve, u: N'de yok.

¹⁴ 10b (10) ḡondurdılar: ḡondılar N.

¹⁵ 10b (11) ḡıldı ve: ḡılup N.

¹⁶ 10b (12) ve: N'de yok.

¹⁷ 10b (13) [ve andanşoñra vazife étدی ki mesāliḡ-i memleketden]kasıtlı karalanmış: ve andan şoñra vazife édindi ki N.

¹⁸ Buradan sonra N nüshasındaki hikāyeler B nüshasındaki 14a ya kadar yoktur.

Maḥcübeyi bize getürdi. Ammā bu vechile ki ‘Azīzden (3) uğrılayup getürmişdür. Gerçi ğayrı tarīķile çıkarmak mümkün degüldi. (4) Ammā şimdi bunlar bize ḥarāmdur. Bir tarīķ fikr étmek gerek ki vech-i (5) şer‘ ile ḥelāl olalar.” Vezīr rāy-ı şāible cevāb vérüp dédi ki: “Çünki bunlaruñ (6) ḥürmetinden ihtirāz édersiz. Şavāb oldur ki ‘Azīze bir nāme yazup temelluķ (7) u i‘tizārıla telaṭṭuf gösteresiz ve māl-ı vāfir ve niçe emti‘a ve aķmīşe (8) vü esb ü ester ve niçe üştür-i bād-pā ve niçe ğulām u kenīzek ihzār (9) édüp ‘Azīze tuḥfe gönderesiz. Tā ki ‘Azīz ol emvāl-i vāfireyi görüp (10) ve senüñ telaṭṭuf u mülāyemetüñden şerm édüp bunları saña ḥelāl éde.” (11) Şah Sammāḥ vezīrüñ rāyın pegenüp buyurdi. Ḥezāyin açup takrīr (12) olunduğı üzre emvāl-i vāfire ihzār édüp ve vüzerādan bir (13) fāşihü’l-lisān ve ceriyyü’l-cenān şabāḥatde ve melāḥatde ber-kemāl [11b] ve ḥalāvetde vü zarāfetde bī-mişāl bir vezīri ihtiyār édüp (2) eline nāme-i şāhī vérüp ve bu esbānı teslīm édüp kāşid tarīķile (3) ‘Azīze gönderdiler. Kāşid daḥı ol hedāyāyı alup taraf-ı Mışra (4) revāne olup gitdi. Çünki Mışra yakın vardı. ‘Azīze ḥaber (5) geldi kim “Acem pādişāhı Şāh Sammāḥdan bir ulu élçi gelür, sehl (6) müddetde şehre yétişür.” dédiler. ‘Azīz vüzerāyı cem‘ édüp meşveret (7) eyle étdiler ki Şāh Sammāḥuñ élçisine geregi gibi ta‘zīm édeler ve bir kaç (8) günlük yola adamlar gönderdiler. Tā ki bunları her menzilde ziyāfet (9) édüp envā‘ dürlü ta‘zīm ile şehre getüreler. Çün élçiyi bu ta‘zīm-i şöhetle [şehre] (10) getürdiler. Üç gün şehirde ziyāfet édüp dördüncü gün ‘Azīz-i Mışr (11) dīvān édüp ümerā vü vüzerā vü a‘yān-ı devlet ve ḥadem u ḥaşem ve ekābir (12) u āşāġir cemī‘si dīvān-ı şāhīde cem‘ olup élçiyeye adamlar gönderüp (13) dīvāna da‘vet étdiler. Élçi daḥı hedāyāsın ihzār édüp ḥadem ü [12a] ḥaşem ile dīvāna gelüp alçaķ bir dīvān gördi kim rub‘-ı meskūna (2) ḥükm éden cihāngir pādişāhlaruñ dīvān-ı ālileri andan (3) bir numūne ola. Şöyle ki ādem āvāzesi ve at şuḥeylī ferseng-be-ferseng (4) yol giderdi. Çavuşlar istikbāl édüp élçiyi ta‘zīm-i tamām ile atdan indirüp öñince ardınca segirdişüp ‘atebe-i ‘ulyādan (6) içerü girdiler. Élçi baķup gördi ki bir eyvān bağlanmış ki (7) kullesi keyvān ile berāber olmuş ve eyvānuñ içinde dört şuffe vaz‘ (8) olunmuş ve qarşudağı şuffenüñ üstinde kızıl altundan bir taḥt (9) kūrılmış ve üstinde ‘Azīz-i Mışr başına tāc-ı şāhī ve eġnine (10) libāçe-i sultānī alup ‘izz ü devlet ile oturmuş ve saġ u şol (11) vüzerā vü ümerā vü a‘yān-ı devlet oturmuşlar ve girü [kalan] sipāhī kim (12) ṭurmuş ve kim oturmuş ve cemī‘si ‘Azīz ḥuzūrında (13) sükūta varıp sākıt olup ṭurmuşlar. Şöyle ki bir siñek

[12b] āvāzesi kadar şavt-ı taşra işideler. Çünkü élçi içerü girdi. (2) Baş koyup zemîn-būs édüp erkân-ı hizmet yerine getirüp (3) yér gösterdiler. Oturdu ve ardınca pîş-keş ü hedâyâsın (4) getirüp pâdişâha ‘arz étdiler. Kaçan ki mevķı‘-ı kabûlde vâķı‘ (5) oldu. Hızâne-i ‘āmiyeve teslim olundu ve élçi ayağ üzerine (6) turup ‘Azîz-i Mışra medħ ü şenâ édüp Şâh Sammâhuñ nâmesin (7) ‘arz étdi. Havâş-ı hizmet ilerü gelüp élçinüñ elinden nâmesin (8) alup ‘Azîzüñ huzûrında kodılar. ‘Azîz nâmeyi alup vezîrüñ eline vérdi. (9) Vezîr nâmeyi alup evvel mütalâ‘ a édüp andan soñra başlayup okıdı (10) ve nâmede yazmış ki: “Evvel-i nâme be-nâm-ı hüdâ be-devlet-i peygâंबरân. Ben ki ‘Acem (11) pâdişâhı Şâh Sammâham. Sen ki pâdişâh-ı ümmü’l-bilâd ya‘ ni sulţân-ı (12) ‘Arz olınan oldur kim senüñ katuñdan U‘ cûbe vü Maħcûbeyi hîle vü (13) telbîsile ben çıkartdum. Zîrâ anlara kulağdan ‘aşık olmışıdüm. İştüdüm ki [A‘zam ‘Azîz-i Mışrsın] [13a] eger senden mâlile isteñürse dünyâ mâlin ‘arz étseler vermeyesiz. (2) Pes rây u tedbîr eyle étdüm ki bir dâna kimse bulup anda (3) gönderdüm. Tâ ki anları hîle-i ‘aqlile senden alup bize getürdi. (4) Ammâ gördüm ki bunlar bize şer‘ ile ħarâmdur. Bunlaruñ muşâĥabetinden mütelezzid olmağı revâ görmedüm. İmdi el-‘özr ü ‘ind [maĥbûl] kirâme’n-nâs-ı (6) maĥbûl kağısı mülâĥaza olıñup huzûr-ı şerîfüñüze ba‘z (7) hedâyâyile kâşıd gönderildi. Ümîzdür ki luţf édüp ĥayyiz-i (8) kabûlde vâķı‘ kılına ve bizüm bu küstaĥlığımız ma‘zûr buyurıla. Zîrâ (9) bu cür‘ete sebep ‘ışk olmışdur. “Şi‘r-i ‘ışk çîz-îst ki her câ ki şevêd bî-ğam u pâk/ Kâr-ı ĥöd mî-koned ve ‘ayb ne-ğîrend ezân bâķî ve’s-selâm¹” (10) déyüp nâmeyi ĥatm étmîş. (11) Vezîr çünkü nâmeyi okıdı. ‘Azîz élçiyeye destûr vérup vezîrlerle (12) meşveret étdi. Vüzerâ ile tedbîr étdiler ki Şâh Sammâhuñ bu sözün kabûl (13) édüp élçiyi i‘zâz u ta‘zîmle göndereler. Tâ ki ortada fitne ĥopup [13b] ‘âleme fetret düşmeye. Bu fikr üzerine élçiyeye ĥil‘ at geyürüp ve niçe in‘âm (2) ve iĥsân édüp Şâh Sammâĥ için hedâyâ-yı nefise iĥşâr édüp bir fer-nâme (3) yazup élçiyeye vérup gönderdiler. Çünkü élçi Şâh Sammâĥa gelüp şüret-i vâķı‘ ayı (4) taĥrîr édüp ‘Azîzüñ nâmesin ‘arz eyledi. Şâh Sammâĥ nâmeyi alup vezîr eline (5) vérdirüp vezîr daĥı nâmeyi açup okıdı. Nâmede şöyle yazmış ki: “Evvel-i (6) nâme be-nâm-ı rabbü’l-enâm. Ben ki ‘Arab Sulţânı ‘Azîz-i Mışram. Sen ki (7) şehir-i yâr-ı taĥt-ı Keyĥüsrev ya‘ ni ‘Acem pâdişâhı Şâh Sammâĥsın. ‘Arz (8) olınan oldur kim bu cânibe kâşıdla nâme-i şerîf göndermişsin. (9) Gelüp mazmûn-ı münîfi

¹ “Aşkın şiiri öyle bir şeydir ki her nerede gamsız ve temiz olursa, kendi işini yapar ve bundan dolayı geriye kötü bir isim kalmaz.”

ma' lüm oldu. İmdi U' cübe vü Maḥcübeyi evveldeḥi (10) bir muḥibbünüzden isteseñüz tereddüd çekmeyüp véirirdüm. Çünkü bu ṭarīkile vāki' (11) oldu. Yine daḥi göñlümüz ḥoşdur. Şöyle bilesiz. Ol keñizekleri size ṭav' u iḥtiyārele baḥşış étdük. Ḳabül kılasız. Bākī devlet-ābadī" déyüp nāmeyi ḥatm (13) étmış. Çün Şāh Sammāḥ bu ḥaberi éşitdi. Şād u ḥandān olup a' yān-ı devlete (14) baḥşışler édüp fuḳarā vü mesākīne īsar emvāl eyledi ve andan soñra [ve vazīfe édindi ki meşāliḥ-i memleketden] [14a] fāriḡ olduḡdan soñra U' cübe vü Maḥcübe birbiriyle luṭf-ı müfāvaza édüp her gün (2)¹ bir faşl-ı ḥikāyet-i belīḡ ve rivāyet-i bedī' söyleyeler ve U' cübe iṣtihadile bir ḥikāyet (3)² söyleyüp Maḥcübe ma' rız-ı ḥikāyetde ḥāle münāsib cevāb vére ve bu kitāb (4)³ anlaruñ tevāfuḡ-ı mükāleme ve üslub-ı münāzarası üzerine ṭoḡuz bāb üzerine (5)⁴ tertīb olundi. Muḥaḳḳıḳān u mubaşırrān bu mevā' ızuñ [N10b] ma' ānīsinde te'emmul édüp (6) ḥazḡ-ı müstevfī ve naşīb-i vāfir alalar. Vallāḥü'l-mürşidü ve'l-mu' in. (7)⁵ El-bābü'l-evvel fi şıffatü'l-ma' diletı ve'l-inşāf. (8)⁶ El-bābü's-şāni fi şıffatü'l-ḥilm ve'l-vaḳar. (9)⁷ El-bābü's-şālīs fi iḳāmatü'l-siyāset ba' de't-teftiṣ. (10)⁸ El-bābü'r-rābi' fi medḥü's-şecā' at ve'r-recüliyyet. (11)⁹ El-bābü'l-ḥāmis fi beyānü's-semāḥat ve's-seḥāvet. (12)¹⁰ El-bābü's-saris fi medḥü's-şıḳa ve'l-emānet. (13)¹¹ El-bābü's-sebā' fi men' e'r-reşk ve'l-ḥased. [14b] (1)¹² El-bābü's-şāmin fi kitmānü's-sırr ' an-en-nisvet. (2)¹³ El-bābü't-tāsi' fi'l-tecannub ' an şoḥbetü'l-eşrār. [bu kitāb ṭoḡuz bāb üzre taḥrīr olundi]

¹ 14a (2) U' cübe: Maḥcübe N.

² 14a (3) söyleyüp: irād édüp N. // Maḥcübe: Maḥcübe ve _____ N.

³ 14a (4) üzerine: üzerine vāki' olup N.

⁴ 14a (5) Muḥaḳḳıḳān u mubaşırrān: muḥaḳḳıḳāt u muḳaşşırāt N. // ma' ānīsinde: ma' ānīsinden N.

⁵ 14a (7) El-bābü'l-evvel: El-bāb N. // şıffatü'l-ma' diletı: şıffatü'l-ma' dıle N. // ve'l-inşāf: ve'l-inşāf el-evvel N.

⁶ 14a (8) El-bābü's-şāni: El-bāb N. // ve'l-vaḳar: ve'l-vaḳar el-şāni N.

⁷ 14a (9) El-bābü's-şālīs: El-bāb N. // iḳāmatü'l: şıffatü'l N. // teftiṣ: teftiṣ el-şālīs N.

⁸ 14a (10) El-bābü'r-rābi': El-bāb N. // ve'r-recüliyyet: ve'r-recüliyyet el-rābi' N.

⁹ 14a (11) El-bābü'l-ḥāmis: El-bāb N. // es-semāḥat ve's-seḥāvet: seḥāvet ve's-şecā' at el-ḥāmis N.

¹⁰ 14a (12) El-bābü's-sadis: El-bāb N. // ve'l-emānet: ve'l-emānet es-sadis N.

¹¹ 14a (13) El-bābü's-sebā': El-bāb N. // men' -er-reşk ve'l-ḥased: medḥ-er-reşk ve'l-ḥased el-sābi'

¹² 14b (1) El-bābü's-şāmin: El-bāb N. // ' an-en-nisvet: nisā-eş-şāmin N.

¹³ 14b (2) El-bābü't-tāsi': El-bāb N. // el-tecannub: el-ictināb N. // el-eşrār [bu kitāb ṭoḡuz bāb üzre taḥrīr olundi] : el-eşrār et-tāsi'

(3) EL-BĀBU'L-EVVEL Fİ ŞİFATİ'L-MA' DİLETİ VE'L-İNSĀF

(4)¹ Çün Şāh Sammāh taht-ı salṭanatda kām olup rūsūm-ı hūkūmeti iḳāmet eyledi (5) ve ol ki kıvām-ı nizām-ı milke mütē'allıḳdur. Rāy-ı bā-şavābile icrā eyledi. Andan (6) şoñra yine hūcre-i hāşına gelüp murādāt-ı nefse meşḡul oldu ve U' cūbe (7) vü Maḥcūbenūñ mükāleme vü muḥāveresinden maḥzūz olup şordı ki: “Ḳanḳı (8)² ḥaşletdür ki anuñla memleket mażbūt ve maḥzūz olur ve ne nesnedür ki (9)³ sebeb-i [N11a] devām-ı devlet ve mūcib-i şebāt-ı ḥışmet ola.” U' cūbe cevāb vērüp (10)⁴ dédi ki: “Devlet-i melik muḥalled olsun. Binā-ı hāne-i devlet [‘adl ü] inşāfile (11)⁵ muḥkem ve serīr-i salṭanat ‘adlile mü’ebbeddür ve démişlerdür ki: ‘Aḥlāk ve ḥaşāyış-ı (12) mülūkda ‘adlden şerīf-ter ḥaşlet yoḳdur.’ Zirā netīce-i bereket-i ‘adl (13)⁶ cihānda şāyi’ ve anuñ şemere-i pūr-lezzetinden ḥāşş u ‘āmm muḡtenemdür ve mülūkdan [15a] (1)⁷ her kimseye ki milk-i müstaḳīm ve devlet-i pāyidār gerekdür. Lā-büddür ki ḳā’ide-i inşāfi (2)⁸ elde ḳomayup ṭarīḳ-i ‘adle revān ola. Anuñçün ki zulum mülki helāk (3)⁹ ḳılır ve ‘adl devleti dā’im éder ve bu kelāmuñ şāhidi ol iki şāh-(4)¹⁰-zāde ḥikayetidür ki birisi ṭarīḳ-i cevr ü zulme revān olup milk ü cāndan ḳıḳdı (5)¹¹ ve birisi serīr-i ‘adl u inşāfda muḳīm olup cihānı taht-ı hūkūmetinde ḳıldı.” (6)¹² Şāh Sammāh şordı ki: “Nicedür ol ḥikāyet?” U' cūbe dédi: (7)¹³ **HİKĀYET-İ U' CŪBE: Fİ'L-‘ADLİ VE'L-İNSĀF** (8)¹⁴ Nāḳilān-ı ḥikāyet şöyle naḳl étmişlerdür ki iki şāh-zāde bir diyārda hūkm-i (9)¹⁵ irşile salṭanat édüp eṭrāfi memāliki bir sebīl-i tesviye vü münāşafe ḳısmet (10) étmişler idi [N11b] ve her birisi bir milki taht-ı hūkūmetinde ḳılup icrā-yı aḥkām (11)¹⁶ éderleridi ve ulu ḳarındaş kendü ḥişsesi olan vilāyetde cevr ü (12)¹⁷ zulme iḳdām édüp re’āyāyı şikenc-i renc

¹ 14b (4) Şāh Sammāh: Sammāh Şāh N.

² 14b (8) mażbūt, ve: N’de yok.

³ 14b (9) cevāb vērüp: eyitdi N.

⁴ 14b (10) dédi ki: N’de yok. // ‘adl ü-karalanmış: N’de yok.

⁵ 14b (11) ‘Aḥlāk ve: N’de yok.

⁶ 14b (13) pūr-lezzetinden ḥāşş u ‘āmm: pūr-lezzetindendür ḥavāş u ‘avām N.

⁷ 15a (1) gerekdür. Lā-büddür ki: gerekdür kim lā-büddür kim N.

⁸ 15a (2) elde: elden N. // anuñçün: anuñ için N.

⁹ 15a (3) devleti: devlet N. // şāhzāde: şehzāde N.

¹⁰ 15a (4) ki, ü: N’de yok. // revān olup: iḳdām édüp N. // ḳıḳdı: ayrıldı N.

¹¹ 15a (5) u, cihānı: N’de yok.

¹² 15a (6) Şāh Sammāh: Melik Sammāh N. // dédi: daḡı ḥikāyet eyledi N.

¹³ 15a (7) fi’l-‘adl: der ‘adl N.

¹⁴ 15a (8) ki: kim N. // şāhzāde: şehzāde N.

¹⁵ 15a (9) eṭrāfi memāliki: eṭrāf memālik N.

¹⁶ 15a (11) éderleridi: éderlerdi N. // ulu ḳarındaş: ol ḳarındaş N. // ḥişsesi: ḥaşşası N.

¹⁷ 15a (12) renc: renc N. // ḳılmışidi: ḳılmışdı N. // ḳarındaş: ḳarındaş N.

mübtelâ kılmışidi ve küçük qarındaş (13)¹ taraf-ı ‘adl u inşāfa yüz tutup kendü memleketine farı-ı ‘adl u neşr-i [15b] (1)² inşāfile me‘mür kılmışidi ve ri‘āyyet anuñ ‘adl u inşāfı sāyesinde (2)³ āsüde olup müreffehü’l-hāl olmuşlardı. Āhır milklerine bir haşm-ı gālīb ve düşmen-i (3) kâhır hücüm étدی. Zārūrī esbāb-ı ceng ü ālāt-ı muhārebe tertīb étدiler (4)⁴ ve ol iki qarındaş birbirine mu‘āvenet édüp dilediler ki leşkere bezl-i (5)⁵ emvāl ü i‘tā-yı mevāhibile istimālet édeler. Nuķūd-ı hazāyin mecmū‘-ı leškere (6)⁶ vefā étmedi. Meger ol şehirde bir ġarīb bāzīrgān-ı mütemevvil varidi ki ni‘meti vāfir (7)⁷ ve mālī bī-endāze idi. Melik-i zālīm anı getürdüp dédi kim cemī‘ mālīkūñ (8)⁸ mışfını bize vér. Tā ki leškere nafaķa vérelüm. İnşāallah maķşūd hāşıl (9)⁹ olup sürür-ı hātır bulunduğdan soñra ol mālını [yine] edā étmekde ihtimām gösterile. (10) Bāzīrgān bu ma‘niden ziyāde vahşet édüp ibā [N12a] gösterdi. Bürāder-i ‘ādil (11)¹⁰ țarīķ-i ‘özrile dédi ki: “Bu resme hareket-i nā-maħmūddan dūr olmaķ gerekdür ki (12) bundan niķe zarar mütevellid olur ve bu diyārdan tüccār münķaťı‘ olup rāh-ı (13)¹¹ mu‘āmelāt mesdūd olur ve memleketde ħalal-i şāyi‘ zāhīr olur.” Melik-i zālīm [16a] bu söze iltifāt göstermeyüp bāzīrgāna ihzār-ı mālīçün ibrām étدی. Bāzīrgān (2)¹² ibā’-ı tām gösterdi. Melik-i zālīm mübālağa édüp dédi ki: “Eger benüm murādum üzerine (3)¹³ mālī hāzır getürmezseñ senüñ katlūñe emr édüp cemī‘ memlūkātuñı tārāc (4)¹⁴ étdürürem.” Ve tācir yine redd-i kelām-ı şāhiçün ħüccet étدی. Melik-i zālīm hışm-nāk (5)¹⁵ olup tiğ-i bürrān ‘uryān édüp kaşd-ı bāzīrgān étدی. Şeh-zāde-i ‘ādil (6)¹⁶ ortaya girüp kendüyi kılıca qarşu dutdı. Kılıç inüp şehzādenüñ eline (7)¹⁷ doķınup bir barmağını kesüp yere bıraķdı. Bār-ı tamām meşāķķatīle bāzīrgānı (8)¹⁸

¹ 15a (13) tutup: dutup N. // memleketine: memleketini N.

² 15b (1) kılmışidi: kılmışdı N. // anuñ: anda N.

³ 15b (2) olmuşlardı: olmuşlaridi N.

⁴ 15b (4) dilediler ki leškere: dédiler ki leşker N.

⁵ 15b (5) mevāhibile: mevāhibe ile N.

⁶ 15b (6) ki:N’de yok.

⁷ 15b (7) getürdüp: getürüp N.

⁸ 15b (8) İnşāallah: İnşāallah te‘ālā N.

⁹ 15b (9) mālını yine: mālī N. // gösterile: gösterile dédi N.

¹⁰ 15b (11) țarīķ-i ‘özrile: N’de yok. // nā-maħmūddan: maħmūddan N.

¹¹ 15b (13) şāyi‘ zāhīr olur: şāyi‘ olur ve zāhīr olur dédi N.

¹² 16a (2) gösterdi: étدی N.

¹³ 16a (3) katlūñe: katline N.

¹⁴ 16a (4) étdürürem ve: étdürem dédi N.

¹⁵ 16a (5) bürrān: bürrānı N.

¹⁶ 16a (6) kendüyi: kendüni N. // qarşu dutdı: qarşuru tıtdı N. // inüp: atup N.

¹⁷ 16a (7) doķınup: toķınup N. // bāzīrgānı: bāzīrgānuñ elin N.

¹⁸ 16a (8) ħalāş édüp: N’de yok.

halâş édüp alup kendü otağına getürdi ve buyurdi: “Hemîn lahza raht (9)¹ u kumâşını bağla. Bu diyârdan sefer kııl. Tâ ki halâş bulasın.” déyüp bâzırganı (10)² selâmetile ol diyârdan ğayr [N12b] memlekete gönderdi. Pes ol iki qarındaş ‘adüvviye muķâbil geldiler. Hâşmuñ leşkeri bî-ħadd u âlât u esbâbı vâfir (12)³ ve kuvvet u şevketi ber-kemâl idi. Bir ħamlede şâh-zâdeler leşkerinden demâr (13) getürdiler. Şâh-ı zâlimi ol ortada helâk étdiler. Bürâder-i ‘âdil bî-çâre olup [16b] kaçmağa yüz tutdı. Çün bir nice menzil kaç‘ étdi. Āħır altında esb-i (2) tâzî saķat olup düşdi. Derħâl câme-i mülükâneyi arķasından çıkarup (3)⁴ merge râzî olup piyâde ve şikeste-dil yola düşdi. Müddet-i (4)⁵ medîd bîġâne şehrlerde seyâhat eyledi. Bir ġün bir muħteşemüñ ħapusuna (5) gelüp vech-i kifâf için ihtiyâc ‘arz eyledi. Bir cemîle kenîzek taşra (6)⁶ gelüp ħöcanuñ maţbaħ-ı ħâşından envâ‘-ı ni‘am ihzâr édüp şeh-zâdeye vârdı (7) ve eyitdi: “Her ġün kuşluķ vaķtinde ħadem rence kılıp bunda gelürseñ bu nev‘ ile (8)⁷ ni‘met senüñ vâzifeñ olsun.” Melik-zâde bir niçe ġün bu ‘âdet üzerine (9)⁸ ‘avdet étdi. Mestüre cemâl-i şeh-zâdeye ‘âşık olup farţ-ı şöhret ve ġalebe-i (10)⁹ şevķden âşüftesi oldı. Şeh-zâdeye şıdķ-ı diyânet ve ħaķķ-ı memâlehet dâmen-(11)¹⁰-ġir olup [N13a] iltimâs-ı kenîzeke irâdet göstermedi. Kenîzek kîne vü ħıķdı (12) zamîrinde mütemekkin kılıp endîşe eyledi ki: “Bu bî-vefâya tarîķ-i merħameti ber-ķaraf (13)¹¹ édüp bir iş édeyin ki cemî‘ ‘işve-gerlere ‘ibret ola.” Çün şeh-zâde ‘âdet-i ma‘rûf [17a] (1)¹² üzerine yine geldi. Kenîzek ħıķab édüp dédi ki: “Éy cüvân-merd bu dil-i pür-süzüm (2) senüñ şemâyl-i merġübuña mâ‘il olmuşdur. Ammâ senüñ taķvâ vü zühdüñ benüm muvâ-(3)¹³-nesetümden mâni‘dür. Benüm bu resme ‘azâb-ı elîme tãķatum yokdur. Şavâb oldur kim (4)¹⁴ saña tüşe için esbâb-ı vâfir ħâzır édem. Alup bir şehre dahı rıħlet édesin. (5)¹⁵ Tâ hem sen meşakķat-i fãķadan kırtılıp ve hem ben

¹ 16a (9) u kumâşını: kumaşuñ N.

² 16a (10) ġayr: ġayrı N.

³ 16a (12) u: N’de yok.// ber-kemâl: pür-kemâl N.// şâhzâdeler: şehzâdeler N.// demâr: tımâr N.

⁴ 16b (3) yola düşdi: bir yola düşüp gitdi N.

⁵ 16b (4) şerhlerde: şehzâde N.

⁶ 16b (6) ħâşından: ħâşşasından N.

⁷ 16b (8) olsun: olsun dédi N.

⁸ 16b (9) şöhret: şehvet N.

⁹ 16b (10) memâlehet: nân u nemek N.

¹⁰ 16b (11) kîne vü: kîn ü N.

¹¹ 16b (13) ‘işve-gerlere: ‘aşķ-ġir N.

¹² 17a (1) yine: N’de yok.

¹³ 17a (3) muvânesetümden: muvânesetüme N.

¹⁴ 17a (4) rıħlet: taħvîl N.

¹⁵ 17a (5) sen: sen dahı N. // kebîreye: kebîre N.

ol günāh-ı kebīreye mürtekb (6)¹ olmayam ve yarın ben ol esbābı müheyyā édeyin. Sen gel selāmet ile anı kabz eyleyüp (7)² revāne ol ve yolda anı kendüñe nafaqa édin.” Şeh-zāde bu hālet üzerine dönüp (8) maķāmına gitdi. Kenīzek mekr ü hīleye meşğül oldu. Meger ol hōca-i (9)³ muhteşemüñ cümle hazā’ini ol kenīzeküñ taşarrufında idi. Derhāl gencīneye (10) girdi ve ol evüñ dīvārını yol tarafından naķb urub deldi⁴ ve kendü (11) gūşe-i ferāgatde oturdu. Çün ‘ale’ş-şabāh şeh-zāde ol ‘ahd (12)⁵ üzerine [N13b] yine geldi. Kenīzek ilerü gelüp hezār temelluķ ve mülāyemetile eyitdi ki: (13)⁶ “Ol esbābı senüñ için tertīb édüp ev ortasında ķomışam. Tiz var al [17b] (1)⁷ ve bu diyārdan rihlet eyle.” Şehzāde ğafletile ol hāneye ayak başup boğçaya (2) el urup götürdi. Kenīzek cüst hāne ķapusın muķkem édüp feryād eyledi (3)⁸ ki dörd hāneye naķb urmuş girüp māl ü esbāb almış. Bu feryādı işidüp (4)⁹ ol hōcanuñ hadem ü hışmı sağ u soldan cem‘ olup şehzādeyi ol hānede (5)¹⁰ elinde bir boğça içi ıolu ķumāş buldılar. Bīçāre mütehayyir ķalup bu ‘uķdenüñ (6) hāllini ğāyet müşkil görüp ağzına mühr-i sükūt urup gerdün-ı kejevüñ donlığın (?) (7)¹¹ mülāhaza édüp ol kenīzeküñ hīle vü mekrini fikr eyleyüp emr-i haķķa münķād (8)¹² olup ıurdu. Bes be-resm-i düzdān muķkem bend édüp ıarb u şetm u haķāret (9)¹³ ü izāde daķıķa fevt étmediler. Bu cümle mezellet u fazāhatile alup meydān-ı (10)¹⁴ siyāsete gıtdiler ki iltüp dār édeler. Ol eşnāda şeh-zādenüñ hātırına bu geldi (11)¹⁵ ki ben efvāh-ı ‘ulemādan işitmişem ki her kimse ki bir belāya giriftār olsa hāzret-i [resül ekremi ve emīri] (12)¹⁶ el-mü’minīne ‘alī kerremullah u vechi [N14a] hāzret-i yāvī te‘ālāya şefi‘ getürse (13) lā-büddür ki ol varıa-i sehmināk u maķām-ı helākdan hālāş ola. Pes

¹ 17a (6) ben: N’de yok. // eyleyüp: eyle ve N.

² 17a (7) édin: édin dédi N. // bu hālet üzerine: bir hāletile N.

³ 17a (9) taşarrufında: elinde N.

⁴ 17a (10) deldi: deldi ve niçe cāme-i aılas niçe perde-zer bir boğçaya bağlayup ol evüñ ortasında ķodı N.

⁵ 17a (12) mülāyemetile: mülāyemet édüp N.

⁶ 17a (13) senüñ için: senüñçün N. // ev: hāne N. // ķomışam: ķodım N.

⁷ 17b (1) eyle: eyle dédi N.

⁸ 17b (3) ü: N’de yok.

⁹ 17b (4) hadem ü: hademi vü N. // u: N’de yok.

¹⁰ 17b (5) bir: bu N. // içi: N’de yok. // ķalup: olup N.

¹¹ 17b (7) mekrini: mekrin N. // münķād: boyun N.

¹² 17b (8) olup ıurdu. Bes be-resm: vurup durdu bu resm N. // u: N’de yok.

¹³ 17b (9) cümle: böyle N. // u fazāhatile: fezādatile N.

¹⁴ 17b (10) dār: ber-dār N. // Ol eşnāda: N’de yok.

¹⁵ 17b (11) efvāh: aķvāl N. // kimse: kim N. // hāzret-i resül ekremi ve emīri: N’de yok.

¹⁶ 17b (12) el-mü’minīne: emīrū’l-mü’minīni N. // vechi: veche N. // yāvī te‘ālāya: haķķa N.

münacât [18a] (1)¹ édüp dédi ki: “Melike ol kimsenüñ kerāmeti haqqı ki rüz-ı handekte anuñ bir çarb-ı (2)² mecmû -ı a‘māl-i ümmet-i muhammede müsāvîdür. Nite ki şāhib-i şer‘ -i ‘aleyhisselām buyurur: (3) ‘Darbetü ‘Aliyyin yevmel hendeki eħabbü ileyye min a‘māl-i ümmeti yevme’l-kıyāmeti³’ (4)⁴ ki ben biçāre bu mehleke-i mehıbden sen ħalāş eyle.” Çün zahır-i müniri (5) bu du‘āya meşğul oldu. Derħāl ol du‘āyı bā-iħlāş maħall-i icābetde vākı‘ (6)⁵ olup maqbul oldu. Ol ħōca ki şāhib-i kencine idi. Manzardan temāşā (7)⁶ éderken şeh-zādeyi bu ħâlde görüp merhamet édüp emr étđi. Kendü ħuzūrına (8)⁷ getürdiler ve andan şordı ki: “Mevlidüñ ve maqāmuñ ne diyārdur ve bu memlekete (9) ne vechile düştüñ? Ve bu ħareket-i nāşāyeste ki saña münāsib degüldi. Niçün (10)⁸ étdüñ?” Şeh-zāde didi: “Eger rāst söyleyem baña ġam-ħ̄ār olmazsın ve eger hiç (11)⁹ söylemeyem ħāl ma‘lūm olmaz.” Muhteşem dédi: “Sāhib-i şer‘ ‘aleyhi’s-selām buyurur k̄āle’n-nebī ‘aleyhi’s-selām: ‘(12) El-ħalāşu fi’s-sıdkı ve’l-helāku fi’l-kizbi¹⁰, Toġru söz maşlahat-āmiz (13)¹¹ ve egri söz fitne-engiz olur. Eger sözün var ise söyle işidelüm.” [18b] (1)¹² Şehzāde ħasb-i ħālını beyān édüp dédi ki: “Biz iki ħarındaşdıq. [N14b] Tarık-i şirketile (2)¹³ fulān iklime ħükm éderdük. Ben ‘adl ü inşāfile milke revnağ vérüp ve ol zulm (3) ü cevriye re‘āyāyı bī-ħuzūr itmişidi. İttifak milkümüze bir ‘adüvv-i ‘anüd (4)¹⁴ kaşdı eyledi ve anuñ şerrini def‘ étmekiçün ziyāde mala muhtāc olduq. Bürāder-i zālim (5)¹⁵ bir ġarīb bāzırgānı ħabs édüp diledi ki nişf-ı mālını ġaşbile ala. Tācir (6) mālı edā étmekde mu‘ānede eyledi. Ķarındaşım ġazabile ħamle étđi. Tā ol ġaribi (7)¹⁶

¹ 18a (1) melike: melika N. // haqqı ki: haqqıçün N.

² 18a (2) mecmû: cemî‘ N. // ‘aleyhisselām: N’de yok. // buyurur: buyurur ‘aleyhi’s-selāvatü ve’s-selām N.

³ “Hendek günü Ali’nin misali (yaptığı- çarpışması) bana kıyamet günü ümmetimin amellerinden daha hoş göründü.

⁴ 18a (4) mehleke-i mehıbden: mehlekeden N.

⁵ 18a (6) ol ħōca ki: N’de yok. // manzardan: manzaradan N.

⁶ 18a (7) éderken: éderdi N. // édüp: étđi N. // étđi: édüp N.

⁷ 18a (8) mevlidüñ: mevlüdüñ N. // diyārdur: yérdür N. // memlekete: diyārda N.

⁸ 18a (10) didi: eyitdi N. // hiç: N’de yok.

⁹ 18a (11) ħāl: ħālim N. // “Sāhib-i şer‘ ‘aleyhi’s-selām buyurur: El-ħalāşu fi’s-sıdkı ve’l-helāku fi’l-kizbi’ Toġru söz: kelām-ı rāst N.

¹⁰ “Sıdk ihlasa, yalan helak olmaya sebeptir.”

¹¹ 18a (13) egri söz: kelām ki N.

¹² 18b (1) dédi: eyitdi N. // ħarındaşdıq: ħarındaş idük N.

¹³ 18b (2) ol: ol ħarındaşım N.

¹⁴ 18b (4) şerrini: şerrin N.

¹⁵ 18b (5) édüp: eyledi N.

¹⁶ 18b (7) édeyin. Merħamet: éde biz raħm N.

ğarīk-i hūn édeyin. Merḥamet édüp elümi anuñ tīgına seyr kıldum. Tā cirāhat-ı (8)¹ tīgı andan def^c eyleyem. Hıddet-i tīg benüm elüme yetişüp bir barmağımı yile vérdi.” (9)² [déyüp] şehzāde bu kıssayı söyleyüp destini engüştin aña ‘arz eyledi. Derḥāl (10)³ ol muhteşem yerinden tırup şehzādenüñ ayağına düşdi ve eyitdi: “Benem (11) ol bāzırgān-ı ğarīb ki envā^c -ı elṭāf ve eşnāf-ı a^c ṭāf benüm ḥaqqumda eyledüñ (12)⁴ ve benüm cānumı ve mālumu ol mehlekeden ḥalāş étdüñ ve bu ne ḥāldür ki şimdi (13)⁵ başuña geldi?” Şehzāde eyitdi: “Bu çarḥ-ı kej-rū ve zamāne-i ğaddār beni ser-i tahtdan [19a] (1)⁶ pāyidāra getürdi ve ‘ādet-i zamāne hemişe bu resmedür. Her kimüñ dehān-ı (2)⁷ murādına şeker-i ferāh ḳosa ‘aḳabince zaḳḳūm hümüm virür.” [N15a] Hikāyeti ve düşmene (3) maġlūb olup ve ḳarındaşı ol muḥārebede ḳatıl olunup ve kendünüñ ğurbete (4)⁸ düşdüğü aḥvāli bir bir şerḥ étdi ve kenīzekle vāḳı^c olan ḥālātdan daḥı (5)⁹ beyān étdi. Bāzırgān hemān sā^c at kenīzeki ḳatıl étmege emr étdi. Şehzāde (6)¹⁰ şefi^c oldı ve eyitdi: “Egerçi ol bizüm cānumuza ḳaşd étdi. Ammā biz nān u nemek (7)¹¹ ḥaḳḳın ferāmūş étmeyelüm ve hem ‘afv étmek netice-i ‘adlidür.” Bāzırgān didi ki: (8) “Vaḳt-ı mücāzāt vereviz. Mükāfatdur.” Buyurdi. Tā libās-ı melikāna ve tāc-ı muraşsa^c (9)¹² ḥāzır kıldılar ve şehzādenüñ dalıḳ hezār pāresine kisvet-i fāḥir bedel kıldılar. (10)¹³ Andan şoñra dört yüz ğulām-ı rümī ki her biri kendü mālıyla şatun alınmış. (11)¹⁴ Esb ü silāḥile milkiyyet üzerine şehzādenüñ ḥuzūrına gönderdi. Tā ki (12)¹⁵ rüsüm-ı ‘ubūdiyyeti iḳāmet édeler ve ḥazāyin açup emr étdi ki her tecemmül (13)¹⁶ ve esbāb ki mülūka seferde ve ḥazarda gerek olur meşelā ve muzā^c af tertīb étdi. [19b] (1) Çün bu şart-ı¹⁷ ḥizmeti yerine getürdi. Niçe tuḥfe-i girānümāye ve emvāl-i bī-nihāye (2) alup ol memleketüñ

¹ 18b (8) eyleyem: édem N. // benüm: N’de yok. // yile vérdi: kaṭ^c étdi N.

² 18b (9) déyüp: N’de yok.

³ 18b (10) tırup: durup N.

⁴ 18b (12) cānumı ve: cān ve N. // şimdi: N’de yok.

⁵ 18b (13) ve: N’de yok.

⁶ 19a (1) kimüñ: kimüñ ki N.

⁷ 19a (2) şeker: sükker N. // ḳosa: ḳoysa N.

⁸ 19a (4) étdi: eyledi N. // ḥālātdan: ḥāli N.

⁹ 19a (5) étdi: eyledi yine N.

¹⁰ 19a (6) bizüm cānumuza: benüm cānuma N. // u: N’de yok.

¹¹ 19a (7) ḥaḳḳın: ḥaḳḳını N. // ve hem ‘afv étmek netice-i ‘adlidür: dédi N.

¹² 19a (9) kıldılar: kıldı N. // dalıḳ: dilde N.

¹³ 19a (10) ğulām: ğulāmı N.

¹⁴ 19a (11) üzerine: ümīdine N. // gönderdi: getürdi N.

¹⁵ 19a (12) tecemmül ve: taḥammül N.

¹⁶ 19a (13) meşelā ve muzā^c af: kemākān N.

¹⁷ 19b (1) bu şart-ı: şerāit-i N.

pādişāhına varup kışsa-i melik-zāde ‘ale’t-tafşil (3)¹ beyān étdi. Tā kamı‘ düşmen [N15b] için meded eyleye. Melik on biñ merd-i āhen-pūş (4) ve pür cūş u bā-ħurūş vérdi ki her biri ceng-cūy u pelenk-ħūy mübāriz (5)² ü dilir erenler. Şöyle ki deminde her biri biñ erden yüz döndürmeyeler. Bāzircān (6)³ ol leşkerüñ esbābını tamām düzüp müheyyā kıldı. Pes düşmen kaçdına ‘azm-i (7)⁴ iklīm şehzāde édüp gitdiler. Kaçan ol diyāra yitdiler. Düşmen üzerine ħamle (8)⁵ édüp leşker-i düşmeden damār getürdiler ve tamām milki feyz-i ‘atıfet-i sübhānile (9)⁶ kendüye muqarrer kıldı. Ol qarındaş zulm u tehevürüñ şomluğundan cānından ve (10)⁷ cāhından cuda oldı ve bu qarındaş yümn-i ‘adlile niçe āfāta mülākāt olduqdanşoñra (11)⁸ cihāngīr ve milk-dār oldu. Maħcūbe dédi: “Aħsanat ħüb getürdüñ bu ħikāyet-i (12)⁹ dilāvīz ü bu mesel-i rūh-āmīzi ve hem bu sıyāk üzerinedür ol şāh-ı māderlük (13)¹⁰ ħikāyeti ki ma‘ diletı sebebiyle düşmen-i şāhib fırsat aña merħamet édüp şefkat [20a] (1) étdi.” U‘ cūbe sordı ki: “Nicedür ol ħikāyet?” (2)¹¹ Maħcūbe dédi: **HİKĀYET-İ MAĤCŪBE: Fİ’L-‘ADLİ VE’L-İNSĀF** Rāviyān-ı ħikāyet şöyle rivāyet étmişlerdir ki bir (3)¹² ‘ādil pādişāh varidi. Ziyet-i ‘adlile müzeyyen ve pīrāye-i [N16a] inşāfile ārāste olmışıdi. (4)¹³ Ĥarīr-i milki rūsūm-ı bid‘ atden ve tarīk-i sitemden ħālī kılp şāyi‘ u’ş-şefekā ve fāyizu’r-(5)¹⁴-re’efe olmağda mülük-ı zamāndan müsteşnā idi ve anuñ bir müne‘ addı ve mütehevvir (6)¹⁵ ħācibi varidi ki naħvet u cehl cibilletinde müşbet ve zulm u sitem bātın ħabīsinde mütemekkin (7)¹⁶ olmışıdi ve ol şehirde bir şāhib-i sa‘ ādet u mütemevvil ħāce varidi. Nāgehān-ı (8)¹⁷ ecel yétişüp bu mezbele-i mezellet u merħale-i maħbesetden raħīl édüp qarār-gāh-ı merci‘ (9) u ma‘ āda yüz tıutup anda

¹ 19b (3) melik: melik daħi N

² 19b (5) erenler: N’de yok. // döndürmeyeler: döndürmeye N.

³ 19b (6) leşkerüñ: leşker N.

⁴ 19b (7) kaçan: kaçan ki N. // yitdiler: vardılar N.

⁵ 19b (8) édüp: édüp kışās-ı bürāder için ħaşma gūşmāl vérip N. // damār getürdiler: tamār götürdiler N. // sūnhānile: sūnhānī ile N.

⁶ 19b (9) qarındaş: qarındaşı N. // cānından ve cāhından: cāndan N.

⁷ 19b (10) bu qarındaş: bir qarındaşı N.

⁸ 19b (11) ve: N’de yok.

⁹ 19b (12) dilāvīz ü bu mesel-i rūh-āmīz: dilāvīzi ü mesel-i rūh-āmīzi N. // sıyāk üzerinedür: sibāk üzerinedür ki N. // māderlük: ‘ādil N.

¹⁰ 19b (13) ħikāyeti: ħikāyetidür N. // düşmen-i şāhib fırsat: düşmen fırsat bulmuşiken N.

¹¹ 20a (2) Dédi: Hikāyet-i Maħcūbe Fī’l-‘adl ve’l-İnsāf: daħı takrīr eylemege mübāşeret eyledi N.

¹² 20a (3) ‘adlile müzeyyen ve: ‘adl ü N. // ārāste: rāst N.

¹³ 20a (4) Ĥarīr-i milki: kendü memleketini N. // fāyīz: fāik N.

¹⁴ 20a (5) olmağda: olmağdan N.

¹⁵ 20a (6) ki naħvet u cehl cibilletinde müşbet ve: N’de yok.

¹⁶ 20a (7) olmışıdi: olmışıdı N. // nāgehān: nāgāh N.

¹⁷ 20a (8) mezellet: mezelletden N.

mütemekkin oldı ve māl-ı firāvān ve ni^çmet-i nā-ma^ç dūdile (10)¹ bir tıfl-ı rağı^ç oğlı bākī qaldı. Ol hācib bī-emelūñ bu māl-ı firāvāna (11)² ārzūsı olup diledi ki şāh-ı ^çādile zulm-ı tarīķile qabz étdüre ve pādişāh (12) huzūrına gelüp eyitdi ki: “Ömr-i melik bākī olsun. Fulān tüvānger vefāt étdi (13)³ ve yüz biñ dīnār-ı sürh-naqđ-i rüşen ve mu^çayyen mīrāş qaldı. Eger pādişāhdan [20b] (1)⁴ emr olursa hāzīne-i ^çāmireye getürsünler.” Melik buyurđı ki: “Ol merhūm-ı muhteşemūñ (2)⁵ hiç vāriş-i şāhib-ħaķķı yoķđur ki vech-i şer^ç ile ol mālī taşarruf eyleye.” Hācib (3)⁶ eyitdi: “Bir tıfl-ı rağı^ç [N16b] bākī qalmışđur. Aña vech-i kifāf vérilüp bākīsini ism-i (4)⁷ qarzile qabz étmek gerek. Tā kim hāzīne-i ^çāmirede maħķūz ve hem melik ol māldan (5)⁸ maħzūz ola.” Şāh-ı ^çādil hışma gelüp eyitdi: “Bu muħaķķar māl ki yüz biñdür. Eger (6)⁹ yüz kerre yüz biñ dağı olursa benüm inşāfumda aña iltifāt yoķđur. Hāl bu ki (7)¹⁰ ħaķķ-ı yetimdür bir māl ki ħarām ola. Andan ne tevaķķu^ç etmek gerek. Evvelā bu na^çim-i (8) muzħarf-i fāyit-i dünyā egerçi ħelāl dağı olursa ħisāb olunur. Hem mücib-i (9)¹¹ vebāl olur. Bu qānde qaldı ki ħarām ola.” Hācib ol tezvīrūñ taķrīrinden (10)¹² şerm-sār olup ħōr u ħaķīr çıķup gitti ve kendüye didi ki: “Bir mekr-i (11)¹³ fikr étmek gerek ki mücib-i zevāl-i melik ve helāk-i melik ola. Tā ki bu intiķām (12)¹⁴ bundan alına.” Meger bu pādişāhuñ bir ħaşmı varidi. Hemān [ol] sā^ç at bir mektüb (13)¹⁵ inşā édüp ol ħaşma gönderdi ve eyitdi ki: “Şāh maķām-ı ħāfletdedür ve leşker [21a] dağı müteferriķ olmışđur. Eger qaşđ éderseñ fırsatı fevt étmeyüp tiz yėtişmek (2)¹⁶ gerek. Tā ki melik senūñ üzerüñe muķarrer ola.” ħaşm-ı ħām řab^ç leşker-i girānile¹⁷ (3) qaşđ-ı qahr-ı şāh-ı ^çādil édüp yorıdı. Melik-i ^çādil dağı az leşkerile muķābil (4) oldı

¹ 20a (10) firāvāna: firāvān N.

² 20a (11) ārzūsı: ārzūy N.

³ 20a (13) sürh-naqđ: sürh N.

⁴ 20b (1) Melik buyurđı ki: dédi melik eyitdi N.

⁵ 20b (2) hiç vāriş-i şāhib-ħaķķı yoķđur: vārisi yoķ mıdır N. // eyleye: éde N.

⁶ 20b (3) qalmışđur: qaldı N.

⁷ 20b (4) maħķūz: maħfūz N.

⁸ 20b (5) ola: ola dédi N.

⁹ 20b (6) yüz kere: N’de yok.

¹⁰ 20b (7-8) gerek. Evvelā bu na^çim-i muzħarf-i fāyit-i dünyā: gerekdür N.

¹¹ 20b (9) ki: kim N. // ola: ola dédi N.

¹² 20b (10) u: N’de yok. // ki: kim N.

¹³ 20b (11) ki: N’de yok. // zevāl-i melik ve: zevāl ola N.

¹⁴ 20b (12) bundan: andan N. // bu pādişāhuñ bir ħaşmı varidi: bir pādişāh varidi bu pādişāhuñ ziyāde ħaşmı idi N. // ol: N’de yok.

¹⁵ 20b (13) ħaşma: ħaşm-ı pādişāha N.

¹⁶ 21a (2) şab^ç: tama^ç N.

¹⁷ 21a (2) B derkenar- leşker-i bī-girānile.

ve eyitdi: [N17a] “Vemen naşru illā min ‘indillahi ‘azizil ḥakīm¹ ” Ve düşmene berāber olup (5)² şaf bağlayup gūlüvv édüp ‘adū leşkerine at sürdiler. ‘İnāyet-i ḥaḳ ve te’yīd-i (6)³ āsumānī yétişüp ḥaşm-ı hūn ḥōr u mekkārı giriftār étdiler. Melik fetḥ u nuşret (7)⁴ u sürūr u behcet birle şükr-i ḥaḳ édüp döndi. Yine taḥt-gāha gelüp (8)⁵ gūşāde-ḥāṭır serīr-i salṭanatda muḳīm oldı. Çün melik-i ‘ādil ol (9)⁶ şāh-ı esīri ḳayd-ı selāsılele muḳayyed taḥt-gāhına getürdi. Ḥāṭır-ı mübārekile (10)⁷ fikr édüp dedi ki: “Eger bunı helāk édersem ṭarīḳ-i mürvetde müstaḥsen (11)⁸ olmaya ve eger bir kal‘ede ḥabs édersem merdüm-i zamāna ḥıle-kār dururlar. Mebādā ki (12)⁹ bunda mezīd-i cāh taşavvur édüp ḥalāş éderler ve envā‘-ı fitneler mütevellid ola.” Bes (13)¹⁰ hemān maşlaḥat eyle gördi ki taḥt altında bir çāh ḳazup ḥaşmı anda ḥabs [eyledi]. [21b] (1)¹¹ Bes ol ḥācib-i bī-vefānuñ gōñlinde ḥıḳd u kīne-i melik mütemekkin olmışıdi. (2)¹² Bir niçe müddet şeb u rüz mülāzemete meşgūl olup ol bāṭınında olan (3)¹³ ḥabş-i ḥımālile ḥayāl-i ḥıyel fikr éderdi. Ol ḳadar fırsat ṭaleb étdi ki meger (4)¹⁴ bir gice şāhı mestlik ḥāletile uyur buldı. Tīz ol çāhuñ [N17b] aḡzuñ açup (5)¹⁵ ḥaşm-ı maḥbūsu andan ḥalāş étdi ve tiḡ-i ḥaş-ı meliki ‘üryān édüp eline vérdi (6) ve eyitdi: “El-vaḳtū seyfün kātī‘un. Hengām-ı intiḳāmdur. Fursatı fevt étmek ‘uḳalā ḳatında (7)¹⁶ seheldür.” Ḥaşım tiḡ eline alup şāhuñ üstine geldi ve ḳaşd étdi ki helāk (8) éde. Ammā ‘ırḳ-ı mürüvvet ḥareket édüp bir laḥza te‘emmül édüp dedi ki: “Bu melik (9)¹⁷ ‘atūf u ‘ādildür ve baña cān-ı ‘azīz baḥşış édüp i‘ṭā-yı ḥayave étmişdür ve şimdi (10)¹⁸ ben bunıñ cānına ḳaşd eylemek merdān-ı mürüvvet ortasında ifrāṭile mazmūm (11)¹⁹ u nā-ḥōşdur. Bu ḥācib-i ḳāfir ni‘metiñe kendü

¹ “Yardım ancak yüce ve hikmet sahibi Allah’tandır.” Âl-i İmrân, 126.

² 21a (5) ‘adū leşkerine: ‘adūsına N.

³ 21a(6) yétişüp:yétişüp bir hamlede cümlesini ḥāke bıraḡup N.// mekkār:mekkāre N./ u:N’de yok.

⁴ 21a (7) şükr-i ḥaḳ: leşker N.

⁵ 21a (8) gūşāde: leşkere N. // salṭanatda: salṭanata N.

⁶ 21a (9) selāsılele muḳayyed: bend ile N.

⁷ 21a (10) édüp dedi: eyledi N. // mürvetde: mürvet N.

⁸ 21a (11) merdüm: ādem N.

⁹ 21a (12) éderler: édeler N. // bes: N’de yok.

¹⁰ 21a (13) maşlaḥat eyle: öyle N. // ḥaşmı: ḥaşmını N. // [eyledi]: eyledi N.

¹¹ 21b (1) Bes: pes N. // kīneyi: kīne N. // olmışıdi: olmışıdı N.

¹² 21b (2) bāṭınında: bāṭında N.

¹³ 21b (3) ḥımālile: ḥışālile N.

¹⁴ 21b (4) şāhı: şāh N.

¹⁵ 21b (5) étdi: édüp N.

¹⁶ 21b (7) seheldür: cāiz degildür dédi N.

¹⁷ 21b (9) ‘azīz: ‘azīzümi N. // ḥayave: ḥayāt N.

¹⁸ 21b (10) mazmūm: mazmūmda N.

¹⁹ 21b (11) u: N’de yok. // bu: ve bu N.

maḥdūminuñ ḥaḫḫında bu resme ḥıyāneti (12)¹ revā görmışdür. Bu tiğ āb-dārı şınmağa yine ol lāyıḫdur ki buncılayın fi'le (13)² cür'et éder.” Çün ḥācib anuñ tereddüdin görüp istimālet édüp dédi ki: [22a] (1)³ “Ne maḥall-i tevaḫḫuf ve te'ennīdür? Tiği 'amele getir.” Şāh eyitdi: “Münāsib budur ki (2) bu tiği senüñ gerdānuñda 'amele getürem.” déyüp ḥācibi fidye-i melik için ḫurbān (3)⁴ étdi. Bes tiğ-i ḥūñ-ālūdı taḫt öñinde ḫoyup rıfḫ u telaḫḫuf tāmile (4)⁵ şāhı uyardı ve dedi: “La teḫaf inneke [N18a] mine'l-āminin⁶. Senüñ 'adl u mürüvvetüñ (5) ḫayātuña ḫāfız olup ve ḥācibüñ mekr ü ḫīlesi cānına cāzib oldı.” Melik-i (6)⁷ 'ādil çün ol heybeti müşāhede eyledi. Tiz yérinden ḫırdı. Bu ḫādişenüñ (7) vuḫū'ımı ta' accüb eyledi. Bes ol iki melik birbiriyle 'aḫd-i muvāḫat édüp ortadan (8)⁸ ḫuşūmeti getürüp cān u dille dōst oldılar. Şāh-ı maḫbūs ḫışşa-i mekr-i ḥācibi (9)⁹ bir bir beyān eyledi ve 'özrlér diledi. Melik-i 'ādil buyurdi. Tā ki şehri tezyin (10)¹⁰ étdiler ve na'am-ı vāfir ihzār édüp melik-i maḫbūsa ziyāfet étdi ve emr eyledi. (11)¹¹ Ḥazāyin açup fuḫarā vü mesākīne işār emvāl étdi ve ol melike māl-ı bī-endāze (12) i'tā édüp kendü memleketine gönderdi ve ol melik-i 'ādil ḫüsn-i sīret (13) ve şafā-i ḫāḫırlıle ol bendden ḫalās oldı ve devlet-ḫāne-i pādīşāhīde [22b] müstaḫırr oldı ve yümn-i 'adl u inşāfile ḫabza-i ḫahr-ı düşmenden aman buldı. (2)¹² Maḫcūbe dedi: “Bu meşeli anuñçün getürdüm ki tā mülük-ı zamān ve ḫüsrevān-ı cihān (3)¹³ yaḫın bileler ki netāyic-i 'adl ve ḫavāş-ı inşāf nā-ma' dūd ve nā-maḫşūrdur ve her ki (4) 'adl ü inşāfa müvāzebet ve mülazemet göstere ecr-i cezil ve şevāb-ı cemil ḫāşıl (5)¹⁴ eyleye. Ḥaḫ celle celālühü 'amme-i mülükı libās-ı 'adl ü [N18b] inşāf ve ḫil'at-i bezl ü (6)¹⁵

¹ 21b (12) bu: ve bu N.

² 21b (13) görüp: gördi N.

³ 22a (1) getir: getirüp N. // budur: oldur N.

⁴ 22a (3) bes: pes N. // ḫūñ-ālūdı: ḫūñ-ālūde N. // u: N'de yok. // tāmile: tamāmile N.

⁵ 22a (4) uyardı: uyandurdi N. // dédi: eyitdi N.

⁶ “Korkma!Çünkü sen güvenlik içinde olanlardansın!” Kasas Suresi,31.ayet

⁷ 22a (6) ol: bu N. // ḫırdı: durdi N.

⁸ 22a (8) mekr-i: mekr ü N.

⁹ 22a (9) Tā ki: N'de yok.

¹⁰ 22a (10) maḫbūsa: maḫbūsi N.

¹¹ 22a (11) mesākīne: miskīne N.

¹² 22b (2) Maḫcūbe dedi: N'de yok. // meşeli: meşel N.

¹³ 22b (3-4) nā-ma' dūd ve nā-maḫşūrdur ve her ki 'adl ü inşāfa: N'de yok.

¹⁴ 22b (5) ü: N'de yok.

¹⁵ 22b (6) intişāfile: ihtişāşile N. // ve: N'de yok. // eyleye: kıla N.

intiřāfile müzeyyen eyleye ve tevfiķ u ma' dilet arzānī eyleye. "Bi-mennihi ve cūdihi ve luṭfihi"¹.

¹ "Onun lutfu, cömertliği ve verdiği güçle yazdık."

(7)¹ EL-BĀBU'S-SĀNĪ FĪ-ŞIFATĪ'L-ĤİLMĪ VE'L-VAĀKAR

İkinci gün hāfız eflāk (8) k̄ubbe-i rābī' i nūr-ı hūrşīdile mūnevver eyledi ve 'ālem-i zūlmāniye libās-ı nūrānī keydürdi. (9)² Şah Sammāh taht-ı saltanatda oturup 'ālemi 'adl u inşāf u bezl-i intişāfile müzeyyen (10) eyledi ve ol gün mebdā-i şabāhdan tā maқта' -ı revāha degin havāş u 'avāmuñ (11) meşālihin icrā édüp 'adl ü dāde meşgūl oldu. Çün 'ālem-i nūrānī (12) ruhsār-ı ergāvānīsın reng-i za' ferāniye mübeddel kıldı ve āfitāb-ı cihān-tāb-ı milk (13)³ mağribe revāne oldu. Şah Sammāh hücre-i hāşına girüp U' cūbe vü Maḥcūbenüñ [muşāḥabetine] [23a] (1) meşgūl oldu. Tā anlaruñ mükāleme vü muḥāveresinden müstefīd ola ve anlardan (2)⁴ şordı: “‘Ādāt u aḥlāk-ı mülūkdan kaḅı ḥaşlet şerīf-terdür ki anuñ (3) vesīlesiyle devām-ı devlet ḥāşıl ola?” U' cūbe dēdi: “Cāh-ı şāh müstedām (4) olsun. Mülūk u ḥükkāma hīç ḥilmden gökçek ziyet ve vaḳārdan sūd-mend (5)⁵ şıfat yoḳdur. Zirā havāş u 'avām ol ḥişālūñ ḥaşāişinden mütemetti' ve mülūk (6) anuñ şemere-i lezīzinden mütelezzid dururlar. Eger bir pādişāh-ı [N19a] ḥākim ki vaḳt-ı ḡāzabda bir pāre (7)⁶ sākin olup ve ḥilm ü te'enniye kendü vücūdında ḳarār vērüp mücrimlerūñ cerā'iminden (8)⁷ tarīḳ-i 'afvile iḡmāz gösterürse ḳulüb-ı ḥalk anuñ hevāsına meftūn olurlar (9) ve añā ol ḡāzabdan mazarrat yētişmez ve eger anuñ ḥilāfı bir pādişāh-ı mütehevvir ki (10) vaḳt-ı ḡāzabda tehevvr édüp müte'addīlerūñ siyāsetinde te'cīl gösterse ve sehel (11)⁸ cerīme için tefahḥuş ve tecessūs étmeyüp siyāset u 'uḳūbetde ifrāt eylese (12) ḥalk andan şikeste-dil ve perīşān-ḥātır olurlar ve ri' ayyet anuñ ḥizmetine (13)⁹ raḅbet étmekde ḳāşır u fātır olurlar. Bes pādişāh eyle gerekdür ki cānib-i siyāseti [23b] (1) külliya mühmel ḳomaya. Tā müfsidler baş ḳaldırıp izhār-ı fitne eylemeyeler ve daḥı (2) 'uḳūbetde ziyāde mübālaḡa buyurmaya. Tā ḥalk anuñ 'afvından külliya me' yūs (3)¹⁰ olmayalar ve işrā anuñ ref inde ḡayrı kimseye ilticā ḳılmayalar. Mülūka ḥilm ü te'enni pīrāye-i (4) laḥīfdür ve ḳatı ki bunlara ḥışm-ı müstevlī olsa siyāseti te'ḥir édüp

¹ 22b (7) gün: gün ki N.

² 22b (9) bezl-i: N'de yok.

³ 22b (13) [muşāḥabetine]: muşāḥabetine N.

⁴ 23a (2) şordı: şordı ki N.

⁵ 23a (5) şıfat: şan' at N. // u: N'de yok. // ḥaşāişinden: ḥişālinden N.

⁶ 23a (7) ü: N'de yok.

⁷ 23a (8) gösterürse: gösterse N.

⁸ 23a (11) 'uḳūbetde: 'uḳūbet N. // eylese: ile N.

⁹ 23a (13) ḳāşır u: olurlar ve N. // bes: pes N. // eyle: öyle N.

¹⁰ 23b (3) işrā anuñ: işrānuñ N. // ref inde: def inde N.

hilm (5)¹ ü te'ennî vü şabr u sükûnı hem-dem édenler tâ ki ol mücrimlerün umûr-ı mübhemleri zuhûr (6)² buldukdan şoñra bes şemere vü menfa'at müşâhede oluna. [N19b] Nite ki ol şâh-ı ğâzî (7) ki bereket-i hilmile hûn-ı nâ-ħağdan ħalâş oldu ve bî-renc-i genc düşmen eline girdi.” (8)³ Melik Sammâh şordı ki: “Nicedür ol ħikâyet?” U'cûbe dedi: **HİKÂYET-İ U'ÇÜBE: (9) Fİ'L-ĤİLMİ VE'L-VAĞAR** Nâkilân-ı ħikâyet şöyle nağl étmişlerdür ki bilâd-ı (10) İrânda bir pâdişâh varidi. Şüretde hûb ve sîretde mergûb 'ağl u zekâda (11) fâik ve serîr-i saltanata liyâkat-ı tâmmile lâyığ idi ve anuñ adına Ėayşum derleridi. (12)⁴ Şâfi 'ağide vü şâhib-i diyânet idi ve her-dem ğazâ étmek anuñ 'âdetiydi. Bir ğün (13)⁵ yine 'âdet-i ħadîmi üzerine 'azm-i ğazâ édüp diyâr-ı küffâre sefer étđi. İttifâğ yolda [24a] (1) giderken bir zâhidün şavma'asına yağın yerde ħondılar. Pâdişâh bir ħaç ħâsekilerle (2) tenhâ ol zâhidün ħuzûrına vardı ve dédi ki: “Baña naşîhat eyle ve bir nesne (3)⁶ öğret ki dünyâda mümidd-i câh ve 'uğbetde şefî'-i ğünâh ola.” Zâhid eyitdi: “Ol nesne (4)⁷ ki dünyâda ve âħiretde nâfi' ola hilm ü vağardur ve vağt-ı ħudrette ħışm u ğazâyı vef' (5)⁸ édüp şabr u te'ennî étmekdür. Bu naşîhati ħâğruñda dut. Ėaçan ki bir mücrime ħışm-nâk (6) olasın [N20a] ol ħâlde bir pâre hevâ-yı nefse ħükm eyle. Tâ müstağbel zamânda anuñ (7) zevğ u lezzetinden mağzûz olasın. Melik Ėayşum ol naşîhati tav' u rağbetile (8)⁹ ħabûl eyledi ve zâhide vedâ' édüp yüzün diyâr-ı düşmene tutup gitdi. Pâdişâh-ı (9)¹⁰ kâfir çün Melik Ėayşumuñ gelmesinden ħaber-dâr oldu. Anuñ şıfat-ı şavlet u (10)¹¹ şalâbetin işitmişidi. Bildi ki aña muğşame étmege ãakat getürmez. Ėazînesinde (11) ne deñlü mâlı varise cem' édüp bir muğkem yerde defn eyledi. Şöyle ki kendü ħızından (12)¹² ğayrı kimse aña muğtali' olmadı. Tâ ki kendü münhezim olıcağ ğuzât ol mâldan [alıp] (13)¹³ mağzûz olmayalar. Çün Melik

¹ 23b (5) vü, ki: N'de yok. // mübhemleri: mühimmeleri N.

² 23b (6) ki: kim N.

³ 23b (8-9) dédi Hikâyet-i U'cûbe fi'l-hilm vel-vağar: dağı söze ağaz édüp ħikâyeti söylemege mübâşeret eyledi N. // bilâd: bilâğ N.

⁴ 23b (12) her dem: N'de yok. // anuñ 'âdetiydi: aña 'âdet idi N.

⁵ 23b (13) diyâr: N'de yok.

⁶ 24a (3) 'uğbetde: 'uğbâda N.

⁷ 24a (4) nâfi' ola: nâfi' dür N. // ve, u: N'de yok. // ħudrette: ħiddette N. // ğazây-ı vef': ğazâb def' N.

⁸ 24a (5) dut: tut N.

⁹ 24a (8) yüzün: yüz N. // tutup: dutup N.

¹⁰ 24a (9) Ėayşumuñ: Ėaysüm N. // şavlet u: N'de yok.

¹¹ 24a (10) şalâbetin: şalâbetin şecâ' atin N. // ki: kim N.

¹² 24a (12) [alıp]: N'de yok.

¹³ 24a (13) leşkerini kerân-ı müntağimle: leşkerân-ı müntağimile N.

ayşũm ol leşkerini kerān-ı mũntakimle sipāh-ı ‘adũ-i [24b] (1)¹ dīne amle tdi. Cũmlesini zam-ı tĩgunuñ sinānile ake bıradı. řoye ki (2) ol muharebede melik-i kāfiri tamām etbā‘ ile helāk tdiler ve ızı bend dũp (3)² bāı maānimle azret-i ayşũma tufe getũrdiler. Melik ayşũm nazar tdi. (4)³ Bir sũret-i zībā vũ macũb ve bir āmet-i ra‘ nā vũ mergũb bir leb-i şeker rĩz u nũkte-(5)⁴-gũy ve bir zũlf-i řũr-engĩz ũ fitne-cũy bir şanem-i perĩ-peyker ve bir dilber-i ũrřid-(6)⁵-manzar gũrdi. ũn anuñ řemāil-i mevzũnũn ve etrāf-ı mũtenāсібin gũrũp (7)⁶ yũz cān u dille aña ‘āřık oldu. [N20b] Hemān [ol] sā‘ at eyyime vũ uzzāte uzũrında (8)⁷ aña mu‘ āade-i şer‘ ile nikāh dũp arem-i āřına iledũp marem dindi ve milk (9)⁸ ũ māl-ı dũřmeni taşarruf tdi ve ız her gāh atasınuñ atl olduğın yād dũp (10)⁹ neva vũ zārı ılurdu. řoye ki şafaat-ı udũdını ũn-āb-ı cigerile reng-(11)¹⁰-āmĩz derdi ve albinde Melik ayşũma kĩn ũ ıdı mukem ılmışıdı ve furşat (12)¹¹ gũzedũr idi ki bir nev‘ ile mekr ũ ile dũp Melik ayşũmı ahr de. Tā ki (13)¹² atasınuñ anın andan ala. Meger bu ızuñ bir dāyesi varidi. Bir gũn alvet-[25a]-ānede muřāabet u muvānesete meřgũl iken bunuñ ātırında nevā‘ ubār ve ruřār-ı (2) gũl-renginde taėayyũr gũrdi ve temellu u dil-cũyluk dũp dēdi ki: “Bendeler ve dũstlar (3)¹³ anuñcũn olurlar ki tā mevlānuñ ve muibbũñ mũhemmātında cehd-i belĩė gũsterũp eger (4)¹⁴ ol mũhimmũñ uřũlında cān-ı ‘azĩz şarf tmege daı itiyāc olursa dirĩė (5)¹⁵ tmeyeler. ātırũnda olan ubāre sebeb ve řab‘ uñda taėayyũre ‘illet nedũr? Baña ma‘ lũm eyle. (6)¹⁶ Tā ki her ne řarĩķile mũmkin olursa sa‘ y-ı cemĩl dũp seni murāduña yētiřdũreyin. Niũn (7)¹⁷ gũnũlde bu deñlũ yār-i am ola ve niũn bu

¹ 24b (1) amle tdi: amlet ıldı N.

² 24b (3) bāı maānimle: N’de yok. // azret: melik N.

³ 24b (4) macũb: mabũb N // leb-i şeker: lebi sũkker N.

⁴ 24b (5) ũ: N’de yok.

⁵ 24b (6) ũn anuñ řemāil-i mevzũnũn ve etrāf-ı mũtenāсібin gũrũp: N’de yok.

⁶ 24b (7) u, ol, vũ: N’de yok. // uzzāte: uzzāt N.

⁷ 24b (8) mu‘ āade: muā‘ ade N. // arem-i āřına: N’de yok.

⁸ 24b (9) māl-ı dũřmeni: māl-ı N. // her gāh: N’de yok.

⁹ 24b (10) neva: dāim neva N.

¹⁰ 24b (11) ılmışıdı: ılmışdı N.

¹¹ 24b (12) gũzedũr idi ki: gũzedũrdi kim N.

¹² 24b (13) andan: N’de yok.

¹³ 25a (3) olurlar: olur N.

¹⁴ 25a (4) olursa: olur ise N.

¹⁵ 25a (5) ubāre: kedere N.

¹⁶ 25a (6) yētiřdũreyin: yētiřtũreyin N.

¹⁷ 25a (7) gũnũlde: gũnlũnde N. // bu: bir N.

mertebede ḥazīn u mütefekkir olursın?” (8)¹ [N21a] Melike eyitdi: “Kimdür ki endūh u ğuşşaya benden lāyık-ter ola ki māl-i mevrūs (9)² u mükteseb telef olup ve peder ki nūr-ı dil ü rū-şinā-yı çeşm idi. (10)³ Hezār zārile ḳatlı olundu ve ben anuñ ḳātilile hem-ḥāb u hem-firāş oldum. (11)⁴ Çün ḥāl bu minvāl üzerine ola. Niçe ğam-nāk olmayam?” Dāye eyitdi: “Çün (12)⁵ bu sırdan beni ḥabīr étdüñ. Cigerüñde olan derde ḳatlı-i düşmenile devā ve sīneñde (13)⁶ olan cerāḥate helāk-i ‘adūyile merhem eyleyem ve bu ma‘nī senüñ maḥaretüñle bī-renc [25b] (1)⁷ müyesser ola. Melik Ḳayşūm levzīneyi ziyāde sever. Bir miḳdār zehir helāhili iki (2)⁸ dāne levzīneye ta‘biye édüp ve niçe levzīneyile birlikte anı tertīb édüp bir muraşşac (3)⁹ şaḥana ḳoyam. Sen kendü dest-i mübāreküñle ḥizmet-i melike iledüp ve nişāṭ-ı (4) tamāmile melikile oturup bile yiyesin. Tā melik ber-gümān olmaya ve ol iki (5)¹⁰ levzīneyi zehr-ālūddan [ziyāde] iḥtirās eylesin ve Melik Ḳayşūm iştihā-yı (6) levzīne ve senüñ cemālūññ şavḳı ğāfil édüp ol iki dāne levzīneyi tenāvül (7)¹¹ eyleye. Hemān ol sā‘at riḳāb-ı zevāle ayak ḳoyup esb-i helāke süvār ola (8)¹² ve saña sükün dil ve ḳışāş-ı pezer ḥāşıl ola. Veleküm fi‘l ḳışāş-i ḥayaḳun¹³”(9)¹⁴ Meger bir cāriye varidi. Ḥādime-i ḥāş-ı melik idi. Bunlaruñ kelīmātını [N21b] işidüp ḥāllerine (10)¹⁵ vāḳıf oldı ve bunlaruñ ḥareket-i nā-maṭbū‘ını ırāḳdan görüp ol iki levzīneyi (11)¹⁶ mesmūmı bir nişānile mevsūm ḳıldı ve bunlar ol vechile ki fikr eylediler. Eyle (12)¹⁷ ḳıldılar ve melike ol şaḥan-ı levzīneyi eline alup ḥandān u şādān yüz biñ (13)¹⁸ nāz u şīveyile Ḳayşūmuñ ḥuzūrına geldi. Meliküñ ḥātırına bu ḥareket muvāfiḳ gelüp [26a] (1)¹⁹ nefret ve taḥarrüz eylemeyüp muvāfaḳat-ı duḥterile levzīneyi yemege başladı.

¹ 25a (8) ki, ki: N’de yok.

² 25a (9) u: N’de yok.

³ 25a (10) zārile: ezāyile N. // olundu: oldı N. // ḳātilile: ḳātılı ile N.

⁴ 25a (11) üzerine: üzere N. // olmayam: olmayam dédi N.

⁵ 25a (12) ḥabīr: ḥaber-dār N.

⁶ 25a (13) maḥaretüñle: mu‘āvenetüñle N.

⁷ 25b (1) ola: olur N. // helāhil: helāk N.

⁸ 25b (2) tertīb: terbiyet N.

⁹ 25b (3) ḳoyam: anı ḳoyam N. // mübāreküñle: mübāreküñ birle N.

¹⁰ 25b (5-6) zehr-ālūddan ziyāde iḥtirās eylesin ve Melik Ḳayşūm iştihā-yı (6) levzīne ve: N’de yok.

¹¹ 25b (7) eyleye: éde N. // ol: N’de yok. // ḳoyup esb-i: başup samend-i N.

¹² 25b (8) pezer: peder N.

¹³ “Sizin için kısısta bir hayat vardır.” Bakara, 179.

¹⁴ 25b (9) cāriye: kenīzek N. // kelīmātını: kelimātını N.

¹⁵ 25b (10) ḥareket: ol ḥareket N.

¹⁶ 25b (11) ki: N’de yok. // eylediler eyle: étdiler öyle N.

¹⁷ 25b (12) ve, eline, biñ: N’de yok.

¹⁸ 25b (13) Ḳayşūmuñ: Melik Ḳayşūmuñ N. // geldi : getürdi N.

¹⁹ 26a (1) ve taḥarrüz: N’de yok.

Ol (2)¹ kenîzek karşılarında tırup bu hâlete nazar ederdi. Çün melik diledi ki (3)² ol iki levzîneyi zehr-âlûde el getüre. Kenîzek yérinden segirdüp şahanı ortadan (4)³ kaptı. Melik hırş-ı tamāmile taleb kıldı. Kenîzek emre imtişâl göstermeyüp (5) levzîneyi hâke bıraktı. Melike eyitdi: “Bu bî-ğayeye sebep ne oldu ki bu resme (6)⁴ hürmetsüzlige cür’et étdi. Meger bu ma’âşakaya reşk étdi.” Kıyşüm (7) ol hareketden ziyâde ğayret édüp hışm-nâk el kılıca urdı. Tâ ber-tırîk-i (8)⁵ cabbârânı tefahhuş kenîzeke siyâset eyleye. Bu eşnâda ol zâhidüñ pendî (9)⁶ hâtırına geldi. Hışma vedâ’ édüp lînet-i kâlbile merhamet édüp [N22a] ol bi-çâreden (10)⁷ ol cürmi ‘afv eyledi ve kenîzeki luğf-ı tāmīle kâtna getürüp ol harekete (11)⁸ ikdām étdüğüne sebep [nedür] şordı ve dedî ki: “Sen hiç bir vâktde bu resme bî-ğayelik (12)⁹ étmedüñ. Şimdi bu küstâhlığı ne icâb étdi?” Kenîzek cevâb vérüp dedî ki: “[sulţânım] (13)¹⁰ tâ ki mengü hakde heves-i kışâş-ı pezer bâkî ola. Ben bu resme sefâhatleri [26b] (1)¹¹ çok eylesem gerek. Melik bu sözden ziyâde mütehayyir olup buyurdı ki bu söz (2)¹² be-ğayet fitne-engîz ve hayâl-âmîzdür. Bu işâret nedür bize keşf eyle.” Kenîzek eyitdi: (3)¹³ “Dâye-i melike saña işbuncılayın mekr ü hîle kârışdurup ta’biye zehrile cānuña kâşd (4)¹⁴ etdi. Eger bu hıyânete ben muğtalî’ olmasam seni helâk édüp düşmen ber-murâd (5)¹⁵ olurdı.” Melike efgân u nevha édüp dedi kim: “Gör bu cāriyeyi ki hışm-ı şāha (6)¹⁶ bu dürügıla fūrüg vérür ve kendünüñ küstâhlığını setr eyleyüp diler ki bu hüd’ ayile (7)¹⁷ maqbül-ı melik ola.” Kenîzek dedi ki: “Da’vâlar hüccetile müberhen ve metîn olur. Eger melik (8)¹⁸ dāye-

¹ 26a (2) karşılarında, melik: N’de yok. // ki: kim N.

² 26a (3) zehr-âlûde: zehr-âlûdî N. // el: N’de yok.

³ 26a (4) emre: emr-i N.

⁴ 26a (6) Kıyşüm: Melik Kıyşüm N.

⁵ 26a (8) cabbârânı: cabbârân N. // tefahhuş: N’de yok.

⁶ 26a (9) Hışma: Hışmı N.

⁷ 26a (10) tāmīle: tamāmile N. // ol: ve ol N.

⁸ 26a (11) sebep nedür: sebebi N. // dedi ki: eyitdi N.

⁹ 26a (12) sulţânım: N’de yok.

¹⁰ 26a (13) tâ ki: N’de yok. // mengü hakde: mengüha-i melikde N. // kışâş-ı: kışâş N. // pezer: peder N.

¹¹ 26b (1) eylesem: etsem N. // gerek: gerek dedî N.

¹² 26a (2) bu işâret: bunun işâreti N.

¹³ 26a (3) ta’biye zehrile: bağıyye-i dehrile N.

¹⁴ 26a (4) etdi: eyledi N. // helâk: melik N.

¹⁵ 26a (5) kim: ki N. // cāriyeyi: cāzüyü N.

¹⁶ 26a (6) dürügıla: dürüg ile N. // kendünüñ: kendinüñ N. // eyleyüp: eyler ve N.

¹⁷ 26a (7) metîn: müberrâ N.

¹⁸ 26a (8) dāye-i: dāyeyi N. // duğteri: N’de yok. // édüp: getürüp N.

i duġteri ħāzır edüp bu iki levzîne-i yedürürse ħaġ zāhir olup ŧübhe (9)¹ münġatı‘ olur.” Melik dāye-i ħuzūrına getürüp [N22b] emr étđi ki ol iki levzîneyi (10)² yiye. Ol ħāin ħavfindan yedi ve cān teslīm étđi. Ķayŧüm çün ol ħāli (11) muġaġġaġ bildi. Ķaŧd etđi ki melikeyi ħatlı eyleye. Yine ol zāhidüñ pendı ħātırına (12) geldi. Ħıŧmı def‘ édüp ŧabr eyledi ve melikeye déđi ki: “Egerçi sen bize (13)³ bu resme belā-i ‘aźimi revā gördüñ. Ammā bizüm ħilmümüz seni varġa-i siyāsetden [27a] (1)⁴ ħalāŧ étđi ve senüñ ħün-rizlıġuñ cerīmesini ‘afv étđim. Melike līnet u (2) tevāzū‘ ile ŧāhuñ taġtı öñünde secde ħıldı ve eyitdi: “Çünki sen benim (3)⁵ cānumı baña in‘ām étđüñ. Ben daġı ŧimdengerü ikinlikden geçüp nifāġı (4) vifāġa tebdīl étđüm. Benüm atam fulān mevzı‘ da genc-i firāvān defn étmiŧdür (5)⁶ ve ħalbimde kīnüm olduġından anı mestūr ve maġfī dutardım. ŧimdi ki senüñ muŧā-(6)⁷-deġat u ittiġāduñla üns dutdum. Lā-büddür ki ol ħazīneyi çıkarasın ve ħācet (7)⁸ olan ħarca süresin.” Melik ol mālī bī-hisābı çıkarup ve naŧıbı (8)⁹ vāfir ol kenīzek ħüb ħıŧāle i‘tā étđi ve bākīsin ħazīne édüp melikeye (9)¹⁰ déđi ki: “Bu senüñ ħaġġuñdur. Kendü murādātuña [N23a] ŧarf olunmaġ gerekdür.” Bereket-i (10)¹¹ ħilm ü sükūndan ülfet ü müdet ve ittiġār u muġabbet ħāŧıl olup miġnet ü (11) meŧaġġat zā‘il oldı ve Melik Ķayŧüm ħün-ı nā-ħaġġa iltizām étmekden ħalāŧ (12)¹² oldı. Maġcūbe dedi: "Aġsenet bu ħikāyet-i sūd-mend ü meŧel-i dil-pesendī (13)¹³ laġif beyān etdüñ. Bunuñ nazīri ol melik ħikāyetidür ki ħuvve-i ħilmile kendü ġulām-ı [27b] (1)¹⁴ müŧfiġ-i bī-günāhınuñ ħatlınden geçüp ve mücrim-i ħāini ħaġġına göre siyāset étđi.” (2)¹⁵ U‘cūbe dedi: “Nicedür ol ħikāyet?” Maġcūbe dedi: **ĦİKĀYET-İ MAĤCŪBE: (3)¹⁶ Fİ’L ĦİLMİ**

¹ 26a (9) ki: kim N. // iki: iki dāne N.

² 26a (10) Ķayŧüm: Melik Ķayŧüm N. // ol: N’de yok.

³ 26a (13) varġa: bu varġa N.

⁴ 27a (1) ve: bu N. // ħün: ħun N.

⁵ 27a (3) ikinlikden: ikilikden N.

⁶ 27a (5) ŧimdi ki: ŧimdi ki ħāilde N.

⁷ 27a (6) dutdum: tutdum N. // çıkarasın ve: çıkarup N.

⁸ 27a (7) ħarca: ħarcuña N.

⁹ 27a (8) édüp: étđi N.

¹⁰ 27a (9) bu: bu māl N. // murādātuña: murāduña N.

¹¹ 27a (10) sükūndan: sükūnet N. // müdet: müveddet N. // ittiġār u: ittiġād N. // miġnet: ve bu miġnet N.

¹² 27a (12) dedi: dedi ki N. // bu ħikāyet-i sūd-mend ü meŧel-i dil-pesendī-i: N’de yok.

¹³ 27a (13) Bunuñ nazīri ol melik: N’de yok. // ħuvve-i: N’de yok.

¹⁴ 27b (1) étđi: eyledi N.

¹⁵ 27b (2) déđi: daġı beyān eyledi N.

¹⁶ 27b (3) ħilm ve’l-vaġār: ħilm ü vaġār N.

VE'L-VAQĀR Rāviyān-ı hikāyet şöyle rivāyet etdiler ki diyār-ı Bedeḥşānda (4)¹ bir pādīşāh vardı. Be-gāyet rūşen dil ü güşāde-rūy idi ve anuñ (5) adına Çehrüm derleridi ve memleket anuñ vücūd-ı şerīfile müşerref ve re'āyā (6)² ahlāk-ı ḥamīdesiyle āsūde olmuşlaridi. Meger bir gün Melik Çehrüm kaşd-ı (7) şikār için süvār olup 'azm-i şahrā étđi ve taleb-i şayd için at sürüp (8)³ her tarafa yürüyüp sağ u şol ihtiyāt-ı tāmīle nazar étđi. Hiç canavar bulmadı. (9) Meger bir odun kesici gāyet-i fakr u fākāsından āhū pōstını cāme edinmişidi. (10) Ol gün ol beyābānda niçe [N23b] odun kesüp yorgun düşüp rāḥat olmak (11)⁴ için bir ağaç dibinde yatup uyumuşidi. Melik Çehrüm ırakdan bakup (12)⁵ anı gördi. Eyle şandı ki āhūdur. Tīr ü gümān ele alup oduncıyı gözedüp (13) atdı. Ol bī-çāreyi zaḥm-ı tīrile mecrūḥ idüp üzerine geldi. Ol fakīri [28a] (1) ol ḥālde mecrūḥ görüp be-gāyet gam-nāk ve müte'essif oldı ve eyitdi: “Bu tehevürden (2)⁶ baña niçe taḥayyür vāqı' oldı. Ol fakīre hezār dīnār-ı sürḥ ı' tā eyledi ve andan (3)⁷ niçe 'özrler diledi ve 'ahd eyledi ki bundan soñra hiç bir işe te' cīlile iḳdām (4)⁸ eylemeye ve bī-tefahḥuş ve te'ennī hiç nesneye şurū' eylemeye ve bu Melik Çehrümün bir cemīle (5)⁹ kenīzeki varidi. Hüb-rūy pākīze-peyker semen-būy u müşterī-manzar ra' nā-(6)¹⁰-ḳadd u gül-gün-ḥadd yāḳūt-leb ü sīb-gabgab. Melik Çehrüm ol kenīzekün (7)¹¹ cān u dille āşūftesi olmuşidi. Şöyle ki menkūḥa ḥāşınuñ ve daḥı gayrı cevārınun (8)¹² muşāḥabetinden münḳatı' olup anuñ ma'āşāḳına meşgūl olmuşidi ve anuñ (9) vişālini bunların muvānesetine 'ivaż ḳılmışidi. Menkūḥa-i melik ateş-i gayretile cigerin (10)¹³ kebāb edüp dāīm gözlerinden ḥasret yaşın aḳıdurdı. Bir gün [N24a] şikāyet (11)¹⁴ ḥālını bir ḥātūna hikāyet édüp aña şiddet-i mihnetden ḥaber vérüp eyitdi: (12) “Melik ol

¹ 27b (4) vardı: varidi N.

² 27b (6) bir gün Melik Çehrüm: bu melik Çehrüm bir gün N.

³ 27b (8) yürüyüp sağ u şol: sāg u şol yürüyüp N. // tāmīle: tamāmīle N.

⁴ 27b (11) bakup: N'de yok.

⁵ 27b (12) gördi. Eyle: görüp öyle N. // gümān: gümānını N.

⁶ 28a (2) eyledi: édüp N.

⁷ 28a (3) ki: kim N. // te' cīlile iḳdām: te' cīl N.

⁸ 28a (4) ve te'ennī, ve: N'de yok.

⁹ 28a (5) Hüb-rūy: Hüb-rūy ve N. // ra' nā-ḳadd: N'de yok.

¹⁰ 28a (6) ḥadd: ḥaḥ N. // sīb-gabgab: sīb-gabgab idi N. // kenīzekün: kenīzeke N.

¹¹ 28a (7) dille: dilile N. // olmuşidi: olmuşdı N. // ḥāşınuñ: ḥāşun N. // daḥı: N'de yok.

¹² 28a (8) muşāḥabetinden: muşāḥabeti N. // olup: olmuşdı N. // anuñ ma'āşāḳına meşgūl olmuşidi: N'de yok.

¹³ 28a (10) ḥasret yaşın: ḥasretile yaş N.

¹⁴ 28a (11) édüp: eyledi N. // eyitdi: eyitdi ki N.

kenîzek-i cādūya yüz cān u dille ‘āşık olmışdur ve ben āteş-i (13)¹ reşküñ tef ü tábından yakındur ki helāk olam.” Hātūn-ı ğam-güsār cevāb vérüp [28b] (1)² dedi ki: “Göñlüñden endüh u ğuşşayı çıkar. Çün beni bu rāza maħrem edindüñ (2)³ ben seni ol cāriyenüñ cevrinden ħalāş édeyin. Hemān baña i‘lām eyle ki melik (3)⁴ ol cāriyenüñ şüretinden kankı birini ziyāde sever.” Menkūħa-i melik dédi ki: “Vaqt-ı (4) ħalvetde gördüm ki zeneħdān-ı sīb-girdār u sīm-rengi ziyāde öperdi (5)⁵ ve ğūy-ı billürını zevķın dil-şikeninden ‘azīm ħaz éderdi.” Hātūn eyitdi: (6)⁶ “Şavāb oldur ki meşşātalār resmi üzerine ħoķķa-i ālet-i ziyetile ħarem-i melike girem (7) ve ol kenîzeküñ ħuzūrında şart-ı ħizmeti yérine getürem. Lābūd ħırş-ı tamāmle benüm (8)⁷ tezyinüme rağbet étse gerek. Bir miķdār zehr-i helāhil nīle terbiye eyleyem ve ziyeti (9) tamām etdüğümdeñsoñra ol nīlile anuñ zeneħdānına bir ħaţţ-ı zehr-ālūd çekem. Çün (10)⁸ melik mestlik ħāletile añā leb urup buse éde. Zehr dehānına kār édüp (11) helāk ola ve sen daĥı bu ğuşşa vü ğamdan ferec bulasın.” [N24b] Bu tarīķ üzerine (12)⁹ mekr ü tezvīr ħarışdurup ol tertīb ki taķrīr étmişidi. Tamām édüp nīl-i zehr-(13)¹⁰-ālūdı ol kenîzeküñ zeneħdānına sürdi. Meger meliküñ bir kulu varidi ki [29a] (1)¹¹ kendünüñ ħarem-i ħāşında ħizmet éderdi. Perde ardından bunlaruñ muĥāveresini (2)¹² işidürdi. Niçe ki ħaşd étđi kenîzeki bu mekrden ħaber-dār éde. Hiç bir nev‘ ile (3) fırsat bulmadı ve meliki daĥı mestlik ħāletinde bulup bu sırrı keşf (4) étmege tarīķ bulmadı. Melik ‘ādet-i ħadīm üzerine kenîzekile ħ‘āb-ġāha girdi. (5)¹³ Mest idi. Uyķuya vardı. Hemān ğulām āheste āheste kenîzeküñ başı (6) ucına gelüp destmālile ol ħaţţ-ı zehr-ālūdı anuñ zeneħdānından silmege (7) başladı. Nā-ġāh Melik Çehrüm uyandı. Gördi kim ğulām elini kenîzeküñ zeneħdānına (8)¹⁴ uzatmış. Melike ğayret-i recūliyyet ġālib olup ifrāţ-ı ħışm u ğazabile tiĝ-i zehr-(9)-ālūdı çeküp ħaşd étđi ki ğulāmı helāk éde. Bu tizlik içinde ol (10) oduncu ħuşuşında vāķı‘ olan

¹ 28a (13) reşküñ tef ü tábından: firāķile N. // olam: olam dédi N.

² 28b (1) u: N’de yok. // çıkar: gider N.

³ 28b (2) édeyin: edeyim N.

⁴ 28b (3) birini: birin N. // dédi ki: eyitdi N.

⁵ 28b (5) ve ğūy-ı billürını zevķın dil-şikeninden ‘azīm ħaz éderdi: N’de yok.

⁶ 28b (6) ziyetile: ziyetile dolduram N.

⁷ 28b (8) helāhil: helāhili N.

⁸ 28b (10) leb: dil N. // buse: būs N.

⁹ 28b (12) tertīb: tertībi N.

¹⁰ 28b (13) meger: melik N. // ki: N’de yok.

¹¹ 29a (1) kendünüñ: kendü N. // bunlaruñ: bu N. // muĥāveresini: muĥāveyi N.

¹² 29a (2) bir: N’de yok.

¹³ 29a (5) Uyķuya vardı: sened-i uyķuya varup N.

¹⁴ 29a (8) melike: melik Çehrüm N.

hâlet hâtırına geldi. Şabr u hilmile (11) nefisine teskîn verüp ol gulâmuñ cürminden geçdi ve şordı ki: “Bu cür’et (12)¹ ki senden şadır oldı sebep nedür? Meger ol kenîzege şehvet tarîkiyle (13)² kaçd etdüñ.” Ğulâm cevâb vérüp dédi ki: “Senüñ menkûhanuñ meşşâtası nîle [29b] (1)³ zehr qarışdurup [N25a] ol kenîzeküñ zenehdânına sürdi. Tâ şüret-i ziyetde habâset (2)⁴ ve perde-i hüsnde kabâhat göstere. Ben diledüm ki ol haţtı anuñ zenehdânından giderem.” (3)⁵ Melik menkûhayı kıatına getürüp bu hâdişenüñ keşfinde cehd-i belîğ gösterdi. Hâtün (4)⁶ eyitdi: “Ben niçe kerre görmişem ki bu gulâm ol kenîzekile ki birbirinüñ ‘aşığı(5)⁷dur. Bu resme ef’âli çok étmişlerdür. Lîkin melikden gizlerdüm. Anuñcün ki şâyed (6)⁸ meliküñ hâtırına bu gele ki bunu iftirâ vechiyle éderem. Tâ ki melik mu’âyene (7)⁹ müşâhede eyleye. Bâkî-i emr pâdişahuñ.” Ğulâm eyitdi: “Şâdem ki nîl-i mesmûm (8)¹⁰ henüz meşşâtanuñ hoşkasındadır. Eger melik icâzet buyurup meşşâta hazır (9)¹¹ getürülürse bu şübhe zâil olur.” Bes melik emr eyledi. Meşşâtıyı ol hoşka-(10)¹²-yile meclis-i şâha getürdiler ve ibrâm étdiler ki ol nîli ağzına ala. Hâtün (11) cân kırkusından âmân dileyüp cürmine i’ tirâf eyledi. Melik Çehrüm (12) buyurdi. Menkûhayı boğdurup meşşâtıyı oda yakdılar ve gulâma hil’at-ı nefis (13)¹³ ve mevhibet-i şerîf i’ tâ édüp niçe şehr-i mu’azzamuñ imâreticün anuñ âdına [30a] (1)¹⁴ menşür yazdılar. Ol melik şabür vaqûr vaqûr hilminden ol işde tefahhuş (2) ve istikşâf eyledi ve ol hilm ü vaqârüñ bereketile haqq nâ-hağden [N25b] zâhir oldı. (3) Kemâ kıala’llahü te’âlâ: “Ve kıul ce’el haqqâ ve zeheka’l be’tîli¹⁵.” Mağcûbe dedi: “Bu meşeli (4)¹⁶ anuñcün getürdüm ki tâ hükâm-ı devrân ve fermân-ı dârân-ı cihân ma’lûm édenler ki (5)¹⁷ şemerât-ı vaqâr ve netâyic-i hilm nîhâyet yokdur. Her ki bu

¹ 29a (12) şadır oldı: geldi N. // kenîzege: kenîzege ki N.

² 29a (13) senüñ: N’de yok. // menkûhanuñ: menkûha-i meliküñ N.

³ 29b (1) zehr qarışdurup: qarışdurup N. // habâset: hıyânet N.

⁴ 29b (2) göstere: göstere ve N. // giderem: giderem dédi N.

⁵ 29b (3) Hâtün: menkûha N.

⁶ 29b (4) ben: bir N. // kere: gün N. // ki birbirinüñ ‘aşığıdur: birbirine ‘aşığıdur N.

⁷ 29b (5) ef’âli: ahvâli N.

⁸ 29b (6) ki: N’de yok.

⁹ 29b (7) eyleye: eyledi N. // pâdişahuñ: pâdişahuñdur dédi N.

¹⁰ 29b (8) icâzet: N’de yok. // meşşâta: meşşâtıyı N.

¹¹ 29b (9) getürülürse: getürseler N. // emr: [emr] N.

¹² 29b (10) ve: melik N. // étdiler: étdi N.

¹³ 29b (13) mevhibet: mevhibe N.

¹⁴ 30a (1) vaqûr: u N.

¹⁵ “Allahü Teala şöyle dedi: Hak geldi batıl yok oldu.” İsrâ,81.

¹⁶ 30a (4) ve fermân-ı dârân-ı: N’de yok.

¹⁷ 30a (5) vaqâr: vaqâre N. // her ki: ve her ki N.

haşlete muvāzebet eyleye (6)¹ hemîşe dilşād u mesrūr ve ḥalāyık ortasında maḳbūl u manzūr ola. (7)² Ḥaḳ celle celālühü erbāb-ı mülük u selāḫini zīver-i vaḳār u ḥilye-i ḥilmile (8)³ ārāste ve müzeyyen eyleye. “ Bi-mennihi ve cūdihi ve luṭfihi.”⁴

¹ 30a (6) ve: N’de yok.

² 30a (7) ḥilmile: ḥilmile vü ‘ilmile N.

³ 30a (8) eyleye: eyleye ve hemîşe murād-ı dil ve şafā-yı ḳalb ḥāşıl eyleye N.

⁴ “Onun lutfu, cömertliği ve verdiği güçle yazdık.”

EL-BĀBU'Ş-ŞĀLİŞ (9)¹ Fİ İKĀMATİ'L-SİYĀSETİ BA'DE'T-TEFTİŞ VE'L-TEFAHĦUŞ

Üçüncü gün ki hürşid-i 'ālem-tāb kubbeye-i zerrinden (10)² baş gösterdi ve cihānı zīver-i beyāzile münevver kıldı. Şāh Sammāh taht-ı (salṭanatda) (11) oturup 'ālemi 'adl ü dādile müzeyyen kıldı. Ol gün aḥşāma degin meşālih-i (12)³ nāse meşğul olup 'adl ü inşāfile milke revnāk vérdi. Çün 'arūs-ı (13)⁴ rüz nikāb-ı şebde mestür oldi. [Şāh Sammāh] 'azm-i ḥarem-i ḥāş édüp 'ıyş u neşāt [30b] (1)⁵ için U'cūbe vü Maḥcūbe katına geldi. Tā anlaruñ nuṭq-ı lezīz ü mükāleme-i laṭifinden (2) müntefi' ola. Çün muḥāvereye meşğul oldılar. Eşnā-i kelāmda şordı ki: “Kānķı (3)⁶ ḥaşletdür ki memālik zabtında mülūka gerekli' ola ve anı isti'māl etmekile cabbārān-ı (4)⁷ [melik] u mütemerridi muti' ü münkād [N26a] eylediler?” U'cūbe dedi: “Melik pāyidār olsun. Zābt-ı (5)⁸ memālik ve zecr-i müte'addiyān ve kamı' müfsidān ikāmet-i ḥudūd u neşir-i siyāsetden (6) ğayrı nesneyile müyesser olmaz. Ol cihetden ki ḥalk-ı cihān bir nice nev'idür ve (7) bunlaruñ aḥlākı muḥtelifdür. Ba'zı şüretde insān ve sīretde melekdür ve ba'zı (8)⁹ subā' ṭabī'atdür ve ṭā'ife-i silsile-i iṭā'ate çekmek ḥayli düşvārdur. Tā heybet (9)¹⁰ u hevl ü hirās-ı mülūk bunlaruñ ḳalbinde mütemekkin olmaya. Emre iṭā'ate édüp (10)¹¹ muḥālefeti ortadan götürmezler. Eger şāhlaruñ siyāseti bunlaruñ pāy-bendi (11) olmasa fesād ḳapularını açup niçe bī-aşl u nā-şāyeste işler izḥār idelerdi. (12)¹² Likin siyāset-i mülūk emin ḥāne-i rāḫat u ḫimāyet-gāh-ı ferāğat-ı 'ālemiyāndur (13)¹³ ve pādişāhlara şöyle ki 'adl u ḫilmi zīver-i zībādur siyāset daḫı pīrāye-i [31a] (1)¹⁴ ğazādur. Ammā siyāseti daḫı ṭarīķ-i şabr u sükūn üzerine buyurmaḳ gerekdür (2)¹⁵ ve 'uḳūbet u ta'ziri te'cīlile étmemek gerek ve ḫāin u mücrim ḫaḳķında -ol ki (3) şart-ı tecessüs u tefahḫuşdur- dirīğ

¹ 30a (9) ve'l-tefahḫuş: N'de yok.

² 30a (10) gösterdi: gösterüp N. // salṭanatda-derkenār: salṭanat N.

³ 30a (12) olup: oldı N.

⁴ 30a (13) şebde: şive N.

⁵ 30b (1) Maḥcūbe: Maḥcūbeyi N. // geldi: getürdi N.

⁶ 30b (3) gerekli': gerek N.

⁷ 30b (4) [melik] u mütemerridi: N'de yok. // eylediler: eyleyeler N. // melik: melik melik N.

⁸ 30b (5) ikāmet-i ḥudūd u neşir-i: N'de yok.

⁹ 30b (8) ṭāife: bir ṭāife N.

¹⁰ 30b (9) mülūk: milk N.

¹¹ 30b (10) götürmezler. Eger: götürmez zīrā ki N.

¹² 30b (12) emīn: emn u N.

¹³ 30b (13) ḫilmi zīver-i zībādur: ḫilm ü ziyādedür N.

¹⁴ 31a (1) u: N'de yok.

¹⁵ 31a (2) u,u : N'de yok. // étmemek: étmek N.

olunmaya. Tā ki bī-günāh mücrimden fark (4) oluna ve bī-günāh mücrimler ‘uḳūbetin édüp hūn-ı nā-ḫaḳḳa mürteḳib olunmaya. (5)¹ Nite ki ol merd-i cevheri bī-günāh dām-ı belāya giriftār oldu. Aña [N26b] pādişāh-ı ‘āḳıl ki (6)² ihtiyātile tefahḫuṣ étdiği sebebden anuñ bī-günāhlığı zāhir oldu ve fettān (7) u müznib ḫaḳ üzerine mu‘azzeb ve mu‘āḳab oldu.” Melik Sammāḫ sordu ki: “Nicedür (8)³ ol ḫikāyet?” U‘cūbe dédi: **HİKĀYET-İ U‘CŪBE: Fİ’L-SİYĀSETİ BA‘DE’T-TEFAḤḤUS** (9)⁴ Nāḳilān-ı ḫikāyet şöyle naḳl étmişlerdür ki meger Başra şehrinde bir niçe ‘ayyār (10)⁵ u nā-bekārlar varidi. Bir gün pādişāhuñ ḫarem-i ḫāşından bir duḫteri zīveri (11)⁶ tamāmile aldayup evlerine getürdiler. Maḳşūdları ḫāşıl olduḳdan soñra ol (12)⁷ biçāreyi helāk édüp pīrāye-i girānmāyesin ve cevāhir-i bā-ḳıymetin aldılar ve ortalarında (13) berāber ḳısmet étdiler. Meger ol cevāhirüñ ortasında bir dāne dürr-i ḫoşāb [31b] (1) varidi ki anuñ ḳıymetinde aḡniyā-i zamāne ḳāşır idi ve ol müfsidlerüñ bir serveri (2)⁸ varidi. Adına Battāt dérleridi. Be-gāyet muḫil ü mekkār ve müşa‘bid ü ḫarrār idi. (3)⁹ Bunlara eyitdi: “Şavāb oldur ki fulān cevheriye varup bu dürr-i ḳıymet-i (4)¹⁰ tamāmile bey‘ édelüm. Hem biz māldan ḫaḳ édelüm hem günāh anuñ üzerine (5) düşsün.” Bu fikr üzerine ḳıymeti cāmeler geyüp ol cevherinüñ ḫuzūrına (6) vardılar ve şöyle gösterdiler ki: “Biz vārişlerüz.” Battāt dürr-i cevheriye (7) ‘arz eyledi ve dedi ki: “Bu dürr bize atamuzdan mīrāş degdi [N27a] ve sende ḫüsn-i (8) sīret ü farḫ-ı emānet müşāhede édüp geldük ki bu dürr-i pāreleyüp bizüm (9) ortamızda ‘alī-üs-seviye ḳısmet édesin.” Cevheri ḫayāl étdi ki bunlar (10)¹¹ bir niçe eblehlerdür. Bu ḳadar bilmezler ki dürr pārelenmaḡıla bī-ḳadr u nā-müntefi‘ (11)¹² olur. Bunuñ ‘ilācı budur ki az bahāyile bunlaruñ elinden alam ve tamām bahāsiyla (12) maḫalline şatam ve eyitdi: “Éy bürāderler cevāhiri şımaḳ şer‘ā mekrūhdur. (13)¹³ Eger dérseñüz bunu tamām bahāsiyla şatalum ve meblaḡı sizüñ

¹ 31a (5) ki: kim N. // aña: amma N.

² 31a (6) étdiği: étdüğü N.

³ 31a (8) dédi: daḡı beyān eyledi N. // fi’l: der N.

⁴ 31a (9) Başra şehrinde: Başrada N. // ‘ayyār: ‘ayyārlar N.

⁵ 31a (10) nā-bekārlar: N’de yok. // zīveri: zīver-i N.

⁶ 31a (11) aldayup: N’de yok.

⁷ 31a (12) biçāreyi: biçāre N. // girānmāyesin: girānmāye N. // bā-ḳıymetin: bā-ḳıymeti N.

⁸ 31b (2) varidi: vardı N. // dérleridi: derlerdi N. // müşa‘bid ü: şeki vü N.

⁹ 31b (3) dürr-i: dürr-i N.

¹⁰ 31b (4) māldan: ol māldan N.

¹¹ 31b (10) bī-ḳadr u: bī-ḳadr olur ve N.

¹² 31b (11) alam: bunu alam N.

¹³ 31b (13) şatalum: bey‘ édelüm N.

ortañuzda [32a] (1)¹ tefrūka édelüm ve siz dañı cedel ü muhāşameden hālāş olun.” Battāt eyitdi: (2)² “Hāşā ki bu ma‘nāya biz icāzet vérerüz. Zīrā cevher-i mevrūs evde bereket (3) ziyāde olmağa sebebdür ve biz ol cevhere muhtāclaruz. Tā mālumuz ve ‘ayālumuz anuñ (4)³ bereketiyle tezāyüd⁴ bula.” Fi’l-cümle zerķ u şu‘bedeyle cevherinüñ hırsın (5)⁵ arturdılar. Hurda-gārlık édüp ol kadar simsārlık gösterdiler ki ‘ākıbet (6) tamām bahāsına dürri cevheriye şatup meblağı kabz édüp kendü hāllerine (7) gıtdiler. Cevheri hām tama‘ dürri pādīşāh hużūrına iletđi. Tā andan (8)⁶ sūd-ı kāmīl hāşıl éde. Melik ol dürri hemān ki gördi. Bildi ve emr étdi. (9)⁷ Cevheriyi dutup bağlayalar ki bu dürrüñ şāhibin ne eyledüñ ve ol duğter-i (10)⁸ hūb-ağter [N27b] kandedür? Cevheri bu hādişenüñ sırrından bī-haber idi. ‘Āciz (11)⁹ ve hayrān kaldı ve eyitdi: “Bu su‘al-i müşkile ne cevāb vérem? Kışsa-i duğter nedür ki? (12)¹⁰ Ben ol remzüñ sırrından bī-haberem.” Melik dedi: “Niçe gündür ki benüm (13)¹¹ hücre-i hāşımdan bir duğter gāib olmışdurn. Niçe zīver-i muraşsa‘ ve cevāhir-i nefisile ki [32b] (1)¹² üzerinde ārāste olmuşđi. Bu dürr-i şemīn ol cümleden birisidür. Elbette ol (2) duğteri ğayr cevāhirile bile bulmağ gerek.” Bī-çāre mütehayyir olup zārūrī amān (3)¹³ diledi ve eyitdi: “Ben ol dürr-dāneyi bir cemā‘ at mīrāş-dārlardan şatun (4) almışam ve mekānlarını ma‘lüm edinmişidüm. Eger melik anlardan birisini getürmege (5)¹⁴ emr éderse bu sırr-ı mübhemüñ keşfine ziyāde tevağķuf olunmaya. Tā ki hağ (6) zāhir olup ben dañı meliküñ hışımından emīn olam.” Melik derhāl cevheriye (7) bir kaç serheng-i şāhib siyāset koşup ol tarrārları taleb étmege (8)¹⁵ gönderdi. Battāt ki ol kavmüñ ulusı idi. Evinde bulup dutdılar. (9)¹⁶ Battāt gördi ki belā kapuları üzerine açıldı. Ķal‘a-i inkārda karar étdi. (10) Çün Battātı meclis-i

¹ 32a (1) cedel: cidāl N. // muhāşameden: muhāşamātdan N.

² 32a (2-3) ma‘nāya: ma‘niye N. // cevher-i: cevāhir N. // evde: ola N. // bereket ziyāde olmağa sebebdür ve: N’de yok. // tā: N’de yok.

³ 32a (4) şu‘bedeyle: sā‘idile N.

⁴ Burada karalanmış bir “fi” sözü geçmektedir.

⁵ 32a (5) ol kadar simsārlık gösterdiler ki: N’de yok.

⁶ 32a (8) hāşıl éde: gele N. // étdi: eyledi N.

⁷ 32a (9) ki: melik eyitdi N. // şāhibin ne eyledüñ: şāhibi kamı ne’yledüñ N.// duğter-i: duğter N.

⁸ 32a (10) hūb-ađter: N’de yok.

⁹ 32a (11) kaldı: oldı N.

¹⁰ 32a (12) ol: N’de yok. // dédi: eyitdi N.

¹¹ 32a (13) zīver: zer ü zīver N.

¹² 32b (1) olmuşđi: idi N. // şemīn: sīmīn N. // elbette: ol cevheri elbette N.

¹³ 32b (3) mīrāş-dārlardan: mīrāş-dārlardan aldım N.

¹⁴ 32b (5) mübhemüñ keşfine: mütthemüñ keşfinden N.

¹⁵ 32b (8) ulusı idi: ulusıydı N. // dutdılar: tutdılar N.

¹⁶ 32b (9-10) belā kapuları üzerine açıldı. Ķal‘a-i inkārda karar étdi. Çün Battātı meclis-i hükümete hāzır kıldılar.: N’de yok. // eyitdi: eyidür N. // ol uğurlanan: N’de yok.

hükümete hazır kıldılar. Cevheri eyitdi: “Ol uğurlanan (11)¹ dürri baña bu kişi şatdı.” Battāt inkāre gelüp imān-ı muğallaza étdi ki: (12) “Benüm bu işten haberüm yok ve bu fettān baña bühtān éder.” Melik çün cevherinüñ (13) tazarru‘ın ve Battātuñ inkārın müşāhede édüp hiddet u ğazabdan geçüp [N28a] eyitdi: [33a] (1)² eyitdi:³ “Bu işi tamām ma‘lūm edinmeyince hüküm étmek olmaz.” Emr étdi tā ikisinde (2)⁴ habs étdiler. Bes bu hādişenüñ tefahhuşına meşġūl olup vezīrile meşveret (3)⁵ édüp dédi ki: “Sen ne dérsin bu iki tarrār u ‘ayyār u ğaddāruñ hakkında [ki] hiç bir vechile (4) muķırr olmazlar ve hiç şübhe yokdur ki bu hıyānet bu ikisinden birindedür ve bu (5)⁶ mu‘ammā-i mübhemüñ bendini senden ğayrı kimse açmaz. Bir tarīķ-i fikr eyle ki bu (6)⁷ müşkil benüm katumda keşf ola ve haķķ kendü merkezinde qarār eyleye.” Vezīr eyitdi: (7)⁸ “Yarın meclis édelüm. Kuzzāt u eyyime ve meşāhīr ü ma‘ārīf-i şehri hazır édelüm. (8)⁹ Tā ben bir hīle vü mekr édem ve bu iki müttehinden birisi alā rü‘use‘l-eşhād (9)¹⁰ rüsvāy eyleyem. Ammā şimdi emr édüñ. Ol uğurlanan dürri on ‘aded dürr ile (10)¹¹ benüm hücre-i hāşuma iletünler. Tā ben bir hīle édem. Ola ki pādīşāh-ı ‘ālemüñ ‘ayn-ı (11)¹² devletinde nuşret yüz göstere.” Meger vezīrūñ ol cevherile meveddet-i sâbıķa-(12)-sı varidi ve yaķın bilürdi ki bu resme hareket-i nā-münāsib ol cevheriden (13) gelmez. Likin naķş-ı töhmeti havātır-ı halķdan maħv étmekiçün cevheri halvetine [33b] (1)¹³ getirüp dedi ki: “Yarın ol dürr-dāneyi on ‘aded dürrile¹⁴ bir daķı [N28b] saña ‘arz (2)¹⁵ éderler. Kaçan ki melik kendü dürrüñi al deyu işāret eyleye. zinhār ol dürri (3)¹⁶ götürmeyesin ve anuñ yérine ğayrı dürr götüresin ve bu vaşıyyeti eyü (4)¹⁷ şaķla.” déyüp mekânına gönderdi. Çün zāġ-ı şebe reng-i şeb āşiyān-(5)-ı cihāndan uçup beyzā-i beyāzını şikeste édüp ve sepīde vü

¹ 32b (11) dürri baña: baña ol dürri N. // muğallaza étdi: ġalāz eyitdi N.

² 33a (1) eyitdi: N’de yok. // işi: hāli N. // tā: N’de yok.

³ Üzeri çizilmiş.

⁴ 33a (2) bes: pes N. // vezīrile: vezīrine N.

⁵ 33a (3) ‘ayyār u ğaddāruñ: ‘ayyārlaruñ N. // ki: N’de yok.

⁶ 33a (5) mübhemüñ: mühimmüñ N. // fikr: mekr N.

⁷ 33a (6) katumda: N’de yok.

⁸ 33a (7) ve meşāhīr: N’de yok.

⁹ 33a (8) édem: édem ki N.

¹⁰ 33a (9) édüñ: édüñ ki N.

¹¹ 33a (10) édem: édem ki N.

¹² 33a (11) ki: N’de yok.

¹³ 33b (1) bir daķı: N’de yok.

¹⁴ Su damlamış.

¹⁵ 33b (2) melik: melik saña N.

¹⁶ 33b (3) dürr: dürri N.

¹⁷ 33b (4-5-6-7) zāġ-ı şebe reng-i şeb āşiyān-ı cihāndan uçup beyzā-i beyāzını şikeste édüp ve sepīde vü zerde subh u āfītābı saķrāķ-ı āfāķa dönđi ve ‘ālem nūr-ı hürşīdden hil‘at-i zer-beft geydi: N’de yok.

zerde subh (6) u āfitābı saḫrāk-ı āfāka döndi ve ‘ālem nūr-ı hūrşiddin hil‘ at-i zer- (7)¹-beft geydi. Melik tamām etbā‘ u haşem u hadem ile ve e’imme vü quzzāt ve ma‘ārīf (8) şehr-i dīvān-hāne-i şāhīde hāzır oldılar. Battāt ü cevherī ol encümende (9)² hāzır kıldılar ve birbirine yakın yerde oturdılar. Pes vezīr buyurdu ki ol (10)³ dürrleri ṭabaḫ-ı zerrīnile cevherīnün öñüne ḳodılar ve pādişāh şavt-ı refī‘ ile (11)⁴ çağırup eyitdi ki: “Éy ḥōca-i cevherī kendü dürrüñi götür. Vezīre vér.” Cevherī (12)⁵ vezīrün vaşıyyeti mücebince el uzadup diledi ki ḡayrı dürr götüre. Battāt (13)⁶ ḡafletile yanından çağırup eyitdi ki: “Kendü dürrün götür ki ol cevher senün [34a] (1)⁷ degüldür.” Derḫāl pādişāh dédi ki: “Éy vezīr El-ane haşhaşe’l-ḫaḫḫ⁸” ve Battāta (2)⁹ ḥitāb édüp dédi ki: “Çün ol dürrü aña sen şatmaduñ. Pes neden bildüñ ki (3)¹⁰ ol dürr anuñ degüldür ve görmedüğüñ cevhere ‘ilm neden ḫāşıl étdüñ?” Battāt (4)¹¹ zārūrī ‘āciz ü mülzem olup ol maḫfilde [N29a] rüsvā oldı. Melik şiddet u ‘unf-(5)¹²-ı tamāmile emr étdi ki sâ’ir yārān ki bu fesādda anuñile şerīk olmışlaridi. (6) Ele vérdi. Şāh buyurdu. Tā cümlesin ol şehirde ‘uḳūbet u siyāset-i (7)¹³ ‘azīmile ber-dār étdiler. Şöyle ki müte‘addiyān ‘ālem andan ‘ibret dutdılar. Pes (8)¹⁴ ol melik-i muḫbilün siyāseti tefahḫuş u istikşāfdan şoñra sebeb-i ḳaṭ‘-ı mādde-i (9)¹⁵ fesād ve vesīle refāhiyyet-i rā‘iyyet oldı. Maḫcūbe dedi: “Aḫsenet ḥūb (10)¹⁶ getürdüñ bu ḫikāyet-i nāfi‘i ve bu meşel-i nādiri. Hem buña müşābihdür ol melik (11)¹⁷ ḫikāyeti ki duḡter-i bāzırgānile ḡulām-ı bī-ḫayā ortasında ihtiyāṭile ḫüküm eyledi (12)¹⁸ ve ḡulām-ı fettān-ı fācire fücūrı zāhir olduḡdanşoñra siyāset eyledi.” U‘cūbe dédi: (13)¹⁹ “Nicedür ol ḫikāyet?” Maḫcūbe dédi: **HİKĀYET-İ MAḤCŪBE: Fİ’L-SİYĀSETİ**

¹ 33b (7-8) melik: ali-el-şabāḫ melik N. // ve e’imme vü quzzāt ve ma‘ārīf şehr-i dīvān: N’de yok. // encümende: cem‘iyyetde N.

² 33b (9) ki: N’de yok.

³ 33b (10) refī‘ ile: ref ile N.

⁴ 33b (11) ver: ver dédi N.

⁵ 33a (12) mücebince el uzadup: yerine getürüp N.

⁶ 33a (13) ki: N’de yok.

⁷ 34a (1) degüldür: degüldür dédi N.

⁸ “Şimdi gerçek ortaya çıktı.” Yūsuf, 51.

⁹ 34a (2) ki: N’de yok.

¹⁰ 34a (3) ve: veya N. // cevhere: cevher N.

¹¹ 34a (4) ol: N’de yok. // maḫfilde rüsvā: meclisde rüsvāy N. // şiddet u ‘unf-ı tamāmile: N’de yok.

¹² 34a (5) bu: pür N.

¹³ 34a (7) ‘azīmile: tamāmile N. // dutdılar: tutdılar N.

¹⁴ 34a (8) ol: N’de yok. // muḫbilün: ‘āḳılün N. // madde-i: N’de yok.

¹⁵ 34a (9) ḥūb: ne ḥūb N.

¹⁶ 34a (10) ol: ki ol N.

¹⁷ 34a (11) ortasında: ortasında vāḳı‘ oldı pādişāh daḡı tefahḫuşı tām édüp N.

¹⁸ 34a (12) fācire fücūrı: fācire daḡı fücūr N. // dédi: dédi ki N.

¹⁹ 34a (13) dédi: daḡı ḫikāyeti söylemege başladı N. // fi’l: der N.

BA‘D [34B] (1)¹ EZ-TEFTİŞ U TEFAHĦUŞ Rāviyān-ı hikāyet şöyle rivāyet etmişlerdür ki diyār-ı (2)² Keşmīrde bir bāzīrgān varidi. Şāhib-i sa‘ādet u mütemevvil ve ni‘meti ber-kemāl u bāb (3) ‘aṭāyāsı meftūh ve ol bāzīrgānuñ perī-peyker u melek-manzar kamer-sūret (4) [N29b] ve hūrşīd-ṭal‘at bir kıızı varidi. Şūret-i zībāsı çün şubḥ-ı şādīk (5)³ ‘ālem-efrūz ve zūlf-i semensāsīçün şeb-i ‘āşīk-ı siyāh u dilsüz idi. (6)⁴ Müşk-i çīnī ṭurra-i ser-efgendesine çāker ve nebāt-ı mışrī leb-i şeker-ḥandesine (7)⁵ bende olmuşdi ve pādīşāh-ı Keşmīr ol duḥter-i hūb-aḥteri kendü oğluna (8)⁶ nām-zād édüp ‘aḳd-i nikāh ile mün‘aḳid kııldı. Çün vaḳt-i vişāl yaḳīn oldı. (9)⁷ Resm-i zamāne üzerine şehri tezyīn édüp ve hücre-ḥāne-i ‘arūsı ferş-i (10) zer-beft u rengīn ve dībā-yı muraşşa‘ ve zerrīnile ārāste kııldılar. Tā ol duḥter-i (11)⁸ hūrveşi behcet u sürürile serīr vuşlat-ı melik-zādede ḳarār étdüreler. Meger (12) ol bāzīrgānuñ bir ḳulı varidi ki cemāl-i duḥtere ‘āşīk olmuşdi ve niçe (13)⁹ zamānidi. Bu sırrı mestūr ṭutardı. Çün piser-i pādīşāhile ḥālet-i duḥteri [35a] (1)¹⁰ ve bunlaruñ şūret-i ‘arusını müşāhede eyledi. Gözlerinden seyl-āb-ı ḥasret (2) aḳıdup eyitdi ki: “Eger bu firāḳ vāḳı‘ olursa hemān ümīz-i vaşl-ı münḳaṭı‘ olur. (3)¹¹ Bes maşlahat oldur ki melik-zāde duḥteri hücre-i ḥāşına iletmezden öñden (4) bir ḥīle eyleyem. Tā ki ol ḥīle sebebiyle murāda yétişüp ol [N30a] duḥterden murād (5)¹² taḥşīl eyleyem.” Ol kāfir ni‘met-i ḡaddār ol muḥteşemüñ ḥānesinde bu vechile ḳaşd-ı (6)¹³ ḥıyānet étdi ve bāzīrgān gencīnesini aña tafvīz édüp ḥazīne-dār édinmişdi (7)¹⁴ ve ol ḡulām ḥazīne-ḥāne içinde bir çāh ḳazup ve ol çāhdan kendü hücre-sine (8)¹⁵ bir yol eyledi ve ol çāhuñ aḡzını sehel nesneyile örtüp üzerine naṭ‘-ı (9)¹⁶ pākīze şalup ve bir mühürlü kīse içi ṭolu zer-i sürḥ ve ol naṭ‘ uñ kenārında (10)¹⁷ ḳodı. Pes fırsat gözledüp durdı.

¹ 34b (1) teftiş u: N’de yok.

² 34b (2) varidi: vardı N.

³ 34b (5) semen sesiçün: siyāhīçün N. // u: N’de yok.

⁴ 34b (6) ḥandesine: ḥandesinde N.

⁵ 34b (7) bende: N’de yok. // olmuşdi: olmuşdı N.

⁶ 34b (8) ‘aḳd-i nikāh: ‘aḳd ü nikāh N. // ile: N’de yok.

⁷ 34b (9) ferş-i: ferşi N.

⁸ 34b (11) u: N’de yok. // zādede: zāde N.// étdüreler: étdiler N.

⁹ 34b (13) zamānidi: zamānidi ve niçe zamān idi N.

¹⁰ 35a (1) seyl-āb-ı ḥasret: seyl-āb-veş yaşlar N.

¹¹ 35a (3) ḥāşına: ḥāşa N.

¹² 35a (5) taḥşīl: ḥāşıl N.

¹³ 35a (6) gencīnesini: gencīnesin N.

¹⁴ 35a (7) ve: N’de yok.

¹⁵ 35a (8) nesneyile: nesne ile N.

¹⁶ 35a (9) ve: N’de yok.

¹⁷ 35a (10) gözledüp: gözleyüp N. // vaḳtā: vakt N.

Tā vaqtā ki ḥāce melik sarāyına (11)¹ varmışıdı ve duḡteri daḡı kendü muḡarrablarından ḡālī buldı. Te‘cīl tamāmıle (12)² duḡterüñ ḡatına geldi ve ḡazīnenüñ kilīdini aña vérüp eyitdi ki: “İşbu dem atañ (13)³ senüñçün bir bedre altun ḡazīnede kenār-ı nat‘ da ḡodı. Tīz var ol vech-i meşāliḡüñe [35b] (1)⁴ ḡarc eyleye ve ben keşret-i iştiḡālümnden bu ḡizmetüñ ādāsında ḡāşıram.” Duḡter (2)⁵ derḡāl ol kelāma imtişāl édüp kilidi aldı ve ḡazīne ḡapusın (3)⁶ açdı ve ḡafletile ol nat‘ a ḡadem başdı. Tā ki ol kīseyile altunı ala. (4)⁷ Nā-gāḡ ol çāḡa düşdı. Ğulām bī-bāk [N30b] tīz ḡazīneye girüp çāḡuñ aḡzını (5)⁸ berkitdi. Evvelki ḡarār üzerine ḡıldı ve bī-tevaḡḡuf kendü ḡücesine geldi. (6)⁹ Tā ol ḡōr-nijād u perī-zādı zīr-i zemīnden çıḡara. Duḡter kendüyi ḡulāmuñ (7)¹⁰ ḡaydında giriftār görüp fikr étđi ki bu bābda ḡōñüle teşvīş ve ḡam getürmek (8)¹¹ ‘āḡılāne degüldür. Hemān ḡarīk oldur ki buña kendü ḡīlesi mücebince mekr (9)¹² étmek gerek. Nite ki démişlerdür: “Cevābü’l-fāsidi bi’l-fāsidi¹³” Çün ḡulām anı zīr-i zemīnden (10)¹⁴ ḡaşra çıḡardı. Ol şāḡ-ı düḡafte çün ḡül-i şüküfte anuñ yüzine ḡülüp eyitdi: (11) “Éy dōst niçe müddetdür ki ben senüñ şemāil-i merḡūbuña mā’ıl olmışam ve buncılayın (12)¹⁵ rüz-ı pīr ü zī ḡökde isterdüm yerde elüme girdi. Eger senüñ baña meylüñ olduḡundan (13) ḡaber-dār olmuş olsam bu ḡadar miḡnet ü meşāḡḡat çekmezdük. Ammā şimdikiḡālde [36a] (1)¹⁶ benüm ma‘āşeret ü mübāşeretümden ol vaḡt mütelezzid olursan ki beni bu diyārdan (2)¹⁷ alup sefer édesin. Tā sükün-ı dil ü ferāḡ-ı zamīrile behri’e tamām ve istimta‘ vāfir (3)¹⁸ ḡaşıl édevüz.” Bu demdemeyile ḡulāmı ḡalaḡa bıraḡup ḡāfil ḡıldı. ḡaçan ki henkām-ı (4) şeb yetişdi. ḡarem-i şāḡdan duḡteri almaḡa geldiler. Tā ki [N31a] mihr

¹ 35a (11) varmışıdı: varmışdı N.

² 35a (12) kilīdini: miftāḡını N.

³ 35a (13) meşāliḡüñe: meşāliḡe N.

⁴ 35b (1) ḡarc eyleye: sarf eyle N. // ḡāşıram: ḡāşıram dédi N.

⁵ 35b (2) kilidi: miftāḡı N.

⁶ 35b (3) kīseyile: ḡise ile N.

⁷ 35b (4) ol: N’de yok. // ḡulāmını: ḡulām-ı N. // bāk: bī-bāk N.

⁸ 35b (5) berkitdi: berkidüp N.

⁹ 35b (6) ḡōr-nijād u: N’de yok. // zemīnden: zemīnde N.

¹⁰ 35b (7) ḡōñüle: ḡōñül N.

¹¹ 35b (8) buña: N’de yok.

¹² 35b (9) ki: kim N.

¹³ “Yalancının cevabı da yalandır.”

¹⁴ 35b (10) şāḡ-ı düḡafte çün ḡül-i şüküfte: duḡter N.

¹⁵ 35b (12) rüz-ı: rüz u N. // elüme: buldum N. // girdi: N’de yok.

¹⁶ 36a (1) mütelezzid: mütelezziz N.

¹⁷ 36a (2) sükün-ı dil ü: N’de yok.

¹⁸ 36a (3) édevüz: ederüz N. // bıraḡup: bıraḡup N. // ki: kim N.

ü mähı birbirine (5)¹ qarın edeler. Niçe ki taleb kıldılar. Kimse duhterden eſer bulmadı. Bāzırgān (6)² bu nekbet-i sa‘ bün hücumından be-ğāyet ſifte-hāl ve ſikestedil oldu ve halvet (7)³ bu hādıſenüñ ta‘accübünden hazın ü metāſif oldılar. Bu taraftan duhter gulām-ı ‘āſıķile (8) her nev‘iden telaſtuf temelluķ gösterüp gulāmı ‘ālemi ğaflete ſalup hazinenüñ (9)⁴ miftāhını uğurladı ve üzerine yazdı ve kazdı ki: “Éy hoca senüñ kızuñ (10) gulāmuñ hānesindedür.” Çün ol bī-ḫayā-yı ber-girdār diledi ki ḫ‘ace’nüñ hālinden (11)⁵ ve melik tarafından aḫvāl teccüs eyleye. Duhteri ihtiyāt-ı belīğile hānede habs (12) édüp hocanuñ ḫuzūrına geldi. Bāzırgān bir maſlaḫat için hazinenüñ (13)⁶ miftāhını andan aldı. Diledi ki varup hazineyi açā. Miftāḫa nazār edüp [36b] (1)⁷ ol ḫaṭṭı görüp oķudı ki: “Éy hoca senüñ kızuñ gulāmuñ hānesindedür.” Hemān (2)⁸ ol hālī pādīſāḫa ‘arz eyledi ve derḫāl buyurđı. Tā ol gulāmı dutdılar ve duhteri (3) ḫücreesinde bulup çıkardılar. Ol gulām-ı ğaddār eğān édüp eyitdi: “Ben bu mekrden (4)⁹ müberrāyam ve bu duhter çün zeliḫā baña ‘āſıķ olmuſdur ve ben bu iſde çün gürk-i¹⁰ (5)¹¹ [N31b] Yūsuf bī-günāḫam.” Melik eyitdi: “Bu każiyye müſkil ve müſtebih każiyyedür. (6)¹² Tamām teyaḫķun ve taḫaḫķuķ ḫāſıl olmayınca bu iſde niçe ḫüküm oluna.” Derḫāl ol duhter (7) eyitdi: “El‘iyāzū billahi eger bu ḫiyānet benden ſadır olsa her giz bu gulāmı (8)¹³ bī-ḫayānuñ bu resm-i ef‘ālini i‘lām étmezidüm ve anuñ dest-i ḫiyānetini dāmen-i (9)¹⁴ ‘iſmetümden ırāķ dutmazidüm ve daḫı ol naḫb ki bu bed-baḫt atamuñ hazine-(10)¹⁵-sinde każmuſdur ve kilidi baña vérüp beni anda göndürmek¹⁶ benüm bī-günāḫlığuma (11) ſāḫiddür.” Melik eyitdi: “Eger anuñ hānesinde bu resme naḫb bulunursa lā-ſekk (12)¹⁷ muḫarrer

¹ 36a (5) eſer: ḫaber-i eſerin bulmadılar N.

² 36a (6) bu: bir N. // sa‘ buñ: aḫvāl N. // ſifte-hāl: N’de yok.

³ 36a (7) metāſif: müte‘essif N. // ‘āſıķıla: ‘āſıķ ile N.

⁴ 36a (9) ki: kim N.

⁵ 36a (11) aḫvāl: aḫvāli N. // belīğile hānede: belīğ N

⁶ 36a (13) aldı: aldı ve N.

⁷ 36b (1) oķudı: oķudı yazmuſlar N.

⁸ 36b (2) tā: N’de yok. // dutdılar: tüttdılar N.

⁹ 36b (4) duhter çün: duhter-i N.

¹⁰ ‘Kāmus-ı Türkî’ de Farsça asıllı kurt anlamına gelen bir kelimedir. F. Devellioğlu’nda geçmemektedir.

¹¹ 36b (5) ve müſtebih każiyyedür: size N.

¹² 36b (6) teyaḫķun ve taḫaḫķuķ: yaḫın ve taḫķıķ N. // bu iſde niçe: N’de yok. // oluna: olınmak olınmaz N.

¹³ 36b (8) étmezidüm: étmezdüm N.

¹⁴ 36b (9) dutmazidüm: étmez idüm N.

¹⁵ 36b (10) kilidi: miftāḫı N. // göndürmek: göndermek N.

¹⁶ “1. Uğurlamak, teſyî etmek. 2. Göndermek.” Bkz. Yeni Tarama Sözlüğü, TDK, Ankara, 1983.

¹⁷ 36b (12) mekkārdan[dur]: mekkārdandır N.

olur ki bu hıyānet ol mekkārdan[dur].” Çün tefahhuş étdiler. Hāḡ duḡter cānibine (13) müte‘allıḡ olup hıyānet ol bī-ḡayāya muḡarrer oldı. Derḡāl emr eyledi. [37a] (1)¹ Tā ol mestüreyi i‘zāz-ı tāmıle ḡāb-gāh-ı melik-zādeye iletdiler ve ol nākes ü (2)² bī-ḡayā vü bī-ḡürmeti niḡe ḡün melāmet édüp envā‘-ı ‘azābile ‘uḡūbet ḡösterüp (3) meydān-ı siyāsetde berdār étdiler. Maḡcūbe dédi: “Bu meşeli anuñüçün ḡetürdüm ki tā (4)³ mülük u selāḡin ‘ālem cānib-i siyāseti mühmel ḡomayup fuccāruñ zecrinde (5) ihtimām ḡöstereler. Tā ki āteş-i nedāmetile muḡarriḡ olmayalar ve ehl-i fesād bunlaruñ (6)⁴ heybeti sebebiyle fişḡ [N32a] u fesād u zecr u ‘ināddan kendülerini men‘ édeler. İzid (7)⁵ ‘azevvü ‘alā ‘ā’e ḡalāyıkı fişḡ u fesāddan hemişe maḡfūz ve meşūn eyleye. “Bi-mennihi (8) ve cūdihi ve luḡfihi”⁶.

¹ 37a (1) Tā ol: N’de yok. // tāmıle: tamāmıle N.

² 37a (2) bī-ḡayā vü bī-ḡürmeti: bī-ḡayāyı N. // melāmet: mülāzemet N.

³ 37a (4) siyāseti: siyāset N.

⁴ 37a (6) u: N’de yok.

⁵ 37a (7) maḡfūz: maḡzuz

⁶ “Onun lutfu, cömetliḡi ve verdiḡi ḡüçle yazdık.”

EL-BĀBU'R-RĀBİ' Fİ MEDHİ'Ş-ŞECĀ'ATİ VE'R-RECŪLİYYET

(9) Dördüncü gün ki neyyir-i a'zam ufq-ı maşrıqdan baş qaldurdu ve cihānuñ cāme-i siyāhını (10) çıkarup hil'at-i zer-beft geydürdi. Şāh Şammāḥ taht-ı pādişāhīde qarār édüp (11)kār-ı memleketi rāy-ı rüşen muqtezāsı üzerine tamām étđi. Çün hurşid-i (12) cihān-tāb 'azm-i diyār-ı mağrib kıldı. Şāh Şammāḥ hücre-i hāşına gelüp bir sâ'at (13)¹ istimā'-ı metālet-i U'cūbe vü Maḥcūbeyeye meşgūl oldı ve bunlaruñ 'aql-ı bā-temizinden [37b] (1)² sū'al étđi ki: "Şecā'atüñ şemeresi nedür ve bu şecā'at ne nev'e ḥaşletdür?" U'cūbe (2) dédi: "Ömr-i şāh mü'ebbed olsun. Şecā'at şerif ḥaşletdür. Anuñçünki her (3) kimüñki cibilletinde recūliyyetden eşer olsa lā-büd anuñ nefesine bir āfet yetişdügi (4)³ vaqtin kendüyi şaqlamağa kādır olur ve şecā'at şöyle ki ḥalk katında mergūbdur. (5)⁴ Haq katında daḥi maḥbūbdur. Nite ki şāhib-i şer'-i 'aleyhisselām buyurur: "İnnallahe (6)⁵ yuḥibbü's-şecā'ate velev 'ala katli ḥayyetin⁶" Ve daḥi bunuñ isti'mālinden [N32b] niçe def' u niçe nef' (7)⁷ ḥāşıl olur. Nite ki ol piser-i cündi ki naqr u ihtiyācından soñra şecā'ati (8) sebebiyle ni'met-i vāfir taḥşil étđi." Melik [Şammāḥ]⁸ eyitdi: "Nicedür ol ḥikāyet?" U'cūbe (9)⁹ dédi: **HİKĀYET-İ U'CŪBE: DER-ŞECĀ'AT** Nākilān-ı ḥikāyet şöyle (10) naql étmişlerdür ki bilād-ı Şāmda bir merd-i Cündi varidi. Niçe yıllar ḥizmet-i (11)¹⁰ mülūka mülāzemet étmişidi ve bunlaruñ meşāliḥine müdāvemmet étmekden māl-ı (12)¹¹ bī-ḥisāb taḥşil étmişidi. Meger ol Cündinüñ bir beşer-şüret şir-dil (13)¹² oḡlı varidi ve ol oḡlını mektebe vérüp 'ilm ü edep ta'lim étdukden soñra [38a] (1)¹³ silah-şörlük 'ilmin tamām öğretmişidi ve cemī' mālın aña tafvīz édüp dédi ki: (2)¹⁴ "Éy piser şimdensoñra 'ömrüm oldukça ḥizmet-i maḥlūka ihtiyācum yoqdur ve (3)¹⁵ bu

¹ 37a (13) metālet: maḳālet N.

² 37b (1) bu şecā'at ne nev'e ḥaşletdür: şecā'atüñ nev'-i ḥaşlet nedür N.

³ 37b (4) kendüyi: kendüñi N.

⁴ 37b (5) 'aleyhisselām: 'aleyhi's-selāvatü ve's-selām N.

⁵ 37b (6) niçe def': niçe belā def' N.

⁶ "Bir yılan öldürme bile olsa Allah cesareti sever."

⁷ 37b (7) ki naqr u ihtiyācından soñra şecā'ati (8) sebebiyle: kim şecā'ati sebebi ile faqr u ihtiyācından soñra N.

⁸ 37b (8) [Şammāḥ]: Şammāḥ N.

⁹ 37b (9) dédi: daḥi ḥikāyet éyleyüp dédi N.

¹⁰ 37b (11) étmişidi: étmişdi N.

¹¹ 37b (12) étmişidi: étmişdi N. // beşer-şüret: beşer-şüret ü N.

¹² 37b (13) ol: ol Cündi N.

¹³ 38a (1) öğretmişidi: öğretmişdi N.

¹⁴ 38a (2) şimdensoñra: şimdengerü N. // ḥizmet-i: N'de yok.

¹⁵ 38a (3) istingā: istifāde N.

sipāhīlikdan tekā'üd étdüm zīrā bu 'amelden baña istiğnā-i küllī hāşıl (4)¹ oldı. Hemān maşlahat oldur ki murāduñ olduqça māl alup ticārete meşğül (5)² olasin. Piser atasınuñ emrine imtişāl ve hükmine inkıyād gösterüp māl-i firāvān (6)³ alup ticārete yüz tutup gitdi. Çün baħr-i mağrib sāhiline yétişdi. (7)⁴ Sūd-ı bī-endāze taşavvur édüp heves-i sefer-i deryā kıldı ve bir geştī tertīb (8)⁵ édüp ol diyāruñ [N33a] metā' larıla ol geştīyi pür kıldı ve neşāt-ı tamāmile merkeb-i (9)⁶ sefineye süvār oldı. Bir iki gün pād müsā' id olup murādına muvāfiq (10)⁷ ol geştīyi sürdi. Nā-gāh şā' ıka-i pād-ı muhālif şeb-i hūn edüp ol geştīnünñ (11)⁸ yilkenini yırtup ve çarmıhını [efvāc-ı emvāc geştīye hücum (12)⁹ edüp] efvāc-ı emvāc-ı geştīye hücum edüp temāmet emti' a akmışeyle piser-i cündi (13)¹⁰ ğarq-ı deryā étdi. Biçāre kendüyi hezār meşakqatıle bir gemiye daħı bırağdı [38b] (1)¹¹ ve mal ü ihtişāmdan temāmet münkaṭı' olup ğınā ve kudretten bī behre oldı. (2)¹² Tā ma' lüm ola ki hūsn-i hāle ve keşret-i emvāle i' timād étmek olmaz. Çün ol (3)¹³ merd-i cündi işitdi ki oğlı deryā seferin ihtiyār édüp bunuñ bigi vākı' aya (4)¹⁴ uğramış. Perişān-hāl olup oğlınuñ ahvāline muṭṭali' olmağ için (5)¹⁵ 'azm-i sefer édüp gitdi. Tā baħr-i mağrib sāhiline varup anuñ hālinden haber (6)¹⁶ bile. Meger ol yolda bir niçe kāfirler kemīn etmişleridi. Bī-çāreyi nā-gāh dutup (7)¹⁷ esir étdiler. Nekbet-ber-nekbet vākı' oldı. Evvel furqat-i piser ve ikinci ziyān-ı (8) māl ve üçüncü ğurbet ve dördüncü küffār elinde esir olmağ. Bu taraftan piser-i (9)¹⁸ Cündi ol geştide olan tüccāruñ her birine mülāyemet gösterüp ve bunlaruñ (10) ta'āmlarınıñ bākīsın cem' edüp kifāf-ı nefis

¹ 38a (4) māl: māl-ı firāvān N.

² 38a (5) imtişāl: imtişāl édüp N.

³ 38a (6) yétişdi: érđi N.

⁴ 38a (7) deryā: deryāyı N. // geştī: gemi N.

⁵ 38a (8) geştīyi: gemiyi N. // merkeb-i: ol N.

⁶ 38a (9) pād: pār N.

⁷ 38a (10) geştīyi sürdi: gemi N. // pād: pār N. // geştīnünñ: geminünñ N.

⁸ 38a (11) çarmıhını efvāc-ı emvāc geştīye hücum edüp: kırup N.

⁹ 38a (12) geştīye: gemiye N. // emti' a: emti' a vü N. // piser-i cündi: N'de yok.

¹⁰ 38a (13) kendüyi: pes kendüyi N.

¹¹ 38b (1) ü: N'de yok. // temāmet: temāmen N.

¹² 38b (2) tā: tā ki N. // hāle ve: N'de yok.

¹³ 38b (3) bigi: gibi N.

¹⁴ 38b (4) için: qaşdına N.

¹⁵ 38b (5) anuñ: oğlınuñ N.

¹⁶ 38b (6) bile: ile N. // kāfirler: kāfir N. // dutup: tutup N.

¹⁷ 38b (7) Nekbet-ber-nekbet vākı' oldı. Evvel furqat-i piser ve ikinci ziyān-ı (8) māl ve üçüncü ğurbet ve dördüncü küffār elinde esir olmağ: üçüncü ziyān-ı mal dördüncü küffār elinden esir olmağ nekbet-ber-nekbet vākı' oldı N.

¹⁸ 38b (9) geştide: gemide N.

édinürdi. İttifāk deryā yüzinde (11)¹ iraqdan bir geštī peydā oldı. Mellāhlar tecrube ve mümāreset ʔarīkiyle [N33b] bildiler (12)² ki ol gemi ʔarāmī gemisidür. ʔaşdı oldur ki bunlaruñ rızqını tārāc (13) éde. Pes ol ʔalqdan hōş u ʔāqat gidüp ‘acz ü ʔayret üzerlerine müstevli [39a] (1)³ oldı ve bunlaruñ keşret-i ʔavfindan dem ü nefesleri bağlandı. Piser-i Cündī çün (2)⁴ bunlaruñ ıztırāb u ıztırārını müşāhede eyledi. Anlara istimālet vérüp dédi ki: (3)⁵ “Nite ki ben ʔayātda ölem. ʔomayam ki ol ʔarāmīlerden size ʔarār yétişe.” (4)⁶ Tüccār cem‘ olup dédiler ki: “Eger bu ʔarāmīleruñ şerrini üzerümüzden def‘ (5)⁷ édecek olursañ mālumuñ nışfi saña ʔelāl olsun.” Bu ma‘nā üzerine (6)⁸ ittifāk édüp ‘ahd étdiler. Piser-i Cündī ‘ilm-i tırde kemālile mahāreti varidi. (7)⁹ ʔatı yay çeküp üz oq atardı. Meşelā hevāda peşşeyi nişān édüp atsa oqınuñ (8)¹⁰ peykānyla ʔortumın iki şaqq éderdi ve kendüyile fikr édüp dédi ki: “Bu kārūñ (9)¹¹ tedbīrinde nevk-i tīrden ğayrı nesneye mecāl yoqdur.” Hemān bir muhkem kemān eline (10)¹² alup ve niçe ‘aded tır tertīb eyledi. Çün ol tā’ife-i ʔarāmīyān ehl-i geštīye (11) ʔamle étdiler. Piser-i cündī el kemāne urup anlaruñla cenk-āhenk éyledi. Her (12)¹³ tır ki atardı ol cem‘den birisin ʔa‘ éderdi. Bu münvāl üzerine ol (13)¹⁴ müfsidlerden [N34a] damār getürdi ve ʔuvvet-i şecā‘atile ol cemā‘ate ʔafer buldı [39b] (1)¹⁵ ve anlaruñ tetimme-i bidā‘atini ve geštisini kendü taşarrufına getürdi ve cemā‘at-i (2)¹⁶ tüccār başı¹⁷ şenā vü mehmedet édüp bāb-ı mekremetde her ki mümkün idi. Bī-noqşān (3) tamām étdiler ve çün sāhile yetişdiler. ‘Ahde vefā édüp cemī‘ māllarını münāşafe (4)¹⁸ anuñla ʔısmet eylediler. Piser-i

¹ 38b (11) geštī: gemi N.

² 38b (12) ol gemi: N’de yok. // ʔaşdı: ʔaşd N.

³ 39a (1) ü: N’de yok.

⁴ 39a (2) ıztırārını: ıztırārı N.

⁵ 39a (3) ki: kim N. // ki: ki size N. // size: N’de yok.

⁶ 39a (4) üzerümüzden: üzerümden N.

⁷ 39a (5) nışfi: nışfını N. // olsun: édüp teslim eyleyelim dédiler N.

⁸ 39a (6) kemālile: kemāl-i N.

⁹ 39a (7) atardı: oturdu N. // peşşeyi: ʔuşı N. // oqınuñ: oq N.

¹⁰ 39a (8) peykānyla: ile N.

¹¹ 39a (9) tedbīrinde: tedbīrinden N.

¹² 39a (10) tır: tiri N. // geštīye: gemiye N.

¹³ 39a (12) N cem‘den: B’de cem‘adden.

¹⁴ 39a (13) damār: ʔamār N.

¹⁵ 39b (1) geštisini: gemisini N.

¹⁶ 39b (2-3) başı: N’de yok. // mehmedet: ʔamd N. // bāb-ı mekremetde her ki mümkün idi. Bī-noqşān tamām étdiler: piser-i cündīnūñ ʔademinde baş ʔoyup ʔizmetde ve ri‘āyetde ve ʔürmetde noqşān ʔomadılar N.

¹⁷ Bayezid nüshasında “başı” olarak geçmektedir.

¹⁸ 39b (4) anuñla: édüp piser-i Cündī ile N. // eylediler: étdiler N.

Cündinüñ ol zāyi¹ olan mālınuñ ez² āfi eline (5)¹ girdi. Nite ki démişlerdür: “El-mālu ğadin ve racin²” Fikr étدی ki: “Çün feyz-i luḡf-ı ḡaḡḡ (6) ve bereket-i recūliyyetile ni³ met-i vāfir ele girdi. Yüz vaḡan-ı me⁴ lūfa ḡutmaḡ gerek. Şāyed (7) ki tevaḡḡu⁵ ḡāmīle yine buncılayın varḡaya düḡüle.” déyüp ol māl-ı bī-kerānı ğötürüp (8) ⁶ azm-i vaḡan édüp gitdi. Çünki bir niçe menzil ḡaḡ⁷ étđiler. İttifāḡ bir cemā⁸ at (9)³ reh-zenler ḡāfīlenüñ yolın baḡup dilediler ki cemī⁹ mālların tārāc édeler. Hemān (10)⁴ ol cüvān-ı cenk-cüy u şīr-dil silāḡ baḡlanup bir esb-i bād-pāye süvār oldı. (11)⁵ Cür⁶ et-i şecā⁷ atile bir rümhī mār peyker ve nīze-i şehāb şekil eline alup yüz anlaruñ (12)⁶ muḡārebe vü muḡānelesine dutup nevk-i sinānile niçe kāfiri helāk édüp ḡopraḡa (13) bıraḡdı ve bāḡısi anuñ heybetinden hezīmet oldılar ve ḡavm-i küffāruñ ulusu [40a] (1)⁷ mecrūḡ olup giriftār oldı. Piser-i Cündī diledi ki rüy-ı zemīni anuñ ḡubḡ-ı (2) zāt u şerr-i ḡarekātından ḡālī eyleye. Tiḡ-ı āb-dār [N34b] çeküp helākine ḡaḡd eyledi. Kāfir (3) āmān dileyüp dédi ki: “Eger benüm cānumı baña ı⁸ ḡā éderseñ senüñ yoluñda māl-ı (4)⁸ vāfir ve ni⁹ met-i bī-kerān iḡār édüp ve niçe esīr-i muḡayyed-i ḡabsden ḡalāḡ eyleyem. (5) Piser-i Cündī dédi ki: “Çün senüñ ḡayātuñuñ beḡası bir niçe ḡaḡḡuñ ḡalāḡına (6) sebeb ola. Saña āmān verdük. Ammā gerekdür kim ol maḡbūsıları ⁹ ālā-et-te⁹ cīl (7)⁹ ḡāzır ğetüresin.” Kāfir bir ruḡ¹⁰ a yazup etbā¹⁰ ina ğönderdi. Tā ki cemī¹⁰ esīr-(8)¹⁰-leri ğönderdiler ve ol kāfiri ¹¹ ahde vefā édüp kendü memleketine ğönderdi. (9)¹¹ Meger ol esīrlerden birisi bu oḡlanuñ atasıydı. Piser çün atasıñuñ yüzün (10)¹² ğörüp ḡoḡ u ḡarār kendüden gitdi ve bu çarḡ-ı ğaddāruñ bu el-¹³ aceb ḡāletın (11)¹³ bir laḡza ta¹³ accüb édüp ve andan soñra aḡlayup atasıñuñ elin ayaḡın öpüp (12) ve ikrām u i¹³ zāzile anuñ aḡvālın şorup ve bu vāḡı¹³ anuñ

¹ 39b (5) démişlerdür: démişlerdür ki N.

² “Yarın mal dönecektir.”

³ 39b (9) reh-zenler: ḡarāmīler N.

⁴ 39b (10) cüvān-ı: piser-i Cündī N.

⁵ 39b (11) Cür⁶ et: ḡuvvet N.

⁶ 39b (12) muḡānelesine dutup: muḡātelesine ḡutup N.

⁷ 40a (1-2) ḡubḡ-ı zāt u şerr-i ḡarekātından: N⁷ de yok. // şerr-i ḡarekātından: şer-i fesādından N. // āb-dār: āb-dārı N.

⁸ 40a (4) muḡayyed-i: muḡayyedi N.

⁹ 40a (7) bir: N⁹ de yok.

¹⁰ 40a (8) ğönderdiler: ğöndereler ve ol esīri cümle ğetürdiler N. // memleketine: ḡal¹⁰ asına N.

¹¹ 40a (9) bu oḡlanuñ atasıydı: piser-i Cündinüñ babasıydı N.

¹² 40a (10) u ḡarār: N¹² de yok. // kendüden: kendiden N. // ğaddāruñ: ğaddāruñ işlerin N. // ḡāletın: édüp N.

¹³ 40a (11) bir laḡza ta¹³ accüb édüp: N¹³ de yok.

keyfiyyetinden istikşāf (13)¹ eyledi. Peder cevāb vérüp dédi ki: “Senüñ muḥabbetüñ beni bu ğarḳ-āb-ı miḥnete şaldı.” [40b] (1)² Piser daḡı kendü sergüzeştinden ḡaber vérüp ve ol ticārete götürdü ki māl (2)³ telef olup ve gemisi ğarḳ olduġı aḡvālî beyān eyledi ve eyitdi: “Ey peder (3)⁴ yümn-i himmetüñle ḡaḳ te‘ālā ‘ināyet édüp ol miḥnet ü kılletden şoñra bu ġinā vü temevvüli (4)⁵ müyesser kıldı.” [N35a] Piser-i Cündî bereket-i şecā‘at ü yümn-i recüliyyetile ni‘met-i bî-endāze (5) kesb édüp ve atasını meşāḳḳat-i ḡabs u varḡa-i helākden ḡalāş eyledi. (6)⁶ Maḡcūbe dédi: “Aḡsenāt ḡüb getürdüñ bu ḡikāyet-i ḡōş ve meşel-i dil-keşi. (7)⁷ Hem bu sıyāḳ üzerinedür ol şehzāde ḡikāyeti ki şecā‘ati sebebiyle ḡārında-(8)-şınıñ ḡanını ḡātilden aldı ve niçe müddet ḡul olduġdanşoñra yine devlet-(9)⁸-ḡāne-i milke yétişdi.” U‘cūbe dédi: “Nicedür ol ḡikāyet?” Maḡcūbe dédi: **ḤİKĀYET-İ (10)⁹ MAḤCŪBE: DER ŞECĀ‘AT U MERDĀNEGĪ** Rāviyān-ı ḡikāyet şöyle rivāyet étmişlerdür (11)¹⁰ ki şehri Tengetde bir pādişāh varidi. Memleketde emri nāfız ve ḡükmi cārî idi (12)¹¹ ve ol pādişāhuñ bir oġlı varidi. Ser-hadd-i recüliyyete yétişüp mürāḡıḳ olmışidi. (13) Pādişāh oġlınuñ cemāl-i bā-kemāline fevḳ-el-had māyildi. Dāim ri‘āyet-i tāmmile [41a] (1)¹² ‘izāz u ikrām édüp mer‘î tutardı ve pādişāhuñ iki dāne gevher-i şeb-çerāġı (2)¹³ varidi ki her birine genc-i ḡārūn kem bahā olurdu. Ol gevheri iki ḡalḳa-i zerrīnile (3)¹⁴ tarşī‘ édüp ol piserüñ ḡüşına ḡüş-vār étmişidi. Tā ol zīnetile piser mütelezziz (4)¹⁵ ola ve ol şeh-zāde [N35b] dāim heves-i şayd édüp neşāt u sürürile şikār ḡaşdına (5)¹⁶ süvār olurdu. Meger ol nevāḡide bir şikār-gāḡ bî-şeyistān varidi. Şöyle (6)¹⁷ ki hevāsı revāyiḡ-i şükūfātadan çün ravza-i ḡuld mu‘atḡar u ḡōş ve şaḡn-ı (7) reng-i

¹ 40a (13) Peder: Pederi N. // ğarḳ-āb-ı: N’de yok.

² 40b (1) vérüp: vérdi N.

³ 40b (2) gemisi: gemi N. // aḡvālî: aḡvāl-i N.

⁴ 40b (3) yümn-i: senüñ yümn-i N. // ġinā vü temevvüli : ġināyı N.

⁵ 40b (4) yümn: ḡuvvet N. // bî-endāze: bî-endāz N.

⁶ 40b (6) ḡikāyet-i ḡōş: ḡikāyeti N.

⁷ 40b (7) üzerinedür: üzerindedür ki N. // şecā‘ati sebebiyle ḡārında-(8)-şınıñ: şecā‘at sebebi ile ḡarındaşuñ N.

⁸ 40b (9) dédi: daḡı dédi N.

⁹ 40b (10) u merdānegî: N’de yok. // rivāyet: ḡikāyet N.

¹⁰ 40b (11) Tengetde: Baġdādda N. // cārî idi cāriydi N.

¹¹ 40b (12) mürāḡıḳ: mürāḡede N.

¹² 41a (1) tutardı: dutardı N.

¹³ 41a (2) olurdu: olurdu ve N.

¹⁴ 41a (3) tarşī‘: terci‘i N. // mütelezziz: mütelezzid N.

¹⁵ 41a (4) ve, u: N’de yok.

¹⁶ 41a (5) bî-şeyistān, şöyle: N’de yok.

¹⁷ 41a (6-7) ḡuld: ḡuld u N. // u ḡōş ve şaḡn-ı reng-i reyāḡinden: N’de yok. // per-i: bir N. // olmuşidi: olmuşdi N.

reyāhinden çün per-i tāvūs münakkaş olmışıdi. Bir gün melik-zāde (8)¹ ol merta^c da taleb-i naḥcīr için geşt éderdi. Nā-gāh bir şīr-i sehm-nāk (9)² çün neheng-āheng-i şeh-zāde édüp benān-ı çün sinān-ı āhen güzār ve pençe-i (10) çün tīr-i sehāb-ı seng şikenile dutup bir demde şehzādenüñ vücūdından (11) eşer kıomadı. Çün ol ḥālī pādīşāha haber vérdiler. Hezār nevḥa vü zārile (12)³ ‘azm-i bīşe édüp gitdi. Tā ol şīri ğıdāyı şımşīr eyleye. Leşkere emr (13)⁴ étđi ki ol şīri helāk eyleyeler. Her taraftan mübāriz u şīr-dil erenler ḥāmle [41b] (1)⁵ édüp ol şīrūñ üzerine sürdiler ve ol şīr her tarafa ki ḥamle éderdi. (2)⁶ Niçe esb u adamı helāk édüp ḥāke bırağurđı. Niçe pehlevān u mübārizleri (3) pāyimāl eyledi ve kimse añā el yétişdürüp zaḥm urmadı. Pādīşāh ‘āciz olup (4)⁷ yine döndi. Andanşoñra kimsenüñ zehresi olmadı ki ol bīşeye güzār eylemegi (5)⁸ göñline getüre. Pes pādīşāh oğlınıñ şīrden bākī kıalan a^c zāsını alup (6)⁹ defn étđi ve ol iki gūş-vāre-i şemīni alup şehirde nidā étđürđi ki: [N36a] “Her ki (7) benüm sīnemüñ cirāḥatine ol şīrūñ kıatlıyle merhem ura bu iki gevher-i şeb-(8)¹⁰-çerāğ daḥı niçe mevāhib bī-ḥisābile anuñ olsun.” Ne deñlü şāh ol va^c deyi (9)¹¹ eyledi. Hiç kimsenüñ meyli olmadı ki ol maķşūda ḥarīş ola ve ol bīşenüñ (10)¹² dāiresine toluşa ve bu melik-i Tengetüñ ol eşnāda menkūha-i ḥāşından bir oğlı (11)¹³ oldu. Ḥūb ḥilķat u tamām-endām āsar-ı merđi cibilletinde zāhir ve envār-ı şecā^c at (12)¹⁴ beşeresinde lāmi^c idi. Çün müddet-i rızā^c tamām oldu. Fuķarā vü mesākīne māl-ı vāfir (13)¹⁵ işār édüp ni^c met-i bī-kerān in^c ām etdiler ve māder ol gūş-vāre-i bā-kıymeti ol tıfluñ [42a] (1)¹⁶ gūşına aşdı. Meger melik meclis-i ünsde ḥātūnile mu^c āşeret ü mübāşeret éderken (2) mestlik ḥāletile ol ḥāle vāķıf oldu āteş-i ğayret

¹ 41a (8) merta^c da: mevzı^c ada N. // naḥcīr: şayd N.

² 41a (9-10) benān-ı çün sinān-ı āhen güzār ve pençe-i çün tīr-i sehāb-ı seng şikenile: N’de yok. // dutup: tutup N.

³ 41a (12) bīşe: bīşe N. // ğıdā-yı: ğaddārı N. // eyleye: ile N.

⁴ 41a (13) erenler: anlara N.

⁵ 41b (1) ve: N’de yok.

⁶ 41b (2) adamı: ādemi N. // Niçe: bu nev^c ile niçe N. // u: N’de yok.

⁷ 41b (4) yine, ol: N’de yok. // bīşeye: beşeye N.

⁸ 41b (5) bākī kıalan: kıalan bākī N. // alup: N’de yok.

⁹ 41b (6) şehirde: pādīşāh N. // ki: kim N.

¹⁰ 41b (8) çerāğ: çerāķ N. // ne deñlü: ne deñlü ol pādīşāh N.

¹¹ 41b (9) maķşūda: maķşūd N.

¹² 41b (10) Tengetüñ: Bağdāduñ N.

¹³ 41b (11) oldu: dağdı N. // cibilletinde: cibilliyetinde N. // ve: N’de yok. // envār: envā^c N.

¹⁴ 41b (12) rezā^c: rızā^c N.

¹⁵ 41b (13) māder: māderi N. // gūş-vāre-i bā-kıymeti: gūş-vāre kıymeti N.

¹⁶ 42a (1) aşdı: aşdı aşıldı N.

cigerini yaqub ol (3)¹ ölen oğlunuñ furqatı yüregin tağladı. Hışm-ı tamāmile ol nā-resīdenüñ gūşını (4)² gūş-vāreyile qal‘ édüp anasınıñ eline vérđi ve fart-ı hışmdan ol piserüñ (5)³ atalığında bızār olup gūlām resmi üzerine bir müsāfir bāzırgān bulup (6) şatdı. Bāzırgān ol nāhiyetden rıhlet édüp şehzādeyi taraf-ı Semerqanda (7)⁴ [N36b] iletdi ve bir qal‘ anuñ dizdārına şatdı ve ol dizdār şehzādeyi alup oğul (8) edinüp mektebe vérüp ‘ ilim öğretti. Bir müddet bunuñ üzerine geçdi. Çün (9)⁵ āşār-ı recūliyyet tende şüretinde zāhir oldı. Bāb-ı terbiyyetde sa‘ y-ı belīg gösterüp (10) ādāb-ı harb u silāh-şörlük ‘ ilmin ta‘ līm étdiler. Çün hadd-i bülūğa yetişdi. El-ħaq (11)⁶ bir cūvān-ı kāvnūr u yél ten ü şir-dil qopdı ki anuñ vaşında tākāt-ı (12) beşeriyete qāşır olur. Meger bir gice bir tāife ħarāmiler ol qal‘ aya yol bulup (13)⁷ ve qal‘ ada olan ħalk gāfilken qāl‘ ayı zabt étdiler ve şehzādeyi mertebe-i eţfāle [42b] (1)⁸ koyup kimse i‘ tibār étmezdi. Çün şehzāde ehl-i qal‘ anuñ bu resme ‘ acz ü za‘ fin (2)⁹ gördi. Ğayret-i recūliyyet ile dāmen-gir olup çün şehāb-ı dīvsüz (3)¹⁰ kendüyi ol qavmuñ ortasına atdı ve bir ħarb-ı müştile ol ħarāmīnüñ (4)¹¹ birisini qatl édüp tīg u siperin alup sağ u şoldan ħamle édüp cümlesini (5)¹² mecrūħ ve mekrūħ kılip ol ħarāmīleri helāk eyledi ve diz-dār anuñ (6) ol ħāl-i cidālini müşāhede eyledi. Ğazīne açup aña māl-i firāvān ı‘ tā edüp (7)¹³ ol leşkerüñ pehlevānlıgını aña ārzānī kıldı ve şehzādenüñ şıyt u şalābeti (8) ve āvāze-i şecā‘ ati ol diyārda fāş oldı. Bir müddetden soñra bir qāfile-i girān (9)¹⁴ taraf-ı ‘ irāqdan gelüp ‘ azm-i cānib-i Tenget etmege [N37a] meyl étdiler. Ammā yolda kuṭā‘-(10)¹⁵-el-ṭarīk zāhir olup ol yollar tamām bīm-nāk u maħūf olmışıdı. Pes ehl-i (11) qāfile māl-i firāvān cem‘ édüp ol şehzādeye

¹ 42a (3) yüregin tağladı: yürekde dağladı N.

² 42a (4) hışmdan: hışmından N.

³ 42a (5) müsāfir: N’de yok. // bulup: bulup ol bāzırgān-ı garīb ü misāfiridi aña şatdı N.

⁴ 42a (7-8) ve ol dizdār şehzādeyi alup oğul (8) edinüp mektebe vérüp ‘ ilim öğretti. Bir müddet bunuñ üzerine geçdi: N’de yok.

⁵ 42a (9) tende: N’de yok.

⁶ 42a (11-12) ki: N’de yok. // anuñ vaşında tākāt-ı beşeriyete qāşır olur: ve qal‘ ada anuñ niçesine _____ yoğıdı N.

⁷ 42a (13) eţfāle: eţfāle N.

⁸ 42b (1) i‘ tibār étmezdi: muqaydā olmazdı N.

⁹ 42b (2) ile-karalanmış: N’de yok.

¹⁰ 42b (3) ortasına: ortasında N.

¹¹ 42b (4) siperin: siperden N.

¹² 42b (5) mekrūħ kılip ol ħarāmīleri helāk eyledi: mefrūħ kıldı N.

¹³ 42b (7) şıyt: heybet N.

¹⁴ 42b (9) ‘ irāqdan: Çinden N. // Tenget: Bağdād N.

¹⁵ 42b (10) bīm-nāk: ħatır-nāk N. // olmuşıdı: olmuşıdı N.

vérüp kendülere yoldaşlık (12)¹ étmekiçün qāfile-sālār édinüp ‘azm-i diyār-ı Tenget édüp girdiler. Melik-i Tenget (13)² ol qāfile geldügin işidüp müte‘accib olup eyitdi ki: “Bunuñ bigi zamānda [43a] (1)³ ne mühim vāqı‘ oldı ki bu yollara sefer étdüñüz ve ol kimin gāhlardan ve vāqı‘a (2) yérlerinden niçe geçdüñüz?” Ol tüccārdan bir kimse cevāb vérüp dédi ki: “Bir cüvān-ı (3) mübāriz bize muqaddem olup bu diyāre getürdi. Şöyle ki kuvvet-i şecā‘at ve kudret-i (4)⁴ recūliyyetile kendüyi bir leşkere ura. Añun heybet u şalābetinden ol leşker (5)⁵ münhezim ola.” Melik-i Tenget eyitdi: “Bu nāhiyede bir bişe-i pür-ni‘met vardır ve bir (6)⁶ şir-i cān-şikār anda vağan dutmuşdur ve niçe yıllardur ki añun havl u şavletinden (7)⁷ ol bişenüñ dāiresine kimse varamaz ve hem bizümle ol şir ortasında (8)⁸ haqq-ı hūn şābit olmışdur ki beñüm ‘ömrüm bāğınuñ meyvesini hezār zoriyle (9) ekl étmişdür. Eger bu cüvān-ı dilāver ol şirüñ katlinde sa‘y gösterecek olursa (10) nazar étügüm ol iki gevher-i şeb-çerāğı aña vérem [N37b] ve dağı bezl-i emvālden (11)⁹ her ne ki müyesser ola dirığ eylemeyem.” Bāzırgān şehzādeye ol hālden haber (12)¹⁰ vérdi. Şehzāde cüst yérinden tırdı ve qaşd-ı şikār-ı şir kırup ‘azm-i (13)¹¹ bişe édüp girdi. Ālet-i harbi tamām üzerinde ārāste édüp qaşd-ı şir-i hūn [43b] (1)¹² āşām eyledi. Kaçan ki ol şire mülākāt oldı. Esb-i melikzāde nufūr (2) gösterdi. Şehzāde atdan inüp kendüyi cānavaruñ üzerine atdı. (3)¹³ Merd-vār el uzadup cānavara hamle étđi. Ol taraftan şir dağı pençe (4)¹⁴ gerüp ağız açup şehzādenüñ üzerine hücüm étđi. Şehzāde elini uzadup (5) cānavaruñ kulağına yapışup alına bir muşt ile urdı ki kafası iki (6) pāre olup hemān ol cānavar bī-mecāl düşđi. Pes şehzāde şirüñ (7)¹⁵ başın kesüp melik-i Tengetüñ öñine getürdi. Melik ol şādiden emr étđi. (8)¹⁶ Şehri tezyīn édüp fuqarā vü

¹ 42b (12) Tenget: Bağdād N.

² 42b (13) qāfile: qāfilenüñ N. // ki: N’de yok.

³ 43a (1-2) ve vāqı‘a yérlerinden: N’de yok. // kimse: kimesne N. // dédi: eyitdi N.

⁴ 43a (4) ura: ursa N.

⁵ 43a (5) Tenget: Bağdād N.

⁶ 43a (6) dutmuşdur: tıtmuşdur N.

⁷ 43a (7) kimse varamaz: kimesne varımaz N.

⁸ 43a (8) zoriyle: zāri N.

⁹ 43a (11) hālden: hāde N.

¹⁰ 43a (12) tırdı: durdı N. // kırup: édüp N.

¹¹ 43a (13) édüp: kırup N. // harbi: harb N.

¹² 43b (1) nufūr: andan nufūr N.

¹³ 43b (3) étđi: eyledi N. // pençe: pençeye N.

¹⁴ 43b (4-5-6) gerüp: girüp N. // uzadup cānavaruñ kulağına yapışup alına bir muşt ile urdı ki kafası iki (6) pāre olup: tā bāzūsına degin cānavaruñ ağızına şokdı hulkūmına yetişüp çeküp devirdi N.

¹⁵ 43b (7) Tengetüñ: Bağdāduñ N. // getürdi: tuhfe getürdi N.

¹⁶ 43b (8) édüp: étđiler N.

mesākīne iṣār emvāl étđi. Andanşoñra melik (9) şehzādeyi tahta çıkarup tamām rağbetile ol halka-i girānümāyeyi diledi ki kendü eliyile (10)¹ kulağına geçüre. Çün haşm-ı peder oğlunuñ kesilmiş kulağını [N38a] gördi. (11)² ‘Aql u hōş kendüden gidüp eyitdi: “Eṭ-ṭayyibātü li’ṭ-ṭayyibīn”³ Pes oğlını yüz (12)⁴ nāz u i‘zāzile bağına başup fūvāḥat étđi. Bu āvāze şeh-i Tengetde fāş (13)⁵ oldı ve oğlını ḥarem-i ḥāşına gönderdi ve māderānī görüp bildi ve şād [44a] (1)⁶ olup māl-ı firāvān bezl eyledi. Ol şehzāde şecā‘at bereketiyle qarında-(2)⁷-şınıñ katline kışāş étdürdi ve mezellet-i ğurbet u firāk-ı māder u pederden (3)⁸ ḥalāş oldı. Maḥcūbe dédi: “Bu meşeli anuñçün getürdüm ki tā merdān-ı ‘alem (4) ḥaḳīkat bileler ki şecā‘atüñ te’şirātı çoқdur ve anuñ sebebiyle niçe murādāta (5) kādīr olurlar. İzid Te‘ālā ‘ämme-i ḥalāyıkı ol ḥaşletüñ şemeresinden behre-(6)⁹-mend ve mülük u selāṭīni ol hünerüñ neticesinden ber-ḥūr-dār eyleye. (7)¹⁰ “Bi-mennihi ve cūdihi ve luṭfihi”¹¹.

¹ 43a (10) kulağını: kulağın N.

² 43a (11) pes: N’de yok.

³ “İyilikler iyi kimselere layıktır.” Nūr, 26.

⁴ 43a (12) nāz u i‘zāzile: nāzile N. // Tengetde: Bağdāda N.

⁵ 43a (13) ḥāşına: ḥāşa N. // māderānī: māderi anı N.

⁶ 44a (1) olup: oldı N. // şecā‘at: şecā‘ati N.

⁷ 44a (2) katline: katlin N.

⁸ 44a (3) ḥalāş: berī N.

⁹ 44a (6) u: N’de yok.

¹⁰ 44a (7) medḥ: beyān N. // ve’s-semāḥat: N’de yok.

¹¹ “Onun lutfu, cömertliğı ve verdiğı güçle yazdık.”

EL BĀBU'L-ḤĀMĪS FĪ MEDḤĪ'S-SAḤĀVETĪ VE'S-SEMĀḤAT

(8) Bēşinci gün ki şāh-ı kubbeyi çehārum ufq-ı maşrıktan yüz gösterüp 'ālem ü 'ālemiyāna (9)¹ zerrin tabaķile sīm ü zer işār eyledi ve cihānuñ zulmānī libāsını çıkarup (10)² hil'at-i beyāzile teşrīf gösterdi. Şāh Sammāhuñ tahtını aţlas u dībālarile (11)³ tezyin étdiler ve şāh ferr u heybetile seir-i salţanatda mütemekkin oldı ve mebdā'-ı (12) şabāhdan tā maķta'-ı revāha degin meşālih-i re'āyayı icrā édüp [N38b] 'adl u dāde (13)⁴ meşgūl oldı. Ümerā vü vüzerā vü mübārizān-ı leşkeri envā'-ı 'atāyā vü mevāhibile [44b] (1)⁵ behr-mend kıldı. Çün şāh-ı encüm 'ālemden yüz dönderdi ve sipāh-ı mağrib leşker-i (2)⁶ maşrıķa mużaffer oldı. Şāh Sammāh 'ādet-i kādīm üzerine meşālih-i memleketden (3)⁷ fāriğ olup maķām-ı kurbet-i U'cūbe ve Maḥcūbede karar eyledi ve kendünüñ şeref-i (4) ḥuzūrile anları müşerref kıldı ve esnā-yı kelāmda şordı ki: “Kerem u saḥāvet (5)⁸ kanķı tāifenüñ 'ādetidür ve ol ḥaşlet kime lāyık-terdür?” U'cūbe dédi: “Ömr-i (6)⁹ melik mü'ebbed olsun. Saḥāvet bir libās-ı garrādur ki her kadede rāst gelür ve bir (7)¹⁰ zinet-i zībādur ki 'ämme-i ḥalāyık katında mergūbdur ve her kimseden ki şādır ola (8)¹¹ ḥūbdur ammā mülük u selāţin ol şıfata elyākdur. Zirā eger şāhlar bezl ü (9)¹² nevālden el çeküp ebvāb-ı fuşat u in 'ām u ikrāmı ḥaş u 'ām üzerine meftūh (10)¹³ dutmayalar. Żarūrī anlaruñ milkine noķşān-ı fāḥiş yétişe. Belki anlara ḥavf-ı (11)¹⁴ inķırāz u zevāldur Şi'r 'İzā lem yekün melikün zāhibeten/ feda' hü fe-devletühü zāhibetün¹⁵ Pes bu każıyye (12)¹⁶ üzerine sünnet-i saḥāvet mülük üzerine farz-ı 'ayndur ve 'ämme-i ḥalkdan her ki (13) zinet keremile müzeyyen olsa ḥalāyık ortasında dāim mükerrrem ve muḥterem olur [45a] (1)¹⁷ ve ol cūd-ı [N39a] semāḥatden nice nef' u rāḥat müşāhede eyler. Nite

¹ 44a (9) tabaķile: tab' ıla N.

² 44a (10) tahtını: tahtı N. // u dībālarile: dībādan N.

³ 44a (11) ve: Ne yok. // şāh ferr u: Şāh Sammāh N.

⁴ 44a (13) ümerā: ve ümerā N. // mevāhibile: mübāhile N.

⁵ 44b (1) kıldı: kıldılar N.

⁶ 44b (2) maşrıķa: şarķa N. // üzerine: üzere N.

⁷ 44b (3) kurbet: karin N.

⁸ 44b (5) lāyık-terdür: lāyıkdur N.

⁹ 44b (6) melik: melik mü'eyyed ü N. // ki her kadede rāst gelür: N'de yok.

¹⁰ 44b (7) zībādur: dünyādur N.

¹¹ 44b (8) ü: N'de yok.

¹² 44b (9) fuşat u: N'de yok. // ikrāmı: ikrām N. // u 'ām: N'de yok.

¹³ 44b (10) dutmayalar: tutmayalar N. // anlara: N'de yok. // ḥavf-ı: ḥavf u N.

¹⁴ 44b (11) inķırāz u: inķırāzı ve N. // şi'r: N'de yok.

¹⁵ “Bir padişah gidici (ise) sen onu terket, zira onun saltanatı gidicidir.”

¹⁶ 44b (12) ḥalkdan: ḥalāyıkdan N.

¹⁷ 45a (1) ve: N'de yok. // ki: kim N.

ki ol ğulām- ı (2)¹ bāzırgān ki bereket-i saĥāvetile milk-i ‘azīm eline girdi.” Melik Sammāh şordı ki: (3)² “Nicedür ol ĥikāyet?” U‘cūbe dēdi: **ĤİKĀYET-İ U‘CŪBE: DER SAĤĀVET** (4) Nāķılān-ı ĥikāyet şöyle naķl étmişlerdür ki bir bāzırgānuñ bir kerīm řab‘ ğulāmı (5)³ varidi. Meger ticāret için deryā seferin édüp ol ğulāmı gemiye bile ķoymışıdi (6)⁴ ve ol gemide her şarafdan ziyāde ĥalk cem‘ olmuşıdi ve rüzıgār muĥālif düşüp (7) bād müsā‘ade étmedüĝi sebebden müddet-i medīd ol deryāda ķaldılar ve eř ime ve eşribe (8)⁵ her ne ki var-ise noķşāna yüz dutdı ve ehl-i geşti ķillet-i ķütudan münkesirü‘l-(9)⁶-ķalb olup feryād u fiĝāna āheng étdiler ve ol bāzırgāndan vech-i kifāf-ı (10) ma‘āşı artuķ bahāya şatun alup nefslerine kifāf édinürlerdi. Zırā (11)⁷ ol bāzırgān ziyāde mütemevvil idi. Ammā imsāki ĝāyetde ve buĥlı kemālde idi (12) ve ol ğulāma ĝünde bir pāre etmek ve bir miķdār řu vazīfe étmişıdi ve bākīsini (13) iĥtiyāt-ı tamāmile zābť éderdi. Tā ki müşterisi variken artuķ bahāya řata. [45b] (1)⁸ Meger bir cemīle duĥter müte‘allıķātından bir kimesneyile ol gemiye bile girmişıdi ve anuñ (2)⁹ zād u nafaķası tamām olup ‘izz u devletden mezellet-i fāķaya giriftār olmuşıdi (3)¹⁰ ve muĥālefet-i rüzıgārdan [N39b] niçe şerbet-i telĥ içmişıdi ve bu ğulām ol mestürnuñ (4)¹¹ ‘acz u za‘fin görüp mürüvvet-i řab‘ ı ol mestürnuñ ri‘āyetine bā‘iş olup (5)¹² kendü řa‘ām u řarābını ol za‘ife işār édüp ve ekşer evķātında kendü ac (6) ve şusuz geçerdı ve duĥter temelluķ édüp eyidürdi ki: “Éy ğulām saña zaĥmet oldı. (7)¹³ Ĥocañ saña yüz minnetile bir loķma řa‘ām idrār étmişdür ve sen kerem ü mürüvvetüñden (8)¹⁴ anı daĥı baña bezl édersin ki çün řarť-ı fütüvvet seni elbette bu ikrāma meyl (9)¹⁵ étdürür. Bāri kendü nefşüñ cānibin daĥı ri‘āyet eyle. Ben [senüñ] ‘atıyyettüñden bir içim (10)¹⁶ şuya ķāni‘em.” Ğulām eyitdi:

¹ 45a (2) Melik: Şāh N.

² 45a (3) saĥāvet: şecā‘at N.

³ 45a (5) ticāret için deryā seferin édüp: ol bāzırgān bir zārüret sebebinden sefer-i deryā iĥtiyār étmişıdi N. // bile ķoymışıdi: bil ķoymışıdı N.

⁴ 45a (6) olmuşıdi: olmuşıdı N.

⁵ 45a (8) dutdı: şutdı N.

⁶ 45a (9) u: N’de yok.

⁷ 45a (11) imsāki: N’de yok. // ve buĥlı: baĥıl N.

⁸ 45b (1) kimesneyile: kimseyile N.

⁹ 45b (2) u: N’de yok. // fāķaya: fāiķa N. // olmuşıdi: olmuşıdı N.

¹⁰ 45b (3) muĥālefet: muĥālif N. // mestürnuñ: mestürenüñ N.

¹¹ 45b (4) ol: N’de yok. // mestürnuñ: anuñ N.

¹² 45b (5) řa‘ām u řarābını ol za‘ife: řarāb u řa‘āmını za‘ifeye N. // evķātında: evķātın N.

¹³ 45b (7) kerem ü mürüvvetüñden: kerem-i mürüvvet édüp N.

¹⁴ 45b (8) ki-karalanmış, seni: N’de yok. // ikrāma: ikrām N.

¹⁵ 45b (9) cānibin: cānın N. // ‘atıyyettükden: senüñ mürüvvetüñden N.

¹⁶ 45b (10) neye ki: nite kim N.

“Birr ü ihsāndan her neye ki kâdir olam kalil u keşir (11)¹ hâş u ‘āmdan dirîğ eylemezem.” [düyüp] bir niçe müddet bu tarîk üzerine müdâvemet gösterdi. (12) Tâ ki ol hoca-ı baḥîl bu sırta vâkıf oldı. Hışm u gâzabile bî-tevaḥḫuf ol (13)² gulâmı deñize atdı. Luḫf-ı nâ-mütenâhî ilâhî aña ḥâmî ve ḥâfız olup bir pâre [46a] (1)³ tahtanuñ üstine çıḫup yüz deryâya koyup bir niçe müddet deryâda gezüp (2)⁴ âḫır emîn u dürüst-endâm kenâr-ı deryâya yetişdi. Meger bir gün ol sâhilde (3)⁵ geşt édüp ta‘âm taleb éderdi. Bir pâre yâḫût-ı rümmânî ki miḫdârda yüz mişḫâl (4) ola. Ol kenârda eline girdi. Hemân ol cevher-i [N40a] girâ-nümâyeyi alup âbâdânlığa (5)⁶ yüz tıutup gitdi. Bu taraftan ḥoca-i sifle ol ḥareketden ziyâde nâdim (6)⁷ olup ceza‘ u feza‘ édegördi. Fâide vérmedi. Çün ol geştî sâhile (7) yetişdi. Ol diyâruñ pâdişâhu meger şikâr için süvâr olmışıdi. Teferrüc éderék (8)⁸ deryâ kenârına gelüp gördi. Bâzirgân çıḫmış. Diledi anlardan ba‘zı emti‘a (9)⁹ bey‘ éde. Ta ki nazarı ol duḫteruñ ruḫsâr-ı mehveşine tüş oldı ve ol (10)¹⁰ gül-endâmuñ tîr-i ḡamzesi pâdişâhuñ hedef-i ḫabûlinde vâkı‘ olup bir girişmeyle (11)¹¹ göñlini şayd eyledi ve ol duḫteri vech-i şer‘ ile nikâḫ édüp i‘zâz u ikrâm ile (12)¹² devlet-ḥâne-i vişâle getürdi. Ol duḫter yine sa‘âdet-i tâze yüz gösterüp (13)¹³ rûz-be-rûz ḫişmet u devleti ziyâde olmağa başladı. Niçe müddet bu ḥâl üzerine geçdiler. [46b] (1)¹⁴ Âḫır müvekkil-i ecel ve maḫâzî-i fenâ ol melike hücum édüp bu ḥâne-i mihnetden rıḫlet (2)¹⁵ étdi ve hiç vârişi ḫalmadı ki memlekete zâbiḫ ve re‘âyâya ḫâkim ola. Żârûrî (3)¹⁶ melik ol zen üzerine ḫarâr tıutdı ve leşker u re‘âyâ tav‘an ve kerhen muḫ‘ (4) ve münḫâd oldılar. Bu taraftan ol gulâm-ı rûmî ol cevheri bâ-ḫıymetile ol (5)¹⁷ sevâhilde ism-i ticâretile şehir-be-şehir

¹ 45b (11) eylemezem: eylemeyem N. // deyüp: N’de yok.

² 45b (13) olup: oldı N.

³ 46a (1) üstine: üstinde N. // deryâda: deryâya N.

⁴ 46a (2) u: N’de yok.

⁵ 46a (3) geşt édüp: geşt-i N. // éderdi: éderdi ittifâḫ N.

⁶ 46a (5) tıutup: tıutup N. // sifle: baḥîl N. // ziyâde: N’de yok.

⁷ 46a (6) olup: oldı N.

⁸ 46a (8) gelüp: geldi N.

⁹ 46a (9) tâ: nâḡâh N. // tüş: düş N. // ve: N’de yok.

¹⁰ 46a (10) girişmeyle: görmekile N.

¹¹ 46a (11) şer‘ ile: şürü‘ üzre N. // édüp: étdi N.

¹² 46a (12) gösterüp: gösterdi N.

¹³ 46a (13) geçdiler: geçdi N.

¹⁴ 46b (1) ve maḫâzî-i fenâ ol: N’de yok.

¹⁵ 46b (2) vârişi ḫalmadı: vâriş yoḡıdi N. // zâbiḫ: N’de yok.

¹⁶ 46b (3) melik ol zen üzerine ḫarâr tıutdı: ol duḫteri taḫta geçüp pâdişâḫ étdiler N. // tav‘an ve kerhen: N’de yok.

¹⁷ 46b (5) ism: resm N.

niçe zamān geŝt eyledi. Meger bir gün (6) bir mecma‘adaki tüccār¹ [N40b] mübāya‘at édüp metā‘larını birbirine ‘arz ederlerdi. (7)² Ğulām anda hāzır oldı. Diledi ki ol cevher-i girā-nümāyeyi metā‘a tebdil édüp (8) anuñ fāidesinden niçe nef‘ hāşıl eyleye. İttifāk ol hoca-i bahil ol (9)³ maḥfilde hāzır idi. Ğulāmı gördi vü bildi ve bu hālden ziyāde müte‘accib oldı (10)⁴ ve tama‘ hāmile heves étđi ki ol cevheri andan ala. Feryād édüp eyitdi: (11)⁵ “Niçe yıllardur ki bu ğaddār nā-bekār benüm cigerüme āteş-i ḥasret urup beni ḥāk-i (12) ḥayrete bırakmışdur ve çün bād ser-geşte olup gözlerümden seyl-āb revān (13)⁶ édüp niçe zamāndur ki ‘ālemi geŝt ederüm ki bu kıt‘a-i cevheri daḥı niçe nefāyis [47a] (1)⁷ ve cevāhirile benden uğurlayup kaçmışdur.” Ğulām bu қазіyyeye inkār étđi. Cā-(2)⁸-nibeynden āteş ḥuşümet müşte‘il oldı ve āḥir kār-ı mücādeleye yétişdi. (3)⁹ Nā-çār ḥākime muḥtāc oldılar ki muḳtezā-yı ‘adlile bunlaruñ қазіyyesin faşl (4)¹⁰ eyleye ve ḥalk bunları dalālet édüp eyitdiler ki: “Bu yaḳında bir ŝehr-i mu‘azzam vardır (5) ve anda bir duḥter-i ‘ādil pādişāhdur. Bunuñ bigi da‘vālar anuñ ḥuzūrından ğayrı (6)¹¹ yérde fayşal bulmaz. Sevāb oldur ki anuñ ḥuzūrına varasız. Tā ki ḥaḳkı bāḥıldan (7)¹² temiz eyleyüp bu қазіyyeyi hüküm édüp elüñüze ḥüccet rüŝen ŝebt éde.” Hoca vü ğulām (8) anlaruñ işāret [N41a] ü irşādiyle ‘azm-i ḥaraf-ı melike édüp gitdiler. Çün meclis muḥākemede (9) berāber hāzır oldılar. Ḥāce da‘vāya āġāz étđi. Melike ḥicāb ardından nazar (10)¹³ édüp bī-tevaḳḳuf ğulāmı bildi. Bir laḥza mütereddid olup fikr étđi ki: “Bu ğulām (11)¹⁴ ḥōd deryāya ğarḳ olmuşidi. ‘Aceb ne ḥarīķile ḥalāş oldı ola?” Yine eyitdi ki: (12)¹⁵ “Allah ü Te‘ālā her nesneye ḳādirdür. Cemī‘ müŝkil anuñ ḳātında āsāndur.” Ve perde ardından (13)¹⁶ dédi ki: “Éy ğulām ḥalāş rāst söylemekdedür. Ḳorḳma

¹ Ticaret yazıp deĝiştirmiş.

² 46b (7) diledi: N’de yok.

³ 46b (9) maḥfilde: maḥalde N. // gördi vü: görüp N.

⁴ 46b (10) ala: ala ve N.

⁵ 46b (11-12) beni ḥāk-i ḥayrete bırakmışdur ve çün bād ser-geşte olup: N’de yok. // seyl-āb: seyl-āb seyl-āb N.

⁶ 46b (13) ki, daḥı N’de yok.

⁷ 47a (1) ve: N’de yok. // қазіyyeye: қазіyyeyi N.

⁸ 47a (2) müşte‘il: müşteĝil N.

⁹ 47a (3) ki: N’de yok.

¹⁰ 47a (4) édüp: eyleyüp N. // mu‘azzam: ‘azm N.

¹¹ 47a (6) fayşal: faşl N.

¹² 47a (7) temiz: temyiz N.

¹³ 47a (10) bī-tevaḳḳuf: tevaḳḳuf N.

¹⁴ 47a (11) olmuşidi: olmuşdı N. // oldı: bulmuş N.

¹⁵ 47a (12) ḳādirdür: ḳādir N.

¹⁶ 47a (13) vāḳı‘a-i : vāḳı‘ N.

vāḳı‘a ḫālūñi rāst söyle ki [47b] (1)¹ bu cevher-i bā-ḳıymeti ne vechile ḫāşıl eyledüñ ve bu bāzırgān senden ne vechile cevher (2)² taleb éder?” Ğulām bu ḳazıyyenüñ irādında bir laḫza ārām édüp durdı. Andanşoñra (3)³ cür’et-i tamāmıle cevāb vérüp dédi ki: “Éy melike ben bu ḫocanuñ ḳulı idüm. Bir duḫter-(4)-le meveddet ü mürüvvetüm görüp imsāk u buḫl (u) ḫasāsetinden baña ‘ıtāb u ‘ıḳāb (5)⁴ édüp deryāya ḡarḳ étdi. Āḫır feyz-i fazl-ı rabbānı yétişüp necāt buldum ve ol (6)⁵ sāḫilde geşt éderken ol cevheri buldum. Şimdi bu ḫoca ḫama‘-ı fāsıdile (7)⁶ bu resme ḡadr édüp diler ki zerḳ u tezvırile ol cevheri benden ala.” Bāzırgān (8)⁷ efġān édüp eyitdi: “Bu maḳālāt-ı dürüg ve hıl [N41b] ü telbısile benüm mālumu pāymāl (9)⁸ étmek olmaz. Bu ḫālūñ şıdḳına iki şāhid-i ‘ādil gerek.” Melike cevāb vérüp dédi ki: (10) “Bu ḳazıyyeye şāhid bir ġulāmuñ kendü nefsi ve bir daḫı ben. Benüm ol (11)⁹ duḫter ki ol gemide size yoldaş olmışıdüm ve ol ġulāmuñ fütüvvet ü iḫsān (12)¹⁰ ve senüñ ḫıssat u buḫlūñ müşāhede étmışem. El-yevmu yevme ‘ıtabuna¹¹” déyüp buyurdı. (13)¹² Tā ol ḫoca-i ḫasīsı baġlayup deñize atdılar ve ol ġulām-ı muḫşını kendü devlet-[48a]-ḫānesine gönderdi ve emr étdi. Tā ḳuzāt u eimme ḫāzır oldılar ve melike müvāfaḳat-ı (2) şer‘ ile ol ġulāma ‘aḳd-i nikāḫ étdiler. Pes umūr-ı milki ve esbāb-ı salḫanatı (3)¹³ aña tefvız édüp künüz u ḫazāyin ü zehāyī vü defāin cümle [aña] işār edüp tāc u taḫt (4)¹⁴ aña ışmarladı ki “Hel cezaü’l-iḫsānü ille’l-iḫsān¹⁵” Ol ġulām yümn-i kerem ü (5) sehāyile ol memlekete server olup ḫışmet ü cāh-ı pādışāhı aña müyesser (6) oldı. Maḫcūbe dédi: “Aḫsenet ḡarīb getürdüñ bu ḫıḳāyet-i nāfi‘i ve meşel-i nādiri. (7)¹⁶ Hem bu ḫarīḳ iledür ol piser-i bezzāz ḫıḳāyeti ki saḫāveti sebebile ‘ıḳāb u ‘ıtābdan (8)¹⁷ ḫalāş bulup manşıb-ı vizārete ve mesned-i imārete

¹ 47b (1) cevher-i: cevheri N.

² 47b (2) durdı: N’de yok.

³ 47b (3) bir duḫter: bu duḫter N.

⁴ 47b (5) deryāya: deryāya atup N. // feyz-i: N’de yok.

⁵ 47b (6) cevheri: cevāhiri N.

⁶ 47b (7) édüp: éder N. // u: N’de yok. // tezvırile: tezvıle N.

⁷ 47b (8) maḳālāt-ı dürüg ve hıl ü: maḳālata _____ hıle vü N. // mālumu: māl N:

⁸ 47b (9) melike: melik N.

⁹ 47b (11) fütüvvet ü: mürüvvet N.

¹⁰ 47b (12) déyüp: N’de yok. // buyurdı: buyurdı ki N.

¹¹ “Gün, bizim azarlama günümüzdür.”

¹² 47b (13) ḫasīsı: baḫılı N.

¹³ 48a (3) u: N’de yok. // zehāyī vü: zehāyir N.// [aña]: N’de yok.

¹⁴ 48a (4) ki, ü: N’de yok.

¹⁵ “Güzeli davranmanın karşılığı elbette güzelliştir.” Rahmān, 60.

¹⁶ 48a (7) ḫarīḳiledür: ḫarīḳile N. // ḫıḳāyeti: ḫıḳāyetidür N. // sebebile: sebebi ile N.// u: N’de yok.

¹⁷ 48a (8) ve: N’de yok.

yetişdi.” U^c cübe dédi: “Nicedür (9)¹ ol hikāyet?” [N42a] Maḥcūbe dédi: **HİKĀYET-İ MAḤCŪBE: DER SAḤĀVET** Rāviyān-ı hikāyet (10)² şöyle rivāyet étmişlerdür ki meger vüzerāda mülükdan birisi ‘azm-i ḥac étmişidi. (11) Kaçan ki maḥsūda yétişüp cemāl-i Ka^c be-i mu^c azzamı müşāhede édüp şerā^c it-i menāsiki (12)³ yerine getürdi ve cānibi vaṭana dönücek yolda ḥarāmī çıkup cemī^c emvāl (13) ü esbābını tārāc édüp ol vezīri bir ḥabbeye muḥtāc étdiler. Miḥnet-i zamānenüñ [48b] şiddetinden ve ol ḥādişenüñ eleminden be-gāyet ḥasta-dil ü şikeste-ḥātır oldı. (2)⁴ Lā-çāre ‘āciz u muḥtar u mütāsif u muḥtāc [olup] ol diyārda şehir-be-şehir siyāḥat (3) éderdi. Bir gün bir bezzāzuñ dükkānı kātına gelüp gördi ki bir cüvān-ı tāze-rūy (4) mürāhiḳ ol dükkānda oturmuş. Şüretde ḥüb u sīretde mergüb āsar-ı insāniyyet (5)⁵ beşeresinde müşāhed ve emāret-i meberret cibilletinde zāhir ve vezīr kifāf-ı rüzīye (6)⁶ muḥtāc olmuşidi. Ammā kimseye ‘arz-ı ḥācet étmege ḥayā māni^c olurdu ki (7) “El-ḥayāū lā ye’ti illā bi’l-ḥayr⁷” ve ol bezzāzuñ dükkānı kātında ḥāmūş olup oturdu (8)⁸ ve fikre meşgūl oldı. Piser-i bezzāz netīce-i ferāset ve bedīhe-i ḥiredile anuñ beşeresinde (9) āsar-ı büzrügī ve şeref-i ḥücegī müşāhede édüp bildi ki: “Ol kişi merāsım-i ‘izzetden (10) mezellet-i fākiyye düşmişdür ve anuñ şeref-i nefsi rāzını keşf étmekden men^c éder. (11)⁹ Lāyık budur ki [N42b] elden geldüğü kadar ḥaḳīrāne iḥsān eyleyem.” déyüp meger atası sermāye (12) édinmek için elli pāre altun vérmışidi. Piser-i bezzāz hezār ‘özrile ol altunı (13)¹⁰ vezīrūñ öninde koyup eyitdi ki: “Es-saḥımu bimā melek bu altunı al ve vech-i mesālīḥüñe [49a] şarf eyle.” Çün vezīr altunı ḳabz étdi. Derḥāl merd-i bezzāz çıka geldi (2) ve oğlından altunı istedi. Tā ki bir niçe metā^c şatun ala. Piser eyitdi: (3)¹¹ “Altunı müsteḥaḳḳına şarf étdüm ve āḥiret için zaḥīre étdüm.” Bezzāz (4)¹² gāyet buḥlından şefḳat-i übüvveti ber-ṭaraf édüp emr étdi. Tā ki elli altunı (5)¹³ kızdurdılar ve oğlanuñ ellerini anuñile dāğladı. Tā ki

¹ 48a (9) Maḥcūbe: Maḥcūbe daḥı N. // saḥāvet: kerem u saḥāvet N.

² 48a (10) vüzerāda: vüzerā-i N. // étmişidi: étmişdi N.

³ 48a (12) cānibi: cānib-i N. // emvāl: māl N.

⁴ 48b (2-3) muḥtar u mütāsif u muḥtāc olup ol diyārda şehir-be-şehir siyāḥat éderdi. Bir gün: muḥtarib N.

⁵ 48b (5) müşāhed ve: müşāhede N.

⁶ 48b (6) olmuşidi: olmuşdi N. // ki: N’de yok.

⁷ “Haya ancak hayırdan gelir.”

⁸ 48b (8) ḥiredile: ‘aḳlile N.

⁹ 48b (11) elden: elden elden N.

¹⁰ 48b (13) ki, ve: N’de yok. // bu: deyu N.

¹¹ 49a (3) étdüm: étdindüm N.

¹² 49a (4) buḥlından şefḳat-i übüvveti: buḥlıdan şefḳati N.

¹³ 49a (5) kızdurdılar: kızdurup N. // derd-i diline: derdine N.

kendünüñ derd-i diline anuñla (6) devā eyledi. Vezîr ol hâli görüp hasta-rûh u şikeste-ğâtır olup (7)¹ kaçd étđi ki ol altunı yine vére. Piser bu cümle elem ü süzile yanarken (8)² ħufyeten işâret édüp vezîri ol kaçddan men^c eyledi ve eyitdi: “Ben (9)³ ol ihsânı yine almak için étmedüm ki sen anı yine vérmek dilersîn.” (10)⁴ Pes vezîr ol nağdı alup nafağa-i tamâm ve tüşe-i vâfir tertîb édüp kendü (11)⁵ mağâmına rüc^c at etdi ve ol bezzâz-ı baĥil niçe müddetdenşoñra oğlınuñ [N43a] ħâtırın ħoš édüp mâye-i tamâmile ticârete gönderdi. Nâ-gâh zamâne-i bî-vefâ vü bed^c ahd (13)⁶ ü nâ-müsâ^c id tebdîl-i ħâle yüz dutup ol cüvân-ı cevâdı varța-i nekbet [49b] (1)⁷ ve gerdâb-ı miĥnete bırağup cemî^c mâlını telef étđi. Bîçâre mezellet ü fâķa ve şiddet-i (2)⁸ meskenete giriftâr oldı ve fikr étđi ki: “Çün bu faķr u meskenete düşdüm. (3) Maşlahat oldur ki bir şan^c at işleyüp anuñla vech-i kifâf taĥşil édem. (4)⁹ Tâ ki rûziğârına münķalib olup zînet ü ihtîşâm u ħüsn-i ħâl şüret (5)¹⁰ göstere.” Bu fikrile şehre vardı. Meger bu oğlan ħüb ħať yazardı. Bir köşede (6)¹¹ oturup bir müddet kitâbete meşğül olup anuñ ücretinden kifâf-ı nefis (7) taĥşil étđi. Bir gün bir şahş gelüp eline bir ruķ^c a vérüp eyitdi ki: “Fulân (8)¹² tevķî^c uñ naķşını bir kâğıda naķl eyle. Tâ ben ol hey^c et üzerine meşķ édem. (9) Şâyed ki senüñ ħaťtuñdan ħaz alup ben daĥı bir nesne öğrenem.” Ol cüvân-ı (10) ^c aťuf anı men^c étmegi mürüvvet görmeyüp anuñ irâdatına muvâfıķ ol (11)¹³ kelime-i tevķî^c -i ketb édüp eline vérđi. Ol yed fi^c âl-i mekkâr ol tevķî^c uñ (12)¹⁴ altına tezvîrile berât yazup bir memleketden bâc u ħarâc [N43b] almağa meşğül (13)¹⁵ oldı. Âĥir bunuñ ta^c addîsinden ħarâc-güzâr dîvâne mürâca^c at étđiler. Tâ ki [50a] (1)¹⁶ bir müddet mühlet alalar. Vüzerâ firâsetile fehm étđiler ki bu fi^c l-i müzevvirdür. (2)¹⁷ Berâtın taleb étđiler. Gördiler ki ol berâtda

¹ 49a (7) yanarken: yanar iken N.

² 49a (8) ħufyeten: gözile N.

³ 49a (9) vérmek: véresin N.

⁴ 49a (10) vezîr: vezîr ol kışşadan fâriğ olup N.

⁵ 49a (11) rüc^c at: raĥît N.

⁶ 49a (13) ü: N’de yok. // dutup: tütup N. // cevâdı: bezzâzı N. // nekbet: nekbete N.

⁷ 49b (1) bırağup: bırağup N. // ü fâķa: fâķaya N.

⁸ 49b (2) giriftâr oldı ve fikr étđi ki: “Çün bu faķr u meskenete: N’de yok.

⁹ 49b (4) ü: N’de yok. // ħâl: ħâlet N.

¹⁰ 49b (5) göstere: N’de yok. // yazardı: yazdı N.

¹¹ 49b (6) olup: oldı N.

¹² 49b (8) naķşını: naķşın N. // hey^c et: ħať N.

¹³ 49b (11) yed: bir N. // fi^c âl-i: fi^c âl ü N. // tevķî^c uñ: tevķîkuñ N.

¹⁴ 49b (12) u ħarâc: N’de yok.

¹⁵ 49b (13) ta^c addîsinden: taĥaddîsinden N. // güzâr: güzârlar N.

¹⁶ 50a (1) firâsetile: N’de yok. // fi^c l-i müzevvirdür: fi^c l-i tezevvirdür N.

¹⁷ 50a (2) ki: N’de yok.

vāķı^ç alan tevķı^ç ĥaṭṭ-ı vezır-i (3)¹ ĥāṣa tamām müṣābihdür. Emr étdiler ki ĥaṭṭaṭı ĥāzır getürdiler. Ol cüvān (4)² inkār étmeyüp bu ĥazıyyeye i^ç tirāf étdi. Pes bermukteżā-yı ĥātün-ı pādişāhı (5)³ ol cüvānuñ elin kesmege emr olundı. Cellād ilerü gelüp cüvānuñ ĥolın (6) ^ç üryān eyledi ki ĥaṭ^ç éde. Vézır ol dağları görüp bī-tevaķķuf piser-i bezzāzı (7)⁴ bildi. Tız yerinden ṭurup cüvānı bağrına başup i^ç zāz u ikrām u iclāl (8)⁵ i^ç zāmda daķıķa fevt étmeyüp ol cüvānı mesned-i vizāretde ṣābit ve maķām-ı (9)⁶ ĥıṣmetde ĥāim kıldı. Ol mel^ç ün ve müzevviri ṣalb étdürdi. Pes ol (10)⁷ ĥavme yüz ṭutup ^ç alā melā^ç i-n-nās ol cüvānuñ medħine meṣğül (11)⁸ oldı ve eyitdi: “Bu cüvān be-ğāyet kerīm ü raūf u yezül u ^ç aṭūfdur ki saħāvetde (12)⁹ vü semāħatde saħabe berāberdür ve benüm meskenet ü iħtiyācum zamānında bunuñ bigi (13) iħsān u in^ç ām étmışdür. Şimdikiħālde vaķt-ı mücāzāt u hengām-ı mükāfātur.” [50b] (1)¹⁰ déyüp kendü kızını çehāz u tecemmülāt-ı melikāneyile [N44a] aña vérdi ve tamām milk ü māl (2)¹¹ ü manşıbını aña tafvız étdi. Piser-i bezzāz ol étdüğü ^ç aṭıyyet vesılsıyle (3)¹² bāķı ^ç ömrini vüs^ç at-i ĥālile geçürüp maķşad-ı emn ü refāhiyyete yétişdi. (4) Maħcūbe dedi: “Bu meşeli anuñıçün getürdüm. Tā ehl-i kerem ü mürüvvete ma^ç lüm (5)¹³ ola ki iħsān u in^ç ām müħmel ü zāyi^ç olmaz ve cūd u kerem elbette delıl-i (6)¹⁴ meşübāt u ĥoyrāt-ı dü-cihānı olur. Bārı te^ç ālā celle ĥudretühü ^ç āmme-i ĥalāyıkı (7)¹⁵ bu ĥaşletile müteħallı ve mülük u selāṭını bu şıfatile maħmūd eyleye. “ Bi-mennihi ve luṭfihi ve cūdihi”¹⁶.

¹ 50a (3) ĥaṭṭaṭı: şehrde olan ĥaṭṭaṭı N. // ol cüvān: ve ol cüvān tevķı^ç i göricek N.

² 50a (4) ĥazıyyeye: ĥazıyye N.

³ 50a (5) elin kesmege emr olundı. Cellād ilerü gelüp cüvānuñ: N’de yok.

⁴ 50a (7) ṭurup: durup N. // başup i^ç zāz u ikrām: başdı ikrām u i^ç zāz N.

⁵ 50a (8) ol cüvānı: N’de yok.

⁶ 50a (9) kıldı: kıldı ve N. // ve: N’de yok. // pes: pes vezir N.

⁷ 50a (10) ṭutup: tutup N.

⁸ 50a (11) raūf u yezül u ^ç aṭūfdur ki: ^ç aṭūf ruf u yezüldur N.

⁹ 50a (12) bigi: gibi N.

¹⁰ 50b (1) çehāz: cihān N.

¹¹ 50b (2) manşıbını: manşıbı N.

¹² 50b (3) refāhiyyete: refāhiyyet N.

¹³ 50b (5) müħmel ü: N’de yok. // u: N’de yok. // delıl-i: N’de yok.

¹⁴ 50b (6) dü-cihānı olur: dü-cihāmdur N. // cellet ĥudretühü: cel celālühü N.

¹⁵ 50b (7) müteħallı: behre-mend N. // u: N’de yok.

¹⁶ “Onun lutfu, cömertliğı ve verdiğı güçle yazdıık.”

(8) EL-BĀBU'S-SĀDĪS U FĪ MEDĤĪ'Ş-ŞĪKA VE'L-EMĀNET

Altıncı gün ki (9) hūrşid-i cihāntāb āsūmān-ı çehārumdan tūlū^ç étdi ve leşker-i zūlām sipāh-i (10)¹ beyāzdan münhezim oldı. Şāh Sammāhuñ tahtını bār-gāh-ı ma^ç deletde kırdılar. (11)² Şāh tahta oturup erkān-ı devlet ve a^ç yān-ı hāzret bār-gāh-ı şāhda cem^ç oldılar. (12) Ol gün tā zevāl vaqtine degin re^ç āyāya ^çadl u dād édüp aḥkām icrā eyledi (13) ve dīvān-hāne-i şāhiden kılqıp ḥalvet-hāne-i istirāḥata yüz dutdı [51a] (1)³ ve U^ç cūbe ve Maḥcūbeyi hāzır édüp buyurdı ki şemerāt-ı diyānetden ve şeref-i emānetden (2)⁴ ba^ç zısını beyān édeler. Tā ki ol mevā^ç ız sebebiyle cānib-i emāneti ri^ç āyet (3) [N44b] eyleye. U^ç cūbe dédi: “Cāh-ı şāh müstedām olsun. Bu emānet ḥaşlet-i ḥamīde (4)⁵ ve şıfat-ı pisendidedür ve her ki bu zīnet-i mergūbile mütezeyyin ola ve şart-ı sıkkat (5)⁶ u diyāneti yérine getüre. Meşūbāt dü-cihānı aña müyesser ola. Hem dünyāda merzūk (6)⁷ u nīk-nām ve hem āhiretde ehl-i cinnet ü nācī ola. Kāle'n-nebiyyu (^çaleyhisselām): ‘El-emānetü (7)⁸ tecerrüdü'r-rızk⁹’ ve ^çacībter oldur ki eger bir kimse bir merd-i emīne ḥıyānet kaşd (8) étse ^çākıbet ol ef^ç ālüñ vebāli kendüde zāhir olur ve ol emīne andan (9)¹⁰ zarar yétişmez. Bu kelāmuñ şāhidi ol ḥakkāk-i emīnile ol zen-i tarrār (10) ḥikāyetidür.” Melik Sammāḥ şordı ki: “Nicedür ol ḥikāyet?” U^ç cūbe dédi: (11) **ḤİKĀYET-İ U^ç CŪBE: DER ŞİKĀT U EMĀNET** Nākilān-ı ḥikāyet şöyle naql (12)¹¹ étmişlerdür ki Merve şehrinde bir ḥakkāk varidi ve ol diyāruñ pādişāhı (13) anuñ emānetine i^ç tiḳād étmişidi ve her dem cevāhiri aña ḥaḳ étdürürdi [51b] (1)¹² ve ümerā vü vüzerā cümlesi aña raḡbet éderleridi. Meger bir gün pādişāh bir dürr-i semīni ḥakk étmege aña gönderdi. Merd-i ḥakkāk dürrü dükkānına iletüp bir ḥoḳḳanuñ (3)¹³ içinde ḳodı. Tā ki bir vaqt-i vus^ç atde ḥaḳ eyleye. Meger ol şehirde bir zen-i (4) tarrār varidi. İttifāk ol gevher-i şeb çerāḡı gördi. Tāma^ç étdi ki (5)¹⁴ [N45a] ḥıleyile anı ol ḥakkākdan ala. Hemān sā^ç at bir çıkırıkçı dükkānına

¹ 50b (10) beyāzdan: beyāzından N.

² 50b (11) Şāh tahta: Şāh Sammāḥ tahtda N.

³ 51a (1) ve: N'de yok. // şemerāt: semere N.

⁴ 51a (2) ba^ç zısını: ba^ç zı N. // sebebiyle: sebebi ile N.

⁵ 51a (4) mütezeyyin: müzeyyen N.

⁶ 51a (5) u: N'de yok.

⁷ 51a (6) u nīk-nām: N'de yok.

⁸ 51a (7) kimse: kimesne N.

⁹ “Emanet rızıktan uzaktır.”

¹⁰ 51a (9) ḥakkāk: merd-i ḥakkāk N.

¹¹ 51a (12) ve ol: ol N.

¹² 51b (1) éderleridi: éderlerdi N.

¹³ 51b (3) içinde: içine N.

¹⁴ 51b (5) anı: aña N. // çıkırıkçı: ḥarrāt N.

varup (6)¹ bir altun vérüp bir hoşka aldı ki reng ü hey'etde hemân ol hoşkaya beñzer (7) ki hakkāk dürri anuñ içinde qomışidi. Pes libās-ı fāhır ü cāme-i zer-(8)-beft geyüp iħtişām-ı tamāmile hakkāküñ dükkānına gelüp şöyle gösterdi ki cevāhir (9)² görmege gelmişdür. Tā ki ba'zı cevāhiri begenüp bey' eyleye. Ol dükkānda (10)³ hazır olan cevāhiri görüp her birini yine red eyledi. Çün nevbet (11) ol hoşkaya geldi. Hakkāk eyitdi: "Ol emānetdür." Hātūn yüz nāz u şiveyile (12) eyitdi ki: "Nazar mübāhdur. Luṭf eyle. Ol dürr-i semīni temāşā édelüm." déyüp (13)⁴ ol zerķile hoşkayı eline alup çāpüklikle ol boş hoşkayı yérine qodı. [52a] Hakkāk ol mağlaṭdan gāfil boş hoşkayı alup evvelki maqāmında pinhān étdi. (2)⁵ Mestüre evine varup helāline haber vérüp dürri aña 'arz eyledi. Hoca (3) ol dürri görüp sürür neşātile qarşusunda bir maḥalde qoyup dāim (4) aña nazar éderdi ve anuñ teferrücinden qalbine kuvvet ve gözlerine ziyā taḥşil (5)⁶ éderdi. Bu ešnāda hoca ḥ'āba vardı. Meger bunlaruñ bir pīr hurūsları (6)⁷ varidi ki her gün evlerinüñ içerüsin ve taşrasın tolanup çöplenürdi. (7) Nāgāh ol dürri bulup derḥāl ağızına alup yutdı. Hoca uyqudan (8)⁸ [N45b] uyanup baqdı. Gördi ki dürri yérinde yok. Niçe ki taleb eyledi. Fāide vér-(9)⁹-medi hātūndan taleb étmege başladı. Bī-çāre bī-haber idi. Eyitdi: "Puḥtelere (10)¹⁰ tama' -ı hām lāyık degüldür. Dürri gizlemek olmaz. Zīrā herif-i hāne dağal olmaq (11)¹¹ cāiz degüldür." Mışra' "İncāmenem ve tū yā tū dāri yā men"¹² Fi'l-cümle cānibeynden (12) gümān u töhmet muḥakkaq olup şübhe bākī qaldı. Qaçan ki gece oldı. Ol (13)¹³ hurūs bī-vaqt ötdi. Hocanuñ göñline qorqu düşüp ıztırābile hātūnına [52b] (1)¹⁴ eyitdi: "Müteqaddimān bī-vaqt hurūs āvāzını eyü fāl dutmamışlardur. Bu hurūsı (2)¹⁵ boğazlamak gerekdür ki zararı birden def' ola." Hātūn eyitdi: "Hem hāne-i qadīmi (3)¹⁶ ki niçe sābıqāmuz

¹ 51b (6) bir altun vérüp: N'de yok.

² 51b (9) görmege: almağa N.

³ 51b (10) cevāhiri görüp her birini: cevāhirin her birin görüp N.

⁴ 51b (13) yérine qodı. Hakkāk ol mağlaṭdan gāfil boş hoşkayı: N'de yok. // evvelki: N'de yok. // étdi: eyledi N.

⁵ 52a (2) Mestüre: N'de yok. // helāline: hāline N. // aña: N'de yok.

⁶ 52a (5) Bu ešnāda: bir gün N. // ḥ'āba vardı: uyquya meşgūl iken N. // hurūsları: hurūsı N.

⁷ 52a (6) çöplenürdi: hāllenürdi N.

⁸ 52a (8) niçe ki: nice kim N. // eyledi: étdi N.

⁹ 52a (9) Puḥtelere: saña N.

¹⁰ 51a (10) degüldür: degüldür dédi N.// zīrā: dédi N.

¹¹ 52a (11) degüldür: degüldür dédi N. // Mışra' "İncāmenem ve tū yā tū dāri yā men": N'de yok.

¹² "Burada ben ve sen benim veya sen varsın ya da ben."

¹³ 52a (13) hātūnına: hātūna N.

¹⁴ 52b (1) dutmamışlardur: tutmamışlardur N.

¹⁵ 52b (2) zararı: zarūrī N.

¹⁶ 52b (3) geçmiş: geçmişdür N. // cerīmeyile: cürmile N. // münāsib: münāsib ve N.

geçmiş ola. Bu kadar cerîmeyle boğazlamak münāsib mürüvvet degüldür. (4) Lîkin kelâm-ı müteḳaddimānı ri‘āyet édüp bunuñ muvānesetinden geçüp bî-āzar (5)¹ bāzāre iletüp şatalum.” Bunlar bu hâlde ol tarafından bî-çāre ḥakkāk dürrüñ (6) gitdüğünden gāfil. Çün ol gece geçdi. Dāye-i subḥ beçe-i sa‘d-ı aḥter-i āfitābı (7)² ḥarîr-i kebūd-ı feleke şarup ve mehd-i dehrde perveriş édüp cihānı cemāl-i (8)³ ḥürşidile münevver eyledi. Şāhuñ ḥareminden bir mu‘temed dürri taleb (9)⁴ étmege geldi. [N46a] Ḥakkāk ḥoḳḳanuñ ağızın açup gördi. İçinden dürri gitmiş. Müteḥayyir (10)⁵ olup teninde ḳanı ḳuruyup lâ-ya‘ḳıl oldu. Żarūrî mu‘temed-i melikden (11) ‘özr dileyüp eyitdi ki: “Dürri ḥak olunup ḥāzır olmadı. İnşā‘allah ben (12)⁶ iletüp ḥarem-i ḥāş-ı şāha teslîm édem.” Bî-çāreye ol hālüñ vuḳū‘ından ḡam (13)⁷ müstevlî olup nefesi bağlanup ḳulunc rencine mübtelā oldu. Tedāvî [53a] (1)⁸ tedāvî için ḫabîb ḥāzîḳ getürdiler. Nabz u ḳārüresin görüp (2) ‘illetine vāḳıf oldu. Ḥurūs-ı pîr etiyile bişmiş şürbāyile ‘ilāc buyurdu. (3)⁹ Bî-tevaḳḳuf bāzāre adam gönderdiler. Ol ḥurūs-ı pîri ol ḫarrār bāzāre (4) göndermişidi. Hemān alup boğazladılar. Ol sâ‘at ḫavşalasın açdılar. (5) Ḥakkāk dürri ḥurūsüñ ḳursağında görüp derde vidā‘ édüp ol (6) renc-i ḳuluncdan ḫalāş oldu ve eyitdi: “Dāim merd-i emîn muvaffaḳ u mesrūr (7)¹⁰ ve ḫāin maḡbūn u mecbur ola.” Maḥcūbe dédi: “Aḥsenet ḫüb getürdüñ bu ḫikāyet-i (8)¹¹ ḡarîb u meşel-i nādîri. Hem bu minvāl üzerinedür ol zāhid-i emîn (9)¹² ve merd-i rüstāi ḫikāyeti.” U‘cūbe dédi: “Nicedür ol ḫikāyet?” Maḥcūbe dédi: (10) **ḤİKĀYET-İ MAḤCŪBE: DER ŞİḲḲAT U EMĀNET** [N46b] Rāviyān-ı ḫikāyet şöyle rivāyet (11) étmişlerdür ki meger bir zāhid varidi. Aḫlāḳ-ı ḫamīdeyile mevşuf ve ādāb-ı (12)¹³ sütüdeyile müteḫallî olmuş ve tehzîb-i aḫlāḳ u teşbîit-i ictihād ve cehd-i belîḡ (13)¹⁴ göstermiş ve bu na‘im-i müzahref-i fānî dünyādan ferāḡat ihtiyār édüp ve

¹ 52b (5) şatalum: şatayım dédi N.

² 52b (7) ḥarîr-i kebūd: her bir kebūd N.

³ 52b (8) ḥareminden: tarafından N.

⁴ 52b (9) açup: açdı N.

⁵ 52b (10) ḳanı: ḳanı ve bedende cānı N.

⁶ 52b (12) bî-çāreye: bî-çāre N. // vuḳū‘ından: vuḳū‘ından üzerine N.

⁷ 52b (13) Tedāvî: tā kim N.

⁸ 53a (1) tedāvî: devā N.

⁹ 53a (3) gönderdiler: gönderdiler meger N.

¹⁰ 53a (7) u, dédi: N’de yok.

¹¹ 53a (8) ḡarîb: ḡarîbi N. // nādîri: ‘acîbi N. // zāhid-i emîn: zāhidile N.

¹² 53a (9) Maḥcūbe: Maḥcūbe daḫı N.

¹³ 53a (12) müteḫallî: mütecellî N. // ve: idi N. // ictihād ve: ictihādlar N.

¹⁴ 53a (13) göstermiş: göstermiş idi N. // na‘im-i müzahref-i: bî-vefā N. // ve: N’de yok.

künc-i [53b] (1)¹ kanā' atde mütemekkin olmuş ve şalāh u sedād u diyānet u emānetde meşhūr āfāk (2)² u ma' rūf-ı 'ālem olmuşidi. Bir gün müridlerinden birisi zekātından yüz dīnār (3)³ çıkarup ol zāhīde getürüp teslim étđi. Meger zāhīde bir mühim hādīs olmuş (4) idi. Ol dīnārı hıfz étmekde dikkāt eylemeyüp derhāl eve gelüp şu (5)⁴ destisine bırağdı. Tā fārīg olduđdanşoñra bir muhkem yérde hıfz eyleye. Hātün-ı zāhid (6) destiyi şusuz görüp fikr étđi ki zāhīde āb-dest için şu hāzır gerek. (7) Meger bir rūsitāy-ı qaşşāb qurādan şehire gelmişidi. Tā ki gāv şatun alup şehirde (8) ve qurāda şata. İttifāk zāhidüñ evi öñine uğradı. Hātün-ı zāhid ol rüstāyi (9) görüp eyitdi ki: “Eger kerem édüp zāhīde āb-dest almağ için bir miđdār şu getüri-(10)-vérseñ sa' yuñ āhīretde zāyi' olmaya ve saña bu hareketüñ bereketiyle şevāb-ı cezil (11) uñrevi hāşıl ola.” Ol desti ki zāhid-i dīnārı anuñ içine bırağmışidi. Ol rüstāye [N47a] vérđi. Rüstāi destiyi arqasına urup şu getürmege (13)⁵ gitđi. Yolda giderken his étđi ki destinüñ içinde nesne vardur. Bī-tevaqquf [54a] (1) destiyi arqasından indürüp içine nazār étđi. Kīse-i dīnārı içinde görüp (2) ferāh-ı tamāmile zabt eyledi ve eyitdi: “Zihī sa' ādet-i tāli' ki ni' met-i bī-hād ve rızq-ı (3) vāfir elüme girdi. Hemān maşlağat oldur ki tedricile gereklü olan nesneye şarf (4)⁶ édüp isrāf u telefden şaqlayam ve bunu sermāye édüp qaşşāblığı kemāline yetişdürem.” (5)⁷ Bu fikrile ol nađd ki evvelden kendünüñ varidi. Bir semüz öküze vérüp 'azm-i (6) hāne édüp gitđi ve fikr étđi ki: “Eger bu dīnārı götürüp köye gidersem yolda (7) āfātın ve hārāmīden emīn olmazam ve eger şehirde bir yérde defn édersem vesvese-i (8)⁸ hātırdan bir dem hālī olmazam. Hemān vech oldur ki bu kīseyi öküzüñ bo-(9)⁹-ğazına şoğam. Tā ki yuda. Ol vaqtın ki öküzü boğazlayam. Kīseyi selāmetile (10)¹⁰ alam.” Bī-çāre öküzü ol cerāhate mübtelā édüp ve anuñ şikemini hāzīne (11)¹¹ eyledi ve yüz vaşana dutup gitđi. Ol qadar ki şehirden çıkup şahrāya (12)¹² yetişdi. Meger

¹ 53b (1) olmuş: olmuşdı N. // u: N'de yok.

² 53b (2) olmuşidi: idi N.

³ 53b (3) olmuş: [olmuş] N.

⁴ 53b (5) Hātün-ı zāhid: Hātün N.

⁵ 53b (13) destinüñ: N'de yok.

⁶ 54a (4) édüp: édüp ve N. // telefden: telefden hōş N.

⁷ 54a (5) öküzü: gāva N.

⁸ 54a (8) hemān: hemān ola N. // oldur: budur N. // öküzüñ: gāvıñ N.

⁹ 54a (9) vaqtın: vaqt N. // öküzü: gāvı N.

¹⁰ 54a (10) öküzü: gāvı N.

¹¹ 54a (11) dutup: tutup N.

¹² 54a (12) öküzü: gāvı N.

mühimmâtından bir nesne unutmuş. Ol öküzü oğlanına (13)¹ [N47b] ısmarlayup kendü yine şehre döndi. Meger ol zâhîde müte^ç allık bir kimesne [54b] (1)² kırbân için öküz şatun almağa çıkmışidi. İttifâk yolda kaşşâbuñ oğlın (2)³ görüp birbiriyle mülâkât olup aĥvâl şoruşduklarından soñra mürîd-i zâhid (3)⁴ eyitdi: “Eger bu öküzü şatmak için alduñsa dilerem ki baña şatasın. Ĥâtîruñdan (4)⁵ geçdügi kadar direm-i naqd olasin. Tâ hem sen meşakĥat u zaĥmetden ĥalâş olasin (5)⁶ ve ben daĥı bu ġaybetde ziyâde eglenmeyem.” déyüp öküzü bey^ç-i tamâmile şatun aldı. (6) Derĥâl zâhidüñ zâviyesine teslim étđi ve zâhid ol ġün zevâl vaĥtine (7)⁷ degin ol mühimmi tamâm étđi ve bu ĥâlden bî-ĥaber namâz vaĥtinde evine geldi. Tâ ki (8)⁸ sünen ü ferâizi edâ édüp evrâda meşġül ola. Çün namâza şurü^ç étđi. (9) Ol dînâr ĥâtırına geldi. Namâzdan fâriġ olduġdansoñra kaşđ étđi ki ol (10)⁹ dînârı bir muĥkem yérde şaklaya. Çün saĥâ-ĥâneye vardı. Ol destiyi yérinde (11)¹⁰ görmeyüp ĥâtırı perîşân olup teşvîşile ĥâtûndan ol destiyi (12) şordı. Ĥâtûn şüret-i vâkı^çâyı déyuvérđi. Zâhid mużtarib olup bir zamân (13)¹¹ ol ĥâdişenüñ vuĥû^çından müteĥayyir u müteĥassir ü ġam-nâk oldı. ‘Ākıbet rızâ [55a] vü teslimi boyun vérüp ol ĥâle şükür étđi. [N48a] Meger ol ġün âĥîr-i eyyâm-ı teşrîĥ (2)¹² idi ve vaĥt-i kırbân idi. Zâhid ol öküzü şöyle ki şartdur. Neĥr étđi (3) ve ĥâtûna eyitdi: “Bu öküzüñ ĥarnını ve baġırsıklarını benüm ĥatumda pâk eyle. Tâ ki (4)¹³ anlaruñ taĥâretinde ihmâl olunmaya.” Ĥâtûn zâhidüñ emriyle öküzüñ ĥarnını (5)¹⁴ yardı. Hemân sâ^ç at zâhid ol bedre-i zeri görüp ol ĥâlüñ ta^çaccübünden (6)¹⁵ medĥuş oldı ve eyitdi: “Bu öküzüñ ĥikâyeti ĥikâyet-i ‘icl-i Sâmirîden (7)¹⁶ ‘acîbter ve kışşa-i baĥar-ı benî İsrâ’ilden ġarîbter vâkı^ç oldı” Ve ol altını alup (8)¹⁷ taĥmîd ü taĥdîs-i ĥaĥĥa meşġül oldı ve ol cerâĥatüñ

¹ 54a (13) ısmarlayup: ısmarladı N. // zâhîde: zâhid-i emîne N.

² 54b (1) öküz: ġāv N. // oğlın: oğlanın N.

³ 54b (2) aĥvâl: N’de yok.

⁴ 54b (3) öküzü şatmak için: ġāvı şatmağa N.

⁵ 54b (4) Tâ hem sen meşakĥat u zaĥmetden ĥalâş olasin: N’de yok.

⁶ 54b (5) ġaybetde: işde N. // déyüp: N’de yok. // öküzü: ġāvı N. // aldı: aldı ve N.

⁷ 54b (7) ĥâlden: ĥâlde N.

⁸ 54b (8) sünen ü: sünneti ve N.

⁹ 54b (10) bir muĥkem yérde: N’de yok. // saĥâ: safâ N. // vardı: geldi N.

¹⁰ 54b (11) ol: N’de yok.

¹¹ 54b (13) müteĥassir: müteĥassir oldı ve N.

¹² 55a (2-3) öküzü şöyle ki şartdur. Neĥr étđi ve: ġāvı kırbân eyledi N. // öküzüñ: ġavuñ N.

¹³ 55a (4) öküzüñ: ġavuñ N.

¹⁴ 55a (5) bedre: kîse N.

¹⁵ 55a (6) ĥikâyet-i ‘icl-i: N’de yok.

¹⁶ 55a (7) ve: N’de yok.

¹⁷ 55a (8) taĥmîd: ve taĥmîd N. // şiddetinden: eleminden N.

şiddetinden ferec (9)¹ buldı. Maḥcūbe dédi: “Bu ḥikāyeti anuñ için getürdüm ki tā ‘uḳelā-yı ‘āleme (10)² muḥaḳḳaḳ ola ki vehm-i dūr-bīn künh-i netāyic-i emānete yetişmez ve ḥātır-ı rüşen (11) ḥasāret ü ḥıyānetüñ idrākinden ictināb étmek gerek. Ḥaḳḳ celle ve ‘alā kāffe-i (12)³ ḥalāyıḳa kesb-i aḥlāḳ-ı ḥamīde üzerine tevfiḳ vére. “Bi-mennihi ve cūdihi ve luḫfihi”⁴.

¹ 55a (9) anuñ: anuñçün N.

² 55a (10) vehm-i dūr-bīn künh-i netāyic-i emānete yetişmez ve: N’de yok.

³ 55a (12) ḥalāyıḳa: ḥalāyıḳı N.

⁴ “Onun lutfu, cömertliḡi ve verdiḡi güçle yazdık.”

(13) EL-BĀBU'S-SĀBĪ' FĪ MEN'Ī'R-REŞK VE'L-ĦASED

Yédinci gün ki ħusrev-i encüm [55b] (1)¹ ya'ni ħür tâbında rüy-ı zemîni nür-ı cemâlile münevver eyledi. Şâh Sammâh taht-ı (2)² memleketde oturup tarîk-i şalâh üzerine meşâlih-i milki icrâ eyledi. Güşâde-(3)³-ĥâtır olup ĥalvet-ĥâne-i neşâta yüz dutdı ve U'cûbe vü Maĥcûbenüñ maĥâle-i (4) râhat-ı engîzinden şafâ-yı ħalb ĥâşıl [N48b] édüp eşnâ-yı kelâmda şordı ki: “Reşk (5)⁴ ü ĥasedden ne nev' a fesâd u zarar mütevellid olur ve ol ĥaşlet-i ħabiĥa-i mutâba' atdan (6)⁵ ne ĥâşıl olur?” U'cûbe dédi: “Zât-ı melik âfâtdan maşûn olsun. (7)⁶ Ħased fitne-i cân ve âfet-i ceseddür ve cihetdendür ki ten-i ĥâsid sûret-i reşkden (8)⁷ hemîşe ĥazîn u za'îf u naĥîf ü 'acîfdür ve cân-ı ĥâsid dâim nâ-murâdlıĥ 'uĥûbetiyle (9) mu'azzebdür ve ĥâsid iki cihânda (10) meĥhûr u mecbûrdur ve ĥasedden kimse maĥâm-ı 'âlî ve derece-i refî' ĥâşıl (11) etmez. Nite ki démişlerdür: ‘el-ĥasûdu lâ-yesûdu⁸’ ve her kimse ki ĥased sebebiyle (12)⁹ maĥsûd ĥaĥķında fikr tezvîr éde lâ-büd kendüyi dâm-ı ģadre giriftâr eyleye. Nite ki ol (13)¹⁰ ĥâtûn-ı şâh kendü mekri sebebiyle iki ģisû-yı müşķinini yile vérdi ve murâdına [56a] (1)¹¹ yétişmeyüp rüsvây oldu.” Melik Sammâh şordı: “Nicedür ol ĥikâyet?” U'cûbe (2)¹² dédi: **ĦİKĀYET-İ U'CÛBE: DER MEZEMMET-İ ĦASED** Nâķilân-ı ĥikâyet şöyle naĥl (3)¹³ étmişlerdür ki meger bir zer-ger bir pâdişahuñ civârında mesken édinmişidi ve bu (4)¹⁴ zer-gerüñ bir meh-çehre vü sîm-endâm duĥteri varidi ki nür-ı tal'atından mâh-(5)¹⁵-mâye ve zühre-behre oluridi ve mihr-i ruĥsârınuñ pertevinden âfitâb-ı [N49a] cihân-(6)¹⁶-tâb bir zerre ve çeşm-i mekkârınuñ ĥud'asından siĥr-i Sâmirî bir şemme idi ve ol (7) pâdişahuñ aña 'ışķı müte'alliĥ oldu. Egerçi küfvî degüldi ammâ 'adem-i müsâvâta

¹ 55b (1) ĥür: ĥurşîd N.

² 55b (2) oturup: oturdı N.

³ 55b (3) dutdı: tutdı N. // ve: N'de yok. // maĥâle: maĥâlâ

⁴ 55b (5) ĥabiĥa-i mutâba' atdan: ĥabiĥa-i mutâbıķından N.

⁵ 55b (6) maşûn: meftûn N.

⁶ 55b (7) Ħased: Ħased ü N. // cân ve âfet-i: cihân vâķıf-ı N. // ve: ve bu N. // reşkden: ĥasedden N.

⁷ 55b (8) naĥîf: naĥîl N. // ü 'acîfdür: N'de yok.

⁸ “Ħaset kötülemez.” (Senin haset yapman karşıdakini kötülemez.)

⁹ 55b (12) fikr: mekr N. // ki: kim N.

¹⁰ 55b (13) şâh: şâh ki N. // sebebiyle: ile N. // müşķinini yile: müşķiniyile N.

¹¹ 56a (1) şordı: şordı ki N.

¹² 56a (2) dédi: daĥı dédi N. // mezemmet-i: reşk ü N. // naĥl: rivâyet N.

¹³ 56a (3) mesken: mütemekkin N.

¹⁴ 56a (4) meh-çehre: mâh-çehre N. // tal'atından: tal'atdan N.

¹⁵ 56a (5) mâye: câme N. // oluridi: olurdı N.

¹⁶ 56a (6) mekkârınuñ: mekkâsınuñ N.

(8)¹ iltifāt étmeyüp irādat-ı tabī^c i mücebince ‘ağd-i şer^c i édüp duhter-i zer-geri (9) ‘izzet ü ikrām-ı tamāmile h̄alvet-serāy-ı h̄aşına getürdi. Çünkü duhterile enīs (10)² ü celīs olup t̄ib-i ahlākile rūhına rāhat h̄aşıl olup harekāt-ı mevzūnınuñ (11)³ letāfetin ve şemā’il-i meymūnınuñ tarāvetin görüp her lahza meyl-i melik anuñ h̄üsnine (12) ziyāde olup ve aña ma^c āşakatı ez^c āf-ı muzā^c af olurdı. Menkūha-i h̄aş-ı (13)⁴ melik bu h̄äle reşk édüp duhter-i zer-gerüñ h̄asedinden qalbini küre-i āteş-i ğam [56b] kılıp kendüyi büte-i h̄üzn ü taḥassürde eritdi ve fikr étdi ki: “Bu käre şabr (2) étmek muh̄aldür. Hemān maşlahat oldur ki bir mekir eyleyüp duhter-i zer-gerüñ h̄üsn (3) ü cemālını bir noqşānile ma^c yüb étmek gerek. Tā ol naqş-ı h̄ilqat ve qubḥ-ı şüret (4) ve ziştī-i a^c zā-yı nā-mütenāsib sebebile ‘ışq-ı dil-i melik andan bir pāre eksilüp (5)⁵ ve nazar-ı melikden düşe ve meliküñ qalbi andan şovuyup ve ülfet ü meveddet (6)⁶ ü üns ü muḥabbet-i melik anuñ ḥaqqında kem ola.” Derḥāl perde-dār-ı h̄aş-ı melik (7)⁷ katına getürüp ortaya perde şalup ve perde ardından anuñile söze girüp (8)⁸ muqaddime-i kelāmda bāb-ı mekrden bir faşl-ı diltirib ibtidā édüp perde-dāra [N49b] takrīr-i (9)⁹ bedī ile beyān edüp eyitdi: “Éy perde-dār sen benüm ḥavāş-ı ḥadem ü kudemā-yı ebtā^c umdan-(10)-sın ve dā’im benüm nazar-ı ‘ināyetümle melhūz ve menāfi^c mekremetümle maḥzūz olursın ve bizüm (11)¹⁰ ḥizmetümüzde ḥuqūq-ı sābıkañ s̄abit olmuşdur ve şimdikiḥâlde sen bizüm ḥizmetümüzden (12)¹¹ ma^c zül olduĝuña be-ĝāyet münqabız olmuşumdur. Dün bu duhter-i zer-ger melik ḥizmetinde (13)¹² senüñ niçe mezemmetüñ édüp mesāvī maqābih takrīrinde hiç bākī komadı ve eyitdi: [57a] (1)¹³ ‘Bizüm perde-dārumuz şöyle gerekdür ki ḥüb-şüret ü nīk-siret ola. Zīrā (2)¹⁴ bu t̄aife dergāh-ı mülūkda mertebe-i qurbda dururlar. Eger bunlardan bir kimse ‘aql u fiṭnat-(3)¹⁵-dan bī-naşib ve ḥired u ḥaşāfatdan bī-behre ve

¹ 56a (8) tabī^c i: tab^c ı N. // ‘ağd-ı: ‘ağd ü N. // duhter-i: duhteri N.

² 56a (10) mevzūnınuñ: mevzūnuñ N.

³ 56a (11) meymūnınuñ: meymūnuñ N.

⁴ 56a (13) h̄äle: h̄ālete N.

⁵ 56b (5) ü: N’de yok.

⁶ 56b (6) ü: N’de yok. // ḥaqqında: katında N.

⁷ 56b (7) anuñile N’de yok.

⁸ 56b (8) perde-dāra: perde-dār N.

⁹ 56b (9) ḥavāş-ı: h̄aş-ı N.

¹⁰ 56b (11) ḥuqūq-ı sābıkañ s̄abit: niçe emek ü te^c atüñ s̄abıq N. // ḥizmetümüzden: ḥizmetümüzde N.

¹¹ 56b (12) ma^c zül: ma^c zül N. // münqabız: elem-nāk N. // : ğece N.

¹² 56b (13) mezemmetüñ: medemmetüñ N. // b maqābih: N’de yok.

¹³ 57a (1) ü nīk-siret: N’de yok.

¹⁴ 57a (2) bu: bir N. // qurbda: qurbet N.

¹⁵ 57a (3) u cüşse: cüşse N.

şüret u cüşşede hākīr ola. Mülūkuñ (4)¹ bī-devletligine maħmūldur. Ammā fulān şahş ahlāk-ı hamīdeyile mevşūfdur. Bu ‘ameli (5)² aña tafvīz étmek gerek.’ Bu nev‘ ile niçe kelām söyledi ve melik ol bürīde (6)³ gīsūnuñ sözini sem‘-i kabūlile müstemi‘dür. Mebādā ki anuñ ol kelimāti mūşir (7)⁴ olup ben senüñ bigi yār-ı şādīkuñ hizmetünden maħrūm bī-behre qalam.” Perde-(8)-dār ol sözden ğam-nāk u muztarib ü mütereddid oldu. Mestüre gördi ki (9) ol kelām-ı dil-süz perde-dāruñ tennūr-ı sīnesine āteş birağup cigerini kebāb étdi (10)⁵ ve yine dönüp nāzūklikle perde-dāruñ gönlin ele alup gitdi. “Ġam degül ki (11) duħter-i zer-gerüñ kelāmı melik katında maħbūl olduğı anuñıçündür ki melik anuñ (12) [N50a] mağtūl-ı zūlfine meftūn olmışdur. Eger fırsat bulup ol kemend-i gerden-bendi (13)⁶ kat‘ édersek hemān ‘ışk-ı melik noķşāna yüz dutar ve aña tevāzū‘ gösterüp [57b] anuñ ekşer-i murādātını kabūl étmek ve ben daħı senüñ hizmetüñden maħrūm (2)⁷ olmazam ve bu nev‘ a mühim senüñ mu‘āvenetüñsüz tamām olmaz.” Perde-dār eyitdi: “‘Ākıllar (3)⁸ def‘-i şerde cān bezl étmışlerdür. Hāşa bir nesne ki cānib-i maħdūmuñ muħāfazatını (4)⁹ mutazammın ve meşālih-i umūr-ı nefse mütevessil ola. Ammā baña telkīn étmek gerek. Ne vechile (5)¹⁰ édem.” Mestüre [eyitdi]: “Evvelā aña īşār-ı zer édüp kaçan ki ol cādū-yı ser-mest bulasın. (6)¹¹ Bī-ħicāb taħt ardından gelüp ol ca‘d-ı dilāvīzi mīkrāzile kat‘ édesin. (7) Bī-şekk vérüp ol ‘ayb sebebiyle melik anı red éder ve sen emīn ü ben sākīn (8)¹² oluram.” Perde-dār ol mekre mutaraşşid olup vaħt-ı fırsata muntazır oldu. Meger (9) bir gün duħter-i zer-ger bir maşlaħat için atası evine gitdi ve ol gice anda qaldı. (10) Çün melik ħ‘āb-gāha vardı. Ma‘şūqayı anda hāzır bulmayup menkūhayı yanına (11)¹³ getürüp ikisi daħı hālet-i sükrile ħ‘āb-ı ğaflete vardılar ve perde-dār bu kārđan (12) bī-ħaber zīkr olunan taħrīr üzerine ol bī-ħayā bī-iħtiyāt taħt ardından (13)¹⁴ ol cānibden ki melik yatmışıdı. Gelüp zan étdi ki

¹ 57a (4) ammā: ve N. // hamīdeyile: hamīde ile N. // bu: ve bu N.

² 57a (5) étmek: N’de yok. // bürīde: pürīde N.

³ 57a (6) sözini: sözine N.

⁴ 57a (7) bigi: N’de yok. // maħrūm: maħrūm ve N.

⁵ 57a (10) perde-dāruñ: perde-dāruñ N. // alup: alu N.

⁶ 57a (13) dutar: tutar N.

⁷ 57b (2) tamām: N’de yok.

⁸ 57b (3) cān bezl: bezl-i cān N. // hāşa: ve’l-hāşıl N.

⁹ 57b (4) umūr-ı: N’de yok. // ammā: hemān N. // telkīn: ta‘līm N.

¹⁰ 57b (5) Evvelā aña: aña evvelā N. // édüp: édüp dédi ki N. // ki: N’de yok.

¹¹ 57b (6) ca‘d: cesed N. // mīkrāzile: mīkrāşile N.

¹² 57b (8) mutaraşşid olup: iķdām édüp N.

¹³ 57b (11) ğaflete: ğafletile N.

¹⁴ 57b (13) zan: tan N. // mīkrāzı: mīkrāşı N.

duhterdür. Mıkrāzı harekete [58a] getirüp zülf-i meliki kat^ç étđi. Yine hissile ma^ç lüm edindi ki ol ^ç itāb melike (2)¹ yetişdi. Pes fikr édüp eyitdi ki: “Bī-murād dönmeğ delīl-i şakāvet ve [N50b] şı^ç ār-ı (3) ^ç ārdur.” Ol cānibe dolaşup te^ç cīlile hātūnuñ iki gīsū-yı müşk-efşānını (4)² kat^ç étđi ve sür^ç atile döndi. Keşret-i havf u farı-ı dehşetinden başmağını (5)³ unudup gitdi. Seher-gāh mestūre uyanup ol iki meftül pür-çini kat^ç (6) olunmuş buldı. Bildi ki kendūnuñ mekri kendüde zāhir olmuş. “Rubbe (7) hāfirin hufreten veķaa fihe⁴” Fikr étđi ki: “Bu hādişeye nice ^ç özr oluna. Hemān şavāb (8)⁵ oldur ki bu cürmi duhter-i zer-ger cānibine havāle eyleyem. Ola ki melik hükmi-i kışāşile (9)⁶ anuñ gīsūların dağı kat^ç eyleye.” Hemān nevha vü feryād édüp eyitdi ki: “Bir gece ki (10)⁷ melik baña mültefit oldı ve ol bī-inşāf baña intikām için bu resme hıyāneti (11)⁸ revā gördi.” Bu tazarru^ç u feryāduñ galebesinden melik uyandı ve kendü zülfin (12) dağı münkatı^ç buldı ve ol hālden ziyāde perişān oldı ve taşavvur étđi ki (13) bu hıyānet u ğadre duhter-i zer-ger ikdām étđi. Şiddet-i hışmile duhter-i zer-geri taleb [58b] etmek kendü kalkup diledi ki başmağın giye. Henüz perde-dāruñ başmağı müheyyā (2)⁹ idi. Çün ayağın şokdı hiss-i selimile bildi ki ol başmağ bī-gānenüñdür. (3) Hademe-i hāş-ı haremi cem^ç édüp bu hādişenüñ keyfiyyetinden haber istifsār eyledi (4)¹⁰ ve eyitdi: “Hiç şübhe yoğdur ki bu cür’ete ikdām bu başmađuñ şāhibinden şadır (5) olmuşdur. Sizlerden her kanķıñuz ki bu kefsüñ şāhibini bilürseñüz ma^ç lüm (6)¹¹ etmek gerekdür. Tā ki hāin cerimesine [göre] ^ç ikāb olunup bī-günāh hālāş ola.” (7)¹² Çün hadem ü haşem ol başmağa nazar étđiler. Ol mağfilde perde-dār dağı (8) hāzır idi. Havfindan cürmine i^ç tirāf édüp [N51a] melikden āmān diledi. Mısrā^ç : (9) “Ve kad eznehtū zenben fa^ç fu ^ç anni¹³” ve eyitdi: “Bu ğadr ü mekri baña melike ta^ç līm étđi (10) ve murād-ı duhter-i zer-gerüñ gīsūsın kat^ç etmek idi. Zülf-i meliki kat^ç etmek (11)¹⁴ sehville oldı.” Melik eyitdi:

¹ 58a (2-3) ve şı^ç ār-ı (3) ^ç ārdur ol: şı^ç ārdur öbür N. // müşk: misk N.

² 58a (4) havf u: havfindan ve N. // dehşetinden: vahşetinden N.

³ 58a (5) iki: iki gīsū-yı N.

⁴ “Kuyu kazan kuyuya düşer.”

⁵ 58a (8) ki: kim N.

⁶ 58a (9) vü: N’de yok.

⁷ 58a (10) mültefit oldı: iltifāt eyledi N.

⁸ 58a (11) u: N’de yok.

⁹ 58b (2) şokdı: şokduğda N.

¹⁰ 58b (4-5) şāhibinden şadır olmuşdur: şāhibindendür N. // kefsüñ: başmađuñ N.

¹¹ 58b (6) [göre] : cerimesine göre N. // ki: N’de yok.

¹² 58b (7) mağfilde: mağhalde N.

¹³ “Bir günah işledim beni bağışla.”

¹⁴ 58b (11) çün: N’de yok. // étdüñ ammā: kılduñsa N.

“Çün sen bu bâbda bu haṭâyı sehvile étdüñ [ammā] (12) resm-i siyāseti mühmel komaḵ olmaz ve emr étdi. Perde-dāruñ iki elini ol (13) iki zülf-i şāhdan bedel ḵaṭ‘ étdiler ve menkūḫayı envā‘-ı ‘uḵūbāt ile mu‘āḵab [59a] (1)¹ ḵılıp ṭarīḵ-ı ṭalāḵile ḫuzūrında red eyledi. Bī-çāre ḫāsedī sebebiyle (2) ma‘yūb u maṭrūr u ḫāsır oldı. “Lā-yahıḵḵu el-mekru’s-seyyi’u illā bāhilihi”² (3)³ Maḫcūbe dédi: “Aḫsenet münāsib getürdüñ bu ḫikāyet-i maşnū‘ ve bu meşel-i (4)⁴ maṭbū‘ı. Hem bu ḵıyās üzerine ol vezīr ḫikāyeti ki netīce ḫasedile cān (5) oynayup ve kendü ḫīlesiyle maḵtūl oldı.” U‘cūbe dédi: “Nicedür ol (6)⁵ ḫikāyet?” Maḫcūbe dédi: **ḪİKĀYET-İ MAḪCŪBE: DER MEZEMMET-İ ḪASED** Rāviyān-ı ḫikāyet (7)⁶ şöyle rivāyet étmişlerdür ki şehir-i Ğaznīnde bir cūvān-ı şāḫib-i hüner peydā oldı. (8) Şöyle ki fūnūn ‘ulūmda müteferriid ü ḫaşāyış-ı ḫışāl-ı maḫmūdā mütevaḫḫid ve feşāḫatde (9)⁷ ber-kemāl u zārāfetde bī-mişāl idi. Her lafzında hezār nūkte-i mevzūn medfūn (10)⁸ ve her nūktesinde hezār dil nūkte-dān meftūn idi. ‘İbāreti ‘aḵl-āmīz (11)⁹ ü nazm u neşri ‘ıḫḡ-engīz idi. Mücāleset ü muvāneseti dil-pezir u münādemet (12)¹⁰ ü mülāyemetde bī-naẓīr idi. Ol cūvān-ı ḫūb-rūy u nīgū-sīretūñ şīfat-ı [N51b] fezāilini (13)¹¹ pādişāh-ı vaḡt işidüp anuñ muşāḫabetine raḡbet édüp heves étdi ki anuñ [59b] (1)¹² ḫūsn-i ḫışāl u şemere-i vişālinden maḫzūz ola. Pes ol cūvānı iclāl ü ta‘zīm (2)¹³ ü i‘zāz u tekrīmile kendü ḫuzūrına getürüp maḡām-ı ḵurbetde muḡīm ve maḡall-i maḡremiyetde (3)¹⁴ mütemekkin ḵıldı ve az müddet içinde muḡarreb-i ḫāş-ı melik olup mezīd-i mertebeyle mümtāz (4)¹⁵ olup ve ḫavāş-ı devlet üzerine rıf‘at-ı menziletde teḡaddüm gösterdi. Vezīr melik (5)¹⁶ çün anuñ ‘ulūvv-i ḵader ü irtifā‘-ı derecesin görüp ve mezīd-i cāhın ve şāḫuñ (6)¹⁷ aña keşret-i iltifātın müşāhede

¹ 59a (1) ṭalāḵile: ṭalāyıkile N. // ḫasedi: ḫıḡdı N.

² “Oysa kötü tuzak yalnızca sahibinin başına geçer.” Fâtır, 43.

³ 59a (3) münāsib: ḫūb N. // maşnū‘: ma‘tümü N.

⁴ 59a (4) üzerine: üzerinedür N. // netīce-i ḫasedile: ḫıḡd sebebiyle N.

⁵ 59a (6) mezemmet-i: ḫıḡd ü N.

⁶ 59a (7) şehir-i Ğaznīnde: şehir ġarbinda N. // cūvān-ı: N’de yok.

⁷ 59a (9) lafzında: lafzda N. // medfūn: medfūre N.

⁸ 59a (10) her: N’de yok.

⁹ 59a (11) mücāleset: mücālisde N. // muvāneset: mevānisde N.

¹⁰ 59a (12) mülāyemetde: mülāyemeti N. // nīgū-sīretūñ şīfat-ı: nīk-sīret olup bu N.

¹¹ 59a (13) pādişāh-ı vaḡt: pādişāh N.

¹² 59b (1) şemere: ġarre N.

¹³ 59b (2) i‘zāz: N’de yok. // maḡremiyetde: maḡreminde N.

¹⁴ 59b (3) az: sehl N. // mertebeyle: ḵarīnile N.

¹⁵ 59b (4) olup ve: ve ser-firāz olup N. // menziletde: menziletile N.

¹⁶ 59b (5) derecesin: ḫūsnin N. // cāhın: raḡbet N.

¹⁷ 59b (6) eyledi: ile N. // ü: N’de yok. // oldı: olup N.

eyledi. Reşk ü gayret aña müstevlî oldı (7)¹ ve ğalebe-i ğased anı fünün-ı mekr ve envā'-ı ğadre mürtekib kıldı ve fikr étđi ki: “Bu cüvān (8)² melikūn nazārinde ziyāde maḳbūldur ve bizüm ‘izz ü şeref ü merātib ü menāşibumuz anuñ (9) ifrātıle teḳarrubı sebebinden ḫalel u noḳşān bulısardur. Bir mekr fikr étmek gerek ki (10)³ anuñ helākine sebep ve bizüm izdiyār-ı merātibümüz mutażammın ola.” Furşat gözledüp (11)⁴ bir gün meliki ḫalvet bulup eyitdi: “Bu cüvān egerçi ‘adimü’l-mişldür ve fażl (12) u hünerde bî-nażır ve ḫired ü zekāda bā-kemāldür. Likin pādişāhuñ ifrātıyle maḳbūl (13)⁵ olduğı ecilden dimāğında fużūliyyet mütemekkin olmışdur ve bu āyet-i kerīme mücebince ki: [60a] (1)⁶ “Kellā inne’l insāne le yetġa, An rāhu’staġnā⁷” Cārre-i ‘ubūdiyyetden [N52a] ‘udül (2)⁸ étmişdür ve ğāyet-i ḫamākatından ḫayāl-i muḫāl eder ki pādişāha ḫarābet tarīķile berāber (3)⁹ ola.” Melik şordı ki: “Neden dērsin?” Nedīm eyitdi: “Ol bî-ḫürmet-i tāġi (4) dünki gün kelimāt söyledi ki anuñ bigi ḫayālī melik-i memālik olanlar ḫātırına (5)¹⁰ getürmeye.” Melik dédi ki: “Niçe kelimāt söyledi?” Nedīm eyitdi: “Baña dédi ki ‘Tevaḳḳu’ (6)¹¹ éderem ki melik benümle vaşlet édüp duḫterini in’ iḳad-ı şer’ ile baña maḫkūm eyleye.” (7)¹² Nedīmüñ bu taḳriri meliki cüvān ḫaḳḳında ḫışm-nāk eyledi ve ol sâ’ at pādişāh (8)¹³ ḫuzūrından ḫalkup cüvānuñ ḫalvet-ḫānesine geldi ve şöyle gösterdi ki: “Menkūḫa-i (9)¹⁴ ḫāş-ı melik beni saña gönderdi ve murādı oldur ki mühimmātından ba’ zı nesneyi edā (10)¹⁵ idivéresin ki senüñ sözüñ melik ḫatında mesnū’ dur ve maşlahatı oldur ki (11)¹⁶ duḫter-i melik ḫadd-i bülūğa yétişmişdür. Vaḳt-i vuşlat u āvāz-ı tezvīcdür ve melik (12) anuñ techīzi babında teġāfūl gösterür. Eger anı techīz-i

¹ 59b (7) mekr: mekre N. // ğadre: fitneye N. // cüvān: nedīm N.

² 59b (8) ziyāde: zihī N. // ü merātib ü: merātib ü menāzilümüz ve N.

³ 59b (10) izdiyār: izdiyād N.

⁴ 59b (11) meliki ḫalvet: melik ḫalvet N. // bulup: olup N. // cüvān: nedīm N.

⁵ 59b (13) ve, ki: N’de yok.

⁶ 60a (1) cārre: cādde N.

⁷ “Sakın okumazlık etme! Çünkü insan muhakkak azıtır! Kendisini artık ihtiyacı yokmuş görmekle.” Alak, 6,7.

⁸ 60a (2) ḫamākatından: ḫamākatdan N. // pādişāha: pādişāh N.

⁹ 60a (3) nedīm: vezir N.

¹⁰ 60a (5) nedīm: vezir N.

¹¹ 60a (6) in’ iḳad: inḳiyād N. // maḫkūm: muḫkem N.

¹² 60a (7) Nedīmüñ: vezirüñ N. // meliki cüvān: melik nedīm N.

¹³ 60a (8) cüvānuñ ḫalvet-ḫānesine: nedīmüñ ḫalvetine N.

¹⁴ 60a (9) nesneyi: nesne N.

¹⁵ 60a (10) idivéresin ki: édüp véresin ki N. // mesnū’ dur: mesmū’ dur N:

¹⁶ 60a (11) ḫadd: cedd N.

tamāmile pādişāha (13)¹ lāyık bir kimseye in‘iķād-ı şer‘ ile ‘aķd édesin ‘azīm-i minnet ola.” Bu zerķ u demde[meyle] [60b] (1)² cüvānı girdāb-ı ħud‘ aya bıraķdı. Tā ki ğafletile melik ħuzūrına gelüp şefķat (2) vechiyle tezvīc-i duĥterüñ esbāb-ı bābında irād kelām édüp eyitdi: “Bi-ĥamdillahi (3) ve’l-minne(h) ³ ĥazret-i melik zihñ ü zekāda ve fiĥnat u ğıyāsetde kāfe-i ĥalkdan [N52b] mümtāzdur (4)⁴ ve kimsenüñ irşād u nāşihatına muĥtāc degüldür. Likin müte‘accib oluram ki mülük (5) kendü ĥücre-i ĥāşında olan mestürelere aĥvālınden ğaflet éderler ve duĥter-i (6)⁵ melik ki nihāl-i kāmēti çemen-i bülügıyyetde şāĥ çeküp şemere-i cemāli puĥte olmuşdur. (7) Lāyık budur ki pādişāhuñ küfvin bulup ‘alā-et-te‘cīl ol duĥter-i nevrēsīdeyi (8)⁶ tezvīclendürmek gerek.” Melik çün bu kelimāti işidüp nedimüñ şıdķına müteyaķķın (9)⁷ oldu ve cüvānuñ naĥvet ü cehāletine müte‘accib olup dédi ki: “Bu nāsipās u bī-ĥürmeti (10)⁸ maķām-ı esfelden derece-i a‘lāya ve mezellet-i ihtiyācdan ğınā-i izzete yetişdümdüm (11)⁹ ve tuĥyān u đalālet anı bu resme ĥareket-i ta maĥbū‘a taĥriş eder ki bizümle (12)¹⁰ ķarābet hevesi ķalbinde vaĥan dutmuşdur. Anuñ dimāğında fażalāt-ı (13)¹¹ fuzūlī dārū-yı helākten ğayrı nesneyile pāk étmek olmaz.” déyüp ĥufyeten [61a] bir miķdār zehr-i helāhili kendünüñ ĥāş şerbetiyle maĥrūc édüp şarābdār (2)¹² eline vérüp teşriş ü teberrük tarīķiyle cüvāna tuĥfe gönderdi ve melikden ğayrı (3) kimse ol rāza vāķıf olmadı. Şarābdār ber-mūcib-i fermān ol şerbeti alup (4)¹³ ‘azm-i ĥāne-i cüvān édüp gitdi. Meger nedim istihmām edüp ĥammāmdan çıkup kendü (5) ĥānesine giderken yolda şarābdāra buluşdu ve ĥarāret-i ğarīzi ĥareket edüp (6) ĥammām ĥarāretye mümtezic olup şusuzlık aña ğālib olmuşıdi. Şarābdāra (7) şordı ki: “Bu şerbeti kime iletürsin?” Şarābdār eyitdi: “Melik hediye için cüvāna (8) gönderdi.” Nedim eyitdi: “Şimdi ol şerbeti baña vér. Cüvān için bir şerbet (9) daĥı eyle.” Şarābdār ol sözi ķabül édüp bī-tevaķķuf ķadeĥi

¹ 60a (13) demde[meyle] : demdemeyle N.

² 60b (1) cüvānı: nedimi N.

³ “Hamd ve minnet Allah’adır.”

⁴ 60b (4) likin: likin N.

⁵ 60b (6) çemen-i bülügıyyetde: ĥamiyet-i bülūğatde N. // puĥte: baĥş N.

⁶ 60b (8) çün: bunda N. // nedimüñ: vezirüñ N.

⁷ 60b (9) cüvānuñ: nedimüñ N. // b ki: N’de yok.

⁸ 60b (10) ğınā-i izzete: ‘izzetüme N.

⁹ 60b (11) ta: nā N.

¹⁰ 60b (12) dutmuşdur: tutmuşdur N. // fażalāt: fażālat N.

¹¹ 60b (13) ĥufyeten: ĥufye N.

¹² 61a (2) cüvāna: nedime N.

¹³ 61a (4) cüvān: nedim N. // nedim: vezir N.

nedīmüñ eline (10) vėrdi. Nedīm ziyāde şusuzlıkdan adehi tamām idi. Hemān sā‘ at merkeb-i (11) zindigāniden piyāde olup menzil-i helākde mütemekkin oldı. Haber-i helāk-i nedīm (12) pādişāha yetiřdi. Melik řordı ki: “Mūcib-i vāıf-ı nedīm nie marāzidi?” Eyitdiler ki: (13) “Şihat-i tamāmile ammāndan ıup evine girdi. Yolda pādişāhuñ řarābdārına [61b] buluřdı. Elinde řerbet gőtürmiř giderdi. Ol řerbeti isteyüp hemān ki idi. (2) Atdan yıılıp helāk oldı.” Melik bu ādiřenüñ vuū‘ ında te‘emmül edüp fikr étđi ki: (3) “Bu nāvek-i siyāsetüñ niřānesi ciđer-i cüvānidi. Sebeb nedür ki hedef-i ayvet-i nedimi (4) yetiřdi? Bī-gümān bu tebeddül ve tağayyür bir sırdan ālī degüldür. Mıřrā‘ (5) “iz-ist her āyine derīn zīr-i kelīm” Derāl cüvānı āzır getirüp eyitdi: “Nie (6) yıllardur ki bizüm řeref-i uzūrumuzla müřerref olduñ. Her giz bī-itirāz kelām-ı (7) nā-müvecceh söylemedüñ. Fulān gün ma‘ nī tezvīc-i duterde cür‘et édüp bir nie kelām (8) irāđ étđün. Ol inbisātı mūcib ne vāı‘ olmiřidi?” Cüvān řuret-i ālī (9) beyān édüp dédi ki: “Nedīm menkūha-i āř-ı melik ağızından bu resme kelimāt tarīr (10) eyledi. Sebeb ol olmiřidi.” Melik eyitdi: “El‘ān ařařa el-a ma‘ lūm oldı ki (11) nedīm senüñ auñda ıyānet ‘azīm fikr édüp tezvīrile seni bizüm vara-i siyāsetümüze (12) atmıř. Tā ğāyet-i ğazabdan řerbete zehr-i helāhil atup senüñ helāküñe ařd (13) étđüm. Ammā senüñ bī-günāhlıgun bed-nam-ı cāsidden intikām alup ve anuñ ğadr [62a] u mekri kendüye uğradı.” Macūbe dédi: “Bu meřeli anuñiün getürdüm ki ta‘ ualāy-ı (2) ‘ālem bu emřāl ü ma‘ ānīnüñ ğavrında te‘emmül édüp ve anuñ istimā‘ ından mutt‘ız (3) olup ve ased ü mekrden mutariz u müctenib olalar. İzid te‘ ālā affe-i alkı bu resme (4) ul-ı nā-mabūldan mařūn eyleye. “Bi-mennihi ve cūdihi ve lufihi”¹.

¹ “Onun lutfu, cömertliği ve verdiği ğüçle yazdık.”

EL-BĀBU'Ş-ŞĀMĪN FĪ KĪTMĀNĪ'S-SİRRI 'AN-EN-NĪSVET

(5) Sekizinci gün ki sulţān-ı felek-i çehārum maşrıķ-ı iķbālden ʔulū' étdi ve nūr-ı (6) ʔal' atıyla 'ālem-i zulmātı mūnevver eyledi. Şāh Sammāh ʔaht-ı memleketde müşerref olup (7) tertīb-i meşālih-i milk ve imzā-i 'azayim-i şāhī étdükdenşoñra hūlvat-serāy hāşına (8) gelüp U' cūbe vü Maħcūbeyi ʔatına getürüp anlardan şordı ki: “Ķankı ʔā'ifedür ki (9) maħrem-i esrār olmaķda şābit-ķadem ve rāsih-rāy olalar ve anlaruñ vufūr-ı diyānetine (10) ve şıdķ-ı ahlāķına i' timād oluna ve ʔankı ʔā'ifedür ki anlardan rāz mestūr (11) dutıla ve anlaruñ ʔatında ifşā-ı sır cāiz görülmeye ve ehl-i başiret anlaruñ hūş-ı (12) sīretinden iħtirāz u ictināb étmegi vācib dutalar?” U' cūbe dédi: “Ömr-i melik (13) bāķi olsun. ʔarīķ-i 'aķl u hūred oldur kim rāzı her kimseden şaķlayalar ve sırrı [62b] ifşā etmege 'uķala cānibinden ašlā ruħşat verilmemişdür ve eger ol sırruñ ʔaşşilinde (2) ifşāya iħtiyāc olursa meşveret vechiyle keşf étmek lāzımdur. Ammā ziyāde (3) şaķınmaķ gerekdür kim gevher-i sır gencine-i sine-i yār-ı şādıķa düşüp mühr-i hūredile(4) [söylemege hiç te' vilile] maħtūm ola. ʔā ki 'āķıbet-i ķār şalāha maķrūn ola ve sırrı 'avratlara ruħşat (5) vérlilmemişdür ve 'āķıl-ı rūşen rāy her vaķtde bunlaruñ mekr-i zāmır u ķubh-ı zātından (6) ictināb éder ve eger hūlāf-ı 'ādet bir 'avrat ola ki tecārib-i aħvāl ve mūmā-(7)-reset-i umūr ki niçe hāyır u şer görmüş ola. Anuñ daħı sīnesini genc hāne-i (8) rāz étmek cāiz degüldür ve eger sehv ü ğafletile her kimsenüñ ʔatında sırrını izhār (9) édüp ve ol ki söyleyecek sözdür söyleyüp ve her kimseyi kendüye yār (10) éde. Hūşüşā ki rāzını 'avrata söyleye. Hemişe girdāb-ı hāyrete düşüp (11) sūz-ı nedāmetile sūhte ola ve cüz' ü iztirāb nāfi' düşmeye. Nite ki ol (12) ķāzī maķşūd-ı hāşıl olmışiken 'avrata sır söylemek sebebiyle serin yéle vérdi.” (13) Melik Sammāh şordı: “Nicedür ol hikāyet?” U' cūbe dédi: [63a] HİKĀYET-İ U' CŪBE: DER KĪTMĀN-I SIRR EZ-ZENĀN Nāķilān-ı hikāyet şöyle naķl étmişler-(2)-dür kim diyār-ı Cündde bir pādişāh varidi ve aña bir haşm-ı ķāhır zāhir oldı. Mücāceret (3) sebebiyle şāh-ı hūrezmiden meded istedi. Ol daħı mürüvvet édüp anuñ iltimāsını (4) mevķı'-ı ķabülde dutup bir miķdār leşker-i kāmukār kendü oğlıyla ol ʔarafa gönder-(5)-di. Şāh-ı Cünd anuñ ķudüşından ferhān u şādān olup ol leşkeri (6) alup haşmuñ üzerine hūcūm étdi. Hūşm-ı ğālib ol leşker-i girānuñ şavletinden (7) mağlūb u mūnhezim oldı ve ol cenkden fāriĝ olduķdanşoñra şehzāde-i (8) hūrezmiyi leşkeriyle bir şahrāda ķondurup envā'-ı ziyāfet ve esnāf-ı mekremet (9) gösterüp ümerā-i leşkere niçe hil' at-i girānümāye ve mevhibāt-ı vāfir

r' t̄a édüp (10) ve nefâis-i hazâyin ve zehâir emvâl şehzâdeye isâr étđi. Şehzâde-i Hûrez[mî] (11) esbâbını müheyyâ édüp yüz vaţan-ı me'lûfa dutđı. Meger duĥter-i melik-i Cünd (12) heves-i nazâre-i leşker édüp manzara-i kaşra çıĥup temâşâ éderdi. İttifâĥ (13) şehzâde-i Hûrezmüñ nazarı ol duĥterüñ şüret-i ĥüb dil-keşine tüş [63b] olup el-ĥaĥĥ bir şüret görđi ki ĥurş-ı ĥurşid andan ziyâ alur. ' Aks-i (2) zülfi leylâyı veycûra sevâd baĥışlar ve ol ruĥ-ı ferrüĥi çün gül-i cennet ĥandân (3) ve turre-i dil-âvizi çün kemend-i gerdân bend-i piçân ve şeh-zâde ol cemâl-i bâ-kemâli (4) görüp yüz cânile meftûn olup bir nazarda aña ' aşık oldı. Meger (5) melik ol duĥteri kendünüñ bürâder-zâdesine ' aĥd-i şer'iyile nikâĥ étmişidi. (6) Şehzâde ol sırruñ mazmûnına vâkıf idi. Bildi ki bu maĥşûd hîle vü mekrden ĥayrile ĥâşıl olmaz. Mużtarib-ül-ĥâl ve perişân-ül-ĥâtır yola revâne olup (8) gitđi. Çün sa'âdetile maĥâmına gelüp muĥim oldı. Leheb-i âteş-i şevĥ cigerini (9) yaĥup ve emvâc-ı ĥam-keşti vücûdını ĥarĥâb-ı ıztırâba bıraĥdı. Şeb ü rûz (10) müte'essif olup teferrüc ü neşâţ u sürûrdan ferâĥat gösterdi. ' Āĥıbet (11) melik-i Hûrezm bu sırdan âĥâĥ olmaĥ için oĥlunuñ ĥalinden ĥaber şordı. (12) Şehzâde görđi ki setre mecâl yoĥ zârûri sûret-i vâĥı' ayı ' arz etđi. (13) Şâĥ-ı Hûrezm eyitđi: "Bu maĥşûd-ı mübhem vezirüñ rây-ı şâibinden ĥayrı [64a] nesneyile müyesser degüldür." Pes veziri bu ĥâdişenüñ sırrından ĥaberdâr étđi (2) ve eyitđi: "Bir tedbir étmek gerekdür ki bu maĥşûduñ ĥuşûlini mutazammın ola." (3) Vezir eyitđi: "Şavâb oldur ki ĥâşidlar ' âdetince ol diyâre göndere (4) ve bir ĥâdim ki ziver-i zekâyile müzeyyen ola. Ĥarem-i ĥâş-ı melikden çıkarup benümle (5) bile göndere. Tâ ol ĥâdimi tuĥfe tarîĥi üzere melik-i Cünde ilete. Zârûri (6) ĥarem-i ĥâşa yol bulsa gerek ve anuñ anda duĥûlinden aña bâb-ı ĥil meftûh (7) olur. Şâĥuñ ferr u devletiyle murĥ-ı maĥşûd şayd olunur." Şâĥ vezirüñ rây-ı (8) bâ-şavâbını taĥsin edüp ĥâzi vü ĥâdimi kemâ yenbaĥi tertib édüp ol diyâre gönder-(9)-diler. Meger ol ĥâzinüñ bir ĥâtûnı varidi. Ĥurşid-şüret ü müşteri-ţal' at (10) ĥüveş ü dilkeş şöyle ki bir laĥza anuñ firâkına ĥâzinüñ t̄âkati yoĥidi (11) ve bir sâ' at anuñ müşâhedesinden ĥâlî olmaĥa râzı olmazdı. Lâbüd anı daĥı (12) bile alup gitđi. Çün diyâr-ı Cünde yaĥın vardı. Melik-i Cünd ma'iyetüñ ĥudûminden (13) âĥâĥ olup istikbâl édüp bâb-ı ihtirâmda daĥıka fevt étmedi. Ĥâzi vü ĥâdimi [64b] sâir hedâyâyile melike gönderdi. Melik ĥâdimi derĥâl ĥizmet-i duĥtere (2) ta'yin eyledi. Bir niçe müddet ĥâdim duĥterüñ ĥizmetinde olup sâir (3) etbâ' dan mezid-i kerâmetile mümtâz oldı. Çün duĥtere hem-râz oldı. Meker ü

(4) hıleye şurū‘ édüp ve her gün hıfyeten kâzıye gelürdi. Vâkı‘ olan esrârdan (5) haber vérürdi ve ol ğadr ki fikr étmişleridi. Kâzinüñ râyından meded isterdi. (6) Bir gün eşnâ-i kelâmda kâzıye eyitdi: “Ol duğteri ħalâvet-i nuţk u feşâhat-ı (7) zübânile şöyle aldamaşam ki bir laħza bensüz qarâr étmez ve benden ğayrı kimseyle (8) sürür-ı kalb taşşil étmez. Eger bu ma‘nînüñ taşşilinde bir nev‘ ile ħıle yüz dutardı. (9) Baña ta‘lîm étmek gerek.” Kâzî eyitdi: “Benüm râyum duğteri bu diyârdan alup (10) gitmekdedür. Ammâ mādâm ki duğter bürâder-zâde-i meliküñ taht-ı nikâhında ola alup (11) gitmekden ziyâde nef‘ ħâşıl olmaz. Zîrâ ki şehzâde ‘ağd-ı meşrû‘ olmayınca anuñ müvâşalatına rağbet göstermez. Bir tedbîr étmek gerekdür ki duğterile bürâder-(13)-zâde-i melik ortasında vech-i talâķile furqat şâbit ola. [Pes] duğteri aldamaĝa [65a] yüz dutup ħâdim derĥâl bürâder-zâde-i melik ħuzûrına gelüp ħâne-i ħalvet (2) étdürdi ve şöyle gösterdi ki: ‘Beni duğter-i melik gönderdi ve buyurdi ki tâ saña (3) anuñ süz-ı dil ü farţ-ı iştîyâk u muĥabbetini i‘lâm édem. Şimdikiĥâlde her şeb (4) u rüz senüñ ħayâl-i vişâlüñi hemdem ve ümîd-i muvânesetüñi maĥrem édinmişdür ve beni (5) gönderüp saña işâret étdi ki: ‘Eger benüm mu‘âşeret u mu‘âşakatuma rağbetüñ varise (6) bu ma‘nînüñ ħuşulında müsâhele étmeyüp benümle gelüp buluşasın. Tâ ki âb-ı (7) vişâlile benüm süz-ı derûnuma bir pâre teskîn yétişe ve eger bu maĥşûduñ ħuşulında (8) atamuñ içdâmına nâzır olunur bize ol ħadar intizâr çekdüre ki şabra tâķatümüz ħalmayup (9) ‘âķıbet kâr helâka muncer ola. Şavâb oldur ki fırsat gözledüp meliküñ (10) ğıybetine mutavaĥķıf olasın. Hemân ki fırsat el vére. Benüm ħücre-i ħâşum ħapusına (11) gelüp iltimâs-ı vişâl édesin. Lâbüd ol iltimâs ‘ale’l-fevr hayyız ħabülde vâkı‘ olmasa gerek. Ol vaĥtın sendaĥı yemîn édüp üç talâķı ortaya getüre-(13)-sin. Nâċâr kâr ħâşıl ola ve baña daĥı atam ħatında ‘özr vâzıĥ ve ħüccet-i maĥbûl [65b] ola.’ Ĥâdim ol miskîni bu efsûnile dâme çeküp tîz duğter ħatına geldi (2) ve eyitdi: “Piser-i ‘amm-ı melik egerċi cüvân-ı laţif ve şeh-zâde-i zarîfdür. Ammâ ‘aĥlı (3) naĥîf ve resâ’-i za‘ifdür.” Duđter eyitdi: “Neden dârsin ve niċe tecrîbe eyledüñ?” Ĥâdim (4) eyitdi: “Beni bu gün şeref-i ħurbetile müşerref ħılup eyitdi ki: “Umüm bize ĝam-ĥür olmaz. (5) Duđterini bize ‘ağd-ı nikâhile mün‘aĥid ħıldı ve kendü bizüm aĥvâlümüzden teĝâfûl édüp (6) tarîķ-i muvâşilatı münsed ħıldı. Fikr éderem ki bir gice kendümi ħarem-i melikeye biraĝam. (7) Eger fırsat el vérürse meyve-i vişâlden divşürüp ĝam-ı firâķdan ħalâş olam.’ (8) Melike bu sözden ziyâde incünüp ĝam-nâk u müte’essif

oldı. Hādım melikeyi nüvāhat (9) édüp eyitdi: “Melik-zāde oğlandur ve cüvānlar bu resme hāleti çok éderler. (10) Aña iltifāt étmek olmaz. Lākin tarīk-i ihtiyātı mühmel kıomamak gerek.” Bu nev‘ ile (11) āteş-i zerķi yalıñlandurup ve muntazır oturdu. Tā melik-i Cünd bir maşlahat için (12) ğıybet étdi. Hemān hādım fırsat bulup bürāder-zāde-i melik kıatına varup eyitdi ki: (13) “Melike eydür ki: ‘Vaķt-ı kıarār u henkām-ı kārdir. Bu gice ol gicedür ki řālib mařlūba [66a] ve āşık ma‘şūka yétişe.’ Ğün henkām-ı şeb yétişdi. Melik-zāde şevķ-i tamāmile (2) hücre-i melike kıapusına geldi ve ol kārūñ sırrından ğāfil. Duřter emr étdi. Kıapuları (3) muķkem berkitdiler ve iğerüden dil uzadup anuñ hareket-i kıabihini kendüye i‘lām (4) étdi. Tā ki bu hevesden geçüp yine maķāmına varup kendü hāline meşğül (5) ola. Niçe ki bunlar ol hāletüñ def‘ ine iķdām étdiler. Anuñ hırşı dağı ziyāde (6) oldı. Niteki démişlerdür ki “en-nās u řarīsu ‘alā mā müni’” Ol kāre ziyāde (7) ıřrār u mübālağa gösterüp eyitdi: “Bu gice eger bu kār-ı vaşlet vaķı‘ olmaya or-(8)-tada se řalāk vāķı‘ ola.” Duřter ol kelāmı işidüp hışm u ğāzabı arturup (9) anuñ iltimāsını men‘ étdi. Žarūrī řalāk vāķı‘ olup hürmet-i ecnebiyyet şābit (10) oldı ve melik-zāde mařzūn u mařrūm dönüp gitdi ve melike dağı bu hāletüñ (11) fikrinde müteşayyir oldı. Hādım duşteri ol tefekkürde ğörüp yüz tabaşbuş ve temelluķile (12) eyitdi: “Cāh-ı melikeye bu hareketden nev‘ a hālel ğörinmez. Ammā melik-zāde bu veķāhatüñ (13) iķdāmında bir vechile āteş-i furķate düşdi ki hiç vechile anuñ tedārüki mümkün degül [66b] ve şimdiki hāilde cemī‘ şāhān-ı cihān senüñ vaşletüñe ārzūmend dururlar.” Melike (2) eyitdi: “Bu diyārda bize küfv ü hem-ser yokdur. Bu ma‘ nī ne vechile müyesser olur.” (3) Hādım eyitdi: “Benüm hāřıruma bir nesne ğelür. Eger melik(e) şeref-i istimā‘ buyursa (4) hāřırūnda vardur. Şöyle ğörelüm.” Hādım eyitdi: “Ol vaķt ki şehzāde-i (6) Hūrezmī bu diyārdan dönüp kendü maķāmına vardı. Her ğāh kendünüñ ‘ izzet (7) ü hürmetini ve senüñ atanuñ rütbet-i milkini hikāyet éderdi ve şöyle ğösterür-(8)-di ki senüñ muvāşalatuña rağbet-i tamāmile rāğıbdur. El-řaķķ şehzāde-i Hūrezmī (9) bir cüvān-ı ‘ āķıl u şāhib-cemāl ve leřāfet ü zārāfetde bī-bedel ve hūsn-i şüretde (10) bā-kemāldür. Eger anuñ vişāline melikenüñ rağbeti düşerse bir tarīk fikr éderem ki (11) sükūn-ı dil melike-i mutazammın ola ve şāh-ı Hūrezmüñ kıāżisi henüz bundadur. (12) Eger icāzet olursa aña haber vérelüm. Tā bir niçe bād-pāy merkebe tertīb étsün. (13) Kıāżi ve bende melikenüñ hizmetinde bir gice kııķup ol şarafa yüz şutup [67a] gidelüm. Kıaçan ki ol tařt-ğāha yétişevüz hem senüñ hükmüñ ol diyāre revān (2) ola

ve hem biz dahı senüñ sāyeñde rāhat olavuz.” Duğteri ol dağdağayla (3) dām-ı ğadre çekdi. Qāzīnün qatına varup serāser ol vāqı‘ olan hālātı (4) ve talāq vāqı‘ olduğın ve duğterün rızāsını haber vėrdi ve gitmek huşuşında (5) bir vaqt-ı mu‘ ayyen ta‘ yin ėtđi ve yine duğter cānibine revān oldı. Qāzī (6) kendü hātūnın qatına getürüp eyitdi: “Cemī‘ esbābuñı hāzır eyle. Tā fulān (7) vaqtde ba‘ zı huşuşuñ mu‘ aţtal ve mühmel kalmaya.” Hātūn eyitdi: “Bu diyāre gelüp (8) gitmekden ben hiç nesne añlamadum. Bu ne sırdur ki benüm bigi dōstdan mestūr (9) dutarsın.” Hışm-nāk olup qāzīye qahr ėtmege başladı. Muğabbet-i zen (10) rāh-zen oldı. Āhır haqıqat-i hālī beyān ędüp duğteri aldayup alup (11) gideceklerin hātūna haber vėrdi ve vaşıyyet ėtđi ki: “Bu rāzı muğkem şaqla. Zīrā (12) bunu ifşā ėtmekde haţr-ı cān ve havf-ı helāk vardur.” Meger hātūn-ı qāzī ol (13) qonşuluğda şarāb-dār-ı melikün hātūniyle qarındaş olmışıdı. Ol sā‘ at aña [67b] varup eyitdi ki: “Vidā‘ a geldüm ve himmetünde işümüz tamām oldı. Eger bu rāzı (2) keşf ėtmekden ihtirāz ęderseñ saña ‘ayān ędeyim.” ‘Ahd ü peymān ętdiler ki (3) bu rāzı hıfz ętmede şābit-i qadem ola. Hātūn-ı qāzī cümle sırrı aña taqrīr (4) ędüp ve aña vidā‘ ędüp ve eşk rīzān birbirinden müfarekat etdiler. Şarābdār (5) evine gelüp gördi ki hātūnı ağlar. Şordı: “Bu ağlamağūñ sebebi nedür?” Hātūn (6) cevāb vėrüp eyitdi: “Bu ağlamağa sebep ol qarındaş olduğum hātūnuñ (7) firāqıdur ki sefere giderler.” Şarābdār eyitdi: “Henüz melik anlara icāzet (8) vėrüp ve hil‘at ü teşrīfile i‘zāz ü ikrām göstermedi. Bu niçe sözdür ki (9) söylersin?” Hātūn eyitdi: “Çün anlaruñ hāceti tamām oldı. Niçün tevaqquf (10) ęderler?” Şarābdār şordı ki: “Ne vechile tamām oldı?” Hātūn eyitdi: “Eger bu rāzı (11) keşf ętmeyesin saña bir bir şerh ędem.” Fi‘l-cümle ser-rişte-i sırrı şarābdāruñ (12) eline vėrdi. Şarābdār derhāl varup mecmū‘ a-i hikāyeti melikün öñinde şerh (13) ętđi. Melik buyurdı: “Eger bu hālde mekr ü hīle olmaya anlar qal‘ a-i inkārda [68a] [pes melik şabr ętđi tā şol vaqte deĝin ki qāzī ve hādım bir gice duğter-i meliki bir kaç kenīzekile çıkarup birer bād-pāy süvār ve getürmekile yegni bahāya ağır el-bābdan haylü‘l-bāb ĝam u yār-ı hārezm ędüp revāne oldılar melik dahı bunlaruñ bu sırrına hemān] qarār ęderler. Ben anuñ hüccetinde ‘āciz oluram.” Ol yola leşker-i girān gönderüp (2) bunları dutdılar. Duğteri habs ędüp qāzī ve hādımı bāzār-ı siyāsete gönderdiler. (3) Biçāre qāzī işi tamām olup maqşūd-ı hāşıl olmışiken sırrı ‘avrata keşf (4) ętđiği sebebden zīr ü zeber olup cān-ı şīrīnin yele vėrdi. Mağcūbe dēdi: (5) “Ağsenet hūb getürdüñ bu hikāyet-i ‘acibi ve meşel-i

ğarîbi. Hemân ol bezzâz (6) hikâyetine beñzer ki ‘ avrata rāzını keşf étdüğinden niçe belāya giriftār oldu. (7) ‘ Ākıbet şıdkı sebebiyle ħalāş oldu.” U‘ cūbe dédi: “Nicedür ol hikâyet?” (8) Maḥcūbe dédi: **HİKÂYET-İ MAḤCŪBE: DER KİTMÂN-I SIRR EZ-ZENÂN** Rāviyân-ı hikâyet (9) şöyle rivāyet étmışlerdür ki meger bir bezzâz varidi. Mün‘ im ü mütemevvül ve anuñ (10) bir la‘li varidi. Veznide elli mişķāl ḥōş-reng u şeffāf çün aḥker-i (11) āteş direfşān ve çün peyker-i meriḥ raḥşān idi. Bezzâz anuñ reng-i ḥōşına (12) māyil olup anuñ müşāhedesiyle mütelezziz oluridi. İttifāk ol diyāruñ (13) [N53a] pādişāhına ol la‘l-i bā-ķıymetüñ evşāfindan ḥaber vérdiler. Bezzāzı getürüp [68b] (1)¹ la‘lün iḥzārın taleb étdi. Nāçār pādişāha ‘ arz eyledi. Melik buyurdı ki: (2) “Ķıymetini söyle ki bu cevher baña lāyıkdur.” Bezzâz anuñ mübāya‘atından ibā’ gösterdi. (3)² Niçe ki anı bey‘ étmeye ḥariş oldılar. Müfid düşmedi. Melikün ṭab‘ına ol la‘l (4)³ be-gāyet muvāfiķ gelmişidi. Cānib-i ‘ adli ķoyup tağallüb ve zūlmile la‘li andan (5)⁴ aldı ve ḥarem-i ḥāşında bir kenīzeki varidi. Çün ḥūr-ı firdevs dil-firīb ü (6)⁵ dil-rübā ve çün ṭāvūs-ı cennet ḥōş-reng ü cilve-ger ve ra‘nā idi. Ṭurrası (7)⁶ müşk-riz ü ğamzesi ḥün-ḥör idi. Zārāfetde bī-naẓir ü leṭāfetde ber-kemāl (8) şekli mevzūn u ṭab‘ı maṭbū‘ idi ve anuñ cemāl-i bā-kemāline şāhuñ ziyāde (9)⁷ müvāneseti varidi. Ol la‘li aña baḥşış édüp buyurdı ki ğayrı cevāhirile (10)⁸ müntazim ķılup kendüyi anuñla zeyn eyleye. Tā ol zīnete naẓar édüp anuñ (11) şemeresinden mütelezziz ola. Kenīzek emre imtişāl gösterüp ol ṭariķ üzre (12)⁹ ki melik buyurdı ol la‘li ğayrı cevāhirile naẓm édüp cebīninde ārāste (13) eyledi. Bezzâz ḥaber-dār oldu ki ol la‘li pādişāh kenīzeke vérdi. Bī-çāre her şeb [69a] (1)¹⁰ ü rüz ol la‘lün sevdāsında idi. Meger bir pire-zen-i sāl-ḥürde varidi. Niçe (2)¹¹ şedāid ü vaķāyı‘ anuñ başından geçmiş ve teciribe vü mümāresetle her kārđan āġāh olmışidi (3)¹² ve bezzâz ol pire-zeni ana [N53b] édinmişidi. Bezzâz şikāyeti ḥāli aña

¹ 68b (1) ‘ arz: la‘li ‘ arz N. // ki: bunuñ N.

² 68b (3) ki: kim N. // oldılar: oldu N.

³ 68b (4) teğallüb ve: N’de yok.

⁴ 68b (5) ḥūr: dermān N.

⁵ 68b (6) cennet: N’de yok. // ra‘nā idi: ra‘nāydı N.

⁶ 68b (7) ḥör: h’ör N. // ber-kemāl: ber-kemāl idi N.

⁷ 68b (9) ğayrı cevāhirile: ğayr cevāhirlerle N.

⁸ 68b (10) zīnete: zīnetile N.

⁹ 68b (12) cebīninde: sulbinde N.

¹⁰ 69a (1) pire-zen: ḥātūn N.

¹¹ 69a (2) geçmiş: geçmiş idi N.

¹² 69a (3) bezzâz: varup N.

şerh eyledi ve niçe (4)¹ tazarru^c u zârı gösterüp eyitdi: “Senüñ zekâ vü ğıyâsetüñe i^c tîkâdüm tamâmdur. Éy (5)² mader-i müşfik luţf eyle. Bir hîle fikr ét ki ol la^c l yine benüm elüme girsün. (6)³ Hem sen bu sa^c yile müşâb ve hem analık haqqın ri^c âyet étmiş olasın.” Pire-zen (7)⁴ eyitdi: “Bu sehel nesnedür. Sen hâtıruñdan hicâb-ı ğamı gider ve müteraşşid ol ki yakın (8) zamânda ol kenîzeki ol la^c lile senüñ hâlvetüñe getürem ve kıomayam ki cäsüs-ı felek (9) şad hezâr çeşmile ol sırra muţtali^c ola.” Hemân sâ^c at delķ-ı zerķi geyüp fâlcılar (10)⁵ ^c âdetince pâdişahuñ sarây kıapusına gelüp işâbet-i rây u feşâhat-ı nuţķile (11) dil-cüylık gösterüp bir laħza harem-i hâşda olan perde-dârlara mülâyemet édüp (12)⁶ maħremiyet şâbit étđi. Âħir fırsat bulup harem-i hâş-ı melike girüp kenîzeki hâlvet (13) buldı. Şağ u şol nazâr édüp ihtiyâ-ı belîğile eyitdi: “Aynullahi ^c aleyk⁷-i çeşm-i bed [69b] (1)⁸ senüñ ruħ-ı ferruħuñdan dūr olsun. Aħsenet zehî hilķat-i zârîf ve şüret-i (2) laţîf ki haķ te^c âlâ saña vérmış ve her zînete senüñ vücuduñı lâyıķ kıılmış. Bugün (3)⁹ fulân bezzâz evinde idüm. Anuñ hâtünına aħķâm-ı nücümile fâl açı vérdüm ve bezzâz (4) kendü seferde imiş. Hıţâ tarafından üç dâne câme-i zer-beft göndermiş (5)¹⁰ ki şür-ı ^c acâyibile münâķķaş ve yevâķit ü dürerile muraşsa^c senüñ kıadd-i mevzunuña lâyıķ (6)¹¹ ve peyker-i hūbuña münâsibdür. [N54a] Eger kıadem rence kıılıp hâlvet ol bezzâzuñ evine (7)¹² gelesin ol câmeyi senüñ için şatun alı véreyin. Eger ol câme senüñ (8)¹³ elüñe gire rağbet-i melik senüñ vişâlüñe ziyâde ola ve sâ^c ir dilberlerden mezîd-i (9)¹⁴ meveddet ü maħabbetile seni maħşuş eyleye.” Bu tarîķ üzerine niçe efsün okıyup (10) kenîzeki silsile-i hevesile meftün eyledi ve kendü çıkup ol sâ^c at bezzâz (11)¹⁵ kıatına geldi ve eyitdi: “Fulân ğüne va^c de étđüñ. Ol va^c deye muntazır ol. (12)¹⁶ Tâ çün kenîzek ol hîle sebebiyle dâme düşe. Bî-taħarrüz ve tereddüd anuñ zindigâni-(13)-sinden geçüp

¹ 69a (4) gösterüp: gösterdi N.

² 69a (5) ki: kim N.

³ 69a (6) haqqın: haqqını N.

⁴ 69a (7) nesnedür: nesne durur N.

⁵ 69a (10) işâbet: icâzet N.

⁶ 69a (12) maħremiyet: hürmet N.

⁷ “Allah’ın gözü senin üzerindedir.”

⁸ 69b (1) dūr: h’âr N. // zârîf: tarîķ N.

⁹ 69b (3) aħķâm-ı nücümile: bir N.

¹⁰ 69b (5) şür-ı ^c acâyibile: ^c acâyib N. // yevâķit ü dürerile: dürrlerle N.

¹¹ 69b (6) hūbuña: kıavlıle N.

¹² 69b (7) senüñ için: saña N. // véreyin: vérem N.

¹³ 69b (8) dilberlerden: dilrübâlardan müzeyyen olup N.

¹⁴ 69b (9) efsün: efsünlar N.

¹⁵ 69b (11) étđüñ: étđi ki N.

¹⁶ 69b (12) tâ: N’de yok. // sebebiyle: sebebi ile N. // bî-taħarrüz ve tereddüd: bî-tereddüd N.

la¹ li sâ²ir cevâhîrile alâsın. Deve gördüñ mi diyene köşekin de [70a] (1) görmedüm diyessin.” Bezzâz bu sözden be-gâyet şâd oldu. ‘Āķıbet takrîr olunduğı (2)¹ üzere ol każıyye tamâm oldu. Lâkin bu ğadruñ ‘ākıbetinden nev³ ā endüh-nāk (3) oldu ve fikr êtdi ki: “Bu ‘amele şürü⁴ etmek bî-‘ilm-i ħâtün müstahsen olmaz. Bârî (4)² anı dağı bir nev⁵ ile size maħrem édelüm.” deyüp beşâset-i tamâmile ħâtünüñ ħücre-(5)³-sine girdi. Mestüre şordı ki: “Bu meserret u beşâsete mücib nedür?” Bezzâz (6)⁴ cevâb vérüp eyitdi: “Bârî ‘azze ismühü kemâl-i ‘âţifetile bizi meşakķāt-i taleb-i kesbden (7)⁵ ħalâş êtdi. Fulân şerik bize bir kimyâ-ger ğulâm göndermiş ki bir sâ⁶ atde biñ (8)⁶ baţman miss-i siyâhı zer-i ħâlîş etmek elinden gelür. Ammâ -zinhâr- éy ħâtün bu râzı (9)⁷ ziyâde maħfî dutmaķ gerek. Tâ melik-i [N54b] câbir kaşd eyleyüp ğulâmı dağı la¹ gibi bizden (10) zılmile almaya.” Bunuñ üzerine bir niçe gün geçdi. Bir gün bezzâzuñ ħâtünü bir dōstuñ (11)⁸ düğünine vardı ki mecma⁹ -ı ħavâtîn ve encümen-i nisvân-ı selâţîn idi. ħâtün-ı bezzâz ğulâm-ı (12)⁹ kimyâ-ger ğurürile duĥter-i vezîr-i meliküñ nihâlisine geçüp oturdı. Żarüretile (13)¹⁰ men¹¹ édüp bî-edebliğin yüzine urup ol meclisde bî-ħürmet düşürdiler. Mestüre [70b] hiddet-i ğazabdan âvâz-ı bülendile çağırup eyitdi ki: “Benüm arumuñ ğulâm-ı kimyâ-ger sebebinden (2) bir ğünlük kesbi hezâr melik ü vezîrüñ sermâyesidür. Anlaruñ duĥterleri benüm (3)¹¹ gibi kişinüñ üzerine taķaddüm ve tefavvuķ göstermek lâyıķ degüldür.” Bu söz ħâs (4)¹² u ‘āmuñ semâ¹³ına yétişdi ve melike ‘arz êtdiler. Derĥâl bezzâzı dutup getürmege (5)¹³ emr olundu ve ol ğulāmuñ keyfiyyet-i aĥvâlınden istifsâr êtdiler. Bezzâz mużtarib [olup] (6) her niçe ki inkâr édüp yemîn êtdi. Muķîd düşmedi. ‘Āķıbet kâr ħuşûnete yétişüp (7) teşdîd ü ta¹⁴ nîf bâbında daķıķa fevt étmediler. Hiç

¹ 70a (2) każıyye: każıyyeyi N. // oldu: êtdi N. // endüh-nāk: endîş-nāk N.

² 70a (4) bir nev³ ile: N’de yok.

³ 70a (5) u: N’de yok.

⁴ 70a (6) ‘azze: Hak Te‘alâ ‘azze N.

⁵ 70a (7) kimyâ-ger: ğulâm kîmyâ-ger N.

⁶ 70a (8) baţman miss-i siyâhı: mîşķâl N. // zinhâr éy ħâtün bu râzı: bu râzı zinhâr N.

⁷ 70a (9) dutmaķ: tutmaķ N. // tâ melik-i: kim N.

⁸ 70a (11) mecma⁹: mecmü¹⁰ N. // ve encümen-i nisvân-ı selâţîn: aĝniyâ-i ħavâtîn-i vüzerâ vü selâţîn anda N.

⁹ 70a (12) kimyâ-ger: kîmyâ-ger N. // nihâlisine: nihâli üzerine N.

¹⁰ 70a (13) édüp: eyleyüp N. // yüzine: yüzüne N. // meclisde: meclisde efrâţile N.

¹¹ 70b (3) ve tevâfuķ göstermek: eylemek N.

¹² 70b (4) êtdiler: olundu N. // dutup: tutup N.

¹³ 70b (5-6-7) Bezzâz mużtarib olup her niçe ki inkâr édüp yemîn êtdi: N’de yok. // kâr ħuşûnete yétişüp teşdîd ü ta¹⁴ nîf: siyâset ü sitem ve ĥakâret N.

vechile şemere hāşıl olmadı. (8)¹ Melik ol hāletden ye's-i küllī étdükdenşoñra hālāşına emr étdi. Biçāre ol (9) hālāşa şükrlér édüp eyitdi: “Her ki ‘avratı sırı maḥrem éde serin yéle vére.” (10)² ‘Avratuñ rāz-dārlığına i‘timād étdigi sebebden bī-günāh niçe şerbet-i mesmūm (11)³ nūş eyledi. Maḥcūbe dédi: “Bu meşeli anuñiçün getürdüm tā ki ehl-i başiret (12)⁴ katında muḥaḳḳaḳ ola ki ‘avratlardan sırı ketm étmek farz-ı ‘ayndur ve bunlara (13)⁵ rāzı keşf eylemek tamām ‘āḳılsuzlıqdandır ve maḥz-ı fesāddur. Īzid te‘ālā ve taḳaddese [71a] (1) ‘āmmē-i ḥalḳı bunlaruñ [N55a] ḥubş-ı ‘aḳīde vü denā’atinden ḥıfz-ı ‘ināyet ezelīde mer‘ī (2)⁶ duta. “Bi-mennihi ve cūdihi ve luḳfihi”⁷.

¹ 70b (8-9) Biçāre ol hālāşa şükrlér édüp eyitdi: N’de yok. // ‘avratı sırı: ‘avratın sırı-ı N. // vére: vérür N.

² 70b (10) étdigi: étdügi N.

³ 70b (11) eyledi: étdi N.

⁴ 70b (12) étmek: N’de yok.

⁵ 70b (13) fesāddur: ḥaḫrdur N.

⁶ 71a (2) duta: tuta N.

⁷ “Onun lutfu, cömertliğı ve verdiğı güçle yazdık.”

EL-BĀBU'T-TĀSĪ' FĪ'L-TECANNUBĪ 'AN ŞOĤBETU'L-EŞRĀR

Toğuzuncı gün ki (3) āfitāb-ı 'ālem-ārā ya'nī şehri-yār-ı taht-ı felek-i çehārum
 harem-i hāş-ı ufukdan yüz gösterüp encümen-i encümi perākende kıldı. Şāh Sammāh
 taht-ı salţanatda oturup vācibāt-ı milki (5)¹ ri'āyet édüp ve meşālih re'āyā-yı tarīk-i
 'adl üzere icrā étdükdenşoñra devlet-hāne-i (6)² ferāgata gelüp U'cübeyi ve
 Maĥcübeyi kenāra çeküp halkile muşāĥabet ve mücāleset aĥvālınden (7)³ istifsār étdi
 ve eyitdi: “Kimdür ki ĥizmet-i mülükda ĥurbete ehl ola ve kimdür ki (8) pādīşāhlarıñ
 müvānesetinden nefy oluna?” U'cübe dédi: “Ĥişmet-i melik ziyāde olsun. (9)⁴
 Sezāvār-ı şoĥbet-i mülük bir tā'ifedür ki nesebde aşl u ĥasebde şeref-i 'ilmile
 müşerref (10)⁵ ola ve anlarıñ muşāĥabetinden şafā-i ĥātır ve ĥüsn-i ĥaĥķ-ı nemek
 mütevaĥķa' dur ve bu resme (11)⁶ bu kişinüñ ülfet ü vaşletine māyil ü rāġib olmak
 gerek ve bir tā'ife ki cāhil-i bed (12)⁷ gevher ve'l-yetīm bī-aşl ola. Anlardan ictināb u
 istib'ād göstermek gerek. Zirā (13)⁸ anlarıñ muşāĥabetinden levmi-i ṭab' u ĥuṣṣ-ı zāt
 u ĥisset-i bāṭın u kıllet-i diyānetden [71b] (1)⁹ ġayrı nesne müşāhede olunmaz. Nite
 ki ol melik-zāde ki keşş-ger le'imün muşā-(2)¹⁰-ĥabetinden mezellet-i bendegī ĥāşıl
 édüp zer-ger-i [N55b] bed gevherüñ müvānesetinden serĥadd-i (3)¹¹ helāke yetişdi.”
 Melik Sammāh şordı ki: “Nicedür ol ĥikāyet?” U'cübe dédi: (4) **ĤİKĀYET-İ
 U'CÜBE: DER TERK-İ ŞOĤBET EL-EŞRĀR** Nāķilān-ı ĥikāyet şöyle naķl étmişler-
 (5)¹²-dür ki bilād-ı Farsda bir melik varidi ve anuñ bir oġlı varidi. Ĥüsn ü cemālede
 (6)¹³ ber-kemāl ve melāĥat ü letāfetde bī-mişāl ve āşār-ı ĥilm ü ĥayā cebīn-i
 ġarrāsında zāĥir (7) ve emāret-i imāret ṭal'at-i zībāsında meşāhed idi ve anuñ
 arķasınıñ sağ (8)¹⁴ yanında bir ĥāl-i siyāh tahta-i sīm üzerinde çün nāfe-i müşķ yā
 levĥ-i 'āc üzerinde (9)¹⁵ çün ĥurşā-i 'anber peydā olmuşıdi. Melik anı görüp eyitdi:

¹ 71a (5) üzere: üzerine N.

² 71a (6) ve Maĥcübeyi: N'de yok.

³ 71a (7) ĥurbete: ĥarīne-i N.

⁴ 71a (9) mülük: melikler N.

⁵ 71a (10) ve, ve: N'de yok.

⁶ 71a (11) vaşletine māyil: vaşlet ĥābil N. // cāhil-i: cāhil ü N.

⁷ 71a (12) Anlardan ictināb u istib'ād: anlarıñ muşāĥabetinden ihtimāl u isti'āde N.

⁸ 71a (13) levmi-i ṭab' u: N'de yok.

⁹ 71b (1) ki: kim N. // keşş-ger le'imün: keşş-gerün N.

¹⁰ 71b (2) mezellet-i bendegī ĥāşıl: mezellet yetdüġi şāĥib N. // gevherüñ: güherün N.

¹¹ 71b (3) ol ĥikāyet U'cübe dédi: N'de yok.

¹² 71b (5) Farsda: Fārsda N.

¹³ 71b (6) ü: N'de yok.

¹⁴ 71b (8) müşķ yā levĥ-i 'āc: misk yā levĥ-i nümāc N.

¹⁵ 71b (9) ĥükemāda: kelimāda N.

“Kütüb-i hükemâda vâkı¹ (10)¹ olmuşdur ki her kimüñ ki buncılayın nişanı olsa aña niçe haşarlar vâkı² olup (11)² ve niçe varṭa-i āfāta düşer. Ammā ‘ākıbet melik gır ü cihān-dār ola. Kemā ḳāl’allah: (12) ‘İnne ma‘al ‘usri yusran³’ Melik-zādeye çün müddet-i rezā‘ tamām oldı. (13) Nutḳ-ı rüşen u feşāhat-ı tamāmile söze gelüp söyledi. Meger pādişāhuñ civārında [72a] (1) bir keşş-ger varidi. Her şeb u rüz in‘ām-ı melikile muğtenem idi ve ḥarem-i ḥāş-ı melikden (2)⁴ aña her gün idrār mu‘ayyen ve vazıfe müretteb na‘in olunmışıdi ve hem-sāyelık (3)⁵ haḳḳın ri‘āyet édüp şāh aña ol ‘izzet-i ihtirāmı lāyık görmışıdi ve melik-zāde (4)⁶ her gün nite ki ‘ādet-i eṭfāldür. [N56a] Hüc-re-i keşş-gere gelüp anuñla mülā‘abete meşgöl (5)⁷ olurdu. Melik keşş-geri kendü ḥuzūrına getürüp niçe ikrām ü ihtirām édüp (6) envā‘-ı telaṭṭuf ve ta‘aṭṭuf u mevā‘id-i ḥübile istimālet gösterdi ve eyitdi: “Mücāveret (7)⁸ ve mümālehet haḳḳını ri‘āyet étmek a‘lā mertebdür ve sen bizüm dostumuz ve hem-sāye-(8)⁹-müzsün. Bu ciğer küşem senüñle ülfet dutmışıdır. Benüm irādatum anuñ üzerinedür ki (9)¹⁰ buña enīs ü celīs ü refiḳ olasın ve anı şedāid ü vaḳāyi‘den şaḳlayasın.” Keşş-ger (10)¹¹ maḥmidet ü şenāya meşgöl oldı ve ol ‘ameli çün cān-ı şirīnin ḳabül eyledi (11)¹² ve şehzāde tāc-ı muraşşā‘ başında ve cāme-i nefīs arḳasında ve cevāhir gira-nümāye ḳula[ḡında] (12) her gün keşş-gerüñ ḥücresinden ḥālī olmazıdi. Keşş-ger bir niçe gün şerāit-i (13)¹³ ḥizmeti yérine getürdi. Āḥir bāṭın ḥabīs u ‘unşur-ı ḥasīsı mekr u ḡadre irtikāb [72b] (1)¹⁴ étdürüp fikr étdi ki: “Pirāye-i şeh-zāde māl-i vāfir ve ni‘met-i müheyyādur ve şeh-zāde (2) daḡı ziyāde maḥbūb u mergūbdur. Şalāḥ-i kār oldur ki bu mālı alup ve oḡlını (3)¹⁵ bir irak şehre iletüp bahā-yı tamāmile şatam ve bāḳi ‘ömrimi vüs‘at-ı ma‘işetle (4)¹⁶ geçürem.” Ol

¹ 71b (10) kimüñ: kimüñle N.

² 71b (11) ü: N’de yok.

³ “Allah’ın dediği gibi: Evet o zorlukla beraber bir kolaylık var.” İnşirah,6. Elmalılı Hamdi Yazır.

⁴ 72a (2) na‘in: ta‘yīn N.

⁵ 72a (3) ‘izzet-i: ‘izzet ü N. // melik-zāde: ol melik-zāde N.

⁶ 72a (4) eṭfāldür: eṭfālındür N. // mülā‘abete: mülā‘abet N.

⁷ 72a (6) olurdu: oldı bir gün N.

⁸ 72a (7) mümālehet: fi-ṭıbbet N.

⁹ 72a (8) ki: kim N.

¹⁰ 72a (9) enīs ü: enīsü’l-üns ü N. // ü: N’de yok.

¹¹ 72a (10) ü: N’de yok. // cān-ı şirīnin: cān u dilile N.

¹² 72a (11) ḳula[ḡında]: ḳulaḡında N.

¹³ 72a (13) getürdi: getürüp N. // bāṭın ḥabīs: baṭn-ı ḥabīs N. // ḥasīsı: ḥasīs N.

¹⁴ 72b (1) vāfir: firāvān N.

¹⁵ 72b (3) irak şehre: bazārda şehrdde N.

¹⁶ 72b (4) bed-baḡt ol: bed-aḡter N. // şusuzlıḡıla: şusuzlıḡ ile N.

hākisār-ı bed-baht ol hevāya tābi¹ olup bu şusuzlğıla āteş-i (5)¹ fitneyi yağdı ve ancılayın şöhre-i āfākı [N56b] bī-gāne şehrlere iletüp bir bāzırgāna şatdı. (6)² Melik çün firāk-ı ferzendden haber-dār oldı. Sūz-ı sīne vü derd-i dilile hezār (7)³ nāle édüp ‘ākıbet çün Ya‘küb ‘Aleyhisselām maķām-ı şabra geçüp karar eyledi. Bu tarafından (8) şeh-zāde bāzırgān huzūrında neşv ü nemā bulup niçe yıldan sonra kıdd ü kāmēt (9)⁴ çeküp hadd-i bülūga yētişdi. Bāzırgān ‘aql u zekāda tamām idi. Kendüyle fikr édüp (10)⁵ dédi ki: “Şimdenşoñra bu ğulāmı dutmaķ bize vebāldür. Zīrā eger evde dutılursa bunuñ (11)⁶ vücūdından fāide hāşıl olmaz ve eger taşra çıkarurlarsa āteş-i fitne müşte⁷ il olur. (12)⁷ Zīrā bu piser cemāl-i dil-güşāyile bī-nazır ü şüret-i zībāyile bī-bedeldür. Şavāb (13)⁸ oldur ki bunu bir emīn kimsenüñ eline vērüp Hāzret-i Şāh-ı Fārsa tuhfē gönderem. [73a] Muħaķķaķdur ki ol ğulāmuñ kıymetini muzā‘af kılıp bize in‘ām éder.” Hem bu fikri (2)⁹ ‘amele getürüp melik-zādeyi niçe hedāyā vü tuhfelerle Şāh-ı Fārsa gönderdi. Melik (3)¹⁰ anuñ ferzendliğinden bī-haber şeref-i kabūlden sonra harem-i hāşda ğulāmlara qarışdur-(4)¹¹-dılar. Rüz-be-rüz şāhuñ terbiyetiyle perverde olup şöyle ki az müddetde irtifā‘ (5)¹² maķāmāt u izdiyād-ı kerāmātile akrān u emsālden sebķat édüp hıżmet-i melikde (6) menzilet-i maħremiyyet sābit [N57a] kıldı. Meger şāhuñ bir zer-geri varidi ki dāim hıżāne-i (7)¹³ şāha mülāzım idi ve altun işlerini ol işlerdi. Melik-zāde varup her gün (8) anuñ şan‘atın temāşā éderdi. Keşret-i mülāzemet sebebiyle zer-gerile tamām enīs (9)¹⁴ oldı. Hemānki hıżmet-i melikden fāriğ olurdı. Anuñ muvānesetine meşğul (10) olurdı. Bī-çāre zer-ger celīs-i münāfiķ ve hem-nişin-i nā-muvāfiķ idi. Ğulāmuñ ol (11)¹⁵ mertebede mülāyemetin görüp tam‘-ı hām bağlayup ve gevher-i nā-pāki

¹ 72b (5) şöhre-i āfākı: şehzāde-i āfāk N. // bir bāzırgāna şatdı: şatdı bir bāzırgān anı şatun aldı N.

² 72b (6) sūz-ı sīne vü: N’de yok. // derd-i: derd ü N.

³ 72b (7) Ya‘küb ‘a.m. : ya‘küb-vār harem-i N.

⁴ 72b (9) ‘aql u zekāda tamām: ‘aķıl u dānā kişi N.

⁵ 72b (10) Şimdenşoñra bu ğulāmı dutmaķ: bu ğulāmı şimdenşoñra tutmaķ N. // eger: N’de yok. // dutılursa: maħfī tutılursa N.

⁶ 72b (11) fāide: ziyāde fāide N.

⁷ 72b (12) dil-i güşāyile: dil-güşā ile N. // zībāyile bī-bedeldür: zibā ile bī-bedel N.

⁸ 72b (13) kimsenüñ: kimesnenüñ N.

⁹ 73a (2) tuhfelerle: tuhfeler ile N.

¹⁰ 73a (3) bī-haber: bī-şabr u N. // hāşta: hāşında olan N.

¹¹ 73a (4) rüz-be-rüz: rüz-be-rüz ve N. // terbiyetiyle perverde olup: terbiyet ü ziyāde oldı N. // az müddetde: sehel müddet içinde N.

¹² 73a (5) izdiyād: izdiyā N.

¹³ 73a (7) işlerini: işlerin N. // varup her gün: her gün varup N.

¹⁴ 73a (9) ki: kim N.

¹⁵ 73a (11) étdürdi: étdi N.

hıyānete irtikāb étdürdi (12) ve fikr étdi ki: “Benüm kıatumda olan niçe dürc-i cevāhir ki mühr-i melikile mahtūmdur. Eger (13)¹ bu ğulāmı aldayup hātem-i meliki getürdem niçe zahıre-i nefis ele girür. Ol sifle-i [73b] ğaddār bu nev‘ ile mekrī kıarışdurup řeh-zādeye eyitdi: “Her ğün esnāf-ı elťāf (2) gösterüp bizi şeref-i huzūruñla müşerref kıılırsın. Bize étdüğüñ luťf u kerem (3)² muķābelesinde dilerem ki bendağı elden geldüği kıadar mükāfāt kıılam. Egerçi démişlerdür ki: (4) ‘El-bādi bi’l-birri lā-yükāfi’³ Ammā cānib-i sa‘yı mühmel kıomaķ olmaz. Melikūñ hātem-i mübā-(5)⁴-rekinde bir hūb naķıř kıazılımsıdır. Her kimūñ ki ol naķşile bir hātem eline gire (6)⁵ hükm-i muťlaķ anuñ elinde olup melik-i cihān anuñ üzerine kıarār duta. Her (7)⁶ kıačan ki melik h‘āb-ı sükrile istirāhate meşğül ola engüşt-i mübārekinden (8)⁷ hātemini alup baña getüresin. Derhāl ol naķşuñ şüretini senüñ içün ğayr (9)⁸ hāteme [N57b] naķl eyleyem. ‘An-karīb taht-ı salťanat senüñ ferr-i cemālūñle müzeyyen ola. Ammā (10)⁹ ol şartıla ki ‘amel-i vizāreti benüm üzerüme muķarrer édesin.” Bu zerķ u hud‘ ayile (11) řehzādeyi aldıadı. Çün henkām-ı řeb yétişdi. Furşat bulup h‘āb-ı ğāh-ı řāha (12)¹⁰ geldi ve cür‘et édüp engüşt-i melike el urup āheste āheste hātemi çıkıardı. (13)¹¹ Melik derhāl uyanup ğulāmı dutdı ve şordı ki: “Bu cür‘eti niçün étdüñ? [74a] (1)¹² Senüñ bu hāteme ne ihtiyācuñ varidi?” Şehzāde bu hüccetüñ taķrİRinde ‘āciz (2)¹³ oldu. Āteş-i ğāzab-ı řāh müşte‘il olup hışm-ı melik anuñ üzerine müstevlİ (3) oldu. Hemān sā‘at cellādi huzūrına getürüp anuñ kıatline emr étdi. Çün (4)¹⁴ ğulāmuñ arķasından cāmesini çıkıardı. Hışm-i melik ol hāle tüş oldu. (5)¹⁵ Kendüyi oğlanuñ üstine bırağup medhüş oldu. Çün yine kendüye geldi. (6)¹⁶ Ol ferzend-i dil-bendüñ i‘tizārına meşğül olup eyitdi: “Éy cān-ı cihānum [ve éy

¹ 73a (13) sifle: zer-ger N.

² 73b (3) kıılam: édem N.

³ “Çöl kıadar ngin iyilik olsa kāfi gelmez.”

⁴ 73b (5) kimūñ ki: kim ki N.

⁵ 73b (6) üzerine: elinde N. // duta: tuta N.

⁶ 73b (7) ki: kim N. // h‘āb-ı sükrile istirāhate meşğül ola: sükrile h‘āba vara anuñ N.

⁷ 73b (8) hātemini: hātemi N. // ğayr: ğayrı N.

⁸ 73b (9) ferr-i: ferr ü N.

⁹ 73b (10) hud‘ ayile: hud‘ a ile N.

¹⁰ 73b (12) édüp: tamāmile N.

¹¹ 73b (13) dutdı: tutdı N.

¹² 74a (1) senüñ: ve senüñ N. // bu: ol N.

¹³ 74a (2-3) Āteş-i ğāzab-ı řāh müşte‘il olup hışm-ı melik anuñ üzerine müstevlİ oldu.: N‘de yok. // étdi: eyledi N.

¹⁴ 74a (4) tüş: düş N.

¹⁵ 74a (5) oğlanuñ: ol oğlanuñ N. // medhüş: hōř N.

¹⁶ 74a (6) [ve éy maħbūb-ı dildārum] : rāhāt-ı cānum N.

maḥbûb-ı dildârım] (7)¹ ve éy rāḥat-ı cānum éy mūnis-i ğam-kūsārum sen benüm nūr-ı dīdem ve meyve-i ‘ömrümsin. (8)² Şohbet-i keşşer-i zerrāk bizi bu ihtirāka bıraċdı.” Piser daċı ‘özrler dileyüp dédi (9)³ ki: “Zer-ger-i bed-siriştüñ dōstlıċı beni bu bī-edeblice irtikāb étdürdi.” Şāh zer-geri (10)⁴ müstevfi te’dīb étdi. Ammā cānına āmān vérüp eyitdi: “Egerċi maḥall-i ‘afv u iġmāz (11) degüldür. Ammā bu ferzend-i ercemendüñ vişāli sürürile ċatl-i nefis étmek mezḥeb-i (12)⁵ mürvetde rāst gelmez” Ve şeh-zādeye naşīhatler édüp eyitdi: “Zinhār müstaċbel (13)⁶ zamānda [N58a] muşāḥabet-i eşrārdan dūr olasin. Tā bunuñ bigi veċāyi‘ u envā‘-ı belāya [74b] (1)⁷ mübtelā olmayasin.” Maḥcûbe dédi: “Aḥsenet ṭurfe getürdüñ bu ḥikāyeti laṭifi (2) ve bu meşel-i şerīfi. Hem bu sıyāk üzerinedür ol piser-i vezīr ḥikāyeti ki piser-i (3)⁸ ḥaccāme müşāḥib olduċı sebebden cāh u mālдан dūr oldı.” U‘cûbe şordı (4) ki: “Nicedür ol ḥikāyet?” Maḥcûbe dédi: **ḤİKĀYET-İ MAḤCÛBE: DER TERK-İ ŞOḤBET-İ EŞRĀR** Rāviyān-ı ḥikāyet (5) şöyle rivāyet étmişlerdür ki meger bir vezīrüñ iki oċlı varidi. Birisinüñ adı (6)⁹ Kāfi ve birisinüñ Vāfi idi. Āşār-ı aşālet ve sīmā’-ı şeref her birinüñ beşeresinde zāhir (7) idi ve tehzīb-i aḥlāk u taḥşil-i ‘ulūm étmek içün anları mektebe gönderdi (8)¹⁰ ve üdebāya ı‘tā-yı meftūḥ kılup ikrām u ihtirāmda daċıka fevt étmeydi. Tā ki (9) bunları ṭaleb-i ‘ilm ü taḥşil-i hünere rāċıb kılalar. Kāfi ulu ċarındaşidi. Ṭaleb-i vāfir (10) ve himmeti tamāmile tezekkür u tekerrür-i ‘ulūma meşċül olup mübāḥase vü ta‘līme muvāzabet (11)¹¹ gösterüp muvāneset-i ‘ulemā vü fuzelāyı kendüye ‘ādet édinmişidi. Şöyle ki sehel zamānda (12) ḥişāl ve ādāb-ı ḥamīdeyile mütezeyyin olup esrār-ı ‘ulūma vāċıf oldı. Küçük (13)¹² ċarındaş mektebde bir ḥaccāmuñ oċlını dōst édinüp ve kesb-i hünere ü şuċl-ı ‘ilmden [75a] (1) mu‘aṭtal olup lehv u lu‘be meşċül oldı ve ol piser-i ḥaccām ile şöyle (2)¹³ ülfet dutdı ki ṭarfe’tü’l-‘ayn miċdārı anuñ muvānesetinden ḥālī olmazidi (3)¹ ve

¹ 74a (7) ve: N’de yok. // rāḥat-ı cānum éy mūnis-i ğam-kūsārum: mūnis-i ğam-kūsārum ve ey maḥbûb-ı dil-dārum N.

² 74a (8) keşşer-i zerrāk: keşşer N.

³ 74a (9) dōstlıċı: dōstlıċ N.

⁴ 74a (10) müstevfi,u: N’de yok.

⁵ 74a (12) édüp: vérüp N.

⁶ 74a (13) bigi: gibi N. // u: N’de yok.

⁷ 74b (1) dédi: eyitdi N. // ṭurfe: ḥüb N.

⁸ 74b (3) cāh u: cān N.

⁹ 74b (6) Vāfi: adı Vāfi N. // aşālet: işābet N.

¹⁰ 74b (8) kılup: tutup N. // u: N’de yok.

¹¹ 74b (11) gösterüp: gösterdi N.

¹² 74b (13) ċarındaş mektebde: ċarındaş mektebetde N.

¹³ 75a (2) dutdı ki: tutdı kim N.

ve dā'im in'ām-ı vāfir ve ihsān-ı bī-kerān anuñ hakkında dirig' étmezidi ve ol (4)² dağı hem-nişinlik [N58b] hağkıını [yerine] getirüp aña naşihatler éderdi ki: "Bu 'ālemde ta'allüm bī-fā'ide (5)³ hemān bir 'abeş meşakqatdür. Lezzet-i 'ömr 'üñfuvān-ı şebābda ve cüvānlıkdadır. Bu demi (6)⁴ ıyş u şāfi ve tīp-ı nefisile geçürmek gerekdür. Bihamdillah ki ni'met ü mālūñ (7)⁵ vāfir beyhüde envā'ı meşakqate taħammül étmek neden gelür? Gel yiyelüm içelüm. (8)⁶ 'Ömrümüzi zevk u şafāyile geçürelüm." déyüp bu tarīķile ızlāl édüp biçāre (9) Vāfi terk-i ta'allüm édüp tarīķi baťaleti ihtiyār étdi. Bu ešnāda vezir bu menzil-i (10)⁷ āfāt ü serā-çe-i miñnetden devlet-hāne-i merci' u maşirde iķāmet gösterdi (11)⁸ ve oğlanları çün şerāit-i techiz ü resm-i 'azā yerine getürdiler. Melik anları (12) şatına getirüp eyitdi: "Bu 'amel-i vizāret sizüñ hađķuñuzdur. Sizlerden her řanķıñuz (13)⁹ ki zekā vü fiťnatda ziyāde ola bu 'ameli aña ta'yin édelüm." Çün te'emmül étdi. Firāset-i [75b] (1)¹⁰ melikāneyile buldı ki Kāfi envā'-ı ĥired ü řaşāfet taħşil étmiş. Bu 'amele liyākat-ı (2) tāmīle lāyıkdur. Ĥil'at ü 'aťaya gönderüp devāt-ı vizāreti ve mühr-i ĥazāyini Kāfi'ye (3) teslim étdi. Vāfi ĥör u ĥacil ol maĥfilden dönüp gitdi ve ĥişşe-i mirāşını (4)¹¹ alup ol hem-nişin çün ĥulile lehv u lu'be meşĥül oldu. Fi'l-cümle (5) piser-i ĥaccām yanına düşüp ol māl-i mevrūşı isrāf-ı tāmīle telef étdiler. Vāfi (6) derviş ü dil-riş olup faķr u fāķaya mübtelā oldu. 'Āķıbet Kāfi anuñ ĥālet-i (7)¹² ihtiyācından ĥaber-dār olup 'ırķ-ı uĥuvvet [N59a] ĥareket édüp mecr-i mürüvvet cūş (8) étdi ve Vāfi'yi ihtirām-ı tamāmīle serāy-ı ĥāşına getirüp anuñ dest-i taşarrufını kendü (9)¹³ emvāline nāfiz kıldı. Çün bu refāhiyyet üzerine niçe ĥün geçdi. Bir ĥün piser-i (10)¹⁴ ĥaccām ĥāyet cehāletinden mekr u ĥadre başlayup Vāfi şatına gelüp

¹ 75a (3) ve: N'de yok.

² 75a (4) hem-nişinlik: hem-nişin[lık] N. // naşihatler: naşihat N. // ta'allüm: ta'lim-i 'ilm N.

³ 75a (5) 'üñfuvān-ı şebābda: şebābında N.

⁴ 75a (6) u: N'de yok. // gerekdür: gerek N. // mālūñ: memālik N.

⁵ 75a (7) meşakqate: meşakqat N. // étmek: étmek gerek N.

⁶ 75a (8-9) şafāyile: şafā ile N. // biçāre Vāfi terk-i ta'allüm édüp: N'de yok.

⁷ 75a (10) miñnetden: miñnetden raĥil édüp N. // maşirde: maşharda N.

⁸ 75a (11) 'azā: 'azāyı N.

⁹ 75a (13) ki: N'de yok. // ta'yin: taķbir N.

¹⁰ 75b (1-2) melikāneyile: melikāne ile N. // 'amele liyākat-ı tāmīle: 'ameli vizāret buña N. // lāyıkdur: lāyıkdur pes N. // devāt: devlet N.

¹¹ 75b (4) lehv u: lehve N.

¹² 75b (7) olup: oldu N.

¹³ 75b (9) üzerine niçe: üzere bir N.

¹⁴ 75b (10) Vāfi: ve Vāfi N.

eyitdi: “Bu (11)¹ qarındaşuñla senüñ tevellüdüñ hod bir nesildendür. Sen kendüñi bunuñ bigi kimsenüñ (12) eli altında kılmak merdân-ı ehl-i ğayret qatında ziyâde kabîh u mazmümdur ve bu (13) envâ^c-ı temelluq ki qarındaşuñ senüñ haqquñda gösterür. Saña ziyâde şefkatinden degüldür. [76a] Belki maḥz-ı havfindandur. Qorqar ki mebādā sen hurūc édesin ve ‘amel-i vizāretde (2) anuñile müşāreket gösteresin. Eger ruḥşat vérürseñ bir tārîḳ fikr édem ki melik (3)² aña ḥışm édüp helāk éde ve anuñ a^c māl u eşğāl u esbābı saña tafvîz (4)³ oluna ve sen bu mezellet-i minnetden ḥalāş bulasın. Şavāb oldur ki anuñ ḥālet-i (5) sürürında barmağındağı ḥātem-i la^c lîni isteyüp alup baña getüresin. Tā ben ol (6)⁴ ‘amelile seni murāda yétişdürem.” Vāfi bed^c ahd ol qavl-i bed-āmūze maḡrūr olup (7)⁵ ol ḥātemi bürāderden alup piser-i ḥaccāma vérdi. Ol kāfir ni^c met-i ğaddār ḥātem-i (8) vezīri bir ‘avrata vérüp ḥātūn-ı melik ḥuzūrına gönderdi ve aña eyitdi: (9)⁶ “Ḥātūn-ı melike eyit ki: ‘Bu ḥātemi şataram. Ammā dilerem ki senüñ ḥātemüñle mübādele eyleyem.” (10) Çün ‘avrat varup ḥātem-i la^c lîni aña [N59b] gösterdi ve şöyle geçdi ki: “Ben dellālem. (11)⁷ Bu ḥātemi şatmağa getürdüm.” Ol daḡı bir ḥātūn-ı heves-nāk idi. Çün ol ḥātemi (12) gördi. Almağa heves étdi. Dellāle eyitdi: “Bu ḥātem-i la^c lîni senüñ müşebbek ḥātemüñle (13) mübādele édelüm. Bu ḥātem-i la^c lîn bahāda iki ol miḡdārdur.” déyüp zerq u mekrile [76b] (1)⁸ melikeyi ḥud^c aya bıraḡdı. Melike eyle şandı ki bu ticāretde ziyâde fā’ide vardır. (2) Ḥātem-i vezīri alup kendü ḥātemini aña ‘ivāz vérdi ve bu kāruñ sırrından bî-(3)⁹-ḡāber dellāle bir murād dönüp ḥaccām qatına geldi. Ḥaccām ol ḥātemi Vāfi’ye vérüp eyitdi: (4)¹⁰ “Hemān sâ’at Kāfi qatına varup taḡarrub tamāmile tuḡfe tārîḳi üzerine bu ḥātemi (5)¹¹ ver ve eyit ki: ‘Bu ḥātemüñ ḡāşıyyeti oldur ki çün naḡar-ı melik buña tüş ola. Senüñ (6) ‘izzetüñ daḡı ziyâde ola.” Vāfi nā-müşfiḡ ol ḥātemi alup ḡizmet-i vezīre tuḡfe (7)¹² ilettdi. Bî-çāre ḡāfil ol ḥātemi

¹ 75b (11) qarındaşuñla: qarındaşuñ ile N. // nesildendür: nesildür N. // bigi: gibi N.

² 76a (3) eşğāl: eşkāl N.

³ 76a (4) bulasın: olasın N.

⁴ 76a (6) Vāfi bed^c ahd ol qavl-i bed-āmūze maḡrūr olup: ve Vāfi ‘ahd ol ğaddāruñ sözine uyup N.

⁵ 76a (7) kāfir ni^c met-i ğaddār: hilekār u mekkār N.

⁶ 76a (9) ki: N’de yok. // mübādele: mübādil N.

⁷ 76a (11-12-13) Bu ḥātemi şatmağa getürdüm. Ol daḡı bir ḥātūn-ı heves-nāk idi. Çün ol ḥātemi gördi. Almağa heves étdi. Dellāle eyitdi: “Bu ḥātem-i la^c lîni senüñ müşebbek ḥātemüñle mübādele édelim: N’de yok. // bahāda: ziyâde N. // iki: N’de [iki]. // déyüp: dönüp N.

⁸ 76b (1) eyle: öyle N.

⁹ 76b (3) ḥaccām: piser-i ḥaccām N. // ḥaccām: ḥaccam-zāde N.

¹⁰ 76b (4) tārîḳi üzerine: tārîḡ üzere N.

¹¹ 76b (5) vér: aña vér N. // eyit: eyitdi N. // ḡāşıyyeti: ḡāşası N. // tüş: düş N.

¹² 76b (7) ḡāfil: ḡāfilāne N.

barmağına geçürüp şāh huzūrına gitdi. Nāgāh (8)¹ şāh nazār édüp kendü menkūha-i hāşinuñ hātemini vezīrūñ barmağında gördi. (9) Hemān kendüden geçüp bār-gāhdan kalkup harem-i hāşına girdi. Ol hāli (10)² keşf étmek için hātūnı katına getürüp eyitdi: “Elüñi ilerü dut.” Mestüre (11) bī-tereddüd elini pādişāhuñ önüne getürdi. Vezīrūñ hātemini barmağında görüp (12)³ hiddet-i ğayretten şāhuñ üzerine hayret ğālib oldı ve keşret-i ğazabdan (13)⁴ diledi ki cirāhat-ı sīnesine merhem-i siyāsetile ‘ilāc eyleye. Ammā fikr ü te’emmül [77a] (1)⁵ édüp eyitdi: “Bu hādişenüñ ğavrına ne rāy ne tedbīrle yėtişmek gerek. Bu sır (2)⁶ keşf olunduğdanşoñra [N60a] müte‘addiler resm-i siyāsetde taqşīr olunmaya.” (3) Pes hātūndan su’āl étdi ki: “Bu hātem-i la‘lini saña kim bağışladı?” Mestüre (4) ‘alā-el vechi’ş-şiddik⁷ söze gelüp eyitdi: “Bunı baña bir dellāl ‘avrat getürdi. (5)⁸ Mu‘ākada-i şer‘ ile kendü hātemile mübādele eyledüm.” Bu sözi kabūl édüp (6)⁹ vezīri harem-i hāşına getürüp şordı ki: “Bu hātemi kande bulduñ?” Vezīr eyitdi: (7)¹⁰ “Bunı baña qarındaşım tuhfē getürdi.” Derhāl hātemi vezīr elinden aldı ve anı habs (8)¹¹ édüp emr etdi. Qarındaşın hāzır getürdiler. Melik Vāfi’ye nazār édüp rıfķ-ı (9) tamāmile söyleyüp ve hātūnuñ hātem-i müşkīni aña vērđi ve eyitdi: “Bu hātemi (10)¹² gördüğün var mı?” ‘Ale’l-fevr cevāb vērđi ki: “Hātem-i melikedür. ” Şāh eyitdi: “Eyledür (11)¹³ ammā çün benüm hāremime maħrem degülsin. Nereden bildün ki bu bizüm maħrem-i hāşımızuñ pīrāyesidür?” (12)¹⁴ Bu burhān-ı vāşihūñ cevābında ‘āciz olup nutķı bağlandı. Melik eyitdi: “Eger toĝrılıĝı (13)¹⁵ ortaya getüresin benüm siyāsetümden ħalāş olasın. Ve illā envā‘ ‘uķūbet ile (14)¹⁶ mu‘ākāb olursın.” Vāfi’nüñ üzerine ħavf müstevlī olup ğünāhını i‘tirāf (15) eyledi ve eyitdi: “Egerçi bu te‘addiye sebeb ben oldum. Ammā beni bu dāme piser-i ħaccam [77b] (1) giriftār eyledi.” Şāh buyurđı. Tā vezīri rıf‘at

¹ 76b (8) gördi: görüp N.

² 76b (10) dut: tut N.

³ 76b (12) oldı: olup N.

⁴ 76b (13) merhem: vehm N.

⁵ 77a (1) ne rāy ne tedbīrle: rāy tedbīr ile N.

⁶ 77a (2) müte‘addiler: müte‘addilere N. // siyāsetde: siyāsetden N.

⁷ “Doĝruluk yönüne göre”

⁸ 77a (5) hātemle: hātemimle N. // bu sözi: pādişāh bu sözi N.

⁹ 77a (6) getürüp: getürdi ve N.

¹⁰ 77a (7) vezīr elinden: vezīrden N. // anı: kendi N.

¹¹ 77a (8) etdi: édüp N. // hāzır: N’de yok.

¹² 77a (10) gördüğün: bir yérde gördüğün N. // Hātem: bu Hātem N. // eyledür: öyledür N.

¹³ 77a (11) harem: hāremüme N. // degülsin: degülsün N. // pīrāyesidür: pīrāyesidürür N.

¹⁴ 77a (12) vāşihūñ: vāşihūñ N.

¹⁵ 77a (13) ‘uķūbet ile: ‘uķūbāt ile N.

¹⁶ 77a (14) olup: oldı ve N.

dereceyle (2) mesned vizārete geçürdiler. Vāfi'yi 'üryān édüp şehirden (3)¹ kıovdılar ve haccāmı envā'-ı [N60b] siyāsetile dāra çekdiler. Maḥcūbe (4)² dédi: “Bu meşeli anuñçün getürdüm ki tā ḥired-mend bu ma'ānīde (5)³ te'emmül édüp kıurbet u ülfet-i bed-aşldan perhīz éde. (6)⁴ Allah 'azze ve şāne şerīrden şaklaya. Āmīn.

¹ 77b (3) haccāmı: piser-i haccāmı N.

² 77b (4) meşeli: meşel-i ġarībi ve ḥikāyet-i 'acībi N. // ḥired-mend: ḥired-mendler N.

³ 77b (5) u: N'de yok.

⁴ 77b (6) Allah 'azze ve şāne: Īzid te'ālā 'azze ve şānehu kāfe ḥalkı muşāḥabet-i N. // āmīn: ve bu ḥikāyet-i şerīfleri ve temşīlāt-ı 'acībleri anuñçün getürdüm ki bu kitābı okıyanlar ve dinleyenler bundan naşīḥat alup aḥlāk-ı ḥüsnile muttaşif olmağa sa'y édüp ve aḥlāk-ı zemīmeden ziyāde ictināb üzere olalar. Ḥaḫ subḥānehu ve te'ālā ol kışiyi bu şan'atile mevşūf eyleye ki bu kitābı okıduğda mü'ellifini ve kātibini ve sāmī'ini du'ā-i ḥayr ile yād eyleye. Temme'l-kitāb bi 'avnihi'l-meliki'l-vehhāb. Her ki yazdı bu kitābı bi't-tamām raḥmet eyle aña rabbi'l-enām ve kıad vaḫa'a'l-ferāġu min hazīhi'n-nüşḫati'l-laḫīfeti nehāre's-şülāsā-i ve fi rābī'in ve 'ısrine ḥālet fi şehir-i zilka'deti's-şerīfeti min şuhūrin sene şelaşete ve şemānīne ve tis'amie alā yed-i efkari'l-'ibād ve aḥvecihim ile'l-meliki'l-mennān Muşafa İbn Muḥammed ġafera'llahu lehü ve li-vālideyhi ve li-cemī'i'l-müslīmīn ve'l-ḥamdülillāhi ve şalla'llāhu 'alā men lā nebiyye ba'dehü mim.

SONUÇ

Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe adlı Farsça'dan Türkçeye XVI. yüzyılın başında çevrilmiş olan bu eser Türk Edebiyatında hikâye geleneğinin eskiden beri var olduğunu gösteren bir örnektir. Eserin yazarı Sıdkî mahlaslı Seyyid Ahmed bin Hasan Bâlî'dir. Bu yüzyılda yaşayan Sıdkî -ve her ihtimale karşı Bâlî- mahlaslı yazarlar, tezkirelerden araştırıldığında tam olarak bu isimde bir yazar bulunmamaktadır. Ancak eserin Şehzade Alemşâh'a sunulması, yazarın Sehî Bey tezkiresinde sözü edilen Sıdkî olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Sıdkî, eserin giriş bölümünde Ucûbe ile Mahcûbe'nin Mısır'dan kaçırılıp Şah Sammâh'a getirilişini anlatır. Tüm eserin çerçeve hikâyesi olan bu olay sonucunda kızların dokuz günde 18 hikâye anlatacağı ve bu bölümlerin konusunun ne olacağı yazar tarafından düzenlenmiştir. Her gün yeni bir bölüm açılır. Şah Sammâh'ın sorusu üzerine önce Ucûbe ardından Mahcûbe bir hikâye anlatır. Bu anlamda eser "Bir çerçeve hikâyeye bağlı küçük hikâyeler içeren manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık hikâye kitapları" arasına dâhil edilebilir.

Eserde Şah Sammâh'ın kızların yanına gelip soru yöneltmesi, Ucûbe ile Mahcûbe'nin soruya cevaben birer hikâye anlatması, Mahcûbe'nin olaydan bir ders çıkararak bölümü sonlandırması, hikâyeye başlarken ve bitirirken kalıp ifadeler kullanması gibi bir çok hususta ortak bir yapıdan söz etmek mümkündür. Ayrıca hikâyeler aynı ahlakî amaç çerçevesinde yazılmıştır. Amaç, dinin de öngördüğü adil, dürüst, cömert ve yiğit ideal insan tipini oluşturmaktır. Bu amaca ulaşmada yazar okurda gerçeklik duygusu oluşturmak üzere yer isimlerini ve tarihî kişilerin isimlerini kullanmıştır. Ayrıca etkiyi artırmak amacıyla konuya uygun düşen ayet ve hadis alıntıları yapmış, özlü söz ve ünlü dizelere yer vermiştir.

Eserde yazarın Ucûbe ve Mahcûbe'nin ağzından anlattığı hikâyelerde asıl amaç ahlakî eğitimidir. Sebeb-i telif bölümünde yazarın kendisi de bunu vurgular. Halka yararlı olmayı dileyen yazar, her bölümün sonunda mutlaka bir ders çıkarır. Hikâye boyunca seçtiği sıfatlarla zaten okuyucuyu iyiye yönlendirmiş olan yazar bu

dersi Mahcûbe'ye söyler. Kendisi olayın akışına katılmayarak okuyucu ile arasında estetik bir mesafe koymuştur.

Eserin yurt içinde dört, yurt dışında bir olmak üzere toplam beş yazma nüshasını tespit edebildik. Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde bulunan nüshanın ikinci yarısında Dede Korkut Kitabı bulunmaktadır. Bayezid Kütüphanesi Arap Harfli Yazma Eserler Bölümü, Nuruosmaniye Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi İzmir Kitapları Bölümü, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Kütüphanesi İ. Sâib I'de bulunan nüshaların tamamını gördük; ancak, Ankara DTCF Kütüphanesinin yazma eserler kısmı kapatıldığı ve dışarıya yazma eser çıkarıp bir örnek almak mümkün olmadığı için bu nüsha üzerinde çalışamadık. Dolayısıyla bu nüshada eser ve yazar hakkında önemli bir bilgi var ise ulaşamadık.

Çalışmamızda edisyon-kritik yöntemini öğrenmek ve bir parça da olsa orijinal metne ulaşabilmek amacıyla eserin Bayezid, Nuruosmaniye ve Süleymaniye nüshalarını inceledik. Tenkitli metinde Bayezid (B) ve Nuruosmaniye (N) nüshalarını kullandık.

Sıdkî'nin Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe adlı bu eseri Eski Türk Edebiyatının nesir alanında yazılmış bir hikâye kitabıdır. Eser, Türk Edebiyatında hikâye geleneğinin bir parçasıdır. Bu gelenekten, araştırmacılar kadar günümüz sanatçısının da yararlanacağı düşünülürse bu gibi eserlerimizin gün ışığına çıkarılması yönünde çalışmaların artmasına ihtiyaç vardır. Kütüphanelerimizde mevcut mensur hikâyeler incelendiğinde Türk Edebiyatında hikâye kavramı üzerine daha etraflı hükümler vermek mümkün olacaktır inancındayız. Ayrıca bu metinlerin, taşıdıkları edebî değer bir yana, ulaştırmak istedikleri iletilerin günümüz gençliğine tanıtılması ile Eski Türk Edebiyatına dair okullarda oluşan “gerçek hayattan kopuk ve bugün anlaşılması zor” olduğu yolundaki yerleşik bilincin kırılması, kendi kültüründen kopmayan bir toplum yetiştirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Namık: **Tahkiyevî Bir Metin Olarak Riyâzî'nin Sâkînâme'si**, Türk Dünyası Araştırmaları, S.55, Ağustos 1988.
- AKTAŞ, Şerif: **Roman Olarak Hüsn ü Aşk**, Türk Dünyası Araştırmaları, S. 27, Aralık, 1983.
- _____ : **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991.
- ATEŞ, Ahmed: **Metin Tenkidi Hakkında (Dasitân-ı Tevârih-i Âl-i Osman Münasebeti İle)**, Türkiyat Mecmuası, C.VII-VIII, 1(1942), s. 253-267.
- BAKIRCIOĞLU, N. Ziya: **Başlangıçtan Günümüze Türk Romanı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997.
- BANARLI, Nihat Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yayınları, İstanbul, 1971.
- BOCCACCIO, Giovanni (Çev: Rekin Teksoy): **Decameron**, Oğlak Yayıncılık, C.1, 2. Baskı, İstanbul, 1997.
- CHAUCER, Geoffrey (Çev: Nazmi Ağıl): **Conterbury Hikâyeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994.
- DEVELLİOĞLU, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Yayınları, Ankara, 1999.
- EMİN NİHAT BEY (Haz: M. İsmet Uzun), **Müsâmeretnâme Gece Hikâyeleri**, Tercüman 1001 Temel Eser.
- EMRE, Ahmet Cevat: **Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı**, MEB Yayınları, İstanbul, 2004.
- ERGİN, Muharrem: **Dede Korkut Kitabı I**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- ESRAR DEDE (Haz: İlhan Genç): **Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- FORSTER, E. M.: (Çev:Ünal Aytür), **Roman Sanatı**, Adam Yayınları, 1982.
- GENÇ, İlhan: **Edebiyat Bilimi**, Şule Yayınları, İstanbul, 2006.
- GÖKALP-ALPASLAN,G.Gonca: (2001),**Derslikten Günlük Yaşama Edebiyat Eğitimi**,http://vision1.eee.metu.edu.tr/~metafor/yazi/11120n_derslikten_gunluk_yasama.html, (9 Mart 2006).

_____ : (2001), **Okuma Eğitimi Ve Etkin Okur Kimliği**, http://vision1.eee.metu.edu.tr/~metafor/yazi/11120h_okuma_egitim.html, (09 Mart 2006).

GÖKYAY, Orhan Şaik: **Dedem Korkudun Kitabı III**, Millî Eğitim Basımevi, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul, 1973.

GÜLSEVİN, Güner: **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

GÜMÜŞ, Semih: **Eleştirisi**, Adam Öykü, S.23, Temmuz-Ağustos 1990.

GÜNAY, Umay: **İslâmî Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi**, Millî Foklor Dergisi, C.6 S.46, 2000.

“**Hikâye**”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.4, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981.

“**Hikâye**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.17, İstanbul, 1998.

İNCEELLİ, Ayşenur: **Dijital Hikâye Anlatımının Bileşenleri**, The Turkish Online Journal Of Educational Technology - Tojet July 2005 Issn: 1303-6521 Volume 4, Issue 3, Article 18.

İPEKTEN, Haluk; İSEN, Mustafa; TOPARLI, Recep; OKÇU, Naci; KARABEY, Turgut: **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

İSEN, Mustafa: **Ötelerden Bir Ses**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

_____ : **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1994.

_____ : **Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

İSEN, Mustafa; MACİT, Muhsin; HORATA, Osman; KILIÇ, Filiz; AKSOYAK, İ.Hakkı: **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002.

İZ, Fahir: **Eski Türk Edebiyatında Nesir**, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1996.

KAÇALIN, Mustafa S.: **Korkut Ata Kitabı'nın Vatikan Yazması Üzerine**, [Http://Www.Akmb.Gov.Tr/Turkce/Books/Dede%20korkut/Mustafa%20s.Kacalin.Htm](http://Www.Akmb.Gov.Tr/Turkce/Books/Dede%20korkut/Mustafa%20s.Kacalin.Htm) (15Nisan2006)

KALKIŞIM, Muhsin: **Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn Hikâyesi-Tahkiye Unsurları-**, Derya Kitabevi Yayınları, Adana, 1998.

KAM, Ömer Ferit: (Haz: Halil Çeltik), **Divan Şiirinin Dünyasına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı)**, MEB Yayınları, Ankara, 2003.

KAPLAN, Mehmet: **Hikâye Tahlilleri**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.

_____ : **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I,II**, İstanbul, 1992.

KAVCAR, Cahit: **Edebiyat ve Eğitim**, Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

KAVAKÇI, Yusuf Ziya: **İslâm Araştırmalarında Usul**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

KAVRUK, Hasan: **Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler**, MEB Yayınları, İstanbul, 1998.

KINALI-ZÂDE HASAN ÇELEBİ, **Tezkiretü'ş-Şuarâ**, C.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

KORKMAZ, Zeynep: **Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler**, Türkoloji Dergisi, C. VIII, Ankara, 1979, s. 67-77.

KORTANTAMER, Tunca: **Eski Türk Edebiyatı Makaleler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

_____ : **Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlıları**, Türklük Araştırmaları Dergisi, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1993, C. VII, s. 337-365.

_____ : **Nev'î-zâde Atâyî ve Hamsesi**, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1997.

_____ : **"Nedim'in Manzum Küçük Hikâyeleri"**, **Eski Türk Edebiyatı Makaleler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat: **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1980.

_____ : **Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl**, Edebiyat Araştırmaları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s.3-47.

KÖSE, Nerin: **"Hain Anne Motifi"** ve Türk Halk Hikâyeleri, Araştırmalar II, Millî Folklor Yayınları, Ankara, 1997, s. 131-142.

_____ : **Türk Halk Hikâyelerinde Kahramanın Eğitimi Üzerine**, Araştırmalar II, Millî Folklor Yayınları, Ankara, 1997, s. 143-157.

_____ : **Türk Halk Hikâyelerinde Sosyal Tenkit**, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi VI, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1991, s.149-168.

- _____ : **Türk Halk Hikâyelerinde Yapı**, Araştırmalar I, Millî Folklor Yayınları, Ankara, 1996, s. 20-61.
- KUDRET, Cevdet: **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**, C.1, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1971.
- KUT, Günay; BAYRAKTAR, Nimet: **Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1984.
- LEVEND, Ağâh Sırrı: **Divan Edebiyatı**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1984.
- _____ : **“Divan Edebiyatında Hikâye”**, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1967.
- _____ : **Türk Edebiyatı Tarihi Giriş**, C.I, TTK Basımevi, Ankara, 1984.
- _____ : **Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız**, TDAY Belleten, 1963.
- MACDONALD, D. B.: **“Hikâye”**, İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları, C.5/I, İstanbul, 1964.
- MAZIOĞLU, Hasibe: **“Divan Edebiyatında Hikâye”**, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1992.
- MORAN, Berna: **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994.
- _____ : **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- ONAY, Ahmet Talât: (Haz. Cemâl Kurnaz) **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, MEB. Yayınları, İstanbul, 2004.
- ÖZGÜL, M. Kayahan: **Hikâyenin Romanı**, Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S.46/47, Ekim-Kasım 2000.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: **Türkçede Roman**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.
- PEKOLCAY, Necla; ERAYDIN, Selçuk; TAHRALI, Mustafa; UZUN, Mustafa; SUBAŞI, M. Husrev: **İslâmî Türk Edebiyatı Giriş**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981.
- ROSSI, Ettore: **Elenco Dei Manoscritti Turchi della Biblioteca Vaticana**, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1953.
- SÂMÎ, Şemsettin: **Kâmûsu'l-A'lâm**, C.4, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996.
- _____ : **Kamûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1996.
- SARAHŞÎ, Hamed bin Fazlullah bin Muhammed: **Ucûbe vü Mahcûbe**, Neşr-i Âna, Tahran, 1961.

- SEFERCİOĞLU, M. Nejat: **Nevî Divanı'nın Tahlili**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.
- SEYİDOĞLU, Bilge: **Türk Masallarında Grotesk**, Milli Kültür Dergisi, S.43, 1983.
- SOLMAZ, Süleyman: **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı** (İnceleme-Metin), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.
- SÖNMEZ, Veysel: **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.
- SU, Hüseyin: **Öykümüzün Hikâyesi**, Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, S.46/47, Ekim-Kasım 2000.
- TEZEL, Naki: **Türk Masalları I**, T.C. Kültür Bakanlığı, MEB Yayınları, İstanbul, 1971.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri: **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997.
- TURAL, Sadık Kemal: **"Hikâye"**, Yeni Türk Ansiklopedisi, Ötüken Neşriyat, C.4, İstanbul, 1985.
- Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, C.I, 9. Baskı, Ankara, 1998.
- _____, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, 1983.
- UNAT, Faik Reşit: **Hicrî Takvimleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 7. Baskı, Ankara, 1994.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı: **"Bayezit II"**, İslam Ansiklopedisi, C.2, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1971.
- _____: **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.2, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı.
- ÜNVER, İsmail: **Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler**, Türkoloji Dergisi, C.XI. S. 1, Ankara, 1993, s. 53-89.
- _____: **Mesnevî**, Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S.415-417, Temmuz-Eylül 1986.
- YAĞCI, Şerife: **Süheyf'nin Acâibü'l-Meâsir ve Garâibü'n-Nevâdir'i** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi: **Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli**, Huzur Yayınevi, İstanbul, 1994.

YILDIRIM, Dursun: **Hikâyeciliğimizde Üçüncü Yaratıcılık Ortamı ve Hikâyeci Eyyûbî-i Garîb**, Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, S.5, Ankara, Nisan 2003.

YURDAKUL, Bünyamin: **Yapılandırmacılık**, Eğitimde Yeni Yönelimler, PEGEMA Yayıncılık, Ankara, 2005.

WELLEK, Réne; Varren, Austin: (Çev: Ö. F. Huyugüzel), **Edebiyat Teorisi**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1993.